

370
4
C.12

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

หลักการศึกษาศาสตร์

ปรากฏการณ์วิชาครูมัธยม

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล

570
4
C.12

คณะศิษย์สังฆารามแรกจัดพิมพ์เป็นปฐมการ

แต่

ท่านอาจารย์ หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล

ในงานฉลองอายุครบ ๕ รอบ

๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๖

คำบอกกล่าวของปาฐก ในคราวจัดพิมพ์ครั้งแรก

1. ปาฐกอาจพิมพ์ขึ้นโดยกระทันหันด้วยความขอร้องของนักศึกษาหลายคน ไม่มีเวลาจะตรวจแก้ไขดีกว่าที่แสดงในสามัคยาจารย์สมาคม

2. เวลาแสดงปาฐกถามิไม่มาก ทำให้บอกทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้ ต้องย่อความและข้ามสิ่งที่ไม่สำคัญไปบ้าง เพื่อให้จบหลักสูตรทันเวลา

3. สักราชและบัต่าง ๆ อาจกลาดไปได้ 1 ปี เพราะเริ่มต้นปีคริสตศักราชกับพุทธศักราชไม่ตรงกัน

คำนำ

เมื่อประมาณสักหนึ่งเดือนที่แล้วมานี้ คณะศิษย์สองรุ่นแรกของท่านอาจารย์ หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล ซึ่งได้ศึกษากับท่านมาจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสมัย พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2476 ได้มีการพบปะหารือกันรวม 2 ครั้ง เพื่อปรึกษากันว่าในโอกาสที่ท่านอาจารย์ ๆ ของเราจะมีอายุครบ 60 ปี ในวันที่ 24 ตุลาคม 2506 นั้นเราจะทำอะไรหรือสร้างอะไรขึ้นสักอย่างหนึ่งดีเพื่อเป็นการบำเพ็ญกรณียกิจแสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณต่อท่านอาจารย์ ๆ ของเรา

ในบรรดาผู้เข้าร่วมพบปะชุมนุมดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ทีเดียว หรือเกือบทั้งหมด ล้วนแต่มีอาชีพปฏิญาณในทางเป็นครูจะมีที่ไปมีวิชาชีพอย่างอื่นก็แต่เพียงส่วนน้อยไม่กี่คน แต่ถึงอย่างนั้น เราก็ได้หารือและได้พิจารณาถึงสิ่งอนุสรณ์ที่จะสร้างขึ้นโดยกว้างขวาง บางคนก็เห็นว่าควรจะทำโน้น บางคนก็เห็นว่าควรจะทำนี้ จนกระทั่งได้มีมติผู้หนึ่งในที่นั้นเสนอขึ้นว่า ป่ารุกกถาวิชาครูมัธยมที่ท่านอาจารย์ ๆ ได้แสดงไว้ว่าด้วย “หลักการศึกษา” ณ สมัยคณาจารย์สมาคม ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2477 นั้น ก็เป็นงานของท่านอาจารย์ ๆ ชิ้นหนึ่งซึ่งน่าจะนำเอามาใคร่ครวญกันดูว่าเราสมควรจะสร้างขึ้นเป็นระลึกในมงคลสมัยครั้งนี้หรือไม่ ในที่สุดภายหลัง จากวาระที่ได้พูดและได้พิเคราะห์ กันใน ลู่ทางต่าง ๆ แล้ว โดยรอบด้าน พวกเราก็ได้เห็นพ้องกันเป็นเอกฉันท์ให้ร่วมมือกันจัดพิมพ์ ป่ารุกกถา ชุคนชน เพื่อมอบให้ท่าน อาจารย์ ๆ ได้แจกจ่ายเป็นวิทยาทาน ในวันบำเพ็ญบุญฉลองอายุครบ 60 ปี ของท่านครั้งนี้เป็นจำนวน 1,000 เล่ม โดยมีหลักข้อคิดต่าง ๆ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง พวกเราได้มีความเห็นร่วมกันว่า ตลอดเวลาของการทำงานมาจนกระทั่งปัจจุบัน ท่านอาจารย์ ฯ ไม่เคยทำอะไรรื้อหรือเป็นอะไรรื้อ นอกจากเป็นครู และในประวัติการณ์ทางการศึกษาของไทยเรานั้น ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นครูแห่งครูเสมอดังท่านอาจารย์ ฯ ของเรานักมีอยู่ไม่มากท่านนัก ท่านอาจารย์ ฯ มีลูกศิษย์ที่มีอาชีพปฏิญาณเป็นครูอยู่ในขณะนั้นที่บ้านทั่วเมือง เมื่อท่านกลับมาจากต่างประเทศหลังจากจบการศึกษาแล้วท่านก็ทำหน้าที่สอนคนอย่างเดียว ชั้นต้นก็สอนภาษาไทยและคำนวณ ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ตั้งแต่ราวกลางปี พ.ศ. 2475 ต่อจากนั้นก็สอนวิชาครูในหมวดวิชาและสาขาต่าง ๆ ซึ่งศิษย์ของท่านนับแต่รุ่น 2475 และต่อมาที่รุ่น 2476 ต่างก็ได้รับการศึกษาต่อสูงขึ้นไปในทางวิชาครูเกือบทั้งหมด ท่านอาจารย์ ฯ ได้สั่งสอนคนให้เป็นครูเรื่อยมาตลอดเวลา 30 ปี แม้กระทั่งตำแหน่งของท่านในปัจจุบันคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นับเป็นตำแหน่งซึ่ง เป็น ประจักษ์ ประมุข แห่งครู นั่นเอง ความเป็นครูแห่งครูทั้งหลายของท่านนั้นเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปไม่เฉพาะแต่เพียงในประเทศไทยเรา

ประการที่สอง ปาฐกถาชุดที่ว่าด้วยหลักการศึกษาก่อนของท่านอาจารย์นั้น ปรากฏว่าหลังจากที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2477 นั้นแล้วก็ยังมีได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นอีกเลย หนังสือชุดนั้นก็ได้อัดตลาดไปนานเต็มที่แล้ว พวกเราทุกคนได้ถึงความเห็นสอดคล้องกันหมดว่า ในฐานะที่ศิษย์สองรุ่นแรกส่วนใหญ่ต่างก็ได้มีวิชาชีพในทางเป็นครู และซึ่งต่างก็ได้สร้างตัวสร้างหลักฐานของตนขึ้นมาได้จากคำสอนของท่านอาจารย์ ฯ ชุดนี้ด้วยกัน จึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะได้จัดสร้างหนังสือชุดนี้ขึ้น ให้เป็นอนุสรณ์และเป็นวิทยาทานเนื่องในมงคลวารของท่านอาจารย์ ฯ

ประการที่สาม ปาฐกถาในวิชา “หลักการศึกษาศาสตร์” ของท่านอาจารย์ ฯ ชุดนั้น พวกเราได้เห็นพ้องกันโดยตระหนักว่ามีคุณค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โดยแม้ว่าวิชาการศึกษาศาสตร์จะพัฒนาก้าวหน้าไปเป็นอันมากในช่วงระยะเวลา 30 ปีที่แล้ว แต่หลักการใหญ่ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไป หนังสือควรจะมียุทธศาสตร์แก่ผู้ศึกษารุ่นใหม่ ๆ ที่จะใช้เปรียบเทียบกับหลักการศึกษาศาสตร์ในปัจจุบันเพื่อวิเคราะห์ว่าในส่วนรายละเอียดปลีกย่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งขึ้นในวิชาการศึกษาศาสตร์ทั้งในด้านประวัติและในด้านประยุกต์

ประการที่สี่ คำสอนว่าด้วยหลักการศึกษาศาสตร์นั้น แม้จะเป็นคำสอนสำหรับผู้ที่มีวิชาชีพเป็นครูโดยตรงก็จริง แต่ก็ยังเป็นหนังสือที่จะอ่านกันได้โดยทั่วไปสำหรับบุคคลในทุกสาขาวิชาชีพ และทั้งก็ทำให้ประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่ผู้ได้อ่านนั้น ๆ ด้วยตลอดจนกระทั่งผู้เป็นพ่อแม่เรือนธรรมดา คำบรรยายของท่านอาจารย์ ฯ ในปาฐกถา ชุดนี้ จะเป็นหลักข้อคิด ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ทั่วไปไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งองค์การทางธุรกิจใด ๆ ทั้งนี้เพราะคำบรรยายของท่านอาจารย์ ฯ แผงแผงเอิบอาบอยู่ด้วยวิธีการใช้ประโยชน์จากจิตวิทยาโดยตลอด

และนั่นก็คือเจตนารมณ์ของการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อมอบให้ท่านอาจารย์ ฯ ได้แจกจ่ายเป็นวิทยาทานเนื่องในการทำบุญฉลองอายุครบ 60 ปีของท่าน

แต่อย่างไรก็ดี มีข้อที่จำเป็นต้องบอกกล่าวลงไว้ประการหนึ่งด้วยว่า ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้พวกเราสามารถจัดพิมพ์ขึ้นได้เพียง 22 ปาฐกถาเท่านั้นในจำนวนทั้งสิ้น 33 ปาฐกถา การที่ไม่สามารถจะจัดพิมพ์อีก 11 ปาฐกถาหลังได้นั้นเป็นเพราะความบีบ

บังคับของเวลา เนื่องจากเราได้ริเริ่มคิดกันเพียงเดือนเดียวก่อน
หน้าจะถึงกำหนด และทั้งยังต้องเสียเวลาไปอีกตั้งเกือบสอง
สัปดาห์ในการหาโรงพิมพ์และการเตรียมอื่น ๆ อาทิเช่นการ
ลอก คัด คำ บรรยาย ชูคน จาก หนังสือ ซึ่งมี เป็น สมบัติ ของ ท่าน
อาจารย์ ๆ เองอยู่เพียงเล่มเดียว, การจัดทำแม่พิมพ์ และกำหนด
การอื่น ๆ เท่าที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ความสันทัดจัดเจนใด ๆ ในทาง
การพิมพ์หนังสือหรือเล่มก็ไม่ค่อยจะมีอยู่ในพวกเรา อาศัยแต่
ด้วยพลัง ขี้บ ดัน จาก ความ รัก และ ความ เคารพ อย่าง ยิ่ง ต่อ ท่าน
อาจารย์ ๆ เท่านั้นที่ช่วยส่งเสริมให้สามารถจัดทำหนังสือเล่มนั้นขึ้นมา
ได้สำเร็จ ความผิดหรือข้อบกพร่องหลายประการจึงอาจจะมีอยู่
ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้อย่างหนีไม่พ้น ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็ได้พยายาม
เกาะแน่นอย่างเคร่งครัดอยู่กับข้อยึดมั่นอันสำคัญที่ว่า การปฏิรูป
หนังสือผัดนั้นหาใช้วิธีที่จะทำให้หนังสืออื่น ๆ ดีขึ้นอย่างใดไม่

ณ วาระดิถีอันเป็นศุภมงคล วันที่ 24 ตุลาคม 2506 นี้
คณะศิษย์รุ่นแรกของท่านอาจารย์ ๆ เต็มไปด้วยความหวังและ
ความเชื่อมั่นว่า อธิษฐานจิตอันเปี่ยมอยู่ด้วยความสำนึกและ
ศรัทธา ปสาทะในพร วิเศษและ บรมฤทธิ์ อันแข็งขลัง ของบรรดาสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งปวง แห่ง สากลโลก ที่ได้ วิงวอน ขออัญเชิญ มาให้ทรง
พิทักษ์ ปก บัง และ ให้ ทรง โปรดดล มั่นคง ให้ท่าน อาจารย์ ๆ ที่
เคารพรัก ของเราได้ ประสบสุข สัมฤทธิผล สมดังมโน ปราภวนา ทุก
ประการตลอดไป นั้น ย่อมจะเป็นไปตามเจตนประสงค์ของพวก
เราโดยแน่นอน ไม่เป็นที่สงสัย

คณะศิษย์ 2 รุ่นแรก

คณะอักษรศาสตร์ 2475 - 2478

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

ปาฐกถาที่ ๑	จุดประสงค์ของการศึกษา....	หน้า	9
ปาฐกถาที่ ๒	การศึกษาโดยตรง	หน้า	13
ปาฐกถาที่ ๓	สถานที่ศึกษา	หน้า	19
ปาฐกถาที่ ๔	ครู	หน้า	24
ปาฐกถาที่ ๕	หน้าที่ครูใหญ่ และ กิจการของโรงเรียนโดยทั่วไป	หน้า	32
ปาฐกถาที่ ๖	นิสัย....	หน้า	42
ปาฐกถาที่ ๗	วินัย กับ การทำโทษ	หน้า	49
ปาฐกถาที่ ๘	การทำโทษ และ รางวัล....	หน้า	59
ปาฐกถาที่ ๙	ผู้ปกครอง	หน้า	67
ปาฐกถาที่ ๑๐	การส่งเสริมความฉลาดและความสามารถ	หน้า	79
ปาฐกถาที่ ๑๑	วิธทดลองแผนคัดค้น	หน้า	85
ปาฐกถาที่ ๑๒	การจัดชั้นพิเศษสำหรับเด็กฉลาด	หน้า	101
ปาฐกถาที่ ๑๓	การเรียน กับ การเล่น	หน้า	110
ปาฐกถาที่ ๑๔	โรงเรียน กับ การสมาคม	หน้า	122
ปาฐกถาที่ ๑๕	การรักหมู่คณะ	หน้า	129
ปาฐกถาที่ ๑๖	การจัดโรงเรียน	หน้า	136
ปาฐกถาที่ ๑๗	สหศึกษา	หน้า	146
ปาฐกถาที่ ๑๘	การอบรมเด็กเล็ก	หน้า	153
ปาฐกถาที่ ๑๙	โรงเรียนกินนอน กับ การกีฬา	หน้า	162
ปาฐกถาที่ ๒๐	การมหาวิทยาลัย กับ การศึกษาของผู้ใหญ่	หน้า	170
ปาฐกถาที่ ๒๑	หลักการสอน	หน้า	183
ปาฐกถาที่ ๒๒	การเอาใจใส่ กับ คำถาม	หน้า	192

ปาฐกถาวิชาครูมัธยมว่าด้วยหลักการศึกษา

ปาฐกถาที่ ๑

๒ กรกฎาคม ๒๕๖๗

การศึกษาโดยทั่วไป

๑. การศึกษา คืออะไรและ จุดประสงค์ของการศึกษา คืออะไรนั้นเป็นการยากที่จะกล่าวให้แน่นอนลงไปได้ แม้แต่นักการศึกษาที่สำคัญๆ ก็ได้ข้อถกเถียงความหมายไว้ต่างกัน บางคนกล่าวว่าการศึกษาคือ การเพาะนิสัยที่ดี ให้เกิดขึ้นในมนุษย์ชาติ บางคนว่าจุดประสงค์แห่งการศึกษา คือ จะหาอาชีพ ให้มนุษย์ บางคนว่า เพื่อสร้างส่วนประกอบของคนขึ้นพร้อมกันทุกส่วน บ้างก็ว่าจะยกภูมิธรรมให้สูง บางคนพูดง่าย ๆ ว่า เพื่อเพิ่มความรู้ บางคนว่า จะสร้างพลเมืองดี ซึ่งก็ต้องอภิปรายกันต่อไปอีกว่าพลเมืองดีนั้นเป็นอย่างไร

๒. ถ้าจะคิดตามทางธรรม ก็จะกล่าวได้ว่า จุดประสงค์แห่งการศึกษาคือเสรีภาพแห่งความคิด แห่งจิตใจ จะคิดจะทำอะไรก็อยู่เหนือความเป็นทาสแห่งความโลภ, ความหลง ฯลฯ ถ้าคิดตามทางโลก ก็จะพูดได้ว่า ความมุ่งหมายแห่งการศึกษาคือเสรีภาพของบุคคลที่จะเลือกวิถีทางดำรงชีวิตอยู่ในโลกและหาประโยชน์ให้ได้มากที่สุดที่จะทำได้

10 หลักการศึกษา

๓. จุดประสงค์แห่งการศึกษาทางไกลที่สุดนั้นอาจกล่าวได้ว่าเหมือนกันหมด คือรวมอยู่ในคำว่า “ดี” ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากกันได้ เป็นหน้าที่ของนักธรรมจริยาที่จะต้องอธิบายว่า “ดี” แปลว่าอะไร อาจแปลว่าความสุขหรือหน้าที่หรืออื่น ๆ (ซึ่งก็วนเวียนกลับมาหาความไม่แน่อีก) แต่ความมุ่งหมายทางไกลนั้นหาตกอยู่ที่คำว่า “ดี” เสมอไปไม่ ถ้าจะถามผู้ปกครองนักเรียนวัยคนในเวลานี้ว่าส่งเด็กมาโรงเรียนทำไม ส่วนมากอาจตอบได้ใจความว่าเพื่อจะให้เด็กมีวิชา เพื่อจะได้หาเลี้ยงตัวเองและพ่อแม่ ที่ตอบเช่นนั้นเพราะว่าสมัยนี้มีผู้รู้สึกตัวกันมากกว่าเงินเป็นของสำคัญแห่งชีวิต

๔. ความจริงนั้นจุดประสงค์ทางไกลแห่งการศึกษาเปลี่ยนไปได้ตามกาลเทศะ เช่น ชาวนาแต่ก่อนอบรมลูกให้อดทนกล้าแดดกล้าฝน ชาวนาสมัยนี้อาจต้องฝึกลูกให้รู้จักใช้เครื่องจักร เพราะมีเครื่องจักรมาช่วยแรงคนไถนาได้ ด้วยกาละเปลี่ยนไปทำให้การวิทยาศาสตร์เจริญขึ้น ความมุ่งหมายแห่งการศึกษาในสมัยหนึ่ง ๆ ก็ย่อมผิดกันโดยนัย

๕. จุดประสงค์แห่งการศึกษาในท้องถิ่น ๆ ย่อมแปลกกับอีกท้องถิ่น เพราะพินภูมิประเทศผิดกัน เป็นต้นในเมืองใหญ่ผู้คนคับคั่ง อาจเกิดโรคระบาดคนตายได้ง่าย จุดประสงค์แห่งการศึกษาก็ควรจะไปทางสุขวิทยาอันเกี่ยวกับการป้องกันโรค ในขณะที่ผู้คนอยู่ห่างกันแต่ไม่รู้จักใช้ยา การให้การศึกษาแผนกสุขวิทยาก็ควรจะหนักไปในทางฉีดยา เป็นต้น บ้านเมืองเรายังไม่เจริญเท่าเทียมประเทศหลายประเทศ จุดประสงค์แห่งการศึกษาของชาติก็ย่อมเป็นไปในทางอันจะบำรุงให้ชาติเราเสมอว่าเสมอให้ลัดกับประเทศเหล่านั้น ประเทศอังกฤษหรืออเมริกาเจริญมากแล้ว จุดประสงค์ของเขาก็อาจไม่เหมือนกับเรา ชาติที่มุ่งหาอำนาจก็นำรุงการทหาร เขากำลึงกองทัพของชาติเป็นจุดประสงค์ เป็นต้น

๖. เมื่อได้กล่าวมาเพียงนี้แล้วก็เห็นแสดงความเห็นอันเป็นส่วนของตนเองเสียมิได้ว่า การศึกษาให้ผลอย่างไร

๑) การศึกษาทำให้ทุกคนมีความเป็นอยู่ต่อไปได้โดยเรียบร้อย

๒) การศึกษาทำให้คนคนหนึ่งมีความเป็นอยู่ต่อไปได้โดยเรียบร้อยในหมู่คน
นั้น ๆ

๗. ความเห็นอันนั้นอาจไม่ตรงกับความเห็นของท่านนักการศึกษาบางคนก็ได้ แต่ถ้าหมู่
คนคือ คณะ, ชาติ, และโลก มีความเป็นอยู่ต่อไปได้โดยเรียบร้อยก็จะบังเกิดความสงบสุข ซึ่ง
เป็นยอดแห่งความดีอย่างหนึ่ง แม้ในทางพระศาสนาที่ยังมีพระธรรมบทอยู่ว่า นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงถอดออกเป็นคำโคลงอย่างได้ใจความดีที่สุดว่า “สุขใดไม่
มาตรม้วน ความสงบ” ฯลฯ และเมื่อคน ๆ หนึ่งมีความเป็นอยู่ต่อไปได้โดยเรียบร้อยแล้วก็จะ
บังเกิดความสงบสุขในใจคนผู้นั้น ความสงบสุขนั้นนับว่าเป็นจุดประสงค์แห่งการศึกษาที่ดีอัน
หนึ่ง การที่ความสงบสุขหาได้ยากก็เพราะคนยังแก่งแย่งและเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน คือการ ขาด
การศึกษา นั้นเอง ผู้ซึ่งได้รับการศึกษาแล้ว (Educated people) ย่อมอยู่ในความสงบสุข และ
ควรมีลักษณะดังนี้

๑) รู้จักใช้กำลังกายเพื่อนำรูปร่างกาย หมายความว่า ควรจะรู้จักเล่นออก
กำลังกาย ไม่มีวันแต่ทำงานหนักมุ่นเป็นนิตย์ หรืออยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย

๒) รู้จักใช้กำลังความคิดเพื่อนำรูปร่างสมองและจิตใจ หมายความว่า รู้จัก
คิดในสิ่งที่ควรคิด ไม่คิดหมกมุ่นอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งตลอดเวลา และรู้จักคิดลึกซึ้ง ไม่ใช่
คิดอยู่แต่ผิว ๆ หรือปล่อยให้สมองว่างเปล่า

๓) รู้จักคิดทำหรือสร้างอะไรเองบ้าง หมายความว่า ไม่ควรตามผู้อื่นหรือ
ฟังความคิดผู้อื่นเสมอไป

๔) รู้จักชอบทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดและพอใจในงานที่ทำสำเร็จ
หมายความว่า ควรไม่เป็นผู้เกียจคร้าน ควรสร้างอะไรขึ้นบ้าง สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

๕) รู้จักหาเครื่องบันเทิงใจที่ดี หมายความว่า ไม่ควรหมกมุ่นในเครื่อง
บันเทิงอย่างเดียวมากเกินไปในเวลาพักผ่อน เช่น เล่นไพ่ตลอดคืน

12 หลักการศึกษา

๖) **รู้จักรักสิ่งที่ดีงาม** หมายความว่า ควรจะรักศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นดนตรี, ภาพ, รูปปั้น, หรือกวีนิพนธ์ ฯลฯ

๗) **รู้จักระเบียบในสมาคม** หมายความว่า ต้องเป็นผู้ที่สามารถสั่งงานผู้อื่น และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อื่น คือเป็นนายก็ได้ เป็นบ่าวก็ได้ และทำหน้าที่ของตน เช่น เลี้ยงม้า เป็นต้น

๘) **รู้จักขอร้องการเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายและสงบ** หมายความว่า ไม่มีความเป็นอยู่อย่างฟุ้งเฟ้อเกินไป อันจะนำมาซึ่งความเสียหายหรือล้มจม

๙) **รู้จักยับยั้งกายวาจาและใจ** หมายความว่า ไม่ปล่อยให้ความโลภโกรธหลง ฯลฯ เข้าครอบงำ

๘. ความเห็นที่กล่าวมานี้เป็นความเห็นส่วนตัวเห็นอยู่คนเดียว อยู่ในเกณฑ์ที่จะเถียงโต้แย้งกันได้เหมือนกัน เมื่อแสดงจุดประสงค์แห่งการศึกษาไม่ได้แน่นอนลงไปเช่นนั้น นโยบายการศึกษาของชาติหนึ่ง ๆ หรือแคว้นหนึ่ง ๆ ก็ย่อมไม่เหมือนกันอยู่เอง และมักจะเปลี่ยนแปลง ๆ จะตั้งเป็นบรรทัดฐานลงไปอย่างใดไม่ได้ โครงการศึกษาของชาติหนึ่ง ๆ จึงตั้งไว้พอเป็นเค้า ไม่แจ่มแจ้งชัดเจนนัก เปรียบเหมือนเข็มทิศที่มั่ว ๆ เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานฝ่ายการศึกษาที่ควร (และผู้แต่งหนังสือเรียน) ที่จะต้องวินิจฉัยเอาเองว่า อะไรดี อะไรไม่ดี และให้การศึกษานั้นวินิจฉัยว่า “ดี” แล้วนั้นแก่เด็ก

๙. ปัญหาความยุ่งยากเรื่องการศึกษาที่นักการศึกษาจะต้องแก้ไขให้ตนนั้นอยู่มาก วันหนึ่งจะกล่าวถึงเพียง ๓ ข้อ เพื่อให้ท่านนักการศึกษาทั้งหลายนำไปคิดเอาเอง เพื่อบำรุงสมองตามวิถีทางอันควรแก่ผู้ได้รับการศึกษาแล้ว เมื่อได้ศึกษาถึงหลักการศึกษาดำเนินไปปัญหาเหล่านี้ก็จะเด่นขึ้นมาเสมอ คือ

๑) สมัยก่อน แต่ครั้งเมื่อมีแต่หมู่บ้านหรือเมืองเล็ก ๆ ใครจะทำอะไรก็มีเพื่อนบ้านคอยค้ำหรือสนับสนุนอยู่ จะทำอะไรก็ต้องระวัง เป็นเครื่องบังคับให้คนประพฤติดีทางอ้อม เคียงบ้านเมืองใหญ่โตเกินไป ใครจะไปไหนหรือทำอะไรก็ไม่มีใครรู้จักหรือสังเกตเห็น เป็นเหตุให้กวัดขັນเรื่องความประพฤติยากขึ้น

ม.ล. ปิ่น มาลากุล 13

๒) หนังสือเล่ม ๆ ชนิดที่ใบปกสวย ๆ ขยี้เล่มละ ๕ สตางค์ ๑๐ สตางค์ มีขาย
มากมายเกลื่อนกลาดอยู่ตามถนนหนทาง พ่อเด็กอ่านหนังสือออกก็ติดหนังสือเหล่านี้ ทำให้
ความคิดของเด็กที่เจริญยังไม่เต็มที่เขวไป เป็นการลดระดับจรรยาของคน

๓) ครูพร่ำสอนจรรยาอยู่ทุกวัน แต่ชาวบ้านโดยมากไม่ปกปิดความลับแก่เด็ก
ทำให้เด็กโตเร็วเกินไป จะพูดเรื่องชู้สาวหรือค้ำกันเด็กก็ได้ยิน

เหล่านี้เป็นต้น เป็นปัญหาสำคัญและยุ่งยากซึ่งจะต้องแก้ไขให้ตก หน้าที่ของครูนั้นยาก
มาก เพราะว่าจะต้องสอนให้เด็กคิดว่าตัวครูเอง ถ้าคนชั้นลูกเราไม่ดีกว่าเราจะนับว่าโลกเจริญขึ้น
ไม่ได้ ถ้าต้องการความเจริญ พ่อต้องสอนให้ลูกคิดว่าตัว ครูต้องสอนให้เด็กคิดว่าตัวครูเอง
เมื่อเป็นเช่นนี้ครูจำต้องเรียนรู้หลักการศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้ง หัดคิดให้กว้างขวาง เพียงแต่รู้ดีในวิชาที่สอน
เท่านั้นหาเป็นการเพียงพอไม่.

ปาฐกถาที่ ๒

๕ กรกฎาคม ๒๔๗๗

๑. เราได้พูดถึงจุดประสงค์แห่งการศึกษาโดยทั่วไปแล้ว และผลที่ได้รับก็คือเราบอกไม่
ได้แน่นอนเสมอไปว่าคืออะไรแน่ สิ่งที่เราตกลงพร้อมเพรียงกันก็คือเราต้องศึกษา เราจำเป็นต้อง
ศึกษา พ่อต้องสอนลูก ผู้ใหญ่ต้องสอนเด็ก ใคร ๆ ก็คิดเช่นนั้นทั้งนั้น นอกจาก จอร์จ เบร์นาร์ด
ชอว์ (George Bernard Shaw) เมื่อชอว์มาเที่ยวทางแถบบ้านเรา มีนักหนังสือพิมพ์ไปขอ

14 หลักการศึกษา

สัมภาษณ์ เขาถามชอว์ถึงเรื่องการศึกษา เบอรัน่าร์ด ชอว์ ตอบว่า “การศึกษาน่ะหรือ อย่าไปเกี่ยวกับมันดีกว่า” ซึ่งหมายความว่าความรู้ทำให้คนเกิดความไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ฉะนั้นคนเราไม่ควรศึกษา ขาวนาเป็นสุขใจมากกว่าคนที่รู้อะไรมากก็จริงอยู่ แต่เมื่อมนุษย์เราเริ่มศึกษากันบ้างแล้ว เราจะยอมโง่ไม่ศึกษาให้มีความรู้ ก็ยอมจะเสียเปรียบผู้ที่รู้และใช้ความรู้นั้นเป็นกำลังเขาเปรียบเรา เหตุ^๕ที่เราจึงต้องศึกษา

๒. “ศึกษา” เป็นคำสันสกฤต มาทางเดียวกับคำว่า

ศึกษา	ซึ่งแปลว่า	ศึกษา	} กำลัง ความสามารถ
ศึกษา	มีความสามารถ	ศึกษา	
ศึกษา	เป็นธาตุของ	วิชา	} ต้องการสามารถ ต้องการรู้
ศึกษา	เป็นธาตุของ	วิชา	
ศึกษา	ความรู้, การศึกษา, ฯลฯ		

ดังนั้น การศึกษาหรือความรู้ ก็คือ กำลัง ดังที่สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงแสดงได้ทรงเปรียบเทียบไว้เป็นคำโคลงว่า

ความรู้คู่เปรียบด้วย กำลัง ภายเชย

๗ ๓ ๗

ถ้าเราต้องการหา กำลัง เราก็ต้องศึกษา คำพูดของ จอร์จ เบอรัน่าร์ด ชอว์ เป็นคำที่ หลงกลั้ว หรือทดลองความโง่เขลาของเราเท่านั้น

๓. เมื่อได้ตกลงว่าเราจำเป็นต้องศึกษา^๕แล้ว เราก็ขยายความต่อออกไปอีกได้ว่าเราต้องสอนคนให้^๕ ทำคนให้ดีขึ้นด้วยการศึกษา ปัญหาที่ว่าสอนอย่างไร เขาอะไรมาสอน หรือคนที่เป็นอย่างไรนั้น เราจะพัวพันไว้กล่าวถึงในภายหลัง บัดนี้จะพูดถึงเรื่องว่า “คน” นั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปได้โดยอย่างไรบ้าง

๔. คนเราธรรมชาติย่อมมีลักษณะ บางอย่างเกิดจากกายภายใน บางอย่างเกิดจากการภายนอก ลักษณะที่เกิดจากการภายในคือลักษณะที่ได้มาจากบิดามารดาและบรรพบุรุษทางสายโลหิต ลักษณะที่เกิดจากการภายนอกคือลักษณะที่เกิดขึ้นโดยได้ประสบสิ่งต่าง ๆ ในโลกตั้งแต่เกิดมา

๕. สมมติว่าเราสอนเด็กชาย ก. อยู่ ๕ ปี ในระหว่างเวลาที่สอนนั้นเด็กชาย ก. โตขึ้นมาก สูง, ู้ภาษาอังกฤษ, ู้ดนตรี และเป็นผู้รักโรค ลักษณะที่โตขึ้นนั้นเกิดจากการภายใน ที่สูงอาจเป็นเพราะประสบสิ่งภายนอกเช่นวิ่งมาก กระโดดมาก หรือเพราะลักษณะภายในเช่นบิดามารดาเป็นคนสูง ู้ภาษาอังกฤษและู้ดนตรีนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ส่วนผู้รักโรคนั้นเกิดจากประสบเชื้อโรคในตอนที่หลัง ซึ่งเป็นสิ่งภายนอกผสมกับลักษณะปอดอ่อนเพราะบิดามารดาไม่แข็งแรง ซึ่งเป็นการภายใน ดังนี้ จะเห็นได้ว่ามนุษย์เรวเกิดมาแล้วเติบโตขึ้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้โดยการสืบสายโลหิตหรือประสบสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง เขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

๖. สิ่งที่ได้อาจภายหลังที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงไปได้ยังแยกออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการศึกษาหรืออบรมทางอ้อม กับการศึกษาโดยตรง เช่นการศึกษาที่โรงเรียน หรือที่พ่อแม่สอนลูก แผนภาพจะเป็นดังนี้

16 หลักการศึกษา

๗. สิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลกนี้เข้าอยู่ในเกณฑ์หนึ่งนั้น แต่มีส่วนมากน้อยต่างกัน ต้นไม้มีการสืบพันธุ์และเจริญขึ้นได้ ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมเช่น อากาศอันเย็น ดินดี ดินไม่ดี แต่ไม่มีการศึกษาโดยตรงเลย แม้เราจะตัดต้นไม้ให้กิ่งก้านเป็นไปตามใจเราเช่นที่เราตัดไม้ตัด นั่นก็คือสิ่งแวดล้อมเท่านั้น มิใช่การศึกษา ส่วนสัตว์นั้นบางชนิดก็รับการศึกษาได้ เช่นสุนัข ม้า ช้าง ลิง เป็นต้นนั้นเรารู้ได้ ลงท้ายสัตว์เหล่านั้นก็รู้ภาษา เราสั่งให้ทำอะไรตามใจเราได้พอสมควร และปลาก็ฝึกได้บ้าง แต่ยากมาก ส่วนสัตว์อื่น ๆ เช่น งู จิ้งจก และแมลง (สัตว์ที่นักละครสัตว์ไม่เอาไปเล่นเลย) นั้นเรารู้ไม่ได้เลย เพราะไม่มีการศึกษาโดยตรง แต่สัตว์เหล่านั้นเจริญได้เพราะมีสัญชาตญาณแรงมาก เป็นการทดแทนการศึกษาซึ่งไม่มีเลย

๘. สัญชาตญาณนี้เป็นส่วนใหญ่อะไรหนึ่งของการสืบสายโลหิต สัตว์เมื่อเกิดขึ้นมาก็รู้จักทำอะไรเองเป็น ไม่ต้องมีใครสอน ลูกไก่เกิดมาสักหน่อยก็จักเมลิ็ดจิ้งจอกเป็น แมลงภู่เกิดได้สักหน่อยก็บินไปบินมาหาอาหารจากดอกไม้ได้ ปลากเป็นสัตว์ที่เจริญมากที่สุดในทางนี้ พอเกิดมาก็เจริญแล้วราวกับว่าได้รับการศึกษาอันสมบูรณ์ พวกหนึ่งรับหน้าที่เป็นทหารคอยป้องกันศัตรูภายนอก ถ้าศัตรูจะจอมปลวกเป็นรูทหารปลวกจะขุดรูออกไปนอกภูเขากับผู้ที่จะมาทำลายจอมปลวก อีกพวกหนึ่งเป็นพวกขนของคอยขนดินมาอุดรูที่ศัตรูจะจอมปลวกเข้าไป อีกพวกหนึ่งเป็นพวกขนไข่ ราชินีแห่งจอมปลวกไข่ออกมาวันละมาก ๆ การปกครองเป็นไปโดยอาการเรียบร้อย ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณของปลวกแรงมาก สิ่งแวดล้อมคือสิ่งที่เกิดขึ้นคอยเป็นเครื่องกระตุ้นให้สัญชาตญาณทำการเท่านั้น ไม่มีการศึกษาโดยตรงเลย พิสูจน์ได้ว่าถ้าสัตว์ชนิดหนึ่งมีการศึกษาโดยตรงแล้วแมลงเม่าคงจะไม่บินเข้ากองไฟอยู่ทุกวัน เพราะคงจะได้เรียนรู้เสียแล้วว่าไฟอาจจะผลาญชีวิตของตัวได้ ถ้าสุนัขมีการศึกษาโดยตรง เวลาแม่สุนัขถูกวางยาเบื่อก่อนตายก็คงจะรีบบอกลูกหลานเสียแล้วว่า “ระวังนะ อย่ากินอะไรชุ่มชุ่มไป” ชีวิตสัตว์เป็นอย่างนี้ แก่ด้วยการศึกษาไม่ได้

๙. ส่วนคนนั้นมีสัญชาตญาณไม่แรงเท่าสัตว์ แต่มีภาษาเป็นเครื่องทดแทน ภาษาตนเองคือเครื่องมือแห่งการศึกษาโดยตรงที่มนุษย์จัดขึ้น ลูกเกิดมาไม่ทันไรแม้ก็พูดด้วย สอนให้เรียก

แม่เรียกพ่อ นี่คือการศึกษาดโดยตรง ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ยังไม่มีนักจิตวิทยาคนใดได้เคยทดลอง แยกเด็กไว้คนเดียวตั้งแต่เกิด หาอาหารและบ้านช่องเครื่องนุ่งห่มให้เสร็จ แต่ไม่ให้พบคน ไม่ให้ใช้ภาษา ยังไม่มีใครทดลองว่าทำเช่นนั้นเด็กจะมีชีวิตอยู่ได้ ดังนี้ จะเห็นได้ว่า คนฟังการศึกษาดโดยตรงอยู่มากโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ถ้าไม่มีการศึกษาดโดยตรงเลยมนุษย์ชาติอาจสูญไปแล้วก็ว่าได้ อย่างดีก็คงเป็นลิงตัวใหญ่ ๆ อยู่ในป่าเท่านั้น การศึกษาดโดยตรง จึงสำคัญมาก ประการหนึ่ง

๓๐. บัญญัติอยู่อีกข้อหนึ่ง ว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายสืบพันธุ์สืบสายโลหิตกันได้แค่ไหน จะสืบสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาที่เรามีชีวิตอยู่ได้หรือไม่ เป็นต้นว่าคน ๆ หนึ่งถูกรถยนต์ชนขาเกไป ลักษณะขาเกนั้นจะสืบทอดไปยังบุตรหลานได้หรือไม่ ถ้าคน ๆ หนึ่งเกิดมาโง่ เราสอนให้ฉลาดจนสำเร็จ ความฉลาดหรือลักษณะฉลาดซึ่งได้มาภายหลังจะสืบทอดไปในบุตรหลานได้หรือไม่ ถ้าสืบได้ก็จะดีมาก เพราะเราสอนพ่อคนเดียวก็จะพลอยให้ลูกฉลาดได้ด้วย แต่มีผู้ได้ทดลองแล้ว เขาเอาหนูมาตัดหางเสียทิ้งแล้วผสมใหม่ลูก หนูมีลูกออกมากก็ตัดหางของลูกหนูนั้นเสียอีก แล้วผสมกับหนูอีก ตัดหางอีก ทำเช่นนี้เรื่อยมาจน ๓๐ ชั่วชีวิตหนู แต่หนูตัวที่ ๓๐ ก็ยังคงมีหางยาวเท่าหนูตัวแรก แสดงว่าสัตว์จะสืบลักษณะที่เกิดขึ้นภายในชีวิตทางสายโลหิตไม่ได้ โดยเฉพาะนี้ แม้ว่าพ่อเราจะฉลาด แต่ถ้าไม่ฉลาดโดยกำเนิดความฉลาดนั้นก็ยังไม่สืบทอดมาถึงเราด้วย ต้องฟังการศึกษาดโดยตรงจึงจะฉลาดได้บ้าง ฉะนั้น การศึกษาดโดยตรง จึงสำคัญมาก อีกประการหนึ่ง

๓๑. อาจมีผู้ค้านว่าพ่อฉลาดโดยกำเนิดแต่ลูกโง่ก็มี บางคนจะฮวดดีว่าพ่อโง่ แต่ตัวเองฉลาดโดยกำเนิด ทักกล่าวเช่นนี้ก็มีความจริงอยู่เหมือนกัน การสืบสายโลหิตนั้นก็มีกฎซับซ้อนอยู่มาก ถ้าเราสืบไป ๓๐ ชั่วชีวิตคนอย่างชีวิตหนูที่กล่าวเมื่อกี้เราก็คงพบบรรพบุรุษของเราโง่หรือฉลาดเหมือนเราบ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะ การสืบสายโลหิตข้ามชั้นได้ เราเองอาจเป็นคนแต่พ่อเราสูง ลูกเราสูง นี้ก็แปลว่าเราสืบลักษณะสูงของบิดาเรามา แต่เราเก็บแฝงอยู่ในเลือดเราเอง ไม่ได้ใช้ แต่เราผ่านลักษณะนั้นไปให้ลูกของเราได้ เม็นเดล (Mendel) นักบวชชาวออสเตรียนี้ได้สร้างกฎการสืบสายโลหิตไว้อย่างพิสดาร จะได้กล่าวถึงคติของท่านผู้นี้ในภายหลัง

18 หลักการศึกษา

๑๒. ปัญหาเรื่องสبلักษณะที่เกิดขึ้นภายในเวลาชีวิตคนได้หรือไม่ นั่นมีคนเถียงกันมาก แต่หาข้อมาพิสูจน์ได้ยากว่าสับได้ ฉะนั้น เมื่อโลกเราจำต้องก้าวหน้าไปทุกวัน และเรามีโอกาสที่ควรจะต้องก้าวไป ด้วยเหตุนี้ การศึกษาโดยตรง จึงสำคัญมาก อีกประการหนึ่ง

๑๓. ปัญหาที่เข้ามาแทรกแซงอีกข้อหนึ่งก็คือ สิ่งแวดล้อมเท่านั้นจะทำให้เราดีขึ้น ฉลาดขึ้นโดยไม่พึ่งการศึกษาโดยตรงได้หรือไม่ ถ้าปล่อยให้เราหาสิ่งสิ่งแวดล้อมอันดีเอาเองทุก ๆ ช่วงชีวิตคน มนุษย์จะเจริญขึ้นโดยไม่พึ่งการศึกษาโดยตรงได้หรือไม่ ตัวอย่างก็คือ บู่เรามีปัญญาสร้างรถรางขึ้นได้ พ่อของเราเคยได้ใช้รถรางนั้นเป็นเครื่องแวดล้อมส่งเสริมให้มีปัญญาคิดทำรถยนต์ ตัวเราเองได้ใช้รถยนต์เป็นเครื่องแวดล้อมทำให้เรามีปัญญาคิดทำเรือบินขึ้น ถ้าทำได้อย่างที่ว่านี้ การศึกษาโดยตรง คือการส่งสอน การไปโรงเรียน ก็ดูจะไม่จำเป็นอะไร โลกก็จะเจริญขึ้นเองได้อย่างช้า ๆ เราแทบจะไม่ต้องมีภาษา เพราะภาษามีไว้สำหรับพูดให้ความเข้าใจ ซึ่งก็คือการให้ การศึกษาโดยตรง นั่นเอง

๑๔. แต่มีข้อพิสูจน์มาค้านความคิดเช่นนั้น เมื่อเราคิดถึงนกซึ่งเป็นสัตว์ที่บินไปไหนได้ตามใจ (นกอังกฤษบางชนิดบินไปอิตาลีและแอฟริกาเสมอในฤดูหนาวและกลับมาในฤดูร้อน) สามารถจะไปหาสิ่งแวดล้อมที่ดีได้ง่ายตามใจเก่งกว่าคนเสียอีกในทางเรว่อนหาสิ่งแวดล้อมที่ดี ถ้าสิ่งแวดล้อมสำคัญกว่าการศึกษาโดยตรงแล้วนกก็ควรจะเจริญมากกว่าคนเสียแล้ว ทั้งนี้ภาษาและการศึกษาโดยตรงไม่สำคัญ

เมื่อสิ่งแวดล้อมโดยลำพังไม่ประเสริฐพอที่จะทำให้คนเจริญขึ้นได้เช่นนั้น การศึกษาโดยตรง จึงสำคัญมาก อีกประการหนึ่ง

๑๕. สัตว์แพคนเพราะไม่มีภาษาใช้ ความชำนาญความรู้ของบรรพบุรุษแห่งสัตว์จึงผ่านมาถึงลูกหลานมิได้ ใช้แต่ความชำนาญความรู้ที่ตัวเองหาได้ ส่วนคนเราเมื่อเกิดมาไม่มีความรู้ ไม่มีควมชำนาญ ไม่รู้จักผิดชอบ แต่เรามีภาษา มีการศึกษาโดยตรง เราจึงรู้ เราจึงรู้จักผิดชอบ บิดามารดาและครูของเราเลือกค้นหาความรู้ ความดี ความชำนาญ ของคนที่ล่องลับไปแล้วตลอดเวลานับตั้งแต่พัน ๆ ปีมาส่งสอนเรา เพื่อเราจะได้ใช้เป็นประโยชน์ในช่วงเวลาชีวิตอันน้อยของ

ม.ล. ปิ่น มาลากุล 19

เรา ทั้งที่เราจึงได้เปรียบสัตว์ ได้เปรียบบิดามารดาเราด้วยซ้ำ เพราะเราเกิดทีหลัง เราได้รับรู้ความ
ชำนาญของบิดามารดาเราด้วย แต่บิดามารดาหาได้รับรู้ความชำนาญของเราไม่

๑๖. การศึกษาโดยตรง สำคัญอย่างไร จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของโลก ใน
สมัยเมื่อ ๕๐,๐๐๐ ปีที่แล้วมาคนมีสัญชาติภูมิลำเนา แต่มีสิ่งที่แวดล้อมไม่ดีและแทบจะว่าไม่มีการศึกษา
โดยตรงเลย โลกเจริญช้าที่สุด ในระยะ ๕๐,๐๐๐ ปีมาแล้วโลกเจริญขึ้นบ้างเพราะมีสิ่งที่แวดล้อม
ดีขึ้น ใน ๕๐๐ ปีนี้เกิดมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ขึ้น คือมีการศึกษาโดยตรง โลกเจริญ
ขึ้นมาก ใน ๕๐ ปีนี้โลกสะสมความรู้ความชำนาญที่ล่วงแล้วมาไว้หมด สะสมแล้วสะสมคิดค้น
โลกเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีรถยนต์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะ การศึกษาโดยตรง
(Formal education) ทั้งนั้น

ปาฐกถาที่ ๓

๕ กรกฎาคม ๒๔๗๗

๑. คนโดยมากคิดว่าสถานศึกษาคือโรงเรียนเท่านั้น ความคิดเช่นนั้นแคบมาก เพราะ
สิ่งแวดล้อม ก็ให้ความรู้แก่เราได้ไม่น้อยกว่าโรงเรียน คนบางคนคิดว่าโรงเรียนกับบ้านเป็นสถาน
ศึกษา คิดเช่นนั้นมีส่วนถูกอยู่มาก แต่ยังหาถูกต้องบริบูรณ์ไม่ ความจริงนั้นสถานที่ต่าง ๆ ก็ให้
การศึกษาแก่เด็กได้เป็นอันมาก เช่น พิพิธภัณฑ์, วัด, และสถานที่อื่น ๆ ตลอดจนถนนหนทาง

20 หลักการศึกษา

เวลาที่เรารับรู้เข้าไปในพิพจน์ที่เห็นของแปลก ๆ หรือเมื่อเดินเข้าไปในวัดเห็นภาพตามผนัง เรา
ก็ได้เรียนรู้ได้ความรู้เพิ่มขึ้นโดยตัวเองไม่รู้ตัว ฉะนั้น สถานที่ศึกษาก็คือโรงเรียนและสถานที่อื่น ๆ ซึ่ง
มนุษย์จัดขึ้นโดยอะไรมากกว่า กับสิ่งที่แวดล้อมเราทั้งหมด

๒. การที่แวดล้อมเป็นสิ่งให้การศึกษาแก่เราได้ไม่น้อยกว่าโรงเรียนนี้ ก็เพราะ
ว่าคนเราตั้งแต่แรกเกิดมาก็พบสิ่งแวดล้อม แต่เพิ่งพบโรงเรียนเมื่อโตขึ้นแล้ว เมื่อเด็กทุกคนไปเข้า
โรงเรียนย่อมมีความรู้ติดตัวไปแล้วอย่างมาก เช่นรู้จักดินสอ รู้จักสี และรู้ว่ากระดานนั้นแข็งเป็นต้น
เวลาที่เรายังเป็นเด็กเราทำอะไร ๆ ก็นับว่าเป็นการเรียนรู้ทั้งนั้น แม้มันจะจับของสิ่งหนึ่งขว้างไปเล่น
เพื่อสนุกเราก็เรียนรู้ว่าของสิ่งที่เราขว้างไปนั้นหนักเท่าใด จะขว้างไปได้ไกลเท่าใด และฝึกกล้ามเนื้อ
ของเราว่าจะยกของสิ่งนั้นได้หรือไม่, ใช้กำลังเท่าใด เป็นต้น

๓. การเรียนด้วยสิ่งแวดล้อมสำคัญมากและเรามีเวลาเรียนมากด้วย เพราะเวลานอก
โรงเรียนนั้นมีมากกว่าเวลาเรียนในโรงเรียน และมีผู้กล่าวว่า ความชำนาญเป็นครูที่ดีที่สุด เด็กที่
เอาไม้ไฟจะรู้ว่าไฟร้อน จำได้ตลอดชีวิต ดีกว่าสอนด้วยปากหลายเท่า เด็กที่เคยเดินละคร
หรือดูละครจะรู้เรื่องละครเรื่องนั้นดีกว่าเด็กที่ได้อ่านให้ฟังหรืออ่านเองในชั้น แต่เราจะฟังสิ่งที่
แวดล้อมให้เป็นครูเท่านั้นหาพอไม่ เพราะเราอาจจะคลาดกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นอันจะให้ความรู้แก่เราได้
แม้ว่าเราอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นที่ไฟไหม้บ่อย ๆ เราอาจจะไม่เคยเห็นไฟไหม้เลยก็ได้ เช่น
ถ้าไฟไหม้ใกล้บ้านเรา เราอาจนอนหลับเสียเพราะเป็นเวลากลางคืน หรือไฟไหม้ลำพังกลางวัน
เราอาจอยู่เสียที่บางซื่อ เป็นต้น

๔. สิ่งแวดล้อมให้ความรู้แก่เราได้ก็จริง แต่ไม่มีและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย กล่าวคือ
บางทีเราพบของยากก่อนพบของง่าย ไม่เหมือนเรียนที่โรงเรียน ซึ่งเขาจัดเอาวิชาง่ายมาสอนก่อน
วิชายาก ทำให้เราเรียนรู้ซึมซาบ การเรียนโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นครูเท่านั้น ทำกับทั้งความ
ชำนาญของผู้อื่นทั้งหมด เช่นเราเดินไปพบพระบรมรูปทรงม้า เราก็เห็นว่าเป็นรูปคนขี่ม้า แต่เรา
จะรู้ไม่ได้เลยว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงกระทำอะไรให้แก่เมืองไทยมาแล้วบ้าง ถ้า

เราทึ่งความชำนาญของผู้สอนเสียการศึกษาของเราจะไม่ล้าหลัง ยิ่งไปกว่าการเรียนของสัตว์ชนิดที่ฝึกได้

๕. การเรียนโดยสิ่งแวดล้อมบางอย่างก็เป็นกรวิชาจากจนเกินต้องการ เด็กที่อยู่สะพานหันเดินมาโรงเรียนสวนกุหลาบผ่านพาหุรัดทุกวัน จะรู้จักพาหุรัดดีจนจำหน้าแขกได้ นานไปก็เท่ากบไม่ได้เรียนอะไรเลย แต่ถ้าเราเรียนที่โรงเรียนถึงเรื่องถนนหนทางในกรุงเทพฯ วันนั้นถ้าครูสอนเรื่องถนนพาหุรัด พรุ่งนี้ครูคงสอนเรื่องถนนเจริญกรุงต่อไป

๖. การเรียนที่โรงเรียนเป็นการเรียนที่รวบรวมเอาความชำนาญของคนอื่นมาไว้ทั้งหมด เราได้รู้จักสิ่งที่อยู่ไกล เช่นภูเขาไฟหรือเมืองนิวยอร์ก ถ้าเราคอยฟังแต่ความรู้จากสิ่งที่แวดล้อมเพียงแต่เดินอยู่ในเมืองไทยตลอดชาติเราก็จะไม่รู้จักสิ่งทั้งสองนี้ เราเรียนในโรงเรียนนั้นได้รู้ตลอดถึงสิ่งที่อยู่ใต้ทะเลและสิ่งที่อยู่ภายในร่างกาย เช่นหัวใจ และสิ่งที่เห็นไม่ได้ด้วยตา เช่นออกซิเจนหรือกระแสไฟฟ้า เป็นต้น

๗. การเรียนที่โรงเรียนคือการศึกษาโดยตรงรูปหนึ่งนั้นเขาจัดมาให้ไว้เป็นระเบียบตามหลักจิตวิทยา เด็กควรจะเรียนอะไรก่อนอะไรหลังก็ทำได้โดยเรียบร้อย หนึ่ง สิ่งที่จะเอามาสอนนั้นเขาเลือกมาแล้วอย่างนั้น เช่นเรารู้เรื่องพระนเรศวรก็เพราะเขาเลือกมาให้เรียนในฐานะที่พระองค์เป็นกษัตริย์ที่กระทำความดีมีชื่อเสียงไว้ ถึงแม้จะทรงราชย์อยู่ยาวนานเราก็ไม่รู้จักถ้าเขาไม่เลือกมาให้เรียน การเรียนแต่สิ่งที่ได้เลือกสรรมาแล้วนั้นเป็นการเรียนที่เพิ่มความสนใจมาให้ ภาพยนตร์มีคนชอบมากกว่าละครก็เพราะเขาเลือกแล้วเลือกคือแต่สิ่งที่ต้องการดูมาพิมพ์ไว้บนฟิล์ม สมมุติว่าภาพ ๗ หนึ่ง นาย ก. จะเดินไปหานาย ข. ซึ่งอยู่คนละมุมห้อง เราต้องการรู้ว่าเขาไปทำอะไรกับนาย ข. ถ้าเป็นภาพยนตร์เราจะเห็นนาย ก. ก้าวเดินออกไป แล้วก็ถึงนาย ข. ทันที ตัดการเดินตอนกลางออกเสีย ถ้าเป็นละคร ตัวละครจะต้องออกเดินไปจริง ๆ ให้เราเห็น เป็นการเสียเวลา เราไม่ชยาคดู เป็นต้น .

๘. บ้านเป็นสถานที่ให้การศึกษาเช่นโรงเรียน และเป็นสถานที่ซึ่งให้สิ่งแวดล้อมช่วยพ่อแม่ที่ไม่เคยปล่อยลูกที่ยังเล็กไว้ตามลำพังเลย ย่อมคอยสอนอยู่ตลอดเวลา เด็กทำอะไรผิดก็

22 หลักการศึกษา

คอยแก้ สอนความสะอาด สอนให้รู้จักคิด รู้จักผิดชอบ. ให้ผู้มคคิดว่าความดีคืออะไรโดยการพูดว่าต้องทำอย่างไรนั้นอย่างนั้นจึงจะเป็นคนดี และสอนหน้าที่พลเมืองให้แก่ลูกโดยไม่รีดิว พ่อแม่เหมือนกันอย่างนี้ทั้งโลก จนเป็นที่รับรองทั้งทางโลกและทางธรรมว่าบิดามารดาเป็นบุพพจารย์อันประเสริฐของบุตร พ่อแม่สอนวิชาการต่างๆ ให้ขั้นต้นแทบทุกอย่าง เช่น สอนภาษา หัดให้พูด หัดให้นับ สอนประวัติศาสตร์โดยการบอกเล่าทางสนทนาว่าเมื่อมีมะเส็งน้ำท่วมใหญ่ และสอนภูมิศาสตร์โดยการเล่าว่าไปเที่ยวเชียงใหม่ เชียงใหม่อยู่ที่ไหน เป็นต้น

๙. ส่วนสิ่งแวดล้อมนั้นเด็กพบอยู่ทุกวันตั้งแต่เกิดมาแล้ว เวลาที่เด็กชนชั้นไม่รวางนี้เด็กเรียนรูไปเองด้วย เราจะเห็นได้ว่าเด็กชนชั้นโดยมากมีความฉลาดเฉลียวกว่าเด็กที่เรียบร้อยคอยทำแต่ตามสั่งเสมอไป

๑๐. โรงเรียนเกิดขึ้นจากการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) ที่จริงพ่อแม่จะสอนลูกเองก็ได้ วิชาที่มีพอสมควร แต่ไม่เวลามากพอ จึงต้องส่งไปโรงเรียน เหมือนกับเราขยากินแกงหมู เราจะเลี้ยงหมูไว้แกงกินเองก็ได้ แต่เราไม่ทำ ปล่อยให้คนพวกหนึ่งเขาเลี้ยงไว้ให้เราชอกกิน บ้านเมืองยิ่งเจริญคนยิ่งมีงานมากก็มีการแบ่งงานกันทำมากขึ้น คนชั้นกลางในเมืองใหญ่ที่อเมริกาและยุโรปเป็นอันมากตัดการคว้ออกเสียจากกิจประจำวันในบ้าน ไปกินกันที่ภัตตาคารทุกเวลา ในเรื่องการแบ่งงานนี้วิเศษสมัยใหม่ทำไปไกลที่สุด จนกล่าวได้ว่าไกลจนสุดตัว (extreme) เกินไป

๑๑. โรงเรียนสำคัญอย่างไรนั้นพูดได้ไม่หมดสุด ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่อย่างเดียวคือเวลาเด็กอยู่บ้านไม่มีอิสรภาพเต็มที่ เพราะต้องอยู่ในบังคับพ่อแม่ หรือมีคะแนนก็เกรงใจผู้ใหญ่ เด็กจะเจริญในทางรู้จักรับผิดชอบและสร้างนิสัยของผู้ใหญ่ที่ทำได้เต็มที่ โรงเรียนให้โอกาสแก่เด็กในทางนี้ ครูที่ดีย่อมปล่อยเด็กให้ทำอะไรเองจนรู้จักทำได้ดี มีความมั่นใจ ลงท้ายก็มีนิสัยรู้จักการรับผิดชอบ และเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

๑๒. ในเวลาที่เด็กยังไม่เป็นผู้ใหญ่ชีวิตของเด็กไม่เหมือนชีวิตธรรมดา เพราะไม่ต้องงหากิน เป็นแต่กินเท่านั้น การที่ไม่ต้องทำมาหากินเองเช่นนี้ย่อมมีกำลังกาย กำลังใจ และเวลา

เหลือมาก จึงควรเอามาใช้เพื่อศึกษาสำหรับประโยชน์แห่งอาชีพของตนในภายหน้า ตั้งบัญญัติพระร่วงว่า “เมื่อน้อยท้าววิชา ให้หาสินต่อใหญ่ ฯลฯ” ในเวลาที่เด็กยังไม่โตเต็มที่นั้นสมองยังไม่เข้ารูป ครูต้องช่วยฝึกหัดสั่งสอน เหมือนไม้อ่อนย่อมตัดได้ เด็กอาจะมีความสามารถแฉ่งแฉ่งอยู่ ครูต้องช่วยค้ำออกมาให้ได้ นี่คือการให้การศึกษาคัดว่านพอกเกิดมาก็มีความสามารถตามหน้าที่ของมันทันที จึงไม่ต้องถวกรการศึกษาคัดว่านพอกเกิดมาก็มีความสามารถตามหน้าที่ของมันทันที จึงไม่ต้องถวกรการศึกษา

๑๓. โรงเรียนเป็นสถานที่ซึ่งบังคับการง่ายเพราะมีระเบียบ เด็กมาถึงก็จับให้เข้าแถว ครูสั่งให้ทำอะไรได้ตามใจ จะสอนอะไรก็เอามาสอน เด็กถูกบังคับให้เรียนจึงต้องรู้ โดยเหตุนี้ จะให้คนรุ่นหลังดีเลวอย่างไรก็ทำได้ที่โรงเรียน เพราะเด็กต้องอ่านหนังสือเล่มหนึ่ง ๆ อยู่หลายหน ลงท้ายก็จำความไปติดในนิสัย ที่จริงนั้นจะให้เด็กมีความคิดความเห็นอย่างไรก็สั่งกันเอาที่โรงเรียนได้ เช่นเมื่อพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สั่งกองทัพไปตีประเทศฮอลแลนด์และเผาบ้านเมือง พวกฮอลันดาโกรธแค้นนัก จึงแต่งแบบเรียนใหม่ให้นักเรียนเรียนถึงเรื่องการทำร้ายกาจของทหารพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ในครั้งนั้น จึงเกรงจะทำแบบฉบับแล้ว หนังสือเรียนชั้นประถมของเขามักแต่งให้เป็นทำนองสั่งสอนให้เด็กรักชาติและแน่ใจว่าชาวต่างประเทศเขาเปรียบต่าง ๆ นานา

๑๔. ชีวิตคนแบ่งได้เป็น ๓ ตอน ตอนที่ ๑ คือเด็กก่อนเข้าโรงเรียน ตอนที่ ๒ เมื่ออยู่ในโรงเรียน ตอนที่ ๓ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ออกจากโรงเรียน เมื่อก่อนไปโรงเรียนพ่อแม่สอนลูกวิธีเดียวกันหมด เป็นการภายในบ้าน ชาติจะต้องถวกรอบรมเด็กอย่างไรก็ทำไม่ได้ถนัด ส่วนตอนเป็นผู้ใหญ่ออกจากโรงเรียนแล้วนั้นคนมีเสรีภาพเต็มที่ เลือกทำอะไรตามชอบใจ จะอบรมคนเหล่านั้นลำบากมาก จะบังคับใครให้อ่านหนังสือเล่มใดนั้นไม่ได้ อีกประการหนึ่งผู้ใหญ่ตัดได้ยาก ส่วนเวลาที่อยู่ในโรงเรียนนั้นต้องการจะอบรมเด็กอย่างไรก็ทำได้ เพราะอยู่ในเงอ้อมมือที่จะบังคับได้และสมองยังอ่อนอยู่ เหตุนี้เองชาติที่ฉลาดจึงมุ่งอบรมคนทางการศึกษา มีนโยบายการศึกษาแห่งชาติไว้โดยเรียบร้อย ญี่ปุ่นเจริญรวดเร็วภายใน ๕๐ ปีนี้เพราะจัดการศึกษาดี เจริญเพราะโรงเรียนไม่ใช่เพราะมีเรือรบมาก เขาใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา, อุทฺหนุนวิทยาลัยต่าง ๆ, จ้างครูต่างประเทศและส่งนักเรียนเป็นอันมากไปศึกษาวิชาการในประเทศที่ก้าวหน้าในวิชาต่าง ๆ มากกว่าตน

24 หลักการศึกษา

ไม่เข้าใจเลยความคิดความสามารถของชาวญี่ปุ่นก็เดินทันชาวตะวันตก มีผู้กล่าวว่าจีนเจริญช้าเพราะไม่เปลี่ยนนโยบายการศึกษา แท้จริงเพียงได้นั้นรับรองไม่ได้ การที่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาเจริญนั้นเจริญขึ้นได้เพราะการอบรมเด็กในโรงเรียนตามนโยบายการศึกษาทั้งนั้น เด็กที่เราสอนอยู่วันนี้อีก ๒๐ ปีข้างหน้าจะเป็นผู้ทำงานให้ประเทศ ตั้งแต่เป็นผู้ถือบังเหียนการปกครองตลอดจนพ่อค้าวานิช เด็กจะดีเลวอย่างไรก็แล้วแต่การอบรมในโรงเรียนและนโยบายการศึกษาเท่านั้น ด้วยเหตุฉะนั้น จึงไม่มีงานใดที่หนักและยากยิ่งไปกว่าการวางโครงการศึกษาแห่งชาติและดำเนินการให้เป็นไปตามเค้าโครงนั้น ๆ ครูย่อมมีส่วนรับผิดชอบในความเป็นไปของชาติด้วยเหตุนี้

ปาฐกถาที่ ๔

๑๒ กรกฎาคม ๒๔๗๗

๓. ได้กล่าวมาแล้วว่าโรงเรียนสำคัญปานใด และสิ่งสำคัญมากอย่างหนึ่งที่ประกอบขึ้นเป็นโรงเรียนนั้นคือครู เด็กมีสัญชาตญาณอยากรู้อยากเห็นอ่อนมาก ถ้าจะปล่อยให้อยู่แต่ลำพังกับหนังสือก็ไม่ได้ผล ถ้าสัญชาตญาณนั้นแรงอยู่บ้างเราจะเห็นนักเรียนแน่นอยู่ในห้องสมุดของโรงเรียนหรือในหอพระสมุดค้นคว้าหาความรู้กันเองมากกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ แต่เมื่อไม่เป็นดังนั้นแล้ว “ครู” จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษา พวกเราเป็นครูด้วยกันทุกคน เราก็ควรจะรู้จักลักษณะของเราเอง ถัดตามคำพูดของซอเครติสที่ว่า ก่อนจะรู้อะไรต้องรู้จักตัวเองเสียก่อน ครูโดยมากคงจะทราบแล้วว่าลักษณะของครูที่ดีเป็นอย่างไร ทราบได้โดย ความรู้ธรรมชาติ (Common sense)

๕๕ แต่บางทีจะนึกไม่ได้มาก นอกจากจะได้แค่คุยกันออกมาโดยการสนทนาอย่างที่กล่าวถึงทำอยู่นี้เป็นต้น การพูดถึงครูในวันนี้จะได้พูดตามหลักทั่วไป มิได้นึกถึงบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ

๑) **ความรู้** ครูที่ศิษย์มีความรู้ดี แต่รู้เพียงแต่พอจะสอนได้นั้นไม่พอ ต้องรู้เกินพอที่จะสอนจริงๆดี เพื่อจะได้มั่นใจในเวลาสอน เช่นผู้ที่จบชั้นมัธยม ๘ แล้วมาสอนมัธยม ๘ ก็เรียกว่ารู้พอจะสอนได้เท่านั้น พวกเรามาบังคับอยู่ที่นั่นกำลังเรียนต่อกันอยู่ก็เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้รู้ เกินพอ

ครูควรจะมีวิธีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้เด็กได้เป็นอย่างดี เพราะคำว่า ครู หมายความว่า เป็นผู้ทรงคุณวิเศษ ๒ อย่าง คือ เป็นผู้มีความรู้ อย่างหนึ่ง และ เป็นผู้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น ด้วยอีกอย่างหนึ่ง การจะสามารถเช่นนั้นย่อมต้องอาศัย วิชาครู เป็นหลัก ทั้งนี้ได้หมายความว่าให้ละทิ้งความชำนาญในทางปฏิบัติ ความจริงนั้นต้องช่วยกันทั้งสองทาง ผู้ที่รู้ วิธีสอนแต่สอนไม่ได้ก็มี ครูไม่ควรจะหวังวิชาอย่างคนที่สมัยก่อนบางคนหวัง จนถึงกับมีคำเล่าว่าจะทำขนมอะไรสักอย่างก็ต้องกินมัน ๗ ชั้นเป็นต้น ครูควรจะให้วิชาแก่เด็กมากที่สุดเท่าที่สมองของเด็กจะรับไว้ได้โดยไม่ต้องเข็นเข้าไปอย่างหนัก (Force) อนึ่ง ครูควรรู้ วิชาทุก ๆ อย่างเพื่อจะได้สอนแทนผู้อื่นได้ในเวลาจำเป็น และรู้อย่างใดอย่างหนึ่งให้ดีมาก เพราะการจัดครูสอนสมัยนี้มักจะให้สอนตามวิชาที่เชี่ยวชาญ มิใช่สอนประจำอยู่ชั้นเดียวตลอดไป พูดสั้น ๆ ว่า “ควรรู้ทุกอย่างและรู้ดีจริง ๆ อย่างหนึ่ง”

๒) **ความจำ** ครูควรเป็นผู้ที่จำแม่นยำและจำได้เร็ว คนบางคนจำหน้าคนเก่งกว่าจำชื่อ บางคนจำชื่อได้ง่ายกว่าจำหน้า ครูควรฝึกให้เป็นผู้จำได้เร็วทั้ง ๒ อย่าง เมื่อนักเรียนมาเข้าใหม่จะได้ดูแลสอดส่องในเรื่องความประพฤติได้ทันที นักเรียนจำครูง่าย เพราะจำนวนครูมีน้อย แต่ครูก็ต้องพยายามไม่เพียงแต่จำนักเรียนที่ตนต้องสอน เพราะครูคนหนึ่งมีอำนาจและหน้าที่ต้องเป็นผู้ดูแลความประพฤตินักเรียนทุกคนในโรงเรียน ครูทุกคนต้องช่วยกันเมื่อมีนักเรียนมาเข้าใหม่มา ๆ ในโรงเรียนที่คึกคักโรงเรียนในประเทศไทยอังกฤษ

26 หลักการศึกษา

ครุมาศึกษา (Study) หน้านักเรียนกันจริง ๆ เพื่อประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ถ้านักเรียนที่ทำผิดจับได้ว่าครูจำไม่ได้ก็จะกล้าทำผิดอีก แต่ถ้าครุมีความจำดีจะควบคุมนักเรียนได้ดี ไม่ต้องทำโทษบ่อย ๆ เพราะนักเรียนรู้ว่าครูจำได้ก็ไม่กล้าดังที่กล่าวแล้ว อีกประการหนึ่งครุควรจำได้ว่าได้อะไรไปแล้วบ้าง ให้โทษอะไรไปแล้วบ้าง ถ้าสอนซ้ำก็จะเสียเวลาโดยใช่เหตุ

๓) การสังเกต ครุควรจะมีคำสั่งเกตว่องไวดีถนัด ทราบได้โดยเร็วว่าใครทำผิดหรือชุกชอนอะไรบ้างในชั้นหรือที่อื่น ๆ เพื่อนักเรียนจะได้ไม่ชุกชอนมากขึ้น เวลาตรวจข้อสอบไล่หรือตรวจการบ้าน ถ้าสังเกตที่นักเรียนทำผิดได้เร็วก็จะช่วยในการประหยัดเวลา เวลาทำเลขถึงแม้ว่าผิดแห่งเดียวหรือหลายแห่งจะได้สูญญเหมือนกันก็ดี ครุควรเขียนเครื่องหมายผิดไว้ทุก ๆ แห่งที่ผิด ถ้าผิดสองแห่งครุสังเกตเห็นเพียงแห่งเดียวก็เท่ากับทำให้นักเรียนได้รับความรู้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น

ครุควรจะมีสังเกตจิตใจของเด็ก ดูว่าเด็กเก่งทางไหน ครุควรส่งเสริมทางไหน ครุควรห้ามทางไหน เรียงตัวไปทุกคนทั้งในทางความประพฤติและการเรียน ถ้าครุสังเกตเห็นจะติชมนักเรียนได้ทันที ยิ่งกว่านั้น การใช้คำสั่งเกตของครุอาจมีส่วนในการหาอาชีพที่เหมาะสมแก่นักเรียนได้ นอกจากนี้ครุควรสังเกตของทั่ว ๆ ไปเพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนด้วย

๔) ความคิดหาเหตุผล เมื่อนักเรียนทำผิดครุอาจแก้ไม่ได้ถ้าหาเหตุผลไม่ได้ หรือมีจะนั้นก็แก้ผิดทาง เช่น เด็กง่วงนอนอาจเป็นเพราะเด็กเป็นโรค หรือนอนดึก หรือครูสอนไม่ดีเอง หรือเด็กไม่ตั้งใจเรียน เป็นต้น ถ้าครุทำโทษเด็กที่ง่วงนอนโดยไม่คิดถึงเหตุ อาจเป็นการไม่ยุติธรรมก็ได้ การที่ครุใช้ความคิดหาเหตุผลทำให้เด็กอยู่ในระเบียบ ไม่กล้าโกง เพราะแก้ตัวไม่รอด ในเวลาที่ต้องรับผิดชอบในงานที่ไม่เคยทำ เช่น ครุใหญ่มอบงานพิเศษให้ ก็ต้องคิดหาเหตุผลเอาเองว่าอะไรจะดีจะควร

๕) การไว้ยศ ครูต้องรักษาสถา (Dignity) ไว้ อย่าให้นักเรียนดูถูกได้ ครูไม่ควรจะปะปนกับนักเรียนมากเกินไป เช่นไปซื้ออะไรกินด้วยกันหรือยืมของนักเรียน ใช้เป็นต้น ครูควรทำตัวให้เป็นผู้ใหญ่ให้ผิดกับนักเรียน เป็นต้นว่าในการแต่งกาย ถึงแม้ครูบางคนอายุน้อยกว่านักเรียน ถ้าแต่งตัวให้ถูก เช่นนุ่งกางเกงยาวหรือนุ่งผ้าแทนกางเกง สั้น ก็ย่อมจะแลดูเป็นผู้ใหญ่ อนึ่ง ครูมีสิทธิพิเศษเสมอ จึงควรต้องใช้สิทธิเหล่านั้นเพื่อให้นักเรียนเห็นความแตกต่างระหว่างครูกับตัว จะได้ไม่เห็นเป็นเพื่อนเล่น และมีความนับถือ

๖) ความประพฤติ ครูต้องประพฤติ เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนทุกประการ ต้องกลมเกลียวในระหว่างพวกครูด้วยกัน เพื่อการทำงานจะได้ดำเนินสะดวก และเพื่อนนักเรียน จะได้เห็นความเข้มแข็งหนักแน่นแห่งการปกครอง ต้องกลมเกลียวกับนักเรียนบ้างพอควร เพื่อให้นักเรียนเห็นว่าเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งจะทำให้การเรียนของเด็กเจริญ ถ้านักเรียนนึกว่าครูเป็นปรปักษ์เมื่อใดก็จะเริ่มเกลียดตัวครูผู้นั้น และเกลียดการเรียนด้วย ทนเรียนเพราะจำใจ และบางทีก็มีการไม่เชื่อฟังคำสั่งต่าง ๆ นานา

คนเรามีเวลาผิดด้วยกันทุกคนไม่มากนักน้อย แต่สำหรับครูนั้นไม่ควรจะทำผิดให้เด็กเห็น เพราะจะเกิดการดูถูกขึ้นมาทันที และบางทีจะจำเอาเป็นตัวอย่างด้วย (นี่ไม่ได้หมายความว่าเมื่อสอนอะไรผิดไปแล้วจะต้องปกปิดความผิดอันนั้นไว้ ตรงกันข้าม ถ้าผิดชนิดนี้ต้องรีบแก้ และอธิบายให้แจ่มแจ้ง เพราะเกี่ยวข้องกับวิชาการ ถ้าไม่ให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่เด็กก็เท่ากับลวงเขาหากิน เป็นการเสียชื่อครู) ในเรื่องความประพฤติของครูนั้น ต้องระวังอย่างมากที่สุด

๗) นิสัย ครูต้องฝึกหัดให้เป็นคนตรงต่อเวลา ถ้าครูมาสายวันนี้ รุ่งขึ้นจะครูนักเรียนที่มาสายก็ย่อมมีผลน้อยที่สุด ครูควรมีอารมณ์ดีและหน้าตาแจ่มชื่น ถ้าครูแจ่มชื่นนักเรียนก็แจ่มชื่นไปด้วย ลองคิดดูว่าถ้าเราจะทำเลขที่ยาก ถ้ามีใครมาหน้าบึ้งขึงโกรธอยู่

28. หลักการศึกษา

ข้างหน้าเราจะคิดเลขได้หรือไม่ ครูควรจะเป็นผู้ที่ไม่ลังเล ตัดสินใจได้เร็ว และเฉียบขาด เช่นในเมื่อจะทำโทษเด็กเป็นต้น ถ้ามีสงสัยว่าจะทำดีหรือไม่ดีก็จะบังเกิดความคิดว่าคงจะมีการไม่ยุติธรรมในใจของครู ครูที่ดีควรจะพอใจในงานของตนและฝึกใฝ่สนใจในงาน ผู้ที่ไม่พอใจในงานย่อมทำงานไม่ได้ดีเป็นธรรมดา ควรพูดตรงไปตรงมาไม่อ้อมค้อม ไม่เยะเยี้ย ประชดประชัน หรือกรรโชก เป็นต้นว่าเห็นนักเรียนใส่เสื้อสกปรกก็ควรจะบอกให้ซักเสียๆ ไม่ควรประชดว่า “สะอาดจริงนะ” การพูดอ้อมค้อมบางทีก็เป็นผลดีในการสมาคมเมื่อคนหนึ่งไม่ยอมทำให้อีกคนหนึ่งแค้นหรือลอย แต่สำหรับครูกับนักเรียนแล้วไม่ควรทำ ควรมีนิสัยหนักแน่นอดทนต่อความซ้ำซากกรากกรำ และไม่ควรรจะฉุนเฉียวครูที่ตีนักเรียนเพราะความโกรธเป็นครูที่เลวมาก เด็กที่ไม่มีความผิดจะผูกใจแค้นและเสื่อมความนับถือ ควรจะเดินสายกลางในทุก ๆ อย่าง ไม่ตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป นอกจากนั้นไม่ควรสะสมงานไว้ให้คั่งค้าง ควรรักษาความสะอาดและเรียบร้อย ไม่แต่งตัวดูฉูดฉาดฟู่ฟ่า เช่นนุ่งผ้าม่วงสีแดง เป็นต้น

๔) **อนามย** ครูควรจะรักษานามยให้ดี ครูที่มาโอ้อวด ๆ อยู่ในชั้นเสมอไป จะไม่เป็นตัวอย่างอันดีได้ จะทำให้ติดต่อกับเด็กได้ ถ้ามีโรค

๒. หน้าที่ของครูแบ่งได้ตัวอย่างง่าย ๆ เป็น ๓ คือ ๑. หน้าที่ต่อโรงเรียน ๒. หน้าที่ต่อนักเรียน ๓. หน้าที่ต่อตนเอง

๑) **หน้าที่ต่อโรงเรียน** คือการงานทั้งหมดที่ครูใหญ่กะให้ การงานที่ร่วมกันรวมทั้งการสอน, ตรวจหนังสือ, คุมชั้น, เป็นเวรดูแลการงาน และพูดในที่ประชุมนักเรียน ยังมีงานประจำซึ่งครูต้องทำเช่นเรียกชื่อและเขียนใบสุทธิตั้งเป็นต้น ครูมีหน้าที่ต้องรักษาระเบียบและดูแลความประพฤติของนักเรียนทั่วไปโดยไม่ต้องมีคำสั่ง ช่วยในกิจการของโรงเรียนต่าง ๆ นอกเวลาเรียน เช่นคุมนักเรียนเล่นกีฬา, ตัดสินฟุตบอล และซ้อมละคร เป็นต้น ต้องค้างหูตางคาคูใหญ่ บางทีช่วยแนะนำหรือเสนอความเห็นด้วย และต้องเชื่อ

ทั้งครูใหญ่ ครูมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมาก คือ ต้องรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
ทั้งเวลาที่อยู่ในโรงเรียนและอยู่นอกโรงเรียน

๒) **หน้าที่ต่อนักเรียน** ต้องให้วิชาและดูแลความประพฤติ ทัศนนิสัย อบรม
ชักจูงไปในทางที่ดี ต้องติชม ทำโทษ หรือเสนอความชอบ ครูที่ไม่ติและไม่ทำโทษ
นักเรียนเลยก็เหมือนกับหมอสที่ไม่ให้ยาขมแก่คนไข้ เด็กที่ไม่ได้รับความชมเชยในเมื่อทำ
ความดีย่อมรู้สึกท้อถอย จะทำให้การเรียนของเด็กไม่เจริญ ครูต้องทำตัวเป็นตัวอย่างทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม คือบอกให้เอาอย่างหรือให้เอาอย่างเองโดยไม่รู้ตัว ธรรมดาของเด็ก
ย่อมพอใจเอาอย่างผู้ใหญ่ ครูจึงควรประพฤติตัวให้เป็นเยี่ยงอย่างอันดี ควรเอื้อเฟื้อเมตตา
กรุณาเด็ก เมื่อเจ็บไข้ก็รักษาพยาบาลตามที่ควร นอกจากนั้นควรเอาใจใส่ในกิจส่วนตัวบ้าง
เช่นถามข่าวทุกข์สุขทางบ้าน และรับปรึกษาหารือให้คำแนะนำในธุระต่างๆ เพราะตาม
คติโบราณนั้นถืออยู่ว่าครูเปรียบเหมือนกับพ่อแม่ นักเรียนเปรียบเหมือนลูก เขาจึงเรียกว่า
“ลูกศิษย์” ธรรมดาพ่อแม่ย่อมไม่ละเลยลูกไว้โดยลำพัง ควรส่งเสริมสนับสนุนนัก-
เรียนในทุกทางที่เห็นดี

๓) **หน้าที่ต่อตัวเอง** ครูควรจะรักษานาม譽ให้ดี และรู้จักพักผ่อนในเวลา
อันน้อย บางคนต้องสอนตลอดวัน ฉะนั้น เวลาหยุดพักแม้เพียง ๕ นาทีก็ควรพักจริงๆ
ไม่กรากกรำทำงานอยู่เรื่อยจนสมองมัน แต่ไม่ได้หมายความว่าให้เกียจคร้าน ควรตั้งใจทำ
งานในหน้าที่ของตนให้เรียบร้อยสำเร็จดี ต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในเวลาว่าง เพื่อจะ
ได้มีความสามารถพอเมื่อถึงเวลาที่ต้องทำหน้าที่รับผิดชอบเช่นเป็นผู้ช่วยครูใหญ่ หรือเป็น
ครูใหญ่ ครูควรทำตัวให้สมเกียรติยศให้สมกับเป็นผู้ที่มีอาชีพอันดี

๓. ครูที่ตสอนนักเรียนดีนั้นนักเรียนก็ย่อมรักอยู่เอง แต่มีข้อน่าประหลาดใจอยู่บ้างที่
ครูไม่ได้ทำอะไรให้เด็กเลยเด็กก็รัก บางทีครูคนนั้นจะเป็นครูที่ต่งเก่งด้วยซ้ำ แต่นักเรียนก็รัก ๕๗
เป็นเพราะครูมีอะไรสิ่งหนึ่งในตัวเองที่เหนี่ยวกำลังน้ำใจของเด็กให้โน้มไปหาได้ ให้ชอบ ให้เกรง
เชอฟังคำสั่ง และตั้งใจเรียน ถ้าครูเหนี่ยวกำลังน้ำใจของเด็กได้เช่นนี้เท่ากับว่าได้ทำไรโดยไม่ต้อง

30 หลักการศึกษา

ลงทุน ไม่ต้องเสียเวลาเสียเงินให้เชื่อฟังเด็กก็เชื่อฟังเองเป็นต้น ลักษณะ เห็นด้วยน้ำใจเด็ก ได้ (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Personality ซึ่งบางคนแปลว่า เสน่ห์ และนักประดิษฐ์ศัพท์บางคนเรียกว่า บุคลิกลักษณะ) นี่จึงสำคัญมากอย่างหนึ่ง อาจเกิดขึ้นได้จากหลายประการ ดังต่อไปนี้

๑) **รูปร่างหน้าตาทำทางดี** เช่นนั้นบางทีก็ฝึกได้ บางทีก็ไม่ได้ ที่ว่าฝึกไม่ได้ นั้นโดยเหตุที่ว่าถ้าหน้าตาบุดเบี้ยวโดยธรรมชาติแล้วทำอย่างไรก็ไม่หาย แต่ส่วนทำทาง นั้นฝึกได้อย่างแน่ นิสัยคนธรรมดาที่ย่อมชอบของที่ดีและสวยงามเจริญตายิ่งกว่าของเลว ฉะนั้น ถ้าครูรูปร่างทำทางดีก็จะช่วยได้มาก

๒) **ความประพฤติอันดีงาม** ของครูทำให้เด็กนิยม ครูมีอุปนิสัยใจคอดีก็จะช่วยให้เด็กชอบได้มาก นิสัยเหล่านี้ฝึกได้ มีครูที่เป็นอันมากที่พยายามฝึกหัดคิดตัวเองอยู่เสมอ ไม่ซัดเปลี่ยนนิสัยให้คิดได้สำเร็จ การฝึกหัดคิดตัวเองนี้จะทำได้ด้วยวิธีต่างๆ บางทีก็จดลงไว้ทุกวันว่าทำอะไรน่าตำหนิบ้าง และเพียรแก้ไขที่ละน้อย นอกจากนั้นยังมีการฝึกหัดทางใจด้วย คือตั้งใจให้คิด, ฝึกหัดคบคนดี และสิ่งแวดล้อมดีอื่น ๆ เช่นอ่านหนังสือดี เป็นต้น ถ้าอยู่ในระหว่างสิ่งที่ดียอมเป็นคนคิดได้ ทั้งนี้เป็นธรรมดา

๓) **การยิ้มแย้มแจ่มใส** ของครูก็เห็นยวกับกำลังใจให้เด็กชอบ ที่จริงครูที่ดู นักเรียนรักก็มี แต่ถามก็แปลว่าลักษณะอื่นของครูคนนั้นต้องแรงพอ เช่นมีความยุติธรรม เป็นลักษณะสำคัญเป็นต้น

๔) **ความยุติธรรมนั้นสำคัญอย่างยิ่ง** ธรรมดาคนมนุษย์พอรู้ความสักหน่อย ก็ย่อมแสวงหาความยุติธรรม โดยเฉพาะจากผู้ที่มีบารมี เช่นบิดามารดาและครู ครูต้องทำตนให้สมเป็นผู้ใหญ่ พุคะอะไรแล้วต้องทำ ถือความสัตย์เป็นที่ตั้ง

๕) **การวางตน** ก็สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าเป็นเพื่อนเกินไปและบางทีถึงกับอ่อนน้อม ต่อมักเรียน นักเรียนก็ไม่กลัวครู เพราะเห็นเสมอกันเสียแล้วจะใช้กำลังบังคับข้ออย่างไรได้

๖) การเอาใจใส่ แสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน ไม่เพียงแต่เวลาอยู่ในโรงเรียนเท่านั้น เมื่อพบปะต้องทักทายปราศรัย เมื่อนักเรียนค่านับต้องรับ นักเรียนจะเห็นใจว่า ครูคนนั้นไม่เพิกเฉยหรือวางภูมิเกินไป การโอนอ่อนเข้าหาเด็กข้อมใจเด็กให้อ่อนได้

๗) คุณวุฒิพิเศษ ของครูสำคัญไม่น้อยกว่าอย่างอื่น เช่น ทศกัณฑ์ หรือเก่งอย่างอื่น ตลอดจนเก่งในทางกีฬา นิสัยเด็กข้อมนิยม “คนเก่ง” มีนิสัยที่เรียกว่า “บูชาคนกล้า” (Heroworship) แรงอยู่มากในตัวเด็ก ทำให้เชื่อฟังรักใคร่ได้โดยไม่ต้องทำอะไร โดยเหตุนี้ ในโรงเรียนอังกฤษเมื่อมีที่จะเลือกได้ เขามักเลือกคนที่เก่ง เช่น กีฬา เป็นครูก่อน ไม่ใช่เพราะจะให้ตัดสินให้นักเรียนเก่งในการกีฬาอย่างเดียว เป็นเพราะเขารู้ว่านักเรียนพร้อมที่จะบูชาเชื่อฟังครูที่เก่งกีฬา ทำให้ง่ายแก่การปกครอง การเรียน ข้อมเจริญเร็ว

๕. ครูใหญ่ควรมีลักษณะและหน้าที่เป็นพิเศษเพิ่มจากลักษณะครูธรรมดาที่ได้กล่าวแล้ว ดังต่อไปนี้

๑) สามารถกระทำตัวให้เป็นที่รักของบรรดานักเรียนและครูทั่วไป คือทำตัวให้เป็นศูนย์กลางแห่งความนิยม

๒) เอาใจใส่ในกิจการทุกแผนกของโรงเรียนโดยสมัครใจตามธรรมชาติ ไม่กระทำโดยฝืน

๓) ครูใหญ่ที่ดีข้อมรู้จักหน้าที่ครุรองมาก่อนแล้วเป็นอันดี เพื่อสั่งงานเป็น รู้ว่างานหนักเบาเป็นอย่างไร เป็นต้น

๔) ลักษณะขวนขวายหาดีที่อื่นนอกหน้าที่นั้นไม่ควรทำเลย ถ้าครูใหญ่เริ่มรวนเร เช่นนั้นก็จะบั่นบ่วนไปทั้งโรงเรียน ควรต้องทำตนให้เหมือนกับกัปตันเรือที่รักหน้าที่และรักเรือ อยู่กับเรือจนอวสานกาล จึงจะชอบ

32 หลักการศึกษา

๕) ครูใหญ่บางคนต้องเก็บเงินรายได้ของโรงเรียนเอง ถึงเงินอยู่ในกำมือก็ไม่ควรเอาไปใช้แม้เป็นการทรงงั่วคราวในกิจส่วนตัว จะทำให้ลำบากเวลาผลอตัวได้

๖) อยู่ใกล้ชิดโรงเรียนมากที่สุด ไม่ใช่พอตระหง่าก็รีบวิ่งกลับบ้าน เพราะในโรงเรียนมีอะไรที่จะเกิดขึ้นได้มากภายหลังเวลาโรงเรียนเลิกในวันหนึ่ง ๆ ควรกลับจากโรงเรียนทีหลังเด็ก โรงเรียนที่ค้ำย้อมให้ครูใหญ่อยู่ในโรงเรียน ไม่ใช่เพราะมีอำนาจสั่งได้ก็เลยสั่งปลุกบ้านให้ตัวอยู่ แต่เพราะทำเช่นนั้นมันมีผลทำให้ศีลธรรมและจรรยาของนักเรียนดีขึ้น และได้รู้เห็นกิจการของโรงเรียนโดยทั่วถึงตลอดเวลา ผู้ปกครองก็วางใจได้ว่าเด็กอยู่ในมือผู้ที่ควรแก่การไว้ใจ

ปาฐกถาที่ ๕

๑๖ กรกฎาคม ๒๔๗๗

๑. เมื่อได้พูดถึงหน้าที่ครูและลักษณะของครูที่ตัวไว้แล้ว ก็จะต้องกล่าวถึงหน้าที่ของครูใหญ่ไว้ด้วย แต่การที่จะกล่าวให้จบนั้นเหลือวิสัยเพราะหน้าที่ของครูใหญ่หาที่มีสิ้นสุดไม่ เราเห็นครูใหญ่วิ่งวุ่นอยู่เสมอ ไม่ใคร่มีเวลาดำรง ก็เพราะมีธุระมากมายเต็มมือ ครูใหญ่ที่กล่าวว่ากิจการของโรงเรียนเจริญเรียบร้อยดีแล้ว ตนเองไม่มีธุระอะไรนั้น ก็ยังบกพร่องอยู่ในข้อที่ว่าเหตุใดจึงไม่ทำให้โรงเรียนเจริญขึ้นไปอีก เพราะอันที่จริงนั้น โรงเรียนเปรียบได้กับสิ่งที่มีชีวิต ย่อมเจริญงอกงามได้ตั้งต้นไม่ฉะฉาน

๒. โรงเรียนจะเจริญหรือไม่ขึ้นกับความดีความชอบหรือความผิดที่ครูใหญ่เป็นส่วนใหญ่ ครูใหญ่ดีกับโรงเรียนเจริญขึ้นเป็นของคู่กันไปเสมอ ทั้งนี้เพราะครูใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของโรงเรียนทุกอย่าง ครูใหญ่ควรให้กำลังความคิดของตนแก่โรงเรียนเป็นส่วนมาก มุ่งหมายแต่จะคิดให้โรงเรียนเจริญ ข้อเสียของโรงเรียนก็คือข้อเสียของตนเอง เปรียบเหมือนต้นไม้งามเพราะดินดี โดยเหตุดังนี้เมื่อกล่าวถึงครูใหญ่ก็จำต้องกล่าวถึงกิจการของโรงเรียนด้วย เป็นของที่แยกกันไม่ได้ แต่วันนี้เมื่อพูดถึงกิจการของโรงเรียนจะกล่าวแต่โดยย่อ เมื่อมีปัญหาใหญ่ ๆ เกิดขึ้นซึ่งต้องการพูดกันอย่างยืดยาวก็จะเก็บเอาไว้พูดต่อไปในวันหลัง การที่กล่าวถึงหน้าที่ของครูใหญ่โดยทั่วไปและกิจการของโรงเรียนอย่างละเอียดละอายเป็นเครื่องชวนให้เราผู้เป็นครูได้ใช้ความคิดว่ามีอะไรจะคิดได้บ้างอันเกี่ยวกับโรงเรียนและหน้าที่ของเรา

๓. หน้าที่อันแรกของครูใหญ่ก็คือต้องดูแลความเป็นไปของนักเรียน ของครู และเสมียน พนักงาน ตลอดจนภารโรง ให้เป็นอยู่อย่างเรียบร้อย ครูใหญ่ควรนึกไว้เสมอว่าตั้งใจจะให้โรงเรียนดำเนินไปทางใดวิธีใด เพื่อเป็นเครื่องแนะนำทางและกำกับการดำเนินแห่งงานของตน ด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนครูใหญ่บ่อย ๆ จึงไม่มีใครเป็นผลดีแก่โรงเรียน เปรียบเหมือนขุดต้นไม้ไปปลูกใหม่ ณ ที่อื่น ต้นไม้ก็จะเฉาลงไปบ้าง

๔. สำหรับวิชาการ ครูใหญ่มีหน้าที่จะต้องตั้งหลักสูตรและทำประมวลการสอนไว้ให้เรียบร้อย ถ้าเป็นโรงเรียนราษฎร์ครูใหญ่ต้องทำเอง โรงเรียนรัฐบาลสบายกว่าเพราะกระทรวงกำหนดตั้งหลักสูตรให้ ทั้งนี้เห็นว่าเวลานี้กระทรวงก็กำลังดำริที่จะทำประมวลการสอนสำหรับโรงเรียนต่าง ๆ ขึ้นเป็นการง่ายและสะดวกสำหรับครูใหญ่ยิ่งขึ้นอีก ครูใหญ่ที่ตั้งหลักสูตรเองนั้นต้องเลือกหาหนังสือที่ทันสมัย เพราะสมัยนี้หนังสือเกี่ยวกับวิชาการมีออกใหม่ ๆ เนือง ๆ มากมายพอที่จะเลือกสรรได้ นอกจากนั้นต้องหาเครื่องครุภัณฑ์ที่สำหรับใช้ในการเล่าเรียนมาไว้ให้พอแก่ความต้องการ รวมทั้งเครื่องมือวิทยาศาสตร์และหนังสือสำหรับห้องสมุดของโรงเรียนด้วย เมื่อมีหลักสูตรและประมวลการสอนแล้วก็ต้องหาครูสำหรับสอนให้พอ การหาครูเมื่อไว้บ้างนั้นเป็นของดี

34 หลักการศึกษา

เพราะว่าถ้ามีครูเหลือครูใหญ่จะได้ขยายกิจการสอนได้ง่าย การสอนของโรงเรียนในสมัยนั้นมักจะใช้ครูผู้ชำนาญประจำวิชา ฉะนั้นควรมีครูที่เป็นผู้เชี่ยวชาญไว้สำหรับทุกแผนก

๕. เมื่อมส่งเหล่านพร้อมแล้วก็ต้องมีตารางสอน การจัดทำตารางสอนนั้นสำคัญมากและยากมาก ถ้าทำได้ดีแล้วจะมีผลดีหลายประการ คืออาจจะตามใจครูรองให้เลือกสอนวิชาที่ชอบได้มาก จะทำให้ครูได้พักผ่อนทุก ๆ วัน ไม่ต้องสอนมากเต็มท้อวันหนึ่งและพักผ่อนวันหนึ่ง นักเรียนจะได้เรียนวิชาสลับกันไป เช่นได้เรียนอังกฤษทุกวันวันละชั่วโมงไม่คงกันเป็นต้น ตามที่เป็นอยู่ในเวลานี้ยังมีผู้เข้าใจใส่ต่อการจัดทำตารางสอนไม่มากพอ มักจะยอมกันเสียมากกว่าว่าเท่าที่ทำได้แล้วนั้นดีพอแล้ว ขอให้ลองคิดว่าถ้าครูคนหนึ่งต้องสอนวิชาที่ตัวไม่ชอบอยู่ตลอดปีเพราะการจัดตารางสอนดีไม่พอผลจะเกิดขึ้นอย่างไร การเรียนของนักเรียนย่อมจะเจริญไปไม่ได้มาก ตารางสอนเป็นของที่ต้องใช้ทุกสัปดาห์ ถ้าทำตารางสอนผิดหรือไม่ดีครึ่งเดียวผลแห่งความไม่เที่ยงนั้นจะวนเวียนมาทุกสัปดาห์

๖. ครูใหญ่ควรจะทำครูรองผู้ชอบวิชาคำนวณหรือชอบทำอะไรที่เกี่ยวกับ การคิดเก่ง มาช่วยทำตารางสอน วิธีที่เห็นว่าดีซึ่งน่าจะทำได้คือใช้คนสามคนร่วมมือกันจัด ผู้ที่จะชขาดในการจัดทำตารางสอนนี้กลาง อีกคนหนึ่งข้างชายมีหน้าที่กำกับฝ่ายวิชาว่าเวลาไหนชั้นไหนควรจะเรียนอะไร อีกคนหนึ่งข้างขวาคอยจ่ายครูให้แก่วิชานั้น ๆ มีหน้าที่คอยดูว่าครูคนหนึ่ง ๆ ได้พักผ่อนทุก ๆ วัน คนทั้งสามนี้จะช่วยกันบรรจุมหาและข้อครูลงไปได้อย่างเรียบร้อย ดีกว่าที่หนึ่งคนเดียว ซึ่งอาจจะไม่สำเร็จหรือสำเร็จก็ไม่ดี เพราะต้องคอยระมัดระวังคิดถึงหลายอย่างเกินกว่าสมองคนธรรมดาจะทำได้โดยสะดวก วิธีนี้เคยทดลองแล้ว และได้ผลดี ทำสำเร็จได้ดีและเร็วเกินคาดหมายจึงนำมาเล่าสู่กันฟัง

๗. ครูใหญ่ควรจะสอนเองบ้าง เพราะตามธรรมดาครูใหญ่ก็ย่อมมีวิชา จะเก็บเงินยิบไว้ก็เป็นที่น่าเสียดายและจะอับเฉาเสียเปล่า เมื่อครูใหญ่ไปสอนเองตามชั้นต่าง ๆ ทั้งสอนประจำและสอนแทนผู้อื่นนั้น เท่ากับเป็นการตรวจระดับความรู้ของนักเรียนไปในตัวด้วย ย่อมรู้ได้ว่าครู

อินที่สอนอยู่สอนดีเพียงใด อันใหม่มีความรู้อ่อนเกินไป หรือนักเรียนผู้ใดมีความเฉียบแหลมเป็นพิเศษในทางใดเป็นต้น เป็นหน้าที่ของครูใหญ่ที่จะต้องบำรุงความเฉียบแหลมนั้น ๆ ของนักเรียน เป็นต้นว่าเห็นนักเรียนคนใดรักการแต่ง โคลง ฉันท์ ภาพยนตร์ กลอน มากเป็นพิเศษ ก็น่าจะช่วยสนับสนุน เช่นเมื่อมีโอกาสที่จะต้องให้รางวัลหาหนังสือเหมาะ ๆ ที่คิดว่าเด็กจะชอบให้เป็นรางวัล เป็นต้น เมื่อเห็นนักเรียนพวกไหนอ่อนเป็นพิเศษครูใหญ่ควรจัดการสอนเป็นพิเศษสำหรับพวกนั้น เช่นสอนเสียเองหรือเปลี่ยนครูสอนก็ได้ เพราะธรรมชาติย่อมมีครูที่มีความสามารถยิ่งหรือหย่อนกว่ากันบ้าง การสอบข้อเขียนก็สำคัญมาก เท่ากับเป็นการสอบทั้งนักเรียนทั้งครู ทั้งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีน้ำใจหมักหมมในการเรียนและเป็นเครื่องเตือนให้นักเรียนรู้ว่าตัวเองมีความรู้เท่าใดด้วย เหล่านี้ เป็นหน้าที่ที่ครูใหญ่ต้องจัดการ

๘. สำหรับความประพฤติ ครูใหญ่ก็ต้องตรวจตราควบคุมชั้นรับผิดชอบ ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องอยู่ใกล้ชั้นนักเรียนเสมอ การจะช่วยให้เรื่องความประพฤตินักเรียนให้ดีขึ้นทำได้โดยการวางระเบียบให้ดีประการหนึ่ง ด้วยการทำโทษและให้รางวัลประการหนึ่ง และด้วยการประชุมสั่งสอนกันเสมอ ๆ ประการหนึ่ง การพูดซ้ำ ๆ ถึงเรื่องความประพฤติในห้องประชุมชั้นไม่เป็นของเสียหายอย่างใด เพราะเป็นการจำเป็นที่ต้องพูดกันบ่อย ๆ จึงจะซึมซาบเข้าไปในสมองของเด็ก ครูใหญ่ต้องรักษาความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และระหว่างครูกับครู สำหรับนักเรียนนั้นควรจัดให้ได้ร่วมทุกชั้นร่วมสุขกันเสมอ เด็กก็จะรักกันเป็นประดุจพี่น้องได้ เช่นให้กินข้าวด้วยกัน เป็นต้น การมีห้องกินข้าวอย่างเรียบร้อยจึงสำคัญด้วยเหตุนี้ ส่วนระหว่างครูนั้นก็ควรจัดให้ไม่มีห้องพักครูร่วมกันได้พบปะกันเสมอ

๙. ครูใหญ่กับผู้ปกครองนักเรียนจะร่วมมือกันได้มากในการควบคุมเรื่องความประพฤติของนักเรียนและควรพบปะกันสักครั้งหนึ่งใน ๑ ปีเป็นอย่างน้อยเช่นเวลางานบิณฑบาตของโรงเรียน มีโรงเรียนบางโรงเรียนได้ตั้งกฎใหม่ขึ้น คือบังคับให้ผู้ปกครองพานักเรียนมาฝากด้วยตนเอง การมีกฎอยู่เช่นนี้ทำให้ครูใหญ่ได้พบกับผู้ปกครอง และเมื่อรู้จักกันอย่างน้อยก็จะเกรงใจกันบ้าง ผลก็คือจะช่วยกันดูแลความประพฤติทั้งทางโรงเรียนและที่บ้าน การใช้สมุดพกนั้นเป็นเครื่องติดต่อบetween

36 หลักการศึกษา

ผู้ปกครองกับครูใหญ่ในเรื่องความเป็นไปของนักเรียน ครูใหญ่ควรอธิบายและย้าให้ผู้ปกครองทราบ ว่าในช่องความเห็นผู้ปกครองนั้นเขามีไว้สำหรับทั้งชมและติตามที่ เป็นจริง ถ้าผู้ปกครองเอาแต่เขียน พอเสร็จ ๆ ไปว่าเรียบร้อย ๆ นั้นจะทำให้เป็นผลร้ายแก่เด็ก เพราะครูไม่ทราบความประพฤติที่แท้จริงทางบ้านก็จะกดชั้นไม่ถูกต้อง อนึ่ง ระเบียบของโรงเรียนนั้นสำคัญนัก ต้องจัดและวางไว้ให้ เหมาะ ถ้าเด็กตั้งอยู่ในวงแห่งระเบียบที่ดีความประพฤติก็จะเรียบร้อย จะกล่าวถึงเรื่องระเบียบ และวินัยในโอกาสอื่นอีกครั้งหนึ่ง

๑๐. ครูใหญ่มีหน้าที่จัดการสถานที่ให้เรียบร้อยตั้งแต่ก่อนโรงเรียนเปิด เช่น จัดห้องเรียนให้ถูกต้องตามหลักสูตรวิชาและอนามัย ให้ได้รับแสงสว่างและอากาศพอ ไม่ให้เสียงอื่น ๆ มารบกวนได้เป็นต้น (เรื่องการจัดห้องเรียนนั้นท่านทั้งหลายคงจะได้เรียนรู้ได้จากปาฐกถาเรื่อง สุขวิทยาโรงเรียน) ครูใหญ่ต้องดูแลตลอดไปจนถึงห้องอาหารและห้องส้วม ฯลฯ และต้องติดต่อไปถึงการขยายตัวของโรงเรียนด้วย โรงเรียนที่เจริญย่อมขยายตัวออกอยู่เสมอ และเมื่อมี สถานที่ที่และใหญ่โตพออยู่แล้วก็ต้องจัดการรักษาความสะอาดและเรียบร้อย เพราะสถานที่สะอาด ย่อมทำให้คนที่อยู่สบายกายและสบายใจ มีนักปราชญ์กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมดีช่วยทำให้คนเป็นคนดี ได้ด้วย

๑๑. ครูใหญ่มีหน้าที่ต้องรักษาความมั่นคงของโรงเรียน และโรงเรียนจะมั่นคงได้ ก็ด้วยอาศัยการเงิน โรงเรียนที่ต้องเลี้ยงตัวเองย่อมมีข้อลำบากในเรื่องนี้เป็นพิเศษ สำหรับโรงเรียนที่ไม่ใหญ่เกินไปครูใหญ่ควรจะเป็นผู้เก็บเงินเอง เพราะเงินเป็นของที่ไว้ใจได้ยาก ถึงแม้โรงเรียนใหญ่และมีผู้ที่ไว้ใจได้สำหรับให้เก็บเงิน ครูใหญ่ก็ควรต้องตรวจตราอยู่เสมอ เพื่อระวังไม่ให้เกิด การทุจริตประการหนึ่ง และไม่ให้อายุได้ลดถอยลงประการหนึ่ง การรักษาเงินถ้าได้มีกรรมการตรวจประจำทุกรอบเดือนได้ก็ยิ่งดี ควรตั้งระเบียบเรื่องการเก็บเงินค่าเล่าเรียนไว้ให้เคร่งครัดและ เตือนผู้ปกครองเด็กให้ส่งค่าเล่าเรียนตามกำหนด บางโรงเรียนมีรายได้พิเศษทางอื่น เช่น มีที่ให้เช่า เป็นต้น ก็เป็นหน้าที่ของครูใหญ่ที่จะรักษาผลประโยชน์เหล่านั้นไว้และทำให้งอกงามยิ่งขึ้น

๑๒. ครูใหญ่มีหน้าที่รักษาสมุดต่าง ๆ ของโรงเรียนให้เรียบร้อยอยู่เสมอ สมุดที่สำคัญ ๆ ก็คือสมุดทะเบียนนักเรียน ต้องกรอกลงให้ครบถ้วนไม่มีที่ว่างและให้ทันแก่เวลา (Up to date) อยู่เสมอ สมุดหมายเหตุประจำวันของโรงเรียนนั้นครูใหญ่มีหน้าที่จะต้องเขียนทุกวันนี้ว่ามีเรื่องอะไรบ้างที่โรงเรียน เช่นเกิดอุบัติเหตุ หรือนักเรียนคนใดประพฤติก้าวอย่างไร ได้ส่งสอนว่าอย่างไร หรือแก้ไขระเบียบเป็นต้น สมุดนี้เองร่วมกับสมุดรายงานการประชุมครูของโรงเรียนจะเป็นประวัติของโรงเรียน เมื่อจะดูภายหลังว่าอะไรเป็นอย่างไรก็ทราบได้ เจ้าหน้าที่ที่มาตรวจการมักขอดูสมุดหมายเหตุประจำวันและลงความเห็นไว้ด้วย จึงควรรักษาไว้ให้ใครเห็นก็เป็นที่น่านิยมเสมอ สมุดสำคัญอีกอันหนึ่งที่ควรมักคือสมุดคำสั่งของครูใหญ่ ครูใหญ่จะสั่งให้ครูรองทำอะไรควรเขียนลงไป ในสมุดนั้นเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นหลักฐาน เป็นต้นว่าในเรื่องระเบียบของโรงเรียนต่อไป คำสั่งควรเขียนสั้น ๆ ให้เข้าใจง่ายไม่อ้อมค้อม และครูรองต้องเซ็นรับรู้
คำสั่งนั้น

๑๓. สมุดของโรงเรียนยังมีอีกหลายอย่าง เช่นสมุดลงเวลามาของครู สมุดรายงานของครูผู้อยู่เวร สมุดบัญชีพัสดุ และอื่น ๆ สมุดเรียกชื่อประจำชั้นนั้นเป็นหัวข้อบอกการเป็นไปของโรงเรียน ครูใหญ่ต้องให้ครูประจำชั้นทุกคนปฏิบัติตามข้อบังคับที่พิมพ์ไว้หลังปกโดยเคร่งครัด บางโรงเรียนมีสมุดทะเบียนย่อสำหรับชั้นหนึ่ง ๆ เป็นการสะดวกแก่การตรวจค้น เพราะมีอะไรรวมอยู่หมด เช่นหลักสูตร ทะเบียน คะแนน รายงานความประพฤติ และบันทึกการสอนของครูสำหรับชั้นนั้น ๆ

๑๔. การมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ ก็เป็นที่ของครูใหญ่ โรงเรียนจะเรียบร้อยได้ก็เมื่อครูแบ่งหน้าที่กันทำ เป็นการช่วยแรงครูใหญ่ด้วย เพราะครูใหญ่มีธุระมากไม่อาจมองเห็นกิจการได้รอบด้าน ควรมอบให้ครูคนหนึ่งดูแลห้องสมุด และให้ครูเปลี่ยนเป็นเวรดูแลความประพฤติและตรวจอาหาร เพราะว่าอาหารที่ขายตามหาบโดยมากไว้ใจไม่ได้ เห็นด้วยตาก็อาจรู้ว่าสิ่งไหนไม่ควรกิน

38 หลักการศึกษา

๓๕. ครูทุกคนมีส่วนช่วยในการปกครองของโรงเรียน และครูใหญ่มีหน้าที่ที่จะเรียกประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อให้ได้พบปะกันแสดงความเห็นอันเกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียน โดยมากนั้นครูใหญ่มีเรื่องอยู่เสมอที่จะต้องบอกครูให้ทราบหรือปรึกษาครู เพราะมากคนย่อมมากความคิด ทำให้เป็นผลดีแก่การดำเนินงานของโรงเรียน

๓๖. อนามัยของโรงเรียนนั้นสำคัญมาก โรงเรียนควรจะได้มีผู้มาตรวจตราและแนะนำซึ่งเจ้าหน้าที่สุขาภิบาลโรงเรียนก็ทำอยู่แล้ว ครูใหญ่ต้องจัดหาไว้ให้พร้อมสำหรับปัจจุบันพยาบาล และควรมีห้องพยาบาลที่ดี มีผู้ทรมองพยาบาลพอสมควรอยู่ให้เรียกได้เสมอ

๓๗. ถ้าเป็นโรงเรียนรัฐบาล ครูใหญ่มีหน้าที่ทำการติดต่อกับกระทรวง แต่ถ้าเป็นโรงเรียนราษฎร์ก็ติดต่อกับเจ้าของโรงเรียน มีการส่งรายงานประจำรายเดือนหรือประจำปีเป็นต้น อีกประการหนึ่ง ครูใหญ่มีหน้าที่คอยสอดส่องว่าจะมีกฎหมายบัญญัติอะไรบ้างที่เกี่ยวกับโรงเรียน และมีแบบเรียนอะไรออกใหม่บ้าง งานของครูใหญ่จึงมิได้จำกัดเพียงเฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น ควรจะมีการติดต่อกับโรงเรียนอื่นด้วย อย่างน้อยก็เพื่อจะได้เปรียบเทียบในความเจริญและความเป็นไปของโรงเรียน ถ้ามองอยู่เฉพาะในโรงเรียนของตัวเองจะไม่อาจรู้ความวิเศษหรือบกพร่องบ้าง เวลาที่พบกับครูใหญ่อื่น ๆ ก็ควรปรึกษาหารือกัน เพราะมีความสนใจร่วมกัน จะเรียนจากกันได้มาก ครูใหญ่มีหน้าที่เสนอความคิดความชอบของครูและเจ้าพนักงานของโรงเรียนด้วย

๓๘. สิ่งที่สำคัญไม่น้อย แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงเลยนั่นก็คือการกีฬา พละศึกษาเป็นสิ่งสำคัญแห่งการศึกษาอันจะละทิ้งเสียมิได้ โรงเรียนที่ไม่มีที่สำหรับให้นักเรียนวิ่งเล่นเป็นอย่างไรจะนับว่าเป็นโรงเรียนอันสมบูรณ์ไม่ได้ เพราะเด็กต้องเจริญทั้งทางความคิดและร่างกาย นักปราชญ์แต่เก่าก่อนได้รู้และเชื่อกันมาแล้วว่ากีฬาบำรุงจรรยาดีที่สุด และเราก็รู้กันอยู่ว่าผู้ที่ชอบเล่นกีฬาน้อยคนนักที่จะหมกมุ่นในทางชั่ว ฉะนั้น หน้าที่อันสำคัญอีกอย่างหนึ่งของครูใหญ่ก็คืออยู่ที่สนามการกีฬาคควรเริ่มตั้งแต่เปิดเทอมแรกของปีและจบปลายเทอมสุดท้าย เท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้ปรากฏว่าบางโรงเรียนไม่ได้ซ่อมฟุตบอลเลยจนถึงเวลาลงสนามแข่งขันเป็นต้น โรงเรียนที่ต้นนี้พอเปิด

เทอมก็จับนักเรียนใหม่ทุกคนมาเล่น จะเป็นฟุตบอลหรืออะไรก็ตาม โรงเรียนในอังกฤษเขามักจับด้วยซ้ำ เพื่อจะรู้ว่าใครมีความสามารถในกีฬาอย่างไหนบ้าง แล้วจัดการให้ได้เล่นเป็นนิตยไม่ชิวแต่ฟุตบอลหรือวิ่งกระโดดเท่านั้น ถ้าครูใหญ่เอาใจใส่ในการกีฬาโรงเรียนจะเจริญมีหน้ามีตาไม่น้อย นักเรียนก็มีส่วนที่จะมีหน้ามีตาด้วย เช่นเวลาแข่งขันชนะโรงเรียนอื่นเป็นต้น ฉะนั้นครูใหญ่ควรตั้งกฎให้นักเรียนบำรุงการกีฬาได้พอสมควรแก่กำลัง เพื่อการกีฬาจะได้มีทุนพอเลี้ยงตัวเองได้บ้าง

๑๙. มีสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ถ้าเล่นกีฬาแข่งขันชนะได้ด้วยหรือได้ไล่เป็นต้นก็ควรมีการฉลองเพื่อเป็นเครื่องส่งเสริมให้นักเรียนมีใจเหิมหาญในทางที่ชอบ และเป็นการรื่นเริงยินดีในระหว่างนักเรียน เมื่อเด็กได้รับความสนุกรื่นเริงเพราะการกีฬาจะมีใจรักการกีฬายิ่งขึ้นทั้งการเล่นและการฉลองทว่านเป็นเครื่องบำรุงความสามัคคีอย่างที่สุด คนเราจะรักกันสนิทสนมก็เมื่อได้อยู่รวมกันอย่างสบายไม่มีข้อบังคับ เช่นเวลาเล่นหรือเวลาฉลองภายหลังการเล่นเช่นนั้น

๒๐. งานที่หนักที่สุดของครูใหญ่มาตอนปลายของภาคสุดท้าย คือปลายปี ต้องจัดการลงเอยของปีให้เกิดผลดีงามและด้วยอาการแจ่มชื่น เพราะต้นไม้แห่งการศึกษาคือโรงเรียนนั้นผลดอกออกผลเมื่อปลายปี กล่าวคือการสอบไล่และงานปีของโรงเรียน เรื่องสอบไล่นี้ครูใหญ่ต้องเตรียมล่วงหน้าเป็นเวลานาน เริ่มต้นด้วยอบรมสั่งสอนนักเรียนด้วยวิธีใด ๆ ก็ตามให้มีความรู้พอที่จะสอบไล่ได้ทุกคน หน้าที่ของครูมีอยู่ว่าจะต้องทำให้นักเรียนมีความรู้และสอบไล่ได้ ถ้าการสอนตอนต้นปีและกลางปีไม่ได้ผลดีพอก็คงรีบสอนทวนก่อนสอบไล่ เพื่อเมื่อถึงเวลาสอบไล่จะได้ให้คะแนนนักเรียน ให้สอบไล่ได้ด้วยคามยุติธรรมและยินดี แต่ถ้าความรู้นักเรียนชั้นสูงไม่ถึงขีดจริง ๆ แล้วก็ต้องให้ตกด้วยความยุติธรรมและเสียใจ

๒๑. การจัดการสอบไล่นี้ไม่ยาก แต่เป็นงานที่เหนื่อยและน่าเบื่อ ครูใหญ่ต้องรักษาระดับความรู้ของชั้นหนึ่ง ๆ ทุก ๆ ชั้น เพื่อชื่อเสียงของโรงเรียนและเพื่อความดีของนักเรียนด้วย ถ้าครูทุกคนหมกหมิ่นช่วยกันเตรียมและช่วยกันตรวจข้อสอบไล่ก็จะแล้วเสร็จในวันเดียว เรื่องการ

40 หลักการศึกษา

สอบได้มีผู้เถียงกันมากว่าเป็นของดีหรือไม่ แต่เวลานี้ยังมีใช้เวลาที่จะคุยเขาบัญญัติขึ้นมาอภิปราย จะขอกล่าวไว้อย่างย่อว่าการ วิชาเรียน วิชาท่องให้สนใจก่อนสอบได้เพราะตนได้เก็ยคว้านมาเกือบ ตลอดปีนั้นไม่เป็นของที่พึงกระทำด้วยประการทั้งปวง อาจให้โทษตั้งแต่เหนื่อยจนถึงเป็นบ้า อนึ่ง การท่องให้จำได้จน วิชาอย่างทีนักเรียนเป็นอันมากทำก่อนสอบได้นั้นเป็นการ กระทำแบบนกแก้ว หรือนกขุนทอง คือจำได้แต่ไม่รู้จริง ครูควรฝึกหัดให้เด็กตั้งใจเรียนจนเข้าใจและให้ขยันขันแข็ง ตลอดปี เพื่อจะได้ไม่ต้องรีบร้อนอย่างที่ว่า

๒๒. นักเรียนที่ได้ตั้งหน้าตั้งตาเรียนมาตลอดปี มักมีความรู้ ติดอยู่ในใจอย่างหนึ่ง คล้าย ๆ กับว่าเราได้ทำตามคำสั่งของครูแล้วครูควรมีอะไรเป็นรางวัลบ้าง ครูใหญ่ควรจัดให้มีการ วันวิ่งแข่งดูเพื่อเป็นการคล้าย ๆ กับว่า *ขบใจและให้รางวัล* งานปีของโรงเรียนนี้จะจัดให้ได้ดี อย่างมากและเป็นประโยชน์มาก มากกว่าที่คนโดยมากคิดเห็น

๒๓. สิ่งที่จะจัดขึ้นได้สำหรับงานมีกคอกพวกต่าง ๆ ทั้งการเล่นแบบตลก เช่น แข่ง วิบากวิ่งสามขา เกมต่าง ๆ มีฟุตบอล เนตบอล และแสดงกายกรรม เหล่านี้ เป็นการเล่นที่ ทำกลางแจ้ง ส่วนสิ่งที่มีในร่มกคอกละคร ดนตรี ประกวดภาพ ประกวดอ่านและท่องกวีนิพนธ์ ประกวดการฝีมือและการคว่ำ ทิ้งที่สุดแล้วแต่ว่าโรงเรียนใหญ่หรือเล็ก โรงเรียนหญิงหรือชาย ฯลฯ ครูใหญ่ที่ตั้งใจทำย่อมทำได้ดีมาก

๒๔. การกีฬาและการละครเป็นสิ่งแพร่หลายที่สุด ละครเป็นของสนุกและเป็น การช่วยหัดเด็กให้พูดคล่อง ร้องเพลงเป็น และรู้จักหัดวางตัวไม่ให้เก้อเขิน กีฬารวมทั้งฟุตบอล เป็นของที่สนุกและมีประโยชน์ในทางพลศึกษา กายกรรมนั้นน่าดูและมีประโยชน์ ด้วยเป็นทั้ง ศิลปะและพลศึกษา เป็นเครื่องแสดงให้เห็นความเป็นระเบียบเรียบร้อยและวินัยดี ส่วนการประ กวดต่าง ๆ นี้ก็เป็น การบำรุงการศึกษาในวิชานี้ ๆ

๒๕. ประโยชน์ของ *การมีงานนี้* นั้นมีมากมายหลายประการ จะยกเอาแต่ข้อสำคัญมา กล่าวไว้ในที่นี้ คือ

- ๑) เป็นการบำรุงวิชาการและพลศึกษาตั้งที่ได้กล่าวแล้ว
- ๒) ในระหว่างที่ครูกำลังตรวจข้อสอบไล่ นักเรียนว่างก็ควรให้ใช้เวลาเป็นประโยชน์ เช่น ฝึกหัดละคร ซ้อมกีฬา เขียนภาพ และท่องโคลง เป็นต้น
- ๓) เป็นการบำรุงน้ำใจของนักเรียน
- ๔) เป็นการหาชื่อเสียงให้โรงเรียน
- ๕) ทำให้นักเรียนรักโรงเรียน เพราะมีโอกาสจะได้วืดที่นั่งเพื่อนฝูงว่าโรงเรียนของตนคืออย่างไร นักเรียนจะรู้สึกว่าได้เป็นเจ้าของโรงเรียน การรักหมู่คณะจะเกิดขึ้นได้เพราะได้เล่นร่วมกันสนุกด้วยกัน และได้เป็นเจ้าของที่อันเดียวกัน ความสามัคคีย่อมจะเกิดขึ้น
- ๖) ฝึกหัดให้นักเรียนคุ้นกับการสมาคมและการงานทั่วไป
- ๗) ทำให้ครูใหญ่และครูอื่น ๆ ได้พบกับบิดามารดาหรือผู้ปกครองนักเรียน ข้อนี้สำคัญที่สุด และงานนี้ย่อมเป็นกุศโลบายอันหนึ่งที่จะทำให้ผู้ปกครองได้มาพบกับครู แม้ว่าครูหรือครูใหญ่จะไม่ได้พูดถึงเรื่องความประพฤติของเด็กแก่ผู้ปกครองก็ดี แต่ย่อมมีความรู้สึกแล่นอยู่อย่างหนึ่งว่าผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่ายมีหน้าที่ช่วยกันอบรมเด็กให้มีความประพฤติดีเป็นการเตือนกันโดยมิต้องปรีปาก เด็กนักเรียนอังกฤษมักมีการเล่นคริกเก็ต (Cricket) แข่งขันเมื่อปลายปี ในโอกาสนั้นครูใหญ่จะได้พบผู้ปกครองเด็กอย่างทั่วถึง เพราะมีเวลามาก ด้วยคริกเก็ตเป็นการเล่นที่ต้องเล่นตั้งแต่เช้าจนเย็น

๒๖. เมื่อกิจการของโรงเรียนจบลงในปีหนึ่ง ๆ แล้ว หน้าที่ของครูใหญ่ก็ยังมีต่อไปอีก คือ ทำรายงานและเตรียมตัวพร้อมสำหรับปีหน้า เริ่มด้วยการรับนักเรียนใหม่และสอบคัดเลือก เป็นต้น

ปาฐกถาที่ ๖

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๗

๑. เมื่อคราวที่แล้วมาได้พูดถึงครูกับกิจการของโรงเรียนอย่างย่อ ๆ ไว้แล้ว บัดนี้จะพูดถึงนักเรียนต่อไป ส่วนใหญ่ของโรงเรียนก็คือ นักเรียน อันที่จริงนี้โรงเรียนมีไว้เพื่อให้นักเรียนมีใช้เพื่อครู จุดประสงค์แห่งการศึกษาที่ตออย่างหนึ่งนั่นคือ “การเพาะนิสัยให้เด็ก” นิสัยดีเป็นอย่างไรนั้นเป็นที่เข้าใจว่าเรารู้อยู่แล้ว จึงจะขอลำดับแต่เพียงว่านิสัยเด็กนั้นมาแต่ไหนและเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไรบ้าง หน้าที่ของครูอยู่ในเรื่องนิสัยเด็กก็คือเป็นผู้ที่จะต้อง “เพาะ” คือเอานิสัยเก่ามาอบรมทำนุบำรุงให้ดีขึ้น และระวังไม่ให้มันเสียไป เปรียบด้วยเขาเมล็ดต้นไม้มาเพาะให้เป็นต้น ขณะที่เพาะนั้นก็ต้องระวังไม่ให้เมล็ดเน่าหรือแห้งผกไปเสีย ถ้าเด็กมันเสียติดตัวมาแล้วเมื่อเข้าโรงเรียนครูก็ต้องช่วยบำรุงให้ดีขึ้นไป ถ้ามันเสียชอกชอตแตกตาให้ละจากชอกแก้ไขและบำรุงให้เป็นนิสัยอันดีงาม

๒. มูลรากแห่งนิสัยของบุคคลก็คือสัญชาตญาณ สัญชาตญาณเป็นของเดิมที่เราเกิดมาเป็นสิ่งที่ทำให้เราสามารถรับสิ่งภายนอกเข้ามาเป็นสมบัติของเราได้ เวลาที่เราเป็นเด็กเราสร้างความรู้ สึกต่าง ๆ ขึ้นทั้งที่ดีและไม่ดี ความรู้สึกเหล่านั้นหาได้เกิดพร้อมกันกับตัวเราไม่ เราเพียงสร้างขึ้นมาเมื่อกำลังโตขึ้นทีละน้อย ๆ ทยอย เช่น รักชาติ รักเงิน คุณเฉียว ซลาด และใจอ่อนใจแข็ง เป็นต้น มนุษย์เราสร้างนิสัยมาแปลก ๆ กัน จึงมีคนทีนิสัยบ้าง ชั่วบ้าง ต่าง ๆ กัน

๓. ถึงแม้ว่ามูลรากแห่งนิสัยของเราคือสัญชาตญาณนั้นเป็นของภายใน คือของเดิมที่เราเกิดมาแต่กำเนิดก็ดี แต่นิสัยของเราจะดีเลวอย่างไรนั้นย่อมแล้วแต่สิ่งภายนอกที่แวดล้อมอยู่เสียโดยมาก ฉะนั้น สิ่งแวดล้อม จึงเป็นของสำคัญในการสร้างนิสัย (Character) ให้มนุษย์ ตัวอย่างเช่น เด็กเป็นลูกคนยากจนที่ไม่ได้รับการศึกษา ถ้าเราเอามาเลี้ยงไว้ให้อยู่กับผู้ที่ได้รับการศึกษาดี

เด็กก็จะโต สุขภาพดีว่าเขาผู้หงส์เป็นผู้กาเป็นกานัน นักปราชญ์ท่านได้พิจารณาเห็น
ประจักษ์จริงแล้วจึงประติษฐานเป็นคำภาษิตชน นิสัยเป็นของภายนอก คือเกิดชนภายหลัง

๔. มีผู้กล่าวอยู่บ่อย ๆ ว่าเด็กดีเพราะพ่อแม่ดี และเด็กชัวยก็เพราะพ่อแม่ชว ซึ่งชวน
ให้นึกไปได้ว่าเป็นเพราะการสืบสายโลหิต ความจริงนั้นก็จริง คือสืบสายโลหิตจริงอยู่ แต่เหตุที่
ทำให้เด็กไม่^{ดี}เพราะเครื่องแวดล้อมไม่ดี บิดามารดาโดยมากเป็นผู้ทำหน้าที่สองอย่างแก่บุตร คือ
ให้ชีวิตเลือดเนื้อกับสัญชาตญาณที่ติดตัวมาด้วย อย่างหนึ่ง และเป็นสิ่งแวดล้อม ของเด็กอีกอย่างหนึ่ง
เด็กได้นิสัยดีหรือชวเมื่อโตขึ้นมาแล้วมิใช่ได้มาแต่ก่อนเกิด เหตุนี้พ่อแม่และบ้านจึงสำคัญมากใน
เรื่องนี้

๕. แต่เมื่อคำนวณดูว่าในระหว่างเวลาที่เด็กอยู่ใน ระยะแห่งการเติบโตคือกำลังสร้าง
นิสัยอยู่นั้นเด็กอยู่ที่โรงเรียนกี่ชั่วโมง ตั้งนแล้ว ก็จะแลเห็นได้ว่าโรงเรียนและครูมีส่วนจะต้องรับ
ผิดชอบด้วยมิใช่น้อย ครูต้องสร้างสิ่งแวดล้อม คือสิ่งแวดล้อมและการศึกษาที่ดีให้แก่เด็ก
วิตตอริโน ดา เฟลเตร (Vittorino da Feltre) นักการศึกษาคนสำคัญของอิตาลีสมัย ๕๐๐ ปีมา
แล้ว เมื่อได้เป็นครูโรงเรียนหนึ่งซึ่งเป็นตึกหรรษาใหญ่โตมีเกาฮอนวมและเครื่องเงินเครื่องทองอยู่
เป็นอันมากนั้น จึงให้เขาของดีมีราคาทุกแล้วนั้นออกไปนอกโรงเรียนหมด โดยกล่าวว่ามันเป็น
เครื่องแวดล้อมที่ไม่ดี จะทำให้เด็กมีนิสัยไม่ดี เช่นเกาฮอนวมทำให้มีนิสัยเกียจคร้าน และเครื่อง
เงินเครื่องทองทำให้มีนิสัยรักลาภยศ เป็นต้น

๖. อันที่จริงคนเราจะสร้างนิสัยที่ดีได้ ถ้าตั้งใจจริง เพราะเรายังบังคับใจและ
บังคับความรู้สึกของเราให้อยู่ได้ ยิ่งกว่านั้น เรายังสามารถเลือกสิ่งแวดล้อมที่ดีได้ ถ้าเรายังบังคับ
ความรู้สึกของเราได้ก็จะมีนิสัยดี แต่ถ้าบังคับไม่ได้นิสัยก็จะดีไม่ได้ เช่นถ้าเราโกรธมากไม่ยั้งไว้
ก็จะลุแก่อำนาจโทสะ หรือถ้ารักเงินมากเกินไปก็จะกลายเป็นตระหนี่ หรือโง่ หรือขโมย ซึ่ง
จะนำตัวเราไปสู่ความไม่มีอิสรภาพ คือต้องเป็นทาสของเงินนั่นเอง อย่างว่าแต่ความรู้สึกทางชั่วเลย
ถึงแม้ความรู้สึกทางดี ถ้าตั้งใจมากเกินไปก็อาจยังผลไม่งามได้ เช่นถ้าเรารักความตรงจนเกินไป

44 หลักการศึกษา

ไม่ใช่พิจารณาญาณอันสุขุม ลุกทำคามผินผินน้อยก็จับสังศาล เพราะถือความตรงเป็นใหญ่ ไม่ตกเตือนว่ากล่าวเอง นิสัยเร่าก็เลยไม่เป็นปฤชุน คือไม่เหมือนคน - เราต้องใช้สมองจัดวาง ความรู้สึกของเราให้เป็นระเบียบและให้พอดีพองาม ถ้าปล่อยให้ความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งพา ไปจนถึงขีดที่รู้สึกก็ย่อมเกิดผลร้าย

๗. ถ้าเราบังคับควบคุมความรู้สึกทุกอย่างของเราได้ก็จะบังเกิดความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งขึ้นมาพร้อมกันทันที ความรู้สึกที่หวานคือความรู้สึกที่รักความดีของตัวเอง หลีกเลี้ยงเสียจากทางที่จะเกิดความชั่ว และนิยมแต่ในทางข้างฝ่ายดี เมื่อเกิดความรู้สึกดังนั้นแล้วเราก็จะสร้างนิสัยอันดีได้

๘. คนทุกคนมีความคิดเห็นของตัวเอง และเมื่อรวมความคิดเห็นทั้งหมดเข้าด้วยกัน ก็เกิดภาพความดีเลิศตามความคิดของตนขึ้นในใจคน ๆ นั้น ซึ่งเรียกว่าอุดมคติ มนุษย์ทุกคนควร จะรู้ว่าทำอะไรผลจะเป็นอย่างไร และต้องรู้ว่าตนตั้งใจอย่างไรและมุ่งชีวิตไปทางไหนอยู่ทุกเวลา การกระทำของเราจะติดต่อกันหมดตามที่เราคิดว่าดีเลิศนั้น ผู้ที่ไม่มีอุดมคติ คือไม่รู้จักทำอะไรดี กว่าจะไร อยากรจะทำอะไรก็ทำโดยไม่ไตร่ตรอง ย่อมมีนิสัยไม่ดี ผู้ที่มีนิสัยดีเท่านั้นจึงจะ มองเห็นการณ์ทุกอย่างได้เด่นชัด และทำอะไรถูกต้องตามที่ควร

๙. บ้านเมืองเราทุกวันนี้มีสิ่งยวดยวนเกิดขึ้นมาก เช่นที่เที่ยวเตร่สนุกสนาน สถานที่ เห็นว่าเปิดอยู่จนดึกจนตงกม ข้ามเสรีภาพทวนหน้ากันหมดไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ เมื่อเป็นดงนั้นก็แสนสย อันดีของคนเท่านั้นที่จะช่วยให้คนเป็นคนดีได้ ย่อมเป็นหน้าที่ของครูที่จะสั่งสอนอบรมในเรื่องนี้

๑๐. สิ่งสำคัญ ๓ ข้อ ที่จะทำให้คนมีนิสัยดีนั้น ก็คือ

- ๑) ความรักความดีของตัวเอง
- ๒) อุดมคติ
- ๓) ความยับยั้งชั่งใจ

๑๑. ถ้าเรามีสิ่งสำคัญทั้ง ๓ นั้นแล้วเราก็มอบเป็นผู้มีนิสัยดี และเมื่อปรารถนาจะให้
ยังขึ้นไปเราก็ต้องบำรุงเลี้ยงสิ่งสำคัญทั้ง ๓ นั้นให้สูงขึ้น เช่นมีอุดมคติสูงอยู่แล้วก็สร้างให้สูง
ยิ่งขึ้นอีก ยับยั้งหัวใจและकुมสติให้กวตชนยังขึ้นอีก ความรักความศรัทธาที่มีอยู่กับของระวางรักษาไว้
มิให้ลดน้อยถอยลงไปได้ อุดมคตินี้เปรียบเหมือนแม่เหล็กที่ลดยอยู่เหนือเราและคอยดึงเราอยู่
ถ้าแม่เหล็กนั้นเขยิบเลื่อนสูงขึ้นไปนิสัยของเราจะสูงตาม

๑๒. สัตว์ไม่มีอุปนิสัยลักษณะ (Character) การกระทำของสัตว์จึงไม่ติดต่อกัน ไม่มี
อุดมคติ และแทบไม่มีความยับยั้งชั่งใจเลย สัตว์ย่อมทำอะไรตามใจสุดแล้วแต่จะมีอะไรมาว่า
สัญชาตญาณเวลานั้น เป็นต้นว่า ถ้าสุนัขเห็นข้าววางอยู่ชามหนึ่งก็จะตรงเข้าไปกินทันที ส่วนคน
ซึ่งมีนิสัยยอมจะต้องคิดว่าเป็นของใคร ไม่ใช่ของเรา จะอายเขา หรือเขาคงหวง ฯลฯ คนบ้าง
นิสัยต่ำก็เพราะอุดมคติต่ำ มีแต่คิดถึงของที่อยู่เฉพาะหน้ามากกว่าที่จะคิดถึงสิ่งอื่น และไม่ได้เห็น
ความคิดความงามของผู้อื่นที่จะนำมาสร้างอุดมคติที่ดีให้ตนได้

๑๓. เมื่อนิสัยเป็นสิ่งที่ดี สบาย ใจดี ไม่ได้เช่นนกขอมเป็นหน้าตาของพ่อแม่และครูบา
อาจารย์ที่จะต้องอบรมเด็กให้ถูกทาง โดยเฉพาะเมื่อยังอ่อน เพราะเด็กยังไม่ทันมีอุดมคติ ยังไม่มี
ความยับยั้งชั่งใจ ยังไม่รู้จักรว่าอะไรดีหรือไม่ดี ต้องระวางอย่าให้มีความรู้สึกอันใดแรงเกินไป เรา
คัดเด็กในระหว่างที่ยังเล็กอยู่ได้ ต้องสอนให้รู้จักความศรัทธา เห็นไม่ผิดต้องรีบแก้ ถ้าปล่อยให้
เด็กมีความเชื่อมั่นอย่างไรจนแน่นเสียแล้วก็ยากที่จะแก้ไขให้หายได้เมื่อโต ในระหว่างเป็นเด็ก
เด็กเชื่อสิ่งที่ดีหรือสิ่งไม่ดีได้ง่าย เพราะชอบเขาอย่างมากกว่าชอบคิดหาเหตุผล

๑๔. เด็กมักเชื่อผู้ใหญ่ และเฉพาะอย่างยิ่งพ่อแม่และครู เพราะถึงแม้ไม่รู้จะอะไรเด็กก็
ยังรู้ว่าคนทั้งสามนั้นน่าทศของสอน เด็กไม่เพียงแต่เชื่อคำพูดเท่านั้น ยังเชื่อเขาอย่างผู้ใหญ่ด้วย
ที่เป็นต้นเด็กสร้างนิสัยของตนเองขึ้นทีละน้อย ๆ ครูจึงต้องสอนสิ่งที่ดีและประพฤติดีตลอดเวลา
เพราะตัวครูและการกระทำของครูเป็นเครื่องแวดล้อมของเด็ก ถ้าให้ได้เห็นตัวอย่างอันดี นิสัยของ
เด็กก็จะดีขึ้นเอง

46 หลักการศึกษา

๑๕. ถ้าบิดามารดาเป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณา เด็กก็มักจะมีใจเมตตากรุณาด้วย เป็นต้นว่าเมื่อเห็นรถดับสัญญาณไฟ พ่อมแม่วิ่งไปดูและแสดงอาการสงสารต่าง ๆ เห็นว่าสุนัขเป็นชีวิตหนึ่งเหมือนกันควรจะปรานี หรือเมื่อมีคนได้รับบาดเจ็บ พ่อแม่พยายามจะช่วยเหลือหรือรักษาพยาบาลอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้มันจะได้มีส่วนช่วยเหลือในการพยาบาล แต่เมื่อเห็นเข้าก็จะจำและสร้างนิสัยใจกุศลขึ้นได้ แต่ถ้าพ่อแม่เป็นผู้ไม่มีเมตตาจิต พูดว่าใครจะเจ็บจะตายก็ช่างไม่ใช่อุระของเรา ดังนั้น เด็กได้เห็นกริยาอาการหรือคำพูดเหล่านั้นก็จะจำเอามาติดตัวด้วย โดยตัวเองก็ได้ตั้งใจ และสร้างนิสัยใจกระต้างขึ้นได้ เป็นต้น จึงมีผู้เห็นว่าไม่ควรอนุญาตให้ลูกของผู้ประพฤติชั่วอยู่กับพ่อแม่ ในการที่คนนิสัยเลวไม่หมดไปจากโลกก็เพราะพ่อแม่ที่นิสัยชั่วเป็นผู้เลี้ยงดูของตัวเอง อาจเป็นเพราะเหตุนี้จริง ๆ ได้ประการหนึ่ง และหาทางแก้ไขได้ยาก ที่กล่าวอุทาหรณ์เรื่องพ่อแม่รักประดังกันมาถึง หน้าพี่ของครู ซึ่งก็คล้าย ๆ กัน

๑๖. สิ่งแวดล้อมภายนอกนั้นมีอิทธิพลมากกว่าที่คนโดยมากนึกเห็น ถึงแม้ว่าตัวของเด็กเองจะรู้ตัวและพยายามขจัดขึ้น ถ้าให้เวลานานพอแล้วสิ่งแวดล้อมก็จะชนะเสมอ เด็กที่พูดเพ้อบ่อย ๆ จะเสียถึงสองอย่าง คือ จะเป็นคนมีนิสัยพูดเพ้ออย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งถ้านานไปก็จะเชื่อคำเท็จที่ตัวเองพูดว่าเป็นความจริง โดยที่กล่าวคำเท็จอย่างเดียวกันนั้นเขาอยู่เสมอ นานเข้าก็จะลืมความจริง ที่เป็นดังนั้นเพราะตัวของตัวสร้างสิ่งแวดล้อมให้แก่ตัวเอง คือคำพูดและความคิดของตัวเอง คนที่ล้อคนเป็นอ่างบ่อย ๆ ลงท้ายอาจจะเป็นอ่างได้ เพราะสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นเองเหมือนกัน แม้แต่ผู้ใหญ่ซึ่งโตเต็มที่แล้วทั้งทางความคิดและร่างกายยังสามารถขจัดสิ่งแวดล้อมได้ยาก เช่นถ้าไปอยู่กับนักดนตรีนาน ๆ ก็อาจจะชอบดนตรี หรือถ้าอยู่กับพวกมิจฉาชีพก็จะเป็นผู้มีใจแข็งกระด้าง เป็นต้น

๑๗. นิสัยของคนเปลี่ยนไปได้ บางทีก็เร็ว และสิ่งซึ่งเกิดขึ้นครั้งเดียวเท่านั้น ก็อาจเพียงพอที่จะทำให้คนเลวลงหรือดีขึ้นได้ในทันที เพราะอุดมคติเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เช่น ถ้าสอบไล่ตกก็จะท้อถอยขึ้นทันที เลยไม่ทำอะไรหรือหลบหลีกหนีหายไปไหนก็ได้ ถ้าถูกไล่ต้อนเตอรี

ก็อาจจะพุ่มเพี้ยเลยเปลี่ยนเป็นชอบชีวิตที่ทรูทรูพุ่มเพี้ย สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เหล่านี้มาเป็นส่วนผสมสร้างอุดมคติให้ใหม่ ทำให้เคลื่อนไปจากที่เก่า แต่การเคลื่อนชนิดนี้เป็นแต่เพียงไหวตัวไปเท่านั้น อาจจะมีคนกลับมาได้ไม่ยาก เป็นต้นว่าคนที่ชอบไล่ตก พอหายเสียใจแล้วก็กลับมาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งเดียวซึ่งใหญ่หลวงจึงไม่ร้ายแรงในการ เปลี่ยนนิสัยคนเท่าเหตุการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเสมอเป็นเวลานาน เช่นเด็กเล่นการพนันหยุดหลุมวันละ ๕ นาที ๑๐ นาที แต่เล่นทุกวันนี้พอ เด็กก็จะมีนิสัยไปในทางนักเลง คัดกลับได้ยาก ทั้งนี้เพราะอุดมคติเคลื่อนออกไปจากที่ที่ละน้อย ๆ แต่มุ่งหรือแนวโน้มไปทางหนึ่งเสมอ ลงท้ายก็ไกลจากความดีไป หันกลับไม่ได้ ไม่เหมือนกับเวลาที่เคลื่อนอย่างไร้จุดหมายเมื่อได้ประสบเหตุการณ์อันใหญ่หลวง ฉะนั้นในเรื่องนิสัยเด็ก ถ้าครูเห็นทำสิ่งที่ไม่ดีแม้แต่ครั้งเดียวหรือสองครั้งก็ควรจะตักเตือนห้ามปรามเสียอย่าปล่อยให้กระทำบ่อย ๆ ซึ่งจะกลายเป็นนิสัย

๑๘. หนังสือดีมีประโยชน์ในการช่วยกล่อมเกลานิสัยได้มาก โรงเรียนทุกโรงเรียนจึงควรมีห้องสมุด และครูควรหาหนทางให้นักเรียนได้อ่านหนังสือดี ๆ ในห้องสมุดนั้น หนังสือคือความคิดเห็นของผู้แต่ง ซึ่งเป็นสิ่งเร่งเร้าให้ผู้อ่านเกิดความคิดเห็น หนังสือทุกเล่มมีอุดมคติประจำเล่ม คนอ่านไม่ช้าก็รู้ว่าตนชอบเล่มไหนของคนแต่งคนไหน หรือแม้แต่โคลงบทไหนแบบไหน ซึ่งเป็นเครื่องแนะนำกล่อมเกลานิสัยได้ที่ละน้อย กวีนิพนธ์มีแนวแห่งความคิดสูงมาก เพราะผู้ประพันธ์ย่อมเลือกสรรความคิดและคำพูดที่เหมาะสมมาบรรจุไว้ได้ในเนื้อที่อันน้อย เหตุนี้เองจึงมีผู้เห็นว่า การเรียนกวีนิพนธ์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ถ้าจะลองคิดดูว่าปีหนึ่ง ๆ ครูทั้งประเทศเสียเวลาเท่าใดเพื่อสอนกวีนิพนธ์อันไม่มีประโยชน์ในทางวิชาการโดยตรงแล้วก็จะเห็น ได้ว่าในปีหนึ่ง ๆ ชาติหนึ่ง ๆ ยอมเสียเงินค่าจ้างครูมากเพียงไรเพื่อให้เป็น ผู้สร้างแนวความคิดอันสูง ให้แก่เด็ก

๑๙. การมีเงินอยู่ในมือมากไม่ดีสำหรับเด็ก เพราะเด็กโดยมากใช้เงินไม่เป็น มักจะทำให้ควบคุมตนเองไว้ไม่อยู่ มีผู้กล่าวว่า จะสอนให้รู้แน่ว่านิสัยเป็นอย่างไรก็ให้ดูเมื่อเวลาที่มีเงิน จะต้องการดีหรือจะต้องการเลวเงินช่วยได้ทั้งนั้น แต่ช่วยให้เลวได้ง่ายกว่าช่วยให้ดี ถ้าไม่มีนิสัยดีอยู่แล้ว พ่อแม่ที่ขยันไม่ให้เงินถึงมือเด็กมาก เพราะเงินเป็นศัตรูของนิสัย

48 หลักการศึกษา

๒๐. ศิลปะเป็นมิตรของนิสัย ศิลปะหมายความว่าถื่นิพนธ์หรือภาพหรือดนตรีเป็นต้น ถ้าผู้ใดสนใจในศิลปะก็จะมีเวลาและจิตใจที่จะคิดหมกมุ่นในสิ่งชั่วได้ ดังนั้นนับว่าศิลปะช่วยตัดเกลานิสัยคนได้อย่างหนึ่ง

๒๑. คนเราจะคุ้นเคยตัวเองได้ว่าดีหรือไม่โดยเทียบตัวเองกับอุดมคติ ถ้าผลแห่งการเทียบนั้นปรากฏว่าไม่ผิดกันไกลก็จะนับว่ามีนิสัยดีพอใช้ได้ ถ้ายังผิดมากอยู่ก็แสดงว่าไม่ดี ต้องจัดการแก้ไขให้ดีขึ้นให้จงได้ อีกวิธีหนึ่งก็คือเทียบตัวเรากับผู้ที่เราคิดว่ามีนิสัยดี จะเป็นบิดา ครู หรือเพื่อนก็ได้ การสอบสวนนิสัยของตัวเองเสมอเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมขจัดเกลานิสัยดีได้ การที่ครูคอยสอดส่องตรวจตราดูนิสัยเด็กเสมอก็เป็นการดีเช่นกัน

๒๒. ถึงแม้ว่าจุดประสงค์อันหนึ่งของการศึกษานั่นคือการจะอบรมนิสัยเด็กก็ดี แต่ผลที่ได้รับยังไม่เป็นที่พอใจอยู่มาก ทั้งนี้เพราะตัวของเด็กเองไม่พยายามหรือไม่กังวลที่จะคิด เช่น นึกอยากทำอะไรทำไปตามความสนุกสนาน ไม่ยับยั้ง การสอนให้เด็กดีโดยบอกเฉย ๆ ว่าเป็นคนดีนั้นได้ประโยชน์น้อยนัก ฉะนั้น ในตารางสอนจึงไม่มีชั่วโมงใดที่เขียนไว้ว่าสำหรับสอนความดี เราต้องสอนความดีโดยสอดใส่เข้าไปในวิชาต่าง ๆ คือสอนให้รู้จักสิ่งต่าง ๆ ในโลก ให้รู้จักตัวเอง ให้รู้จักบ้าน และให้รู้จักเพื่อนบ้าน ถ้ารู้จักสิ่งต่าง ๆ โดยกว้างขวางแล้วก็จะตัดสินใจได้เองว่าอะไรดีอะไรไม่ดีดีด้วยการเปรียบเทียบและเหตุผลแห่งสิ่งที่เราเรียน นิสัยดีเกิดได้เพราะความรู้วิชา ครูเป็นผู้ที่ให้อวิชา ฉะนั้นนับว่าครูเป็นผู้ ให้นิสัย ด้วย

๒๓. ถ้าเราอยู่แต่ที่บ้าน ไม่ไปเรียนที่โรงเรียน เราก็จะรับรู้ ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ แต่ด้านเดียว มองดูเห็นโลกทางทิศเดียว โรงเรียนเป็นผู้นำเอานักเรียนมาจากที่ต่าง ๆ ยิงเป็นโรงเรียนใหญ่หรือวิทยาลัยสูง ๆ ก็ยึงนำคนแปลก ๆ มาพบกัน ทำให้รู้จักเพื่อนบ้านเพื่อนมนุษย์ ได้มองเห็นโลกจากทุกด้าน ทำให้รู้จัก ความดีอันแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างนิสัย

๒๔. กฎต่าง ๆ และวินัยเป็นเครื่องควบคุมให้มนุษย์รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ปล่อยให้ความรู้สึกพลุ่งพล่าน ในระหว่างเด็กอายุ ๑๒ ถึง ๑๖ นั้นสำคัญมาก เพราะกำลังเปลี่ยนความคิด

และรู้จักผิดชอบ ก่อนอายุถึง ๑๓ นั้นเขื่อง่ายเกินไป และภายหลังจากอายุ ๑๖ ก็ไม่มีใครเชื่ออะไรง่าย ๆ คือเชื่อว่าตนรู้จักของดีของเลวเสียแล้ว ฉะนั้นครูต้องระวังอย่างกวดขัน ถ้าอบรมไม่ดีสอนไม่ดี ในระหว่างอายุซึ่งความคิดกำลังเปลี่ยนก็แสดงว่าทำหน้าที่ครูไม่บริบูรณ์ ด้วยเพาะนิสัยดีให้แก่เด็ก ไม่สำเร็จ

ปาฐกถาที่ ๗

๒๓ กรกฎาคม ๒๔๗๗

๑. เมื่อก่อนได้พูดถึงเรื่องนิสัยของเด็ก และตกลงกันว่าสิ่งสำคัญ ๓ อย่างซึ่งเด็กจะต้องมีเพื่อสร้างนิสัยดีให้เกิดขนบ คือ

- ๑) ความรักความดีของตัวเอง
- ๒) อุทิศตน
- ๓) ความยับยั้งชั่งใจ

สิ่งสำคัญอย่างที่ ๑ นั้น ไม่จำเป็นต้องอธิบาย อย่างที่ ๒ ก็ได้อธิบายไปมากแล้ว ส่วนอย่างที่ ๓ ซึ่งสำคัญมาก เป็นของที่ฝึกได้ เด็กจะรู้จักคุณสมบัติของตัวเองมากขึ้นเมื่อกำลังเติบโตขึ้น คือในระหว่างที่อยู่โรงเรียน และสิ่งที่ช่วยฝึกได้มากที่สุดนั้นคือ วินัย ถ้าเราไม่เคร่งครัดในเรื่องวินัยเด็กก็จะปล่อยความรู้สึกรู้สึกของตัวเองตามลำพังใจจนเคยชิน ต่อไปนี้จะกล่าวถึงวินัยและบอกให้ทราบถึงความเห็นของคนต่าง ๆ ในเรื่องนี้ด้วย

50 หลักการศึกษา

๒. ถ้าจะกล่าวแต่โดยย่อ วินัย ก็คือ

- ๑) การเชื่อฟังครูบาอาจารย์ ตลอดจนประกาศและคำสั่งของโรงเรียน
- ๒) ทำตามระเบียบที่กำหนดไว้
- ๓) ถึงแม้ไม่มีระเบียบกำหนดไว้ก็ตามสิ่งที่นึกว่าสมควรจะทำเป็นต้นว่า ไม่มีกฎห้ามว่าไม่ให้เถียงครู หรือไม่ให้ใส่หมวกในห้องเรียน แต่ผู้ที่มีวินัยย่อมไม่ทำดั่งนั้น

๓. วินัยเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ไม่ชั้วแต่สำหรับจะฝึกหัดให้ควบคุมสติเท่านั้น ซ้ำยังเป็นเครื่องฝึกหัดตัดเกลาให้เด็กมีความประพฤติดี สุภาพ และมีสมบัติของผู้ดีด้วย นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องฝึกให้เด็กรู้จักความจำเป็นของระเบียบต่าง ๆ ทั้งที่โรงเรียนและในชีวิตของตนเมื่อเป็นผู้ใหญ่ต่อไปด้วย ฝึกให้รู้จักหน้าที่ของคนในสมาคมต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่สมาคมเล็ก ๆ เช่นหน้าที่ในบ้านของตนเองตลอดไปจนถึงหน้าที่ในสมาคมใหญ่ คือหน้าที่ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ และเป็นมนุษยย์ของโลก นอกจากนี้วินัยยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้อื่น คือประโยชน์สำหรับเพื่อนนักเรียนผู้มีสิทธิที่จะได้รับความสงบเมื่ออยู่โรงเรียน และสำหรับครูกับการปกครองของโรงเรียนด้วย

๔. ถึงแม้วินัยเป็นของดีดังได้กล่าวมากระนั้นแล้วก็ตาม ยังมีนักคิดบางคนอาจหาญกล่าวขึ้นมาเป็นเชิงชวนให้คนคิดกันอยู่มากกว่าวินัยเป็นของไม่ดี จะยกตัวอย่างคำกล่าวของท่านนักคิดเหล่านั้นมาให้พวกเราคิดกันเล่นบ้าง ดังต่อไปนี้

- ๑) เสียงหนึ่งกล่าวว่า วินัยทำให้เด็กไม่กล้าทำอะไร ซึ่งอาจทำให้ติดตัวเป็นนิสัย กล้าเป็นความดีอย่างหนึ่ง
- ๒) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า การบังคับเด็กให้ทำอะไรหรือไม่ให้ทำอะไรนั้นเป็นการฝืนธรรมชาติ จะทำให้เด็กไม่โตขึ้นโดยธรรมชาติ

- ๓) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า การห้ามเด็กไม่ให้ทำอะไรแปลก ๆ ก็เหมือนห้ามไม่ให้ของดี ๆ บางอย่างเกิดขึ้น เพราะว่าของแปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้น เป็นต้นว่าการค้นพบ (Discovery) ต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นเพราะการกระทำอะไรแปลก ๆ เด็กชนอาจพบของแปลก ๆ
- ๔) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า เด็กชนในทางคึกคัก มี เช่นแต่งโคลงว่ากันในระหว่างเพื่อนฝูง หรือเขียนโคลงที่แต่งไว้ตามผนังเป็นต้น เหล่านี้ ถ้าจะคิดดูให้ถี่ถ้วนเห็นได้ว่าเป็นเครื่องฝึกหัดการแต่งทั้งนั้น มีผู้กล่าวว่าคนบางคนถูกบังคับให้แต่งโคลงในชั้นลัทธิทำไม่ได้ แต่ถ้าให้แต่งโดยชนชั้นคึกคักก็ทำได้ เป็นต้น
- ๕) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า ถ้าปล่อยให้เด็กอยู่กับเราเฉย ๆ เด็กก็จะดีไปเอง ไม่ต้องใช้วินัยบังคับ ข้อสำคัญมีอยู่ที่ขอให้อยู่กับเราเท่านั้น ถ้าเราดีเด็กก็ดี
- ๖) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า วินัยเปลี่ยนแต่การภายนอกของเด็ก ส่วนในใจนั้นบังคับไม่ได้ ทำให้เด็กพลุ่งพล่านเพราะต้องเก็บความรู้สึกไว้ ลงท้ายก็จะระเบิดในทางจรรยา (Moral break down) คือปล่อยตัวจนเสียคนหรืออย่างน้อยก็ปล่อยความรู้สึกพลุ่งพล่านออกมาพักหนึ่ง เช่นถ้าถูกห้ามไม่ให้สูบบุหรี่ พอได้โอกาสก็จะสูบบุหรี่ เพราะนิสัยคนบางคนยั้งว่าเหมือนยังงู
- ๗) อีกเสียงหนึ่งกล่าวว่า เสรีภาพเป็นของดี ฉะนั้นวินัยจึงไม่ดี เสียงนี้เป็นเสียงลัทธิรูสโซ (Rousseau) นักการศึกษาฝรั่งเศสสมัย ๒๐๐ ปีมาแล้วที่พูดว่า คนเราเกิดมามีเสรีภาพติดตัวมาด้วย แต่ปัญหาข้อนี้จะแก้ได้ว่าวินัยเป็นเครื่องนำทางไปสู่เสรีภาพ ถ้าเราเริ่มมีเสรีภาพที่โรงเรียนหมายความว่าไม่มีวินัยเลย เราจะเป็นทาสแห่งความชั่วในภายหลัง แต่ถ้าเราเริ่มหัดเป็นผู้อยู่ในวินัยเสียแต่เด็กแล้ว เราจะมีเสรีภาพทั้งทางใจ คือไม่เป็นทาสแห่งความชั่ว และเสรีภาพทางกาย คือจะทำอะไรได้ตามชอบใจ ไม่ต้องถูกบังคับหรือกักขัง เป็นต้น

52 หลักการศึกษา

ปัญหาข้ออื่นนั้นไม่จำเป็นต้องตอบในที่นี้ ขอให้ท่านทั้งหลายนำไปคิดกันดูเอง

๕. อย่างไรก็ตาม โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องมีระเบียบและนักเรียนต้องมีวินัย เพราะโรงเรียนเป็นสมาคมอันหนึ่ง ย่อมต้องการความเรียบร้อยเป็นระเบียบ ความสงบสุข และความมั่นคง

๖. แต่เด็กโดยมากเริ่มเกลียดคำว่า วินัย เมื่อได้ยินเป็นครั้งแรก และเข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับบังคับ ความเรียบร้อย และการทำโทษ เด็กย่อมไม่ชอบถูกบังคับไม่ชอบอยู่หนึ่ง ๆ และไม่ชอบไม่เรียว เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องอธิบายโดยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเข้าใจว่า ระเบียบ และวินัย เป็นเครื่องนำทางไปสู่ความดี การอธิบายนี้ไม่ใช่ของง่าย เพราะไม่ใช่ของสั้น ๆ ซึ่งอาจเห็นแจ่มแจ้งโดยเร็ว อีกประการหนึ่ง ครูควรอธิบายว่ากฎต่าง ๆ ของโรงเรียนนั้นไม่ได้เป็นของรุนแรงเกินควร ไม่สุดวิสัยที่นักเรียนจะปฏิบัติตาม

๗. อนึ่ง การกวดขันเรื่องวินัยนั้นของซึ่งน่าจะเปลี่ยนแปลงได้ตามกาละเทศะ ข้อบังคับต่าง ๆ นั้นมีไว้สำหรับนักเรียน ฉะนั้นถ้านักเรียนมีความดีในตัวอยู่บ้างแล้วก็ควรจะลดหย่อนผ่อนผันไม่ต้องกวดขันให้เข้มงวดนัก ถ้าจะเปลี่ยนระเบียบให้ทันตามความประพฤติของนักเรียนด้วยก็ได้ คือถ้านักเรียนไม่ดีหรือเลวลงก็ควรจะเคร่งครัดเข้มงวดยิ่งขึ้น

๘. การที่รักษาระเบียบให้คงที่และถือวินัยให้เคร่งครัดสม่ำเสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการปฏิบัติที่ง่ายและเรียบร้อย แต่ถ้าจะคิดตามหลักแล้วการเคร่งครัดไม่ผ่อนผันตามกาละเทศะบ้างก็ไม่ดีเสมอไป ทางที่ดีที่สุดควรทำตามสายกลาง คือถือหลักมัชฌิมาปฏิปทาไว้ การทำแรงเกินไปนั้นไม่ดีแน่ เพราะคนอื่นอาจไม่คิดเหมือนเราและเข้าใจผิดได้ ถ้าอ่อนเกินไปเด็กก็จะหลงทำให้เสียในทางความประพฤติ ข้อสำคัญนั้นต้องรักษาวินัยและระเบียบของโรงเรียนไว้ให้ศักดิ์สิทธิ์

๙. การบังคับนักเรียนบางที่เป็นการฝืนใจ และบางทีก็เป็นการยั่วให้ผิดวินัย เพราะฉะนั้นเราควรจะหาวิธีหลีกเลี่ยงที่จะไม่บังคับโดยตรงให้ได้ เช่นเราต้องการจะให้เล่นฟุตบอลแนะนำให้เล่น นักเรียนไม่ยอมเล่น ก็ควรอธิบายให้เห็นว่าเป็นของดีสำหรับถาวรบำรุงกำลังกาย

ถ้าเด็กยังไม่เห็นว่าการล้างกายเป็นของสำคัญ เราอาจกล่าวได้ว่าสำหรับความสามัคคีระหว่างพวกพ้อง ถ้ายังไม่สำเร็จอีกก็บอกว่าเป็นของสนุกที่สุด หรือเล่าเรื่องการแข่งขันฟุตบอลคู่สำคัญที่ไหนให้ฟังก็ได้ ไม่ควรหันไปหาการทำโทษ

๓๐. การอบรมให้เด็กมีวินัยตนนั้นโดยมากต้องใช้เวลานานจึงจะสำเร็จ และมีวิธีที่จะอบรมได้หลายอย่าง เช่นด้วยการอ่านการเขียนในห้องเรียน ถ้าเราฝึกให้นักเรียนเขียนสะอาดลายมือดีและทำการให้ละเอียดทุกอย่างก็เป็นการอบรมให้เป็นผู้มีวินัยดีด้วย เพราะการที่ทำการเรียบร้อยอยู่เป็นนิตยนั้นเป็นหนทางนำไปสู่นิสัยที่รักความเรียบร้อยของตนเอง นอกจากนี้เราจะทำให้เด็กมีวินัยดีได้ด้วย การทำโทษ และให้รางวัล การทำโทษเป็นการบังคับไม่ให้กระทำชั่ว ส่วนรางวัลนั้นเป็นเครื่องส่งเสริมให้กระทำดี บิดนจะกล่าวถึงการทำโทษก่อน

๓๑. การทำโทษแบ่งได้เป็น ๔ อย่าง คือ

- ๑) การเขียนตัวทำให้เจ็บร่างกาย เป็นทางที่ง่ายที่สุดและได้ผลดีพอใช้ เพราะความเจ็บแล่นเข้าไปในความรู้สึกทันที แต่เป็นการกระทำที่ไม่น่านิยม เพราะคู่ประหนึ่งเป็นการกระทำระหว่างนายกับทาส ไม่เหมาะสำหรับครูกับศิษย์
- ๒) การกระทำให้เสียใจและขายหน้าผู้อื่น เป็นต้นว่าเขาความผิดขึ้นมาประจานในชั้น และกล่าววิเตยน หรือลดเกียรติยศ เช่นเคยเป็นหัวหน้าชนกไม่ให้เป็น วิธนี้ถ้าทำให้เหมาะเป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่อาจไม่ได้ผลมากเท่าวิธีอื่นสำหรับเด็ก
- ๓) การกักขัง เริ่มตั้งแต่การสั่งให้ยืนนิ่ง ๆ คือกักขังอริยาบถตลอดจนกักไม่ให้กลับบ้าน วิธนี้ไม่สู้จะดีนัก เพราะถ้าให้เด็กยืนนิ่ง ๆ เด็กก็จะเสียเวลาเรียนตามที่ควรจะได้เรียน ถ้ากักไม่ให้กลับบ้านจะเสียถึง ๓ ทาง คือ ผู้ปกครองเด็กก็จะคอยเป็นห่วง ตัวเด็กเองก็ทำอะไรไม่ได้ในระหว่างถูกกักนั้น เพราะใจคอไม่ปกติ ทำประโยชน์ในการเรียนได้น้อยนัก ฝ่ายครูก็ต้องเสียเวลามาควบคุมให้เด็กรับโทษตามที่ตนกำหนดไว้
- ๔) การให้งานเป็นพิเศษ เหมาะสำหรับโทษบางอย่าง

54 หลักการศึกษา

๑๒. การทำโทษนี้เป็นประโยชน์สำหรับตัวนักเรียนผู้นั้นเอง เพราะว่าจะได้หลาบจำ และหันเข้ามาสู่ทางที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์สำหรับเพื่อนนักเรียนคนอื่นด้วยที่จะได้รู้ว่าทางที่ถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร การทำโทษทุกอย่างทำให้เกิดความละอายระหว่างเพื่อนฝูงและละอายแก่ใจตัวเอง ความอายและความละอายนี้เป็นของซึ่งควรที่จะเพาะขึ้นในตัวเด็ก เพราะเป็นลักษณะที่ดี เป็นเครื่องบังคับให้ประพฤติดี ถ้าเด็กมีลักษณะชนิดนี้แรงพอก็เป็นอันว่าเลิกการทำโทษอย่างอื่นได้ เพียงแต่ว่ากล่าวสั่งสอนตักเตือนก็พอ

๑๓. ความผิดของนักเรียนแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

- ๑) ขัดคำสั่ง, ผิดวินัย
- ๒) ประพฤติชั่ว

ความผิดชนิดที่ ๑ นั้นบางทีก็เป็นความผิดอย่างแรง บางทีก็เป็นความผิดเล็กน้อย แต่ถึงจะแรงหรือเล็กน้อยก็ดี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวินัยหรือระเบียบเท่านั้น ในเนื้อหาเองไม่มีอะไร เช่นครูสั่งให้หรืออยู่ นักเรียนกลับหนีไปเล่นเสีย เช่นนี้ มีปัญหาอยู่ว่าจะทำโทษแรงเท่าใด ถ้าถือวินัยเคร่งครัดก็นับว่าเป็นโทษหนัก แต่ที่จริงนั้นไม่ใช่เป็นข้อร้ายแรง โรงเรียนต่าง ๆ วางโทษไว้ผิด ๆ กัน ส่วนความผิดอย่างชนิดที่ ๒ นั้นแม้แต่ทำขณะที่อยู่นอกโรงเรียนก็นับว่าเป็นความผิดร้ายแรง เช่นไปขโมยใคร หรือลักลอบเล่นการพนัน เป็นหน้าที่ของครูที่จะสอดส่องดัดเตลเอา เพราะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัย บางทีความผิดชนิดนี้ไม่เกี่ยวข้องกับวินัยและระเบียบของโรงเรียนแต่ก็เป็นความผิดซึ่งแรงในเนื้อหา ยิ่งกว่าขัดคำสั่งเสียอีก โรงเรียนบางโรงเรียนก็ปล่อย บางโรงเรียนก็ทำโทษผิด ๆ กัน ครูผู้เห็นแก่ความดีแห่งตัวนักเรียนย่อมไม่ปล่อยปละละเลยเสีย อย่างน้อยก็พูดจาว่ากล่าวสั่งสอนตักเตือน

๑๔. การทำโทษทำให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนผู้อื่นดังที่กล่าวแล้ว ถ้าต้องการให้เป็นตัวอย่างทั้งโรงเรียนก็ย่อมทำในที่ประชุม แต่เราต้องระมัดระวังด้วยเหมือนกันว่าโทษบางอย่างไม่ควรจะเปิดเผยให้ที่ประชุมรู้ เพราะจะเป็นการเท่ากับเปิดเผยช่องทางให้ทราบได้เหมือนกันหมดว่ามีของ

จะทำผิดได้อย่างไรบ้าง ถ้าเป็นเรื่องเช่นนี้ต้องทำโทษเป็นการลับ เช่นทำในห้องอาจารย์ใหญ่ อีกประการหนึ่ง บางทีโทษเล็กน้อยและไม่เป็นความลับแต่ไม่มีความจำเป็นจะต้องทำเป็นตัวอย่าง แก่ผู้อื่น เพราะคนอื่นเขาเรียบร้อยพอดูอยู่แล้ว ไม่ควรเอาการทำโทษไปรบกวนให้เขาต้องกังวล ถ้าเช่นนั้นควรทำโทษเฉพาะแต่ให้ผู้ผิดเจ็บคนเดียว ไม่ต้องแสดงให้เห็นที่อื่นรู้เห็นด้วยก็ได้ เรามีความประสงค์จะให้คน ๆ นั้นรู้สึกความผิดและกลับตัวเท่านั้น

๑๕. การทำโทษเป็นของมีประโยชน์ เพราะเป็นเครื่องชี้โดยตรงว่าทางไหนไม่ควรเดิน เมื่อนักเรียนเจ็บป่วยทางจรรยา การทำโทษก็เหมือนกับให้ยารักษา มีนักคิดโดยมากเห็นว่าควร เลิกการทำโทษ ให้ใช้แต่การว่ากล่าวตักเตือน ถ้าเลิกได้จริง ๆ ก็เป็นการดี แต่ทั้งนี้ต้องแล้วแต่ ชั้นแห่งความประพฤติของนักเรียน ซึ่งหมายความว่ารวมทั้งชั้นแห่งจรรยาของหมู่คนซึ่งส่งลูกมา โรงเรียนด้วย เราจะเลิกกันได้หรือยังนั้นขอละไว้ให้ท่านทั้งหลายวินิจฉัยกันดูเอง ต่อไปนี้จะแสดง ความเห็นในข้อที่ว่า การทำโทษชนิดเขียนตีเป็นของไม่ดี ควรจะเลิก

- ๑) การทำโทษทำให้นักเรียนเกลียดครู เกลียดโรงเรียน และข้อสำคัญจะเกลียดการเรียน ด้วยถ้าทำบ่อยหรือหนักเกินไป
- ๒) การทำโทษทำให้นักเรียนท้อถอย บางทีถึงกับแกล้ง แม้แต่ตม็อทีเคียวก็อาจเจ็บใจ ไปได้นาน ๆ
- ๓) การทำโทษอาจทำให้ครูสอนไม่ได้ เพราะเมื่อเวลาทำโทษมักจะมีความโกรธติดอยู่ ด้วย ทำให้ครูดูเกินไป เวลาที่ควรจะสอนก็เสียไปเพราะเอามาตีเด็กเสีย
- ๔) เมื่อถูกทำโทษ ใจของเด็กจะอยู่ที่การทำโทษและความเจ็บ ไม่เป็นอันเรียน
- ๕) เสียหายแก่ร่างกาย ครูผิด
- ๖) มีวิธีอื่นแก้โดยไม่ต้องทำโทษ เช่นแก้ทางจรรยา หรือหาเครื่องเล่นที่มีประโยชน์ให้ เล่น หรือใช้ให้ทำงานที่เป็นประโยชน์

56 หลักการศึกษา

- ๘) การทำโทษชนิดน้อย ๆ ทำให้ดื้อไม่ลงท้ายทำอย่างไรก็ไม่รู้สึกเจ็บ และยังกว่านั้นก็คือทำให้เด็กหมดความละเอียด ไม่เห็นการทำผิดเป็นของแปลก
- ๙) การทำโทษบางที่ไม่ทำให้นักเรียนรู้สึกความหมายแห่งการทำโทษนั้น เป็นต้นว่า มีกฎอยู่ว่าถ้ามาสายจะถูกเขียนหนึ่งที เมื่อเด็กเดินมาโรงเรียนพบคนที่จะให้ขนมกิน เด็กรอเอาขนมและยอมถูกเขียน หมายความว่าเด็กเปรียบเทียบขนมกับการถูกเขียน และเห็นว่าได้กินขนมถึงจะถูกเขียนก็คุ้มกัน เด็กหาได้นึกถึง การตรงต่อเวลา ซึ่งครูพยายามจะสอนไม่ เพราะฉะนั้นการทำโทษในครั้งนั้นไม่เป็นผลสำเร็จในความมุ่งหมาย เพราะเด็กเจ็บเปล่า ไม่ได้เรียนรู้เรื่องตรงต่อเวลา
- ๑๐) ครูมีหน้าที่สั่งสอน ไม่ใช่มีหน้าที่ทำโทษ สอนไม่คิดเป็นความผิดของครู ไม่ใช่ของนักเรียน ไม่ควรเอาการทำโทษมาช่วย

๑๖. เรื่องการทำโทษให้นักการศึกษาได้ลงความเห็นไว้ตลอดมาตั้งแต่ครั้งโบราณ โดยมากเห็นว่าเป็นของไม่ดี คิวินติเลียน นักการศึกษาโรมันสมัย ๒๐๐๐ ปีมาแล้ว ยังได้กล่าวว่าจะไม่ควรทำ เพราะเด็กเนื้อหนึ่งยังอ่อน และถ้าเด็กโตขึ้นทำผิดอย่างเดียวกันก็คงตามไปทำโทษไม่ได้ เป็นการไม่ยุติธรรม แม้กระนั้นเวลานี้เราก็ยังมีการทำโทษกันอยู่ ขอแสดงคำแนะนำไว้สำหรับเป็นหลักให้ท่านครูบาอาจารย์ทั้งหลายใช้เป็นเครื่องพิจารณาต่อไป

- ๑) ในเมื่อไม่มีกฎวางไว้ว่าผิดอย่างไร จะทำโทษอย่างไร เราควรเลือกวิธีที่เบาที่สุด และอย่าคิดว่าเราถูกเสมอไป ถ้านึกว่าเราเองอาจทำผิดได้ก็จะเป็นเครื่องเตือนสติ ถ้ามัวิธีอื่นที่จะแก้ได้โดยไม่ต้องทำโทษก็ควรใช้วิธีอื่น
- ๒) เวลาทำโทษไม่ควรลงใจเลือกวิธีต่าง ๆ เช่นจะให้ยืนหรือจะตี จะสั่งให้เด็กรู้สึก ว่าครูไม่แน่ใจเพราะมีมุขโลกะนะ เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เป็นการยุติธรรม (ตลอดจนวิธีห้าม เราต้องห้ามเพราะเห็นว่าควรห้ามจริง ๆ ไม่ใช่ห้ามเพราะตำรานอกว่าอย่างนั้น)

- ๓) ถ้าจะทำโทษต้องให้นักเรียนรู้ว่าผิดจริง ถ้านักเรียนยังไม่รู้สำนึกโทษอยู่ครั้นใครทำโทษก็จะมีประโยชน์ เพราะเด็กไม่เข้าใจว่าครูได้แก่ให้ตัวคิดขึ้นในข้อโทษ ครูควรต้องแสดงว่าตัวเองเสียใจในการที่นักเรียนได้ทำผิดไปแล้ว เพื่อชวนให้นักเรียนรู้สึกเสียใจในการที่ตนได้กระทำผิด ครูผู้หนึ่งกล่าวอยู่เสมอว่า “ในการที่ฉันทำโทษนักเรียนเจ็บมากกว่าเธอ เธอเจ็บเพียงครูเดียว แต่ฉันเจ็บและจะต้องเสียใจไปนานในการที่เธอทำผิด”
- ๔) เวลาที่ทำโทษอย่าลืมนึกถึงโทษ เพราะอาจทำแรงเกินไป อย่าให้นักเรียนคิดว่าเพราะโตกว่า ทำได้ก็ทำเอา
- ๕) เมื่อจะทำโทษเราต้องนึกว่าเรากำลังจะทำความผิด โรงเรียนบางแห่งมักพูดกันว่าครูน้อยมีอำนาจแต่เด็กได้แต่ต้องรอเป็นเวลา ๒ ชั่วโมง นี่ก็แปลว่าให้คิดเสียก่อนว่าที่จะทำนั้นถูกต้องแล้วหรือไร (คล้าย ๆ สันนิบาตประชาชาติ เวลาจะอนุญาตให้ชาติที่เป็นสมาชิกในสมาคมกระทำสงครามกันต้องให้รออยู่สามเดือนก่อน เพื่อให้มีเวลาระงับโทษและรังสติ)
- ๖) จะทำโทษต้องทำให้สมกับความผิด, ชนิด และความหนัก เช่นนักเรียนจกโต๊ะเลอะเทอะก็ควรทำโทษให้จกให้เรียบเป็นพิเศษ - ถ้าเขียนมุมโต๊ะเล่มก็ควรทำโทษให้ถูเสียทั้งโต๊ะ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามิใช่จะต้องเขียนตักกันทุกเมื่อไป
- ๗) ระวังอย่าทำโทษให้มากเกินไป เพราะเด็กจะดื้อและไม่อายอย่างทีกล่าไปแล้ว แต่ก็ต้องให้นักเรียนรู้สึกตัวว่าเรามีอำนาจที่จะทำได้ เมื่อนักเรียนผิดต้องทำโทษเพื่อรักษาวินัย ระเบียบ และข้อบังคับ ไว้ให้ศักดิ์สิทธิ์
- ๘) การทำโทษนักเรียนคนหนึ่งเพื่อปลดอีกคนหนึ่งนั้นใช้ไม่ได้ เช่นเวลาเข้าแถวรวมกันคนหนึ่งใส่รองเท้าไปเหยียบเท้าอีกคนหนึ่งซึ่งเป็นผล เด็กที่เจ็บร้องไห้มาฟ้อง ครูเลยตีผู้ที่เหยียบซึ่งไม่ได้ตั้งใจแกล้ง ครูไม่ทันได้คิดถึง ควรบอกให้ข้อโทษเท่านั้น
- กพอ

58 หลักการศึกษา

๙) ครูต้องนึกถึงความตั้งใจของนักเรียนก่อนที่จะทำผิดนั้นร้ายหรือดีประการใด และเมื่อทำผิดแล้วเสียใจหรือไม่ (เช่นผู้พิพากษาใช้ดุลยพินิจพิจารณาว່ว่าเจตนาหรือไม่) และวางโทษให้สม

๑๐) ครูจะต้องคิดว่าโทษที่จะทำลงไปนั้นจะแก้ความประพฤติได้หรือไม่ ถ้าเชื่อมั่นว่าแก้ไม่ได้ก็เป็นประโยชน์น้อย

๑๑) ทำโทษเท่านั้นยังไม่หมดหน้าที่ ครูต้องคอยสังเกตนิสัยนักเรียนต่อไป และต้องจำว่านักเรียนดีขึ้นอย่างไรในความประพฤติ ช่วยแก้ช่วยส่งเสริมในทางดี ไม่ควรจะนึกว่าถ้าทำผิดได้รับโทษครั้งเดียวก็เสร็จธุระ

๑๒. มีผู้เห็นว่าการทำโทษเวลาโกรธนั้นไม่ดี เพราะยอมจะตัดสติใจไม่ได้เที่ยง แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการทำโทษเวลาโกรธนั้นแหละดี เพราะถ้ารอให้หายโกรธแล้วจึงทำก็เท่ากับพยายามทำร้าย

๑๓. การที่จะทำโทษให้ยุติธรรมเสมอไปนั้นเป็นการยาก เพราะครูไม่ใช่ผู้พิพากษา และโรงเรียนไม่ใช่ศาล จะมัวนั่งสืบสวนเรื่องราวเบิกพยานให้มากมายหลายปากนั้นไม่ได้ ครูต้องใช้วิจารณญาณเอาเอง เช่นถ้าเด็กทำผิดมากแล้วร้องไห้มารับโทษครูจะทำอย่างไร ถ้าไม่มารับโทษครูก็จับไม่ได้ และเมื่อมารับโทษเองก็แปลว่ากลับใจได้แล้ว จะเขียนตักน้อทำไม เพราะการเขียนก็เพื่อจะให้กลับตัว แต่บางทีจะปล่อยไปเสียเลยก็ไม่ได้ เพราะจะกลายเป็นธรรมเนียมว่าถ้าผิดแล้วมารับสารภาพเองจะไม่ต้องถูกทำโทษ การไม่เอาโทษผู้รับสารภาพนั้นถึงแม้จะเป็นการสนับสนุนให้ผู้กระทำผิดรับสารภาพโทษก็ดี แต่ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนกล้ากระทำผิดมากขึ้นด้วย นอกจากนั้นต้องให้นักเรียนเข้าใจด้วยว่าการทำโทษนั้นไม่ได้ทำเพราะจับได้ แต่ทำเพราะนักเรียนผิด จับได้หรือไม่ได้ก็เหมือนกัน ถ้านักเรียนคิดว่าจับได้จึงจะทำโทษก็จะเกิดมีการซ่อนเร้นปกปิดแอบแฝงมากยิ่งขึ้น ครูต้องระวังให้มากในเรื่องนี้

ปาฐกถาที่ ๘

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖

๑. การทำโทษเป็นปัญหาใหญ่อันหนึ่งซึ่งนักการศึกษาต่าง ๆ พยายามอภิปรายโต้แย้งกันมาก นับว่าเป็นปัญหาสำคัญอยู่ จึงจะขอล่าถ่วงถึงต่อไปอีกในวันนี้เพื่อขยายความออกไปให้ละเอียดยิ่งขึ้น

ในโรงเรียนทุกโรงเรียน ครูเป็นผู้ตั้งกฎการทำโทษและเป็นผู้รักษากฎนั้น ๆ ถึงแม้ไม่มีกฎหมายบังคับไว้ว่าให้นักเรียนทุกคนยอมรับโทษของโรงเรียนก็ดี แต่ในโรงเรียนที่นักเรียนยอมยอมรับโทษเมื่อตัวทำผิดเป็นธรรมดา นาน ๆ เราจึงจะได้ยินสักครั้งหนึ่งว่านักเรียนไม่ยอมให้ครูน้อยทำโทษ จนครูใหญ่ต้องมาจัดการเสียเอง และบางทีก็ถึงกับไม่ยอมให้ครูใหญ่ทำโทษด้วย ซึ่งทำให้อยู่ในโรงเรียนนั้นต่อไปไม่ได้ เวลาที่เกิดเรื่องเช่นนี้ลำบากแก่ครูมาก และเมื่อเรื่องสงบลงแล้วก็ยังเป็นปัญหาที่ครูจะต้องคิดว่าที่เป็นเช่นนั้นเพราะอะไร อาจเป็นเพราะครูอ่อน การปกครองไม่ดี หรือเพราะนักเรียนผู้นั้นมีเสรีภาพมากเกินไป

๒. การทำโทษนั้นเท่ากับเป็นการบังคับไม่ให้นักเรียนกระทำชั่ว จึงเป็นการมีประโยชน์เริ่มตั้งแต่ครูวางกฎการทำโทษไว้หรือแสดงให้เห็นให้นักเรียนเข้าใจว่ามีอำนาจทำโทษได้ก็เป็นการเตือนอยู่แล้วว่าไม่ให้นักเรียนประพฤติชั่ว เวลาที่ถูกทำโทษนักเรียนก็รู้สึกเสียใจว่าไม่ควรจะทำผิด และเมื่อได้ทำโทษเสร็จแล้วนักเรียนก็รู้สึกเข็ดหลาบและจำได้ว่าทำชั่วจะต้องเจ็บตัว เป็นต้น

๓. มีผู้คิดว่าการทำโทษมีประโยชน์ที่สุดในเวลาที่ยังมีได้บังเกิดการกระทำโทษขึ้น มีประโยชน์ในขณะที่โรงเรียนเรียบร้อยไม่มีเหตุการณอะไรมากกว่าเวลาที่ครูกำลังทำโทษเสียอีก คือในเวลาที่นักเรียน กลัว ถูกทำโทษ การกลัวถูกทำโทษก็คือการกลัวความผิด นักเรียนที่กลัวความผิดก็ยอมประพฤติดี แต่มีข้อควรคิดต่อไปอีกว่านักเรียนประพฤติดีเพราะกลัวความชั่วแน่หรือเพราะกลัวไม่เรียบร้อย ถ้านักเรียนกลัวถูกทำโทษแล้วจึงเลยเถิดความชั่ว การทำโทษก็มีประ

60 หลักการศึกษา

โยชน์มาก แต่ถ้านักเรียนกลัวไม่เร็วโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงความชัวว่าไม่ดียังไร การทำโทษที่วางกฎไว้ก็มีประโยชน์น้อยที่สุด ครูต้องพยายามเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเด็กให้เข้าใจโดยแจ่มแจ้งว่าการทำโทษมีความมุ่งหมายอย่างไร

๔. การทำโทษเปรียบเหมือนกับยาและมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับยา ในการลงโทษครูจึงควรต้องนึกถึงหลักแห่งการใช้ยาไว้เสมอ คือ

- ๑) โรคบางโรครักษาให้หายในเวลาเร็ววันไม่ได้ ผู้ใช้ยาต้องไม่เร่งเกินไป นิสัยบางอย่างเปลี่ยนแปลงได้ยาก เพียงแต่ดัดชั้นทีละน้อยก็ควรพอใจ ควรยอมรับเอาความจริงอย่างช้าของเด็ก
- ๒) ใช้ยาลบยาก็ไม่ให้ผล คือเมื่อชินกับยาเสียแล้วเมื่อเวลาเจ็บมากชั้นยาที่ควรจะได้ก็ไม่ค่อยประโชชน์เลย เพราะกลายเป็นอาหารเสียแล้ว เด็กที่ชินกับการถูกลงโทษก็จะไม่เห็นการทำโทษเป็นของแปลก
- ๓) การใช้ยามักเป็นอันตรายมาก ทุกวันนี้มีคนใช้ยามักจนเกิดอันตรายอยู่บ่อย ๆ การทำโทษเพื่อสั่งสอนอาจกลายเป็นทรมานกรรมได้ถ้าทำผิดหลัก เช่นแม่ที่ตีเด็กเพราะทำของแตก แต่ไม่รู้ว่าแล้วเมื่อเด็กสูบบุหรี่นั้น เป็นด้วยแค้นใจเสียดายของ หาใช้ตีเพื่อหวังสั่งสอนเด็กไม่ ถ้ายุทธราคาแพง ๆ เด็กเอาไปสูบกึ่งจจะตี ที่ไม่ตีเรื่องสูบบุหรี่เพราะไม่เสียดายบุหรี่เท่านั้น คนชนิดนี้เรียกว่าเป็นผู้ไม่รู้ หลักแห่งการทำโทษ และไม่รู้ว่าการทำโทษมีไว้เพื่อตักเตือน

๕. พวกเราผู้เป็นครูก็เหมือนกัน ขอให้คำนึงให้มาก เมื่อเวลาจะทำโทษเด็กต้องระวังอย่าให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้วางยาผิดได้ เด็กที่ทำหมักหมมไม่ควรถูกลงโทษ อย่างมากก็สั่งให้หยุดหายเป็นต้น เด็กที่คิดเลขผิดก็เพราะหัวไม่ตี หรือไม่รู้คำแปลก็เพราะจำไม่เก่ง ไม่ควรจะถูกทำโทษเพราะเหตุนี้ เด็กที่สมควรจะถูกทำโทษนั้นคือเด็กที่ทำผิดในทางความประพฤติ เช่นเล่นการพนัน แม้แต่เพียงหยอดหลุมก็ตาม

๖. ครูไม่ควรแสดงว่าสงสัยในความสามารถของนักเรียน ควรจะเริ่มด้วยความไว้วางใจ ถ้าเริ่มด้วยสงสัยและนักเรียนไม่ทศจรตจริงแล้วจะทำให้เป็นการเท่ากับยั่วให้นักเรียนทำผิดและทำให้มีความรู้สึกต่าง ๆ นานา เช่นบางคนโกรธเห็นเป็นการดูถูก บางคนจะเสียใจอย่างมาก เพราะฉะนั้นครูควรแสดงว่าไว้วางใจจนกว่าจะจับได้มันมีชื่อว่าทศจรตจริง ๆ ควรจะฝึกให้นักเรียนเป็นผู้สมควรแก่ะระไว้วางใจในความสามารถได้ ครูบางคนไม่ไว้วางใจให้นักเรียนตรวจงานของตัวเอง เช่นเวลาเขียนตามคำบอกแล้วให้ลับเปลี่ยนกันตรวจ การให้เปลี่ยนกันตรวจเช่นนี้เท่ากับไม่ไว้วางใจ นักเรียนไม่ได้รับความฝึกหัดให้เป็นผู้สุจริต ถ้าหัดให้แก่งานของตัวเอง ที่แรกถึงจะมีการทศจรตบ้าง คือแก้งของตัวเองเสียให้ถูกก่อน ครูอาจจับไม่ได้ในครั้งแรก แต่ต่อไปคราวหลังคงจะจับได้แล้วก็ว่ากล่าวสั่งสอนอบรมไป ครูควรสอนให้เด็กรู้จักรักเกียรติ บอกว่าการทศจรตเป็นการเสื่อมเสียเกียรติอย่างน่าละอายที่สุด สอนให้สุจริตต่อตัวเองและต่อผู้อื่น ถึงมีโอกาศที่จะโกงได้ก็ไม่โกง การฝึกให้เป็นผู้สมควรแก่ความไว้วางใจได้นั้นควรเริ่มตั้งแต่เด็ก คือหาโอกาศปล่อยให้เป็นผู้รับผิดชอบเสียบ้าง ไม่คอยคุมแสดงว่าไม่ไว้วางใจอยู่เสมอ

๗. บางทีนักเรียน ๒ คนทำการบ้านมาได้ผลเหมือนกัน ครูควรพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าเหตุผลเป็นอย่างไร อาจเป็นเพราะตั้งใจทศจรตหลอกลวงคิดลอกจากกันมา ซึ่งเป็นความผิดประการหนึ่ง แต่อาจเป็นได้ก็อีกอย่างหนึ่ง คือช่วยกันทำงาน และบางทีเมื่อช่วยกันทำแล้วก็ปกปิดความเพราะคิดว่าเป็นการผิด ความจริงนั้นการช่วยกันทำงานเป็นของควรสนับสนุน เช่นต้องทำการบ้านอย่างยากก็หาหนังสือมาช่วยกันค้นว่าความรู้ที่จะเอามาใช้นั้นเอามาจากไหนได้บ้าง ปรัชษาหรือกันว่าข้อไหนผิดข้อไหนถูก เป็นการช่วยกันสอนช่วยกันเรียนไปในตัว การทำเช่นนั้นนอกจากจะทำให้ความรู้แตกฉานขึ้นแล้วก็ยังจะเพาะนิสัยให้รู้จักประสานงานกันด้วย โดยเหตุฉะนั้นครูควรพิจารณาตุ่ก่อน อย่าจับมาทำโทษโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล แต่ถ้าครูสงสัยล่วงหน้าว่าไม่ให้ช่วยกันหรือไม่ให้ตุ่กัน ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง จะทำโทษ ฐานขัดคำสั่ง ก็ควรอยู่

๘. ครูควรพิจารณาว่า เมื่อ ก. ให้ ข. ลอกการบ้านนี้ใครเป็นผู้ผิด ถ้า ข. หลอกลวงครูว่ารู้ โดยที่ความจริงตัวไม่รู้ อาจทำให้การสอนของครูเสียไป ข. มีความผิดในชั้นนี้ และ

62 หลักการศึกษา

ก. มีความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจด้วย ถ้าทั้ง ก. และ ข. พุทธปทัศตุกรรมก็เป็นความผิดฐานกล่าวความเท็จ สำหรับ ก. ไม่เสียหายในทางการเรียน ส่วน ข. ขาดความรู้ที่ควรจะได้ ซึ่งเป็นกาวตงโทษตัวเองอยู่แล้ว แต่ ข. มีความผิดอีกสถานหนึ่ง คือผิดฐานเกียจคร้าน

๙. การเกียจคร้านไม่ร้ายมาก และไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหายอะไร ตัวเองก็ได้รับโทษแล้วโดยขาดความรู้วิชา มีปัญหาว่าจะทำโทษอย่างไรต่อไปหรือไม่ การสั่งให้ทำงานเพิ่มขึ้นมีประโยชน์ในเมื่อความเกียจคร้านยังไม่รุนแรง แต่ถ้า เกียจคร้านจนเป็นนิสัย แล้วก็ต้องแก้นิสัย ไม่ใช่แก้โดยให้ทำงานมากขึ้นซึ่งเท่ากับบังคับให้เด็กสิ้นใจ การทำอะไรโดยสิ้นใจเป็นการสิ้นธรรมชาติ ไม่ควรใช้เป็นวิธีแก้นิสัย การแก้นิสัยเกียจคร้านจะทำได้โดยหาโอกาสให้ช่วยคนอื่นทำงานหรือหางานที่เป็นที่สนใจให้ทำ หรือเปลี่ยนรูปงานให้ เช่น ให้ทำงานวิ่งเต้นแทนงานนั่งอยู่กับหนังสือ เป็นต้น อีกวิธีหนึ่งอธิบายให้ฟังว่าถ้าเกียจคร้านคนเดียวจะทำให้เสียทั้งชน ให้คิดถึงเพื่อนที่เขาต้องการเรียน ตัวมาถ่วงเขาเป็นเครื่องรังความเจริญของเขา อธิบายเช่นนี้อาจทำให้นักเรียนผู้นั้นกระตือรือร้นขึ้นได้บ้าง

๑๐. เด็กมักเล่นแกล้งและวังแกล้ง แต่จะทำโทษเสมอไปก็ไม่ควร ไม่ได้ตั้งใจแกล้งและไม่ได้คิดถึงอันตรายที่จะบังเกิด ในการจะทำโทษเราต้องใช้วิจารณญาณว่าเด็กแกล้งกันโดยเจตนาจะให้ได้รับบาดเจ็บเสียหายจริง ๆ หรือแกล้งโดยสนุกไม่ได้คิดรอบคอบเท่านั้น ถ้าตั้งใจแกล้งต้องทำโทษให้หนัก แต่ถ้าไม่มีเจตนาร้ายก็ควรจะได้รับโทษแต่อย่างเบา เด็กที่ผู้อื่นให้รู้ว่าตัว มีกำลัง มากกว่าและ เก่งกว่านั้น เราอาจเอามาตัดใช้ให้เป็น ประโยชน์ ได้โดยไม่ต้องทำโทษ โรงเรียนบางโรงเรียนเลือกคนที่มันขี้ขลาดนี้เป็นหัวหน้าชน คน ๆ นั้นพอรู้ตำแหน่งหน้าที่ก็เลยเลิกการรังแกเพื่อน เปลี่ยนนิสัยเป็นคนดีได้ ส่วนเด็กอื่นที่เคยขยำมาแล้วก็จะเรียบร้อยเชื่องฟัง มีผู้เห็นว่าดีกว่าให้คนที่มีความประพฤติเรียบร้อยหรือมีวิชาดีสุดเป็นหัวหน้าชนเสียอีก วิธีแก้กทางหนึ่งก็คือ อธิบายให้เข้าใจว่าการใช้กำลังแกล้งผู้อื่นแะ เช่นเด็กหรือผู้ใหญ่ เป็นการขลาดอย่างยิ่ง ไม่มีใครนิยมว่าเก่งกล้าเลย ควรสอนให้รู้จักหน้าที่ที่จะต้องเอาเพื่อฮาริ เฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้อื่นที่อ่อนกำลังกว่าตน

๑๑. การฟ้องให้ครูทำโทษอีกคนหนึ่งนั้นโดยมากมักประกอบด้วยความแค้นหรือพยาบาท หรือโกรธเคืองกันมา ครูต้องสืบสวนให้ได้ความจริง เพราะมักมีอะไรแอบแฝงอยู่ บางทีผู้ฟ้อง อาจผิดมากกว่าผู้ถูกฟ้องเสียอีก ชนึ่ง คนชนิดที่เราเรียกว่า ช่างฟ้อง นั้นเป็นคนที่มีนิสัยไม่ดีอย่าง หนึ่ง ครูไม่ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนฟ้อง แต่ควรสนับสนุนให้คนรับผิดชอบ ถ้าครูเริ่มแสดงความ อบอุ่นใจแก่นักเรียนผู้ นำความผิดของผู้ ชนมาขยายให้ฟังก็เป็นการเท่ากับเริ่มส่งเสริมให้นักเรียนมี นิสัย “ช่างฟ้อง”

๑๒. เมื่อเด็กทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วมักจะแก้ตัว การแก้ตัวย่อมมีเสมอใน นิสัยของคน ไม่ช้าแต่ในหมู่นักเรียน ถ้าครูจับได้ว่าการแก้ตัวนั้นเป็นการปกปิดต้องทำโทษทันทีฐาน พูดยเท็จ แต่ถ้าจับไม่ได้ว่าปกปิดไม่ควรจะทำโทษ เพราะอาจเป็นความจริงตามคำที่แก้ตัวก็ได้ นัก กฎหมายบางคนยังกล่าวว่ ปล่อยผู้ ผิดไปสืบคนดีกว่าทำโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว การแก้ตัวที่เด็ก อบอุ่นใจที่สุดก็คอบอกว่า “ลืม” การแก้ตัวเช่นนี้ทำให้เราลำบากใจมาก เพราะอาจลืมจริง ๆ หรืออาจเป็นการพูดไม่จริงสำหรับแก้ตัวเท่านั้นก็ได้ ข้อลำบากก็คือ ถ้าลืมจริง ๆ เราก็ไม่ควรจะ ทำโทษ

๑๓. อารมณ์ของเด็กย่อมซุกซ่อนอยู่ไม่สุข ทำให้มีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่เสมอ ถ้าจะทำโทษกันเรื่อยไป โรงเรียน ก็จะกลายเป็นโรงทำโทษ ครูควรคิดให้รอบคอบ เช่น ถ้านัก เรียนไม่เรียบร้อยในห้องเรียน อาจเป็นเพราะครูสอนไม่ดีเองทำให้เด็กหมดความตั้งใจเรียน หรือ แสดงตนเป็นเพื่อนกับเด็กจนเด็กเคยตัว ซึ่งเป็นความผิดของครูเอง แต่ถ้าเป็นความผิดของนักเรียน ก็ควรตักเตือนสั่งสอน หรือคาดโทษไว้ ต่อเมื่อเริ่มจะตักเตือนเป็นนิสัยจริงจังจึงใช้วิธีทำโทษ

๑๔. เรื่องการทำโทษนั้นมีปัญหาอยู่อีกอย่างหนึ่ง ว่าครูใหญ่จะลงโทษเองดีหรือจะให้ ครูน้อยเป็นผู้มีอำนาจลงโทษเองได้ดีกว่า ถ้าครูใหญ่ทำโทษนักเรียนเองทุกคราวไปจะมีผลดี คือ ครูใหญ่จะรู้จักนักเรียนที่ประพฤติชั่วหมดทั้งโรงเรียน และนำไปรู้ว่าครูประจำชั้นไหนปกครอง ไม่ได้หรืออบรมสั่งสอนไม่ศควย การที่ทำโทษเสียเองนั้นเป็นการรับผิดชอบเต็มที่ ไม่ให้ความผิด

64 หลักการศึกษา

ไปตกหนักอยู่ที่ครูน้อย ส่วนที่ไม่ดีนั้นคือนักเรียนจะรวมเกลียดครูใหญ่ เห็นหน้าครูใหญ่ก็จะนึกถึง การทำโทษเด็ก เด็กบางคนจะไม่ได้พบกับครูใหญ่เลยนอกจากเวลาถูกทำโทษ เมื่อเป็นเช่นนี้ โรงเรียนก็เลยเสีย เพราะครูใหญ่ควรจะเป็นศูนย์กลางแห่งความนิยม

๑๕. ถ้าครูน้อยรายงานในเรื่องความผิดเล็กๆ น้อยๆ ครูใหญ่ไม่ลงโทษ นักเรียน ก็ได้ใจและดุดูครูน้อย ไม่เกรงกลัวเพราะเห็นว่าไม่มีอำนาจ ถ้าครูใหญ่ทำโทษก็อาจหนักหรือ เบาไปกว่าที่ควรก็ได้ เพราะไม่ได้เห็นในขณะที่นักเรียนทำผิด และไม่รู้จักนักเรียนดีเท่าครูประจำ ชั้นด้วย การทำโทษต้องทำทันทีจึงจะมีผลแก้ความผิดได้ นอกจากนี้ครูใหญ่มักมีธุระมาก ไม่มีเวลาจะชำระในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ จึงควรรให้อำนาจแก่ครูทุกคนให้ทำโทษนักเรียนได้ โดย อนุโลมตามหลักแห่งการทำโทษดังที่กล่าวมาแล้ว ต่อเมื่อเรื่องสำคัญเป็นข้อใหญ่จึงรายงานให้ ครูใหญ่ทราบ การปกครองก็จะเป็นไปโดยสะดวกเรียบร้อย

๑๖. การให้รางวัลเป็นของคู่กับการทำโทษ คือมีไว้เพื่อส่งเสริมให้เด็กประพฤติดี รางวัลดีกว่าการทำโทษที่ไม่ทำความเดือดร้อนเสียใจให้แก่เด็ก มีแต่จะยั้งยั้ง มีผู้กล่าวไว้ว่าทั้ง รางวัลและการทำโทษไม่ใช่เป็นของดี ที่ต้องใช้ก็เพราะครูไม่มีความสามารถพอที่จะสอนให้เด็ก ดีได้โดยไม่ต้องเขาสั่งสอนมาช่วยเหลือ โรงเรียนไหนมีรางวัลมาก มีการทำโทษมาก ก็แปล ว่าโรงเรียนนั้นครูมีความสามารถน้อย พระพุทธเจ้าซึ่งทรงเป็นปฐมบรมครูก็ไม่ได้ให้รางวัลหรือ ทำโทษ มีแต่ให้ทาน ซึ่งจะนับว่าเป็นรางวัลไม่ได้ อีกประการหนึ่ง เวล่านักเรียนมาเล่าเรียน ความรู้ วิชาและความดีที่ได้รับนั้นเขาคือรางวัลอยู่ในตัว รางวัลจึงเป็นของที่ไม่จำเป็น และเมื่อ ให้รางวัลก็เท่ากับบอกว่ารางวัลนี้แหละเป็นของดี ความรู้ความดีนั้นไม่เท่า ครูควรพยายาม ส่งสอนให้นักเรียนรักการเรียนและยินดีเมื่อเรียนได้ดีเป็นผลสำเร็จ ให้เรียนเพื่อการเรียน ไม่ใช่ เรียนเพื่อรางวัล นักการศึกษาสำคัญของโลกผู้หนึ่งกล่าวว่า รางวัลที่แท้จริงคือความพอใจของตัว เองเมื่อทำงานสำเร็จบรรลุผล คนที่ทำงานจริง ๆ แล้วเมื่อได้ทำงานสำเร็จจะไม่ต้องการอะไรอีก เลย เพราะความพอใจเป็นของดีสูงสุดอยู่แล้ว เวลานั้นตัวเองจะนึกว่าตัวเก่งไม่มีใครสู้ ดูประหนึ่ง ว่าเลิศลอยอยู่หาผู้เสมอเหมือนมิได้ ในเวลาที่นักเรียนกำลังปลื้มใจดีใจบูชาตัวเองอยู่นั้น ถ้าเขา

รางวัลไปให้ก็เท่ากับไปเตือนนักเรียนผู้หนึ่งว่ายังมีคนอื่นดีกว่า คือ คนที่เอารางวัลไปให้เขา (Montesori Method p. 25: *Who are you that recalls me to the fact that I am not the first among men, who stands so far above me that he may give me a prize ?*) แต่มีสุภาษิตลาตินอยู่บทหนึ่งว่า “การคิดว่าสิ่งใดไม่ดีไม่อาจห้ามการใช้สิ่งนั้นได้” (Abusus non tollit usus) เมื่อนักเรียนยังรักงานไม่ได้มากพอและการที่จะสอนเด็กให้รู้จักความดีเป็นการยากตั้งนั้นแล้ว รางวัลจึงมีประโยชน์ในฐานะเป็นสิ่งช่วยส่งเสริมหัวใจให้เด็กมีความกระตือรือร้นที่จะทำดี

๓๗. การให้รางวัลโดยนึกว่าใครดีก็ให้ขึ้นฮาเป็นกวีไม่ยุติธรรมได้ โดยที่เราไม่รู้ตัวขณะนั้นจึงควรให้โดยมีการแข่งขันอย่างใดอย่างหนึ่ง คือในทางความรู้ความสามารถ และความขยันขันแข็ง หรือความพากเพียรพยายาม ใครดีที่สุดในทางใดก็ให้รางวัลในทางนั้น

๓๘. ในบางโอกาสความสามารถมาเป็นคู่แข่งกับความพยายาม ในการวิ่งแข่งขันกันเด็กที่ร่างกายใหญ่โตแข่งขันเด็กอีกคนหนึ่งซึ่งผิวกายมาตลอดเทอม และพยายามอย่างสุดกำลัง บัญหาว่าเราจะให้รางวัลคนไหน ถ้าให้รางวัลเด็กที่ชนะก็เท่ากับให้รางวัลธรรมชาติที่สร้างคนใหญ่โตให้ขยาย การให้รางวัลความพากเพียรพยายามนั้นมีผู้ทำกันมาแล้ว เช่นศาสตราจารย์วิชาคำนวณผู้หนึ่งเคยเล่าว่า ตัวเขาเองเข้าสอบได้วิชาคำนวณซึ่งตามธรรมดาจะต้องทำ ๕ ข้อ หรือ ๖ ข้อ เขาทำเพียงข้อเดียวและทำไม่เสร็จเสียด้วยซ้ำ แต่ได้เขียนความคิดความรู้ในข้อนั้นลงไปหมดอย่างละเอียดถี่ถ้วน ผู้ตรวจข้อสอบเห็นความพยายามจึงให้สอบไล่ได้ เป็นต้น นึกถึงการให้รางวัลความพากเพียร

๓๙. รางวัลทำให้มีการแข่งขัน และทำให้นักเรียนพยายามอย่างขมขื่นหมั่นในการเรียน การแข่งขันทำความดีทำให้โลกเราเจริญขึ้นได้ถึงเพียงนี้ การที่รัฐบาลหรือเอกชนตั้งทุนรางวัลไว้ให้นักเรียนชิงก็เพื่อให้แข่งขันกันทำความดีเป็นข้อใหญ่ แต่มีผู้กล่าวว่าการแข่งขันไม่ช่วยบำรุงนิสัยให้สามัคคี เป็นการไม่ดี เพราะมนุษย์เราเกิดมาควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ควรจะแก่งแย่งแข่งขัน การที่จะแก้ปัญหานั้นจะทำได้โดยการแบ่งพวก ในเวลาที่พวกต่อพวกแข่งขันระหว่างกันนั้นคนต่อคนในพวกย่อมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวและช่วยเหลือสามัคคีกัน เช่นแบ่งนักเรียน

66 หลักการศึกษา

ไหล่นฟุตบอลแข่งขันกันระหว่างชั้นหรือระหว่างคณะเป็นต้น เป็นการฝึกน้ำใจให้เด็กรู้จักความสามัคคีรักพวกพ้อง เริ่มตั้งแต่รักคณะรักโรงเรียน และรักชาติเป็นที่สุด

๒๐. การแบ่งแยกเพื่อให้รางวัลในชั้นหนึ่ง ๆ ก็ทำได้ เช่น แบ่งนักเรียนฝ่ายขวา กับฝ่ายซ้าย มีเลขประจำตรงกัน ถ้าครูถามเลขประจำตัว ๕ ก็ต้องยืนขึ้นตอบทั้งสองฝ่าย ถ้าใครตอบได้ดีกว่าก็โต๊ะแนมมากกว่า แล้วจึงรวมคะแนนไว้จนสิ้นภาคหรือสัปดาห์ เป็นวิธีให้แข่งขันชิงรางวัลที่ต้อย่างหนึ่ง อีกวิธีหนึ่งมีผู้ลองทำแล้วและได้ผลดี คือให้นักเรียนทุกคนมีบัตรประจำตัวบอกคะแนนความดีความชอบทั้งทางความรู้และความประพฤติ เมื่อถึงคราวรวมคะแนน ถ้ารวมคะแนนนักเรียนในชั้นปรากฏว่ามีความดีมากกว่าก็ให้รางวัลแก่ชั้น ถ้ามีความดีมากกว่าความดีจนถึงขีดใดขีดหนึ่งแล้วก็ทำโทษอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ทำให้ความดีของชั้นนั้นต่ำลง นับว่าเป็นความคิดดีอย่างหนึ่ง ทั้งจะทำให้นักเรียนได้รู้ความเป็นไปของตัวเองและของเพื่อนนักเรียนด้วยกันว่าเป็นอย่างไร ยิ่งกว่านั้น ผู้ปกครองก็รู้ว่าเด็กของตัวเองดีเลวอย่างไร เพราะครูส่งให้นักเรียนนำบัตรนั้นไปให้ผู้ปกครองเซ็นรับรู้อีกด้วย

๒๑. รางวัลอีกอย่างหนึ่งซึ่งน่าจะให้เด็กคือ "สี" ของโรงเรียน รางวัลชนิดนี้ให้สำหรับผู้ที่เก่งในการกีฬา - ถ้าผู้ใดเก่งมากก็ได้ "สี" มาก เช่น หมวกสีของโรงเรียนหรือเสื้อสีของโรงเรียน ซึ่งเรียกกันว่า เสื้อสามรถ นั้น ในโรงเรียนประเทศอังกฤษเขามักสนับสนุนให้นักเรียนมีนิสัยรักการกีฬาโดยการให้ "สี" (colour) เช่นนี้ มหาวิทยาลัยออกัสฟอร์ดใช้สีน้ำเงินแก่ เคมบริดจ์ใช้สีน้ำเงินอ่อน เป็นเครื่องหมายแห่งความเก่งในการกีฬาเช่นว่านั้น ถ้าผู้ใดได้สีน้ำเงิน (Blue) มากก็เป็นที่ยอมรับว่าเก่งมาก มีผู้เอาใจใส่และให้เกียรติต่าง ๆ

๒๒. มีผู้กล่าวว่า การให้รางวัลไม่ดี เพราะเป็นการตั้งเป็ลสิ่งโดยใช้เหตุและเป็นการยุยงให้เด็กมักได้ บางคนได้รางวัลมาก ๆ เลยเห็นตัวพิเศษ ทำให้นิสัยเสียได้ด้วย

๒๓. แต่การให้รางวัลไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้เป็นรางวัลของเสมอไป ให้ด้วยวิธีชมเชยหรือให้คะแนนไว้ก็ได้ นอกจากนี้ ถ้านักเรียนเรียนดีถึงขนาดจะให้รางวัลโดยการเลื่อนชั้นให้บ้างก็ได้ แต่ต้องระวังว่าอย่าทำบ่อย จะเป็นการเร่งให้เรียนเร็วเกินไป และถ้าเลื่อนหลายคนก็

จะทำให้ชั้นแห่งความรู้ของชั้นต่ำลงไป โรงเรียนบางโรงเรียนให้เด็กข้ามชั้นบ่อย ๆ ทำเช่นนั้น ทำให้เด็กมีความรู้ไม่ติดต่อก็คือจะขาดความรู้ในชั้นที่ข้ามไป ข้อสำคัญในเรื่องการเลื่อนชั้นนั้นก็ คือไม่ควรเลื่อนผู้ใดโดยไม่มีใครรู้เหตุผลว่าดีอย่างไร ถ้าจะเลื่อนนาย ก. ก็ต้องให้คนทั้งชั้นเห็นว่า นาย ก. เก่งจริง เป็นต้น

๒๔. นอกจากยังมีรางวัลอย่างอื่นอีก เช่น ให้เป็นหัวหน้าชั้น หรือให้รับภาระควบคุมงานอย่างใดอย่างหนึ่ง การที่ถูกมอบให้ทำงานนั้นเด็กโดยมากเห็นเป็นเกียรติพิเศษกว่าผู้อื่น แม้แต่ให้เป็นคนลบกระดานดำหรือจัดโต๊ะครู เด็กจะขยันขันแข็งในการเรียนของตัวมากขึ้นด้วย แต่ถ้าเมื่อใดเป็นโอกาสที่ควรจะให้รางวัลด้วยสิ่งของแล้วเราก็ควรใช้ความพิถีพิถันพิจารณาให้มาก ในการเลือกของก็ควรเลือกของที่เหมาะแก่นักเรียน เช่นหนังสือที่มีประโยชน์เป็นดีที่สุด

ปาฐกถาที่ ๕

๖ สิงหาคม ๒๔๗๖

๑. เรากำลังพูดถึงเรื่องเพาะนิสสัยเด็ก และกล่าวไปถึงวินัย การทำโทษ และการให้รางวัล เพราะสิ่งเหล่านี้เกี่ยวเนื่องด้วยกับการเพาะนิสสัยเด็กโดยตรง ได้กล่าวมาแล้วว่าสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างนิสสัยเด็กนั้นคือ สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่เด็กได้พบตั้งแต่แรกเกิดและพบบ่อยนานที่สุดนั้นคือ บ้าน และ ผู้ปกครอง เพราะเด็กเกิดที่บ้านและเติบโตขึ้นที่บ้าน บิดา

68 หลักการศึกษา

มารดาเป็นครูคนแรกของบุตร การอบรมเด็กให้เป็นคนดีนั้นเป็นหน้าที่ของบิดามารดาโดยตรง บิดามารดาที่จริงจังไม่ปล่อยให้เด็กเติบโตขึ้นตามบุญตามกรรม ทางบ้านย่อมให้การศึกษามีระเบียบข้อบังคับ วินัย การทำโทษ และการให้รางวัล เช่นเดียวกับโรงเรียน และบิดามารดาอย่าลืมสักขีต่อตนเองว่าโรงเรียนและครูเป็นแต่เพียงผู้ช่วยเหลือของตนเท่านั้น เมื่อบิดามารดาและครูต่างรู้จักหน้าที่ของตนและร่วมมือกันอบรมให้การศึกษาแก่เด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนโต ก็เป็นอันหวังได้ว่าเด็กผู้นั้นจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีการศึกษาอันสมบูรณ์

๒. แต่ผู้ปกครองโดยมากคิดเสียว่าเป็นหน้าที่ของครูแต่ฝ่ายเดียวที่จะอบรมบุตรธิดาของตน เมื่อส่งเด็กไปโรงเรียนแล้วเด็กไม่เป็นคนดีเท่าที่ควรก็มักจะลงเอยว่าครูไม่ดี เป็นต้น หาได้หวนไปนึกถึงหน้าที่ของตนเองไม่ ถ้าบิดามารดาไม่ช่วยกันอบรมกล่อมเกลี้ยงและสร้างนิสัยที่ดีให้แก่เด็กแล้วก็เท่ากับปล่อยให้ครูพายเรือคนเดียว ถ้าบิดามารดาบางคนถึงกับพายเรือลำเดียวกันนั้นไปคนละทางด้วยแล้วเรือก็จะไม่แล่นไปถึงที่หมายได้ ถ้านาเซียวหรือคลื่นจืดเรือก็ตกลง

๓. บิดามารดาบางคนไม่รู้จักหน้าที่ของตนเลย ทั้งนี้เพราะตัวเองเป็นผู้ไม่เคยได้รับการศึกษามากมาย ที่ส่งลูกไปโรงเรียนก็เพราะจำใจด้วยมีกฎหมายบังคับ ตัวเองบางทีอยากจะเอาลูกไว้ใช้ หรือบางทีถึงกับอยากจะเอาไว้ขาย มากกว่า ไม่ได้คิดถึงความเจริญของเด็กเท่าที่ควร บางทีด่ากันใช้วาจาหยาบคายหรือพูดเรื่องชั่วสาวกันเล่นโดยเปิดเผย เด็กได้ยินได้ฟัง หรือบางทีได้พูดเองด้วยอยู่เป็นนิตย์ ก็เท่ากับปล่อยให้เด็กโตขึ้นในระหว่างสิ่งแวดล้อมที่เลวทราม ถึงกับชวนให้คิดอยู่บ่อย ๆ ว่าบางทีจะตัดแต่เด็กเท่านั้นไม่ได้ผล ต้องคิดผู้ใหญ่อด้วย บัดนี้เรายังมีเครื่องปลอบใจอยู่ก็ด้วยความหวังว่าเมื่อโตถึงเวลาที่พวกนักเรียนในเวลานั้นเป็นบิดามารดาแล้ว เมื่อนั้นแหละการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับบ้านจึงจะเป็นผลอันดี เพราะพลเมืองได้รับการศึกษาแล้วโดยทั่วถึงกันตลอดทั้งประเทศ

๔. โรงเรียนสตรีโดยมากมีวิชาการเรียนรวมอยู่ในหลักสูตรด้วย เช่น เย็บปักถักร้อย และทำกับข้าวของกิน แต่การอบรมสั่งสอนเด็กเพื่อให้เป็น มารดาที่ดี ซึ่งเป็นหัวใจของการครอง

เรื่อนั้น ยังทำกันไม่มากพอ มีผู้เห็นว่าผู้หญิงทุกคนควรจะเรียนวิชาครูเพื่อการเลี้ยงลูกของตนเอง เพราะหญิงที่มีลูกทุกคนเป็นครูที่ใกล้ชิดที่สุดของลูก เท่าที่เป็นอยู่ในบ้านมารดาไม่ได้ให้ความอบรมแก่บุตรของตนเท่าที่ควร เป็นแต่เลี้ยงกันให้โตเท่านั้น พอลูกเกิดมาก็เริ่มรักอย่างตุ๊กตา เห็นลูกเป็นของเล่นที่น่ารักของตัวเอง มากกว่าที่จะนึกว่าเป็นชีวิตอันหนึ่งซึ่งต้องการความอบรมถนอมกันมาจนโต และถ้าลูกไปวิวาทกับใครก็มักจะโกรธผู้นั้นโดยไม่พิจารณาว่าเหตุผลเป็นอย่างไร เช่นนี้จะนับว่า อบรมลูก ไม่ได้ เป็นการ เลี้ยงลูกเพียงให้พ้นภัย เท่านั้น นิสัยของเด็กก็จะเริ่มเสียตั้งแต่เล็ก การรักลูกนี้เป็นสัญชาตญาณอันหนึ่ง เป็นลักษณะที่ศักดิ์จริง แต่ควรมีวงจำกัดและรักให้ถูกทาง บิดามารดาโดยมากมักมีแต่ถนอมลูก หรือใช้ลูก ปล่อยลูก ที่ล้อมเกลสาสร้างนิสัย และคตินิสัยลูกให้ดีจริง ๆ นั้นมีน้อย เมื่อมาเข้าโรงเรียนเด็กมักมีนิสัยที่เสียติดตัวมาแล้ว กว่าครูจะอบรมแก้ไขให้ดีขึ้นได้ก็ต้องกินเวลานาน ซ้ำบางรายถึงกับครูไม่สามารถจะแก้ไขให้หายได้ ด้วยนิสัยชั่วฝังแน่นอยู่ในสันดานเสียแล้ว

๕. บิดามารดาที่คิดไม่รอบคอบมักไม่ใส่ใจโรงเรียนและไม่มอบอำนาจให้ครูเต็มที่ คอยแต่จะยุ่งให้เสียการ มารดานั้นเริ่มด้วยเป็นห่วงลูก ส่วนบิดาคอยยังชั่วหน่อย เพราะไม่ใคร่ถนอมมากนัก มารดาที่เขาเข้าไปส่งบุตรที่โรงเรียนก็ทำด้วยความรักลูก แต่หาได้นึกไม่ว่าเป็นการทำให้ลูกของตนแปลกกับคนอื่น อาจเสียทางสมาคมได้ บางโรงเรียนมีอาหารที่ตพอดและไม่เห็นการเขาเข้ามาส่งเป็นของดี มารดาบางคนเขียนจดหมายถึงครูใหญ่ว่า “ดิฉันมีลูกคนเดียว ดิฉันไม่อยากให้เล่นฟุตบอลล์ ฯลฯ” เช่นนี้ เท่ากับทำให้ลูกขาดการอบรมในทางพลศึกษาและจริยศึกษาด้วย ฟุตบอลล์เป็นการเล่นที่ดี เขาเล่นกันแพร่หลายมานานแล้ว และแทบว่าจะไม่เคยได้ยินว่าใครเสียหายเพราะการเล่นฟุตบอลล์เลย

๖. บิดามารดาบางคนคิดถึงแต่วิชาความรู้เป็นใหญ่ และไม่เห็นความประพฤติสำคัญ เวลาส่งลูกไปโรงเรียนก็ส่งไปยังโรงเรียนที่ลือชื่อว่าเป็นวิชาดีหรือมีวิชาหลายอย่าง ไม่เสาะแสวงหาโรงเรียนที่อบรมความประพฤติดี รายที่เลือกโรงเรียนนั้นนับว่าเป็นอย่างดีมากแล้ว แต่โดยมากไม่เลือกอะไรเลย จะเลือกก็แต่จะให้ใกล้บ้านที่สุดหรือให้เก็บเงินค่าเล่าเรียนน้อยที่สุด ถ้าย้าย

70 หลักการศึกษา

บ้านไปสักสองเส้นก็ย้ายโรงเรียนให้ลูกด้วยเพราะไม่อยากจะเดินไกล หรือมีโรงเรียนตั้งใหม่เก็บค่าเล่าเรียนถูกกว่าก็ย้ายไป ลูกต้องถูกย้ายโรงเรียนบ่อย ๆ วิชาความรู้ก็จะจับเหมือนต้นไม้เฉาเมื่อถูกย้าย ในส่วนความประพฤติก็ไม่อาจดีขึ้นได้ ลงท้ายไม่รักโรงเรียนไหนจริง ๆ เลย ครั้นมาเข้าเรียนในชั้น ๒ หรือชั้น ๘ ที่โรงเรียนหนึ่งอายุราว ๑๖ ปีแล้วจะให้ครูตัดสินใจให้ได้ ครูก็ยอมลำบากมาก ถ้าไม่ส่งสอนมาตั้งแต่เล็กภาระของครูจะหนักมาก โรงเรียนที่ดีในประเทศอังกฤษเขาโดยมากไม่รับนักเรียนโต ๆ และนักเรียนที่มาเริ่มเรียนในชั้นสูง ๆ เพราะเหตุนี้ บิดามารดาก็ไม่ย้ายนักเรียนบ่อย ๆ ตรงกันข้ามเสียอีก คือบางทีเขาเริ่มฝากนักเรียนตั้งแต่เกิด พอรู้ว่าเป็นผู้ชายก็เขียนไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนที่ต้องการให้ลูกเรียน ขอของที่ลวงหน้าไว้ตั้ง ๑๐ ปีสำหรับลูกคนนั้น เด็กเริ่มมีโรงเรียนประจำตัวและเริ่มรักโรงเรียนนั้นตั้งแต่วัยเด็ก พอไปถึงโรงเรียนก็อยู่ในโอวาทครูโดยตลอดในทันที ในเมืองเราบิดามารดาบางคนเลือกโรงเรียนที่จะให้ลูกอยู่ชั้นสูง ถ้าโรงเรียนจะให้อยู่ชั้น ๔ อีกโรงเรียนหนึ่งจะให้อยู่ชั้น ๕ ก็เลือกเอาโรงเรียนหลังทันที โดยไม่คิดว่าบางทีอยู่ชั้น ๔ จะเป็นการดีสำหรับเด็กยิ่งกว่า เพราะความรู้น้อย เป็นต้น

๗. เท่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ บ้านกับโรงเรียน ยังติดต่อกันไม่พอ บางทีบิดามารดาไม่รู้จักชื่อหรือไม่ต้องการที่จะรู้จักชื่อครูใหญ่เสียด้วยซ้ำ นักเรียนก็มักไม่ชอบนำความดีของครูไปบอกเล่าแก่ผู้ปกครอง ครูตั้งใจอบรมสั่งสอนเพียงไรเด็กก็นิ่งเงียบเสีย แต่ถาครูดีเข้าสักครึ่งก็เอาไปเล่า ผู้ปกครองบางคนก็ใจเบาก็มีแต่จะไม่ชอบครูและห่างเหินกันมากจนทุกที - บิดามารดาและผู้ปกครองนักเรียนที่ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์อยู่เป็นนิตยนั้นก็มีมากและเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่ง แต่ก็ยังมีผู้ที่ยังไม่เข้าใจดีอยู่มีใช้น้อย ครูจึงควรรหาโอกาสพบปะกับผู้ปกครองนักเรียนบ้าง เพื่อจะได้เข้าใจซึ่งกันและกันและเพื่อให้ความเข้าใจผิดต่าง ๆ ซึ่งอาจนำผลร้ายให้แก่เด็กนั้นหมดสิ้นไป ถ้าการไปมาหาสู่กันมิใช่เป็นของที่ทำกันอยู่แล้ว ครูก็ควรจะเป็นคนเริ่มต้นก่อน เช่น ไปเยี่ยมเด็กในเวลาเจ็บป่วย เป็นต้น บิดามารดาก็จะเห็นใจและจะเต็มใจประสานงานด้วยในการอบรมเด็ก นอกจากนั้นควรจะมีการเชิญมาเยี่ยมโรงเรียนบ้าง เช่น ในงานต่าง ๆ ของโรงเรียนดังกล่าวไว้ครึ่งหนึ่งแล้ว งานของโรงเรียนจะจัดให้มีชั้นสัก ๒ หรือ ๓ ครั้งในระหว่างปีก็ได้ เช่น มีกีฬาหรือการประกวดการ

มีมืออย่างใดอย่างหนึ่ง การประกวดการฝีมือนั้นครูอาจได้หาผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องชมของต่างๆ เป็นโอกาสที่จะได้สนทนากัน การแสดงก็พากันมีที่ทางกว้างขวางและคุยกันได้ ดีกว่ามีละคร ในโอกาสนั้นเมื่อพบกันแล้วและเริ่มพูดกันได้แล้วก็ทำความเข้าใจกันได้

๘. มีความจริงอีกข้อหนึ่งซึ่งน่าจะคิด คือ บางที่ผู้ปกครองมีฐานะสูงกว่าครู หรือ ครูอาจเป็นคุณหลวง แต่ผู้ปกครองเป็นเพียงชาวนา เวลาที่พบบันมักจะไม่นกล้ำพุดจากันและกระตากรกระดิงต่าง ๆ คุยกันไม่ได้ ทำให้ไม่ได้รับผลที่ดีควรจะได้ เพราะไม่ได้ปรึกษาหารือกันและไม่ มีโอกาสเข้าใจซึ่งกันและกัน ตามที่ควรนั้นทั้งครูและผู้ปกครองควรจะถือว่าเสมอกัน เพราะมีหน้าที่ อย่างเดียวกัน คือเป็นผู้อบรมเด็ก และมีความมุ่งหมายอันเดียวกันที่จะให้เด็กเป็นคนดี ผู้ที่มีฐานะ สูงกว่าควรจะลดตัวลงมาเสมอผู้ที่มีฐานะต่ำ เพื่อการประสานงานจะได้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย

๙. นอกจากทำการติดต่อกันด้วยตนเองแล้วก็ยังทำการติดต่อกันได้ด้วยจดหมาย จดหมายจากครูถึงผู้ปกครองนั้นโดยมากเป็นไปในทำนองเตือนค่าเล่าเรียน หรือถามว่านักเรียนหายไปไหนไม่มาโรงเรียน ซึ่งก็เป็นของจำเป็น แต่ถ้าครูมีจดหมายชนิดนำถาดำเนินไปถึงผู้ปกครองบ้างจะดีขึ้น เป็นต้นว่าชมเชยการเรียนและความประพฤตินักเรียน เป็นการบำรุงน้ำใจและทำให้เห็นความเอาใจใส่ของเรา ไม่ดูประหนึ่งว่าเป็นแต่คนเก็บเงินหรือคอยแต่จะติเท่านั้น ถ้าเป็นความจำเป็นที่ จะต้องตำหนิผู้ปกครองเองว่าบกพร่องในการอบรมเด็ก ครูควรเขียนไปเป็นเชิงปรึกษาว่าจะทำอย่างไร ดีจึงจะเป็นอย่างไรโน้นอย่างนี้ มีสุภาษิตอิตาเลียนอยู่บทหนึ่งว่า Del vero s'adira L'uomo แปลว่า ความจริงมักไม่ขัดใจคน เพราะฉะนั้นถ้าจะตำหนิผู้ปกครองตรง ๆ อาจทำให้ขัดใจกันได้ อนึ่ง ครูควรจำไว้ด้วยว่าจดหมายที่พิมพ์เป็นจำนวนร้อยสำหรับส่งไปให้ผู้ปกครองคนละฉบับ กับจดหมายที่เขียนเองด้วยมีอนันต์ค่าต่างกันมาก ถ้ามีเวลาควรเขียนเองด้วยมือบ้าง จดหมายที่ฝากนักเรียน ไปให้ผู้ปกครองนั้นควรผนึกของเสมอ

๓๐. สมุดพกเป็นเครื่องติดต่อบริเวณระหว่างครูกับผู้ปกครองนักเรียนได้สักอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ควรใช้ให้เป็นประโยชน์จริง ๆ คือทั้งสองฝ่ายต้องเขียนรายงานและความเห็นในเรื่องความประพฤติ และการเล่าเรียนของเด็กไว้ให้ละเอียด ผู้ที่เขียนว่า "ดี" "พอใช้" "เรียบร้อย" เสมอๆ นั้นประคูล

72 หลักการศึกษา

ว่าไม่ได้ช่วยในการอบรมเด็กเพียงใดเลย ถ้าจะไม่ลงความเห็นอะไรให้เป็นคำที่มีน้ำหนักแล้ว เขียนลงเป็นคะแนนเสียทั้งหมดจะสะดวกดีกว่า เช่น “ความรู้-๗” “ความประพฤติ-๘” “สติปัญญา-๙” “ความสะอาด-๑๐” เป็นต้น คำที่เขียนลงไปควรให้ความหมายมาก ๆ และให้เข้าใจง่าย

๑๑. ในเรื่องสมุดพกนั้น ผู้ปกครองอาจสำคัญผิดได้ด้วยประการต่างๆ ดังนี้

- ๑) เขียนแต่ความดีไว้ โดยหวังจะให้นักเรียนได้คะแนนเต็มสำหรับสมุดพกในเวลาสอบไล่ โดยไม่คำนึงถึงว่าคะแนน ๒๐ คะแนนไม่คุ้มกับทางเสียในการที่หลอกลวงครู ผู้ต้องการรู้ความจริงในเรื่องความประพฤติส่วนข้างบ้านของเด็กเพื่อจะได้อบรมสั่งสอนให้ถูกต้องทาง
- ๒) การบิดบังความชั่วของเด็กไว้ก็เท่ากับบิดบังไม่ให้หมอรู้อภัยว่าเป็นโรคอะไร หมอรักษาไม่หาย ถ้าครูไม่รู้ความจริงก็แก้โรคร้ายแห่งความประพฤติไม่สำเร็จ
- ๓) บางคนไม่เคยเห็นสมุดพกเลยจนกระทั่งปลายปีเมื่อถูกบังคับให้เขียน เพื่อนักเรียนจะได้เอาไปให้ครู เพื่อรวมคะแนนในการสอบไล่ ก็เขียนใส่ ๆ ลงไปพอให้เต็มบรรทัด โดยไม่ใช้ความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ๔) เมื่ออ่านหนังสือไม่ออกก็ไม่เอารู้อภัย ไม่วานให้ใครอ่านให้ฟัง บางทีวานให้คนอื่นอ่าน และเขียนให้โดยตัวเองไม่ได้ควบคุมหรือไม่ใช้ความคิดเห็นของตัวเอง

๑๒. ถ้าผู้ปกครองและครูไม่ปฏิบัติให้ถูกต้อง การที่มีสมุดพกไว้ก็ไม่ใช่เป็นการได้ผลดีอย่างไร เสียเงินเสียเวลาเปล่า อีกประการหนึ่งนี้ ทั้งครูและผู้ปกครองควรจะจำว่าเมื่อเขียนรายงานลงไปว่าอย่างไรแล้วเท่านั้นยังไม่หมดธุระ คือต้องพยายามแก้ไขในข้อที่บกพร่องต่างๆ ของเด็กด้วย เช่นถ้าปรากฏในรายงานว่าเด็กไม่เรียบร้อย ทั้งครูและผู้ปกครองก็ต้องช่วยกันแก้ไขเรื่องความประพฤติ หรือถ้าครูเขียนในรายงานว่าเกียจคร้านไม่ทำการบ้าน ผู้ปกครองก็ต้องคอยคุมให้ทำเป็นต้น ถ้ามีการร่วมมือและเข้าใจกันตั้งแต่ต้นสมุดพกจะเป็นของที่มีประโยชน์มาก

๑๓. ในเรื่องจรรยา บิดามารดาต้องช่วยอบรมให้มาก โดยทำตัวให้เป็นแบบอย่าง อันดีและคอยดูแลว่าบุตรของตนใช้เวลาให้หมดไปในทางใด ถ้าเห็นเดินไม่ถูกทางต้องว่ากล่าวตักเตือน แม้แต่ในการอ่านหนังสือบิดามารดาก็ควรเลือกหนังสือดีๆ ให้ ช้อร่วยมากช้อหนึ่งนั่นคือบิดามารดาบางคนให้ลูกอ่านหนังสือที่ไม่เหมาะให้ฟัง หรืออ่านให้ลูกฟังเอง ได้เคยกล่าวมาแล้วว่าหนังสือทุกเล่มมีความหมายมุ่งไปในทางใดทางหนึ่ง และเด็กมักไม่รู้จักเลือก ถ้าอ่านหนังสือที่ให้คิดต่ำก็จะทำให้เสียทางจรรยาได้มาก ศิลปเป็นเครื่องบำรุงนิสัยให้ดีได้อย่างหนึ่งและช่วยในทางทำให้จรรยาดีได้ แต่ก่อนบิดามารดามักให้ลูกหัดตนตรีย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหัดให้เขียนรูป ซึ่งเป็นวิธีที่ดีมาก สมัยนี้ผู้การหัดตนตรีน้อยไป อาจเป็นเพราะวิทยุกระจายเสียงเป็นเหตุอย่างหนึ่งก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ ตนตรีเป็นศิลปซึ่งสมควรจะใฝ่ใจ ผู้ปกครองน่าจะช่วยส่งเสริมบำรุงให้เด็กของตนได้ มีโอกาสฝึกหัดตนตรียิ่งเป็นการ ช่วยในทางจรรยา ดังกล่าวแล้ว

๑๔. บิดามารดากับครูควรเป็นผู้ช่วยหาทางดำเนินอาชีพให้แก่เด็ก ครูต้องช่วยแนะนำ บิดามารดาว่าเด็กมีนิสัยไปในทางใด และบิดามารดาก็ต้องบอกความประสงค์ของตนให้ครูทราบ เพื่อครูจะได้ช่วยอบรมเด็กให้เป็นไปตามความต้องการของตน ทั้งสองฝ่ายต้องช่วยกันเลือกทางที่ดี ที่สุดและให้เหมาะแก่เด็กมากที่สุด

๑๕. ขอแสดงหน้าที่ผู้ปกครอง ซึ่งมีอยู่โดยย่อดังต่อไปนี้

- ๑) ผู้ปกครองควรมีความเห็นพ้องค้ำยันกับโรงเรียนเพื่อช่วยกำลังโรงเรียนในเรื่องระเบียบ ความประพฤติและการเรียนของเด็ก ควรมั่นใจและไว้ใจในการจัดการของโรงเรียน หวังเข้าใจว่าวิชาต่าง ๆ ที่สอนนั้นเขาคิดกันอย่างรอบคอบ แล้วจึงเอามาให้นักเรียนเรียน โรงเรียนโดยมากไม่ได้ตั้งหลักสูตรเอาตามอำเภอใจ ถ้าไม่สอนตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ย่อมสอนโดยอนุโลมตามหลักสูตรนั้น ควรวางใจได้
- ๒) ควรจัดการอบรมทางบ้านให้เข้ารอยกันกับทางโรงเรียน ถ้าพ่ายเรือไปคนละทางเรือจะ ล่มดังได้กล่าวมาแล้ว โรงเรียนจะทำให้เข้ารอยกับบ้านทุกบ้านนั้นไม่ได้ แต่บ้านทุก บ้านจะทำให้เข้ารอยกับโรงเรียนได้

74 หลักการศึกษา

- ๓) ควรให้เด็กมีเวลาพักผ่อน เช่นนอน และมีเวลาทำการงาน เช่นทำการบ้านหรือท่องหนังสือมากพอแก่การ ไม่ควรใช้งานมากหรือพาเที่ยวมาก จนไม่มีเวลาทำการบ้านหรือเหนื่อยจนทำไม่ได้
- ๔) ไม่ห้ามเด็กในการกระทำซึ่งเป็นที่นิยมของโรงเรียน เช่นเล่นฟุตบอล
- ๕) ควรจะจัดให้เด็กมาโรงเรียนตามเวลา ตลอดจนเวลาที่จะต้องไปเล่นฟุตบอลแข่งขัน ดูแลให้แต่งตัวสะอาดเรียบร้อย มีเครื่องใช้ในการเรียนพร้อม และให้ได้รับประทานอาหารก่อนไปโรงเรียน
- ๖) ถ้านักเรียนต้องการอาหารกลางวันกินเองก็ให้เงินสำหรับไปซื้อให้เพียงพอ แต่ไม่ให้มากเกินไป
- ๗) ควรติดต่อกับโรงเรียนด้วยตนเอง และเขียนจดหมาย ถ้าเขียนจดหมายต้องฝึกการติดต่อโดยสั่งให้เด็กไปบอกครูด้วยปากควรทำน้อยที่สุด
- ๘) ไม่ควรให้นักเรียนลาหรือขาดเรียนโดยไม่จำเป็น
- ๙) ถ้าไม่เชื่อมั่นในโรงเรียน หรือไม่ชอบครูผู้ใดคนหนึ่ง ก็ไม่ควรกล่าวหรือแสดงให้เด็กเห็น ไม่ควรติครูให้เด็กได้ยิน จะทำให้เด็กคลุกครู ซึ่งเป็นการเสียจรรยาของเด็กเอง พึงระลึกไว้เสมอว่าความจริงนั้นครูเป็นผู้ช่วยของตนในการอบรมกลมกล่อมเกลาสั่งสอนเด็ก
- ๑๐) ไม่ควรประพฤติชั่วเลย เพราะจะเป็นตัวอย่างแก่เด็ก
- ๑๑) ควรมีกฎข้อบังคับสำหรับเด็ก ไม่ปล่อยตามแต่จะเป็นไป
- ๑๒) คอยดูแลเรื่องอนามัยของเด็ก
- ๑๓) หาความรู้รอบตัวให้เด็ก เช่นเล่าเรื่องที่ควรทราบ และให้อ่านหนังสือที่ดี พาไปเบ็ดเตล็ดตามที่ต่าง ๆ หรือพาไปในสมาคมที่เหมาะสมก็ดี ครูทำไม่ได้มากในขั้นนี้เพราะไม่มีเวลามากพอ

- ๑๔) จัดหาอะไรให้เด็กทำ หรือให้คิดอยู่เสมอ ไม่ให้ล้มมองว่างเปล่า หรือเอาเวลาไปเล่น ชุกลงเสียเสมอไป ซึ่งอาจนำมาซึ่งความชั่ว
- ๑๕) หาเครื่องบันเทิงใจที่ดีให้ ตลอดจนเล่าอะไรขบขันให้ฟัง ในบางประเทศเขามีกฎ เรื่องเด็กกับเครื่องบันเทิงใจ สถานที่เรีงรมย์บางแห่งไม่อนุญาตให้เด็กเข้า ภาพยนตร์ บางเรื่องก็จำกัดอายุผู้ดูไว้ เป็นต้น ในเมืองเราไม่มีกฎหมายบังคับก็ยอมตกเป็นหน้าที่ ของผู้ปกครองที่จะต้องระวัง
- ๑๖) ต้องคอยสอดส่องในเรื่องความประพฤติอยู่เป็นนิตย์

๑๖. มีความอีกข้อหนึ่งซึ่งน่าจะคิดในเรื่องนี้ คือ พ่อแม่โดยมากอยู่ข้างจะเห็นการ คลุกคลีที่ไม่งกับเด็กเป็นการเสียเกียรติ ผู้ใหญ่จึงไม่มีใครจะเล่นกับเด็ก เมื่อ มิสเตอร์ แสตนเลย์ บอลด์วิน (Baldwin) เป็นนายกรัฐมนตรีอังกฤษ ครึ่งหนึ่งไปเยี่ยมโรงเรียนเด็ก พบเด็กจับมือกัน วิ่งเต้นเป็นวง ๆ ก็เข้าไปจับมือเล่นด้วย นักหนังสือพิมพ์ถ่ายรูปมาลงหนังสือพิมพ์ ทำให้คนพูดกัน มากกว่า "ทำไมจึงไปเล่นกับเด็ก" พูดด้วยเสียงไม่เห็นด้วยต่าง ๆ ความจริงไม่เป็นของเสียหยา ะไรเลย เป็นของดีเสียด้วยซ้ำ ถ้าผู้ใหญ่ที่เล่นกับเด็กอยู่กับเด็กมากพอเด็กจะดีขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่คนมักไม่สังเกตเห็นในข้อนี้ เลยเกิดเป็นธรรมเนียมไม่ชวนแต่ในเมืองเราว่าพ่อแม่ลูกถ้ามีเงินพอจ้าง พี่เลี้ยงได้เป็นตองหาพี่เลี้ยงให้ ในประเทศที่เจริญมากมีพี่เลี้ยงเด็กที่ได้รับความอบรมแล้วกตไป แต่ ในเมืองเราพี่เลี้ยงโดยมากเป็นรูทไม่ได้รับการศึกษา คนที่มความรูพอจะหางานอื่นทำได้ก็ไม่มาเป็น พี่เลี้ยง เด็กต้องอยู่กับคนชนดินนตงแต่เด็ก บิดามารดาที่เห็นว่าการศึกษาเด็กต้องทำงานจุกจิกมาก เป็นของน่าเบื่อ ค่าจ้างพี่เลี้ยงก็ไม่แพงอะไร จ้างผู้ อบรมเลี้ยงแล้วตัวเองไปเที่ยวหาความเรีงรมย์อย่าง อดทนกว่า

- ๑๗. สิ่งที่น่าจะแก้ความบกพร่องในเรื่องการศึกษาทางบ้านไม่ตพอนได้มีอยู่ ๒ อย่าง คือ
 - ๑) ตั้งโรงเรียนกินนอนให้มากแห่ง
 - ๒) จัดให้บิดามารดา และผู้ปกครองเด็ก ได้รับการศึกษาเรื่องการอบรม เด็ก รวมทั้งการติดต่อกับโรงเรียนให้รู้จักการของโรงเรียนด้วย

76 หลักการศึกษา

๑๘. การจะทำอย่างที ๓ นั้นลำบากด้วยการเงิน คือชาติเรายังไม่มีความมั่งคั่งบริบูรณ์มากนัก ถ้าตั้งโรงเรียนกินนอนชั้นโรงเรียนก็เลี้ยงตัวเองไม่ได้ เพราะถ้าเก็บเงินแพงก็ไม่มีใครส่งลูกมาเรียน ในโรงเรียนกินนอน ครูที่เรียกว่าพ่อบ้านหรือแม่บ้านเป็นผู้ปกครองเด็กและติดต่อกับผู้ปกครองทางบ้าน ทำให้การอบรมนักเรียนได้อยู่ในกำมือของครูมากกว่าโรงเรียนเข้าไปเย็นกลับ เรื่องโรงเรียนกินนอนนี้จะได้กล่าวถึงในโอกาสอื่นอีกครั้งหนึ่ง

๑๙. การอบรมบิดามารดาของเด็กไม่ใช่ของง่าย และพึงดูราวกับว่าดูถูกผู้ใหญ่หาว่าไม่มีความรู้ ความจริงหาใช่เช่นนั้นไม่ นักการศึกษาแต่โบราณ เช่นเพลโต มงเตญู (Montaigne) และ เพสตาลอซซี (Pestalozzi) เป็นต้นนั้น ได้คิดกันมาแล้วว่าบ้านกับการอบรมเด็กเกี่ยวกันอย่างไร ถ้ามีการอบรมมารดาได้จะมีประโยชน์อย่างมากที่สุด พ่อแม่ต้องรับผิดชอบในความประพฤติของเด็กมากกว่าครู และเป็นครูคนแรกของลูกด้วย อย่างน้อยควรจะได้เรียนรู้วิชาครูในข้อที่ว่าอบรมนิสัยเด็กอย่างไร ส่วนวิชาอื่น ๆ นั้นมีประโยชน์เพราะโลกเราเจริญเรื้องนี้ มีอะไรใหม่ ๆ เขาเขา มาสอนที่โรงเรียน บุตรรู้แต่บิดามารดาไม่รู้ เรียกว่าตามลูกไม่ทัน ฉะนั้นถ้าได้เรียนต่อ คือเพียงแต่ให้ทันเด็กเท่านั้น ก็จะถูกยักยอกและแนะนำหนทางให้ลูกได้

๒๐. มารดาทุกคนควรจะมีเรื่องสุขวิทยา จิตวิทยาของเด็ก รู้วิธีสอนและหลักการศึกษา เพื่อว่าอย่างน้อยก็จะได้เข้าใจคำสั่งของครูให้แก่เด็ก บิดามารดาควรมีหนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาบ้าง เช่นวิทยากรยของเรา และเป็นที่น่าสนใจที่เห็นทำกันบ้างแล้ว บางคนถึงกับรับหนังสือ Child Welfare จากต่างประเทศเพื่อการอบรมเด็กซึ่งเป็นบุตรของตน หนังสือออกอย่างหนึ่งซึ่งบิดามารดาควรอ่านนั้นคือ หนังสือพิมพ์ของโรงเรียนที่ลูกตัวอยู่ เพื่อได้เข้าใจกิจการของโรงเรียน และติดต่อกับโรงเรียนได้บ้าง เช่นในทางความรู้

๒๑. การอบรมผู้ปกครองเช่นมารดาโดยเฉพาะนั้นเขาเริ่มทำกันแล้วในต่างประเทศ เมื่อครึ่งมหาสงครามมีสมาคมสตรีสำหรับทำอาหารส่งไปให้ทหารในสนามรบ สมาคมนั้นมีแผนกวิชาการด้วย คืออบรมสั่งสอนให้มีความรู้ในการเลี้ยงเด็ก การศึกษาของหญิงเหล่านั้นมีหลักสูตรวางไว้ อย่างเรียบร้อย และมีปาฐกถาแสดงเป็นกำหนด ต่อมามีการทดลองเรื่องจะให้บิดามารดาติดต่อ

กับครูก็มีสมาคมอื่น ๆ ตั้งขึ้นอีกเพื่อบริการหรือเรื่องวิชาการแห่งการศึกษา เป็นประโยชน์สำหรับการอบรมเด็กทั่วไปโดยตรง

๒๒. การตั้งสมาคมชนิดนี้เป็นของดีและจะทำได้โดยไม่ลำบาก เวลาเรามีสมาคมต่างๆ แล้วเป็นอันมาก เริ่มตั้งแต่สมาคมกีฬาจนถึงสมาคมบำรุงพระศาสนา ถ้าได้ตั้งสมาคมซึ่งจะนำประโยชน์ในการบำรุงจรรยาและความประพฤติของเด็กได้อย่างมากขึ้นแล้ว จะเป็นที่น่ายินดียิ่งนัก โรงเรียนควรจะนำขึ้นได้ในเรื่องนี้ โดยตั้งสมาคมขึ้นใกล้ ๆ โรงเรียน ชวนให้ครูและผู้ปกครองเข้าเป็นสมาชิก เพื่อพบปะปรึกษาหารือกัน ถ้าโรงเรียนใดเริ่มขึ้นก็จะเป็นผู้นำกุญทาง (Pioneer) และสมควรได้รับความชมเชยอย่างสูง

๒๓. อเมริกาเป็นประเทศที่เจริญรวดเร็วมาก เขามีสมาคมให้ผู้ปกครองกับครูติดต่อกันได้แทบทุกรัฐ คนนับล้านเห็นพ้องกันว่าการศึกษาชนิดนี้จำเป็น ขอกล่าวถึงเรื่องสมาคมเหล่านี้บ้างแต่โดยย่อ

- ๑) Child Study Association of America ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น The Federation of Child Study ตั้งมาได้ ๕๖ ปีแล้ว มารดาสามคนเป็นผู้ริเริ่มการขึ้นก่อน เดียวนี้มีสมาชิกราว ๕,๐๐๐ คน มีสาขาทั่วรัยแห่ง มีการแสดงปาฐกถาและทำงานติดต่อกับโรงเรียนนางพยาบาล . วัตถุประสงค์ของสมาคมนี้เพื่อปรึกษากันว่าบิดามารดาของเด็กควรจะทำอย่างไรสำหรับเด็ก
- ๒) National Congress of Mothers ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น National Congress of Parents and Teachers เพราะมีผู้ชายสมัครเป็นสมาชิกมากมาย สมาคมนี้อายุ ๓๗ ปีแล้ว มีสาขาทั่วไปในอเมริกา และที่ประเทศอื่น ๆ บ้าง มีสมาชิกกว่าล้านสองแสนคน วัตถุประสงค์คือศึกษาว่าครูกับบิดามารดาควรจะทำติดต่อกันอย่างไร ฯลฯ

78 หลักการศึกษา

- ๓) American Association of University Women มีอายุ ๔๔ ปี และมีสมาชิก ๓๕,๐๐๐ คน วัตถุประสงค์เพื่อให้บิดามารดาและครูเข้าใจเรื่องเด็กตามหลักแห่งวิทยาศาสตร์ มีสาขาทั่วไป
- ๔) American Child Hygiene Association กับ Child Health Association ซึ่งต่อมารวมกันเรียกว่า American Child Health Association อายุ ๒๕ ปี วัตถุประสงค์เพื่อค้นคว้าหาความรู้เรื่อง "เด็ก" และส่งความรู้ไปให้บิดามารดาและครูกับทำงานติดต่อกับ National Committee of Mental Hygiene (คือเมื่อจะเรียนรู้เรื่องจิตใจของผู้ใหญ่ที่ไม่ปกติ ต้องรู้เรื่องจิตใจของเด็กที่ปกติด้วย)
- ๕) American Home Economics Association มีสมาชิกเกือบหมื่น และมีวัตถุประสงค์ตามชื่อ คือสำหรับการประหยัดทรัพย์ทางบ้าน แต่ได้มีการศึกษาเรื่องการเป็นธุระแก่เด็กด้วย เพราะเกี่ยวกับการประหยัดทรัพย์เหมือนกัน

๒๔. นอกจากนี่ยังมีมหาวิทยาลัยอีกเป็นอันมากที่ทำการค้นคว้าในเรื่องความเจริญของเด็ก ทั้งที่ไปโรงเรียนแล้วและยังเป็นเด็กเล็กอยู่ เป็นวิชาที่มารดาทุกคนควรจะเรียน

๒๕. การที่บิดามารดาและครูทั้งหลายเริ่มศึกษาเรื่องเด็กอย่างจริงจัง ทอมอเมริกาและอื่น ๆ ซึ่งเป็นความก้าวหน้าอย่างสูงนั้นเป็นเพราะเหตุหลายประการ เช่น

- ๑) เมื่อคนมีความคิดความรู้ ในเรื่องความหมุนเวียน (Evolution) คนก็เล็งเห็นชัดว่า ความเจริญของสิ่งต่าง ๆ ในเวลาที่ยังโตไม่เต็มทีนั้นสำคัญเพียงไร จึงได้คิดว่าเด็ก ซึ่งยังเจริญไม่เต็มที่ควรได้รับการอบรมอย่างดีที่สุด ผู้อบรมคือพ่อแม่จึงจำต้องมี ความรู้ ในเรื่องการอบรม นี่คือมูลเหตุที่สำคัญอันแท้จริง
- ๒) มีวิชาใหม่เกิดขึ้น คือ จิตวิทยา ค้นคว้าหาความจริงของจิตใจ โดยเฉพาะจิตใจเด็ก บิดามารดาก็เลยเห็นความจำเป็นที่จะต้องเรียน
- ๓) สุขวิทยาก้าวหน้าขึ้นอย่างมาก มารดาจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องเรียนเช่นเดียวกัน

- ๔) ความเป็นอยู่ของโลกเคร่งเครียด บีบคั้น บังคับให้มนุษย์ทุกคนต้องทำงาน มีสัญชาตญาณที่อยากจะทำนุบำรุงให้ชีวิตเจริญอยู่ต่อไป คนทุกคนเล่าเรียนกันจริง ๆ แม้คิดถึงลูก อยากให้ลูกดีที่สุดในชีวิตได้ ก็เลยเรียนให้รู้ เพื่อสำหรับความเจริญแห่งบุตรของตน

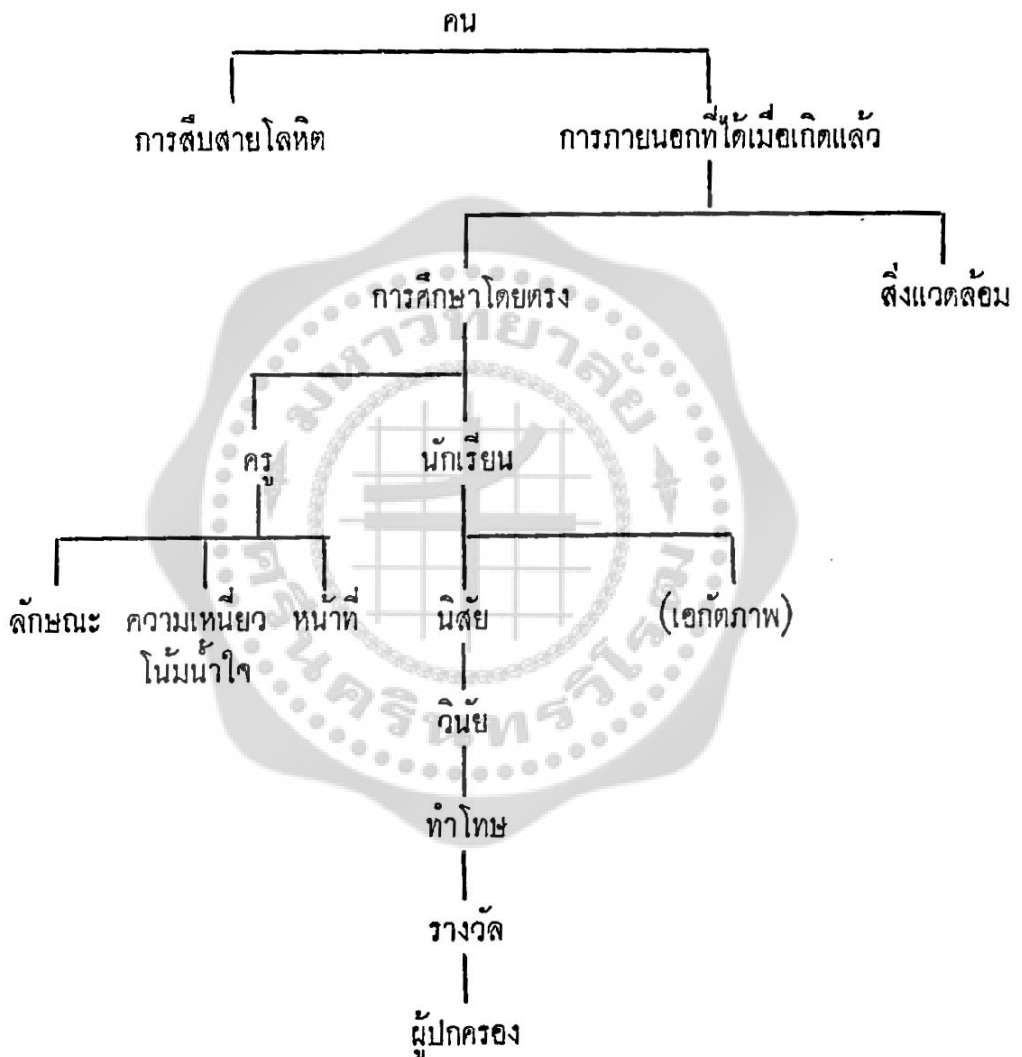
ปาฐกถาที่ ๑๐

๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๗

๑. ก่อนจะกล่าวถึงเรื่องอื่นต่อไปต้องขอขอมความเข้าใจว่าบัดนี้เราได้พูดกันมาถึงไหนแล้ว ในการที่ศึกษาถึงหลักแห่งวิชาครูเราเริ่มด้วยกล่าวถึง “คน” คือผู้ซึ่งเราจะให้การศึกษา และกล่าวว่าความเป็น “คน” ประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่ได้มาจากสายโลหิต ซึ่งเป็น การภายใน อย่างหนึ่ง กับสิ่งที่ได้รับเมื่อเกิดแล้วซึ่งเป็น การภายนอก อีกอย่างหนึ่ง เราแบ่งการภายนอกออกเป็นสองกิ่ง คือ การศึกษาโดยตรง กับ สิ่งแวดล้อม ทั้งการสืบสายโลหิตและสิ่งแวดล้อมสำคัญเพียงใดแก่การศึกษานั้นก็ได้กล่าวมาแล้วพอสมควร ส่วนการศึกษาโดยตรงซึ่งได้แก่สิ่งสำคัญคือ โรงเรียน นั้นก็แบ่งออกได้เป็นหลายแขนง คือ ๑. ครู และ ๒. นักเรียน ฯลฯ สำหรับครูก็ได้กล่าวถึงลักษณะและหน้าที่ไว้บ้างแล้ว ส่วนนักเรียนคือ “คน” ซึ่งเราจะให้การศึกษานั้นได้กล่าวอธิบายถึงโดยหันกลับไปดูจุดประสงค์แห่งการศึกษา จุดประสงค์อันหนึ่งคือจะเพาะนิสัยเด็ก และได้กล่าว

80 หลักการศึกษา

ไปถึงสิ่งที่มีส่วนในการเพาะนิสัย คือ วินัย การทำโทษ รางวัล และผู้ปกครอง บัดนี้เราจะหันไปหาจุดประสงค์อีกอันหนึ่ง คือ การส่งเสริมความฉลาดและสามารถของเด็ก คือการบำรุงเอกภาพของบุคคล เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

๒. มีนักการศึกษาเป็นอันมากกล่าวว่าเด็กทุกคนที่เกิดมามีลักษณะติดตัวมา คือ มีความฉลาดสามารถติดตัวมาแล้ว แต่หากยังหาปรากฏแก่ตัวหรือแก่โลกไม่ เป็นหน้าที่ของผู้ให้การศึกษาที่จะช่วยและไ้ความฉลาดสามารถนั้นให้เด่นออกมา คือเห็นว่าเด็กมีแววทางใดก็ควรส่งเสริม

เจริญทางนั้น โลกเราเจริญได้มากถึงเพียงนี้ก็เพราะความฉลาดสามารถอันรุนแรง ของคนบางคน ทำให้เจริญเพราะคนมีความสามารถปานกลางชนพร้อมกันทั้งโลกไม่ การที่ชาติกรีกโบราณมีคนคิดมาก ๆ ก็เพราะการศึกษาแบบเอเธนส์มีการส่งเสริมบำรุงความสามารถของบุคคล คนดีเหล่านี้ก็ช่วยตั้งคนหมู่มาให้สูงขึ้น ถ้ากรีกมีการศึกษาแต่เฉพาะแบบสปาร์ตาเท่านั้น เราก็คงได้ยินได้ฟังถึงเรื่องความเจริญของชาติกรีกน้อยเต็มที เมื่อโลกมีตนไปในสมัยกลางและสว่างขึ้นในสมัยฟื้นฟู (Renaissance) เราก็ได้ยินชื่อผู้มีความสามารถในทางวิทยาศาสตร์เรียงตัวไป เช่น Galileo, Copernicus, da Vinci และ Newton เป็นต้น โลกเจริญขึ้นเพราะความเก่งกาจของบุคคลเป็นรายตัวไปซึ่งได้คิดค้นและสร้างของแปลก ๆ ขึ้น ด้วยเหตุฉะนั้นจึงเป็นของควรคิดว่าน่าจะมีการส่งเสริมเอกัตภาพของบุคคล ให้คนดีเด่นขึ้นมา

๓. แต่โลกยิ่งเจริญมากขึ้นความเป็นไปในโลกก็เหมือนเครื่องจักรมากขึ้น คือ จัดให้คนทำอะไรเหมือนกันหมด ให้เรียนเหมือนกันหมด ใช้หลักสูตรอันเดียวกันสำหรับคนตั้งแสนตั้งล้าน ทำให้มีผู้สามารถปานกลางเป็นจำนวนมาก แต่ขาดลักษณะ ความดีถึงขนาด ไป มีนักภาพยนตร์ เคยทำภาพยนตร์ทำนายการณ์ภายหน้าของโลกว่าคนจะเดินกันเป็นแถว ๆ ไปทำงานอย่างไม่มีจิตใจคล้ายกับเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรและมีกำลังที่อยู่เหนือบังคับให้ทำงาน ผู้ที่ทำนายการณ์ล่วงหน้าเช่นมองเห็นผลร้ายของการสร้างคนเป็นจำนวนมากมายให้เหมือนกัน ที่เรียกว่า Mass Production ของโลกในเวลา ลักษณะนี้ ๆ ซึ่งอาจมีติดตัวมาจากการสืบสายโลหิตก็สูญหายไป ใน Mass Production นั้น

๔. ปัญหาที่ว่าคุณสมบัติอันดีอาจติดต่อมาโดยทางสืบสายโลหิตได้หรือไม่ นั่นมีผู้ถกเถียงกันมาก พวกหนึ่งเห็นว่าการสืบสายโลหิตนั้นแรงมาก เป็นส่วนใหญ่ในลักษณะนิสัยของบุคคล แต่อีกพวกหนึ่งเห็นว่าสิ่งแวดล้อมเท่านั้นที่ทำให้เกิดลักษณะนิสัยขึ้น ว่าการสืบสายโลหิตไม่มีส่วนด้วยเลย ถ้าเราจะเชื่อพวกแรกก็แปลว่าเราเชื่อว่าคนมี พันธุ์ เหมือนต้นไม้เหมือนกัน คือ คนดีก็มีลูกดี คนเลวลูกก็เลว ลูกคอยเหมือนหรือคล้ายพ่อแม่อยู่เสมอ สำหรับทางร่างกาย เราสืบความคล้ายมาได้แน่ แต่สำหรับทางนิสัยใจคองั้นยังโต้แย้งกันอยู่ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามก็

82 หลักการศึกษา

มีคนเป็นอันมากยอมเชื่อแล้วว่านิสัยลักษณะนั้นสืบต่อกันทางสายโลหิตได้ การที่มีผู้ที่ยอมเชื่อว่าคนเราอาจมีความดีหรือความชั่วติดตัวได้ทางสายโลหิตจริงก็เพราะมีตัวอย่างสำคัญแสดงให้เห็นได้ ๒ อันคือ

- ๑) เมื่อสัก ๒๐๐ ปีมานี้ มีชายคนหนึ่งเป็นชาวประมงที่เมืองนวยอร์ก มีบุตรสาว ๕ คน ทั้งพ่อและลูกปรากฏว่ามีลักษณะเกี้ยวกร่ำอย่างมาก ลูกสาวทั้ง ๕ คนแต่งงานมีลูกหลานสืบสายโลหิตต่อกันมารวม ๕ ชั่วคน ครอบครัวนี้จึงมีสมาชิก ๑,๒๐๐ คน เรียกว่า Jukes family นักการศึกษาซึ่งสนใจในเรื่องสืบสายโลหิตได้สืบถึงความเป็นอยู่และลักษณะของครอบครัว Jukes นี้ ปรากฏว่ามีลักษณะเกี้ยวกร่ำตลอดมา ทั้ง ๑,๒๐๐ นี้สืบไม่ได้ความเที่ยง ๑๖๐ เท่านั้น ที่สืบได้มีรายการดังนี้

๓๐๐ คน ตายเมื่อยังเด็ก

๓๑๐ คน ต้องไปอยู่โรงอนาถา เพราะหากินเองไม่ได้

คิดเฉลี่ยอยู่ในโรง

อนาถานั่นคนละ ๗ ปีเศษ

๔๔๐ คน เจ็บป่วยล้มตายโดยใช้เหตุ

๑๓๐ คน ตึกลูก

๖๐ คน ทำการโจรกรรมจนเป็นนิสัย

๗ คน เป็นเหยื่อฆาตคน

๑๐ คน มีอาชีพ แต่เรียนวิชาดีจากในคุก

๑๐ คน มีอาชีพอย่างปกติชน

ทั้งนี้แสดงให้เห็นได้ว่านิสัยไม่ดีของครอบครัวนี้คัดต่อมาทางสายโลหิต ในเมืองนวยอร์กมีโอกาที่จะหากินได้ไม่ยากนัก เพราะมีงานให้ทำมาก ถ้าความเกี้ยวกร่ำไม่ดีติดอยู่ในสันดานอย่างแน่นหนาทุกชั่วคนตระกูลนี้ก็คงไม่เหลวไหลถึงเพียงนี้

- ๒) อีกตระกูลหนึ่ง ก็มีชื่อเสียง ในฐานะเป็นตัวอย่าง ของการสืบนิสัย ทางสายโลหิตได้ ไม่แพ้ตระกูล Jukes นักการศึกษาที่สนใจในการสืบสวนเรื่องนี้ตั้งนามสมมุติให้ว่า Kal-

likak family เพราะไม่อยากเอาชื่อจริงมาโฆษณา ตัวอย่างอันนี้จะแสดงให้เห็น
ได้ว่าเราสืบคุณสมบัติทั้งที่ดีและที่เลวได้มากเพียงไร มีชายคนหนึ่งเป็นทหารไป
สงครามครั้งเรียกว่า American War of Independence ไปได้หญิงที่มีปัญญาอ่อน
ทรมาน (Feeble minded) เป็นภรรยาชั่วคราว ครั้นกลับจากสงครามก็มาแต่งงานกับ
หญิงปัญญาปกติเป็นหลักฐาน บุตรของคนผู้นี้ซึ่งเกิดจากหญิงทั้งสองมีบุตรหลาน
เกิดขึ้นเป็นครอบครัวใหญ่ ฝ่ายหนึ่งมี ๔๔๐ คน อีกฝ่ายหนึ่งมี ๔๘๖ คน ฝ่ายที่
สืบสายโลหิตมาจากหญิงปัญญาอ่อนทรมานนั้นหากันเป็นมนุษย์ที่หนักโลก เช่นเป็น
ผู้ร้าย ชีเม่า เผาบ้าน และประพฤติการลามกผิดคนมนุษย์ธรรมต่าง ๆ เพราะมีปัญญา
อ่อนทรมานตามอย่างบรรพชนของตน ฝ่ายพวกที่สืบสายโลหิตจากภรรยาแต่งงานนั้น
เป็นคนดีมีหลักฐานทั้งสิ้น แสดงให้เห็นได้ว่าความดีและความชั่วย่อมสืบมาตามสาย
โลหิตได้

๕. เมื่อเป็นเช่นนี้จึงมีปัญหาว่าเราจะควรให้การศึกษแก่คนเหมือนกันหมดหรือไม่ เพราะ
คนมีลักษณะดีเลวติดตามจากกำเนิดตั้งน ถ้าให้การศึกษเหมือนกันหมดก็เท่ากับลดโอกาสความดีของ
คนดี มนุษย์ในโลกนี้ธรรมชาติสร้างมาแปลก ๆ กัน จึงควรบำรุงพันธุ์คนดีไว้

๖. เท่าที่กล่าวมาแล้วคิดแต่ ทางการสืบสายโลหิต ถ้าจะคิด ทางสิ่งแวดล้อม ก็เช่นเดียว
กัน คนอยู่ต่างบ้านต่างตำบลและต่างถิ่นย่อมมีความชำนาญและความเคยชินมาแล้วต่าง ๆ กัน
มีทุนความรู้มาต่าง ๆ กัน และเคยมองดูทุก ๆ อย่างจากมุมต่าง ๆ กัน จึงควรจัดการศึกษาให้
ต่างกันให้เหมาะสมแก่บุคคลแต่ละคน

๗. ประโยชน์แห่งการบำรุงความฉลาดสามารถของบุคคลเป็นรายตัวไปนั้น คือจะทำให้
ได้คนดีมีความฉลาด และไม่มีคนเลวคอยเห็นยวรงค์คนดีไว้ได้ เพราะแยกกันเรียน จะทำให้มีผู้
ชำนาญเป็นเอะทัคคะในการต่าง ๆ ซึ่งเราต้องการนัก การส่งเสริมความฉลาดสามารถของบุคคล
นี้เท่ากับเป็นการบำรุงพันธุ์คนดีไว้ไม่ให้สูญไปเสีย ส่วนคนปัญญาทรมานก็จัดส่งไปโรงเรียนพิเศษ
สำหรับฝึกฝนคนปัญญาอ่อนทรมาน ทำให้มีอาชีพมากมายหลายชนิดไม่ต้องแก่งแย่งกัน ถ้าให้คน
เรียนเหมือนกันหมดก็ทำงานได้แต่ชนิดเดียวกันทุกคน และต้องแย่งกันหากัน

84 หลักการศึกษา

๘. ความลำบากในการที่จะบำรุงความฉลาด และสามารถของบุคคลเป็นรายตัวไปนั้น มีอยู่ คือจัดได้ยาก ไม่มีครูพอที่จะสอนนักเรียนเป็นรายตัวหรือเป็นรายย่อยไปได้ และไม่ถูกหลักเศรษฐกิจ อีกประการหนึ่งจำเป็นต้องปล่อยคนที่ไม่ดีเพราะเขาเวลาไปบำรุงคนที่ดีเสียมาก คนผู้ได้บุญญาอันพรามอยู่แล้วก็จะเฉยเฉย

๙. การที่ผู้คิดว่าให้การศึกษาแก่คนเหมือนกันหมดไม่ค้นดูก็มีมูลอยู่บ้าง จะยกตัวอย่างอันหนึ่งซึ่งเราจะเห็นได้โดยง่าย เช่น ชั้นมัธยม ๖ โรงเรียนหนึ่งมีนักเรียน ๓๐ คน ต้องเรียนวิชาเหมือนกันหมด ผู้ที่มีความสามารถน้อยก็จะต้องทำงานหนักทนเรียนไปอย่างทรมานทรมาย ต้องท่องจำเอาอย่างนกแก้วโดยไม่มี ความเข้าใจ คนฉลาดเรียนได้แล้วเวลายังเหลืออยู่ก็จะเอาความฉลาดไปใช้ในทางที่ผิด ถ้าไม่บำรุงให้ถูก เด็กบางคนเก่งทุกอย่างแต่มีกฎอยู่ว่าจะเรียนชั้นในเวลาที่ยังไม่ถึงสมัยจะเรียนไม่ได้ ก็เท่ากับกตความสามารถของเด็กไว้ ไม่ส่งเสริมให้เด่นขึ้นมา เด็กบางคนไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่ชอบสืบสวนซอกแซก มินัสัยจะเป็นนักสืบก็ควรส่งเสริมในทางนั้น หรือบางคนไม่ชอบเลขแต่ชอบแต่งโคลง ถ้าครูช่วยส่งเสริมบำรุง เด็กอาจจะโตขึ้นเป็นจิตรกรหรือช่างเขียนคนหนึ่งก็ได้ แต่บางคนชอบเลขกลับต้องเรียนภาษาเพราะไม่มีวิชาเลขที่สูง ๆ จะเรียนเป็นต้น สำหรับผู้ที่ชอบทุกอย่างควรวิธีให้หาอาชีพเสียโดยเร็ว

๑๐. โลกเราต้องการคนแปลก ๆ กัน อย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ การที่กระทรวงศึกษาธิการของเราแบ่งแยกการศึกษาเป็นแผนกภาษาและวิทยาศาสตร์ ฯลฯ นั้น เป็นการส่งเสริมเอกัตภาพของบุคคลอย่างหนึ่ง คือให้โอกาสแก่ผู้เรียน ให้มีที่เลือกได้ตามความถนัด ถ้ามนุษย์ในโลกนี้หรือในประเทศใดเหมือนกันหมดเราก็จะทนไม่ไหว ขอให้ลองนึกดูเพียงว่า คน ๕ หรือ ๑๐ คน ล้วนแต่มีความคิดความสามารถและทำอะไรเหมือนกันหมด เราก็จะหมดความสนใจ (Interest) ในบุคคลเหล่านั้น ถ้ายังมีคนเหมือนกันมาก เพราะได้รับการศึกษาเหมือนกันหมด คนก็จะเหมือนปลวกหรือเหมือนไส้กรอกกระป๋องที่ทำโดยเครื่องจักร ก็แสนกล้านักออกมาเหมือนกันทั้งนั้น ทำให้ความน่าสนใจในมนุษยชาติหมดสิ้นไป

๑๑. การศึกษาของรัสเซีย เยอรมัน และญี่ปุ่น อยู่ข้างจะเป็นไปตามแนวประหนึ่งสร้างคนด้วยเครื่องจักรเสียโดยมาก คือต้องการฝึกคนไว้ใช้ให้มีจำนวนมากพอแก่การ การสร้างคน เช่นนี้เป็นไปในทำนองการศึกษาแบบสปาร์ตา คือทำให้ชาตินั้น ๆ มีกำลังเข้มแข็งก็จริงอยู่ แต่ไม่ได้เป็นการบำรุงความเจริญของโลก เพราะทำให้พลโลกเหมือนหรือคล้ายกันไปหมด ประเทศอเมริกานั้นบำรุงทั้งบุคคลส่วนรวมและบำรุงเอกัตภาพ การบำรุงคนเปรียบเหมือนการเขียนรูป ช่างที่เก่งจริง ๆ เขาไม่เขียนภาพเหมือนกันเลย ร้อยรูปก็ผิดกันทั้งร้อย ถึงแม้รูปโตได้ราคาแพงเพียงโตก็ไม่เขียนซ้ำอีก ภาพฝีมือดีแปลก ๆ กันประดับห้องแสดงรูป (Gallery) ทำให้ห้องสวยงามและมีค่ามากอย่างไร การส่งเสริมบำรุงคนขึ้นให้มีความสามารถแปลก ๆ กัน โลกก็จะเป็นโลกที่สวยงามและมีค่ามากเพียงนั้น ของอื่น ๆ ในโลกนี้แยกขาดได้ เราจึงหาทางบำรุงเหมือนกันได้ เช่นทองเหลืองก็ขัดให้งามได้ด้วยยาขัดชนิดเดียวกัน หรือต้นไม้จำพวกใดก็บำรุงด้วยปุ๋ยชนิดเดียวกัน แต่ชีวิตมนุษย์แยกขาดไม่ได้ จึงไม่ควรที่จะบำรุงชีวิตมนุษย์ด้วยวิธีเดียวกันทั้งโลก ธรรมชาติสร้างให้เรามีชีวิตและความสามารถแปลกกัน เราจึงควรต้องบำรุงตามธรรมชาติ คือส่งเสริมเอกัตภาพของบุคคล

ปาฐกถาที่ ๑๑

๑๖ สิงหาคม ๒๔๗๗

๑. การให้การศึกษาเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้เด่นขึ้นมาขึ้น นี้ ถึงแม้จะจัดได้โดยยากก็จริง แต่ได้มีผู้พยายามแล้ว พยายามอย่างเกินไกลสุดตัว และได้ผลดีพอใช้ ผู้ที่ได้พยายามจัดการศึกษาเช่นนั้นมีผลนั้นเป็นผู้หญิง ชื่อ เฮเลน พาร์กเฮิสต์ (Helen Parkhurst) เป็นชาวนิวยอร์ค ได้ทำการทดลองตามความคิดของตนที่ Dalton High School ในรัฐ Massachusetts แห่งสหรัฐอเมริกา วิธีการของเฮเลน พาร์กเฮิสต์ นี้เจ้าของเรียกว่า “คัลตัน แพลน”

86 หลักการศึกษา

เพราะไม่อยากจะอ้างตัวเองจึงยกให้เป็น *แพลน* ของตำบลที่ตนนำไปใช้เป็นครั้งแรก เฮเลน พาร์กเฮิสต์ เริ่มเป็นครูสอนหนังสือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ และเริ่มต้นคิดวิธีการศึกษาที่จะเป็นการช่วยส่งเสริมเด็กที่พิการตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๔๕๓ ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ก็เริ่มใช้วิธีการตามความคิดของตนบ้าง แต่บางส่วน ใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้เข้าไปติดใจเพื่อดูวิธีการอบรมเด็กเล็กของมาเรีย มอนเทสซอร์รี่ พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงกลับไปดำเนินวิธีการของตนในคาลิฟอเนีย และเลิกใช้ตารางสอนเสียโดยสิ้นเชิง ต่อมาวิธีการอันนี้ซึ่งก็ไปเพราะอเมริกาเข้าร่วมมือในการมหาสงครามของโลกคราวที่แล้ว มาด้วย พ.ศ. ๒๔๖๒ เริ่มอีก และทำการทดลองใช้แก่เด็กในโรงเรียนเด็กพิการ (School for crippled boys) ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๒ วิธีทดลองดัดตนแปลน (Dalton Laboratory Plan) ของเฮเลน พาร์กเฮิสต์ ก็ได้ใช้จริง ๆ ในโรงเรียน Dalton High School ตั้งแต่นั้นมาในอเมริกาก็ใช้วิธีนี้กันแพร่หลาย ในประเทศอังกฤษก็เป็นที่ยอมรับมาก เยอรมนีและญี่ปุ่นนั้นออกจะนิยมวิธีการนี้อย่างออกหน้าออกตามาก ประเทศอื่น ๆ ก็เห็นดีและพยายามจะนำไปใช้บ้างเช่นกัน แต่จะกล่าวให้แน่นอนลงไปว่าได้รับผลสำเร็จจริง ๆ แล้วยังไม่ได้ เพราะยังทำการทดลองไม่นานพอ

๒. ที่กล่าวว่าวิธีการอันนี้ ได้ผลดีนั้นก็เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบดัดตนแปลนแล้วมักจะเป็นผู้มีความสามารถเป็นงานเป็นการเป็นอย่างดีกันโดยมาก วิธีการศึกษาแบบนี้พยายามส่งเสริมให้บุคคลใช้ความสามารถของตนโดยเต็มที่ วิธีจัดก็คือเลิกการเข้าห้องเรียนเป็นชั้นๆ เสียเลยทีเดียว เขาจัดห้องไว้เป็นวิชาๆ มีครูอยู่ประจำห้อง เช่น ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องเลขหัดภาษา ห้องภูมิศาสตร์ เป็นต้น มีเครื่องมือไว้ให้พร้อม แต่ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้เอาเอง มีบัตรกำหนดว่าวิชาใดบ้างที่เด็กจะต้องทำ และเวลาที่ควรจะทำเสร็จแจกให้แก่เด็กทุกคน ในชั้นแรกเด็กยังไม่เคยคุ้นกันก่อน แต่ต่อไปพอคุ้นกับวิธีการก็กลับได้ผลดี คือเด็กรู้จักค้นคว้าหาเหตุผลและหาวิชาเองเป็น ซึ่งเป็นการมีประโยชน์แก่นักเรียนของเด็กมาก เพราะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ย่อมต้องค้นคว้าและช่วยตัวของตัวเอง เด็กมีความไวใจในตัวเองและได้ใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ การเรียนแบบนี้ไม่มีการบังคับเลย เด็กจะถามกันหรือปรึกษากันก็ได้

และปรากฏว่าเมื่อยอมให้ตั้งแล้วกลับทำให้เด็กไม่ทุจริต ต่างคนต่างทำงานตามความสามารถของตน ไม่ชอบใจจะนั่งเรียนในห้องนี้จะย้ายไปนั่งห้องอื่นเมื่อใดก็ได้

๓. หน้าที่ครูในวิธีเรียนแบบ “ คัลตัน แพลน ” นี้ก็คือเป็นที่ปรึกษาสำหรับให้คำแนะนำในเมื่อเด็กถาม แต่เด็กอาจจะไม่ถามเลยก็ได้ เป็นผู้รักษาระเบียบของโรงเรียนให้เดินไปตามกฎที่ได้ตั้งไว้ และคอยดูให้นักเรียนเงียบไม่ส่งเสียงเอ็ดอึง มีหน้าที่อธิบายหน้าที่นักเรียนให้ทราบว่าตนจะต้องปฏิบัติอย่างไร และอธิบายวิธีใช้เครื่องมือให้เด็กเข้าใจ กับอธิบายวิธีเลือกหนังสือให้ และอธิบายข้อความต่าง ๆ โดยละเอียดเมื่อจำเป็น นอกจากนี้ ถ้าเด็กคนใดอ่อนมากก็ต้องจับพิเศษให้ เพื่อให้มีความสามารถทันผู้อื่น

๔. เพื่อป้องกันข้อตำหนิซึ่งจะพึงมีได้ว่าการเรียนโดยให้เด็กคนเดียวเขาเองเช่นเด็กอาจจะไม่ได้ใช้ปากพูดเลยก็ได้ จึงมีข้อบังคับให้เด็กต้องท่องออกเสียงบ้างตามเวลาที่กำหนดให้ในวันหนึ่ง ๆ หมายความว่าเขามบางเวลาให้นักเรียนต้องมาเข้าห้องตามชั้น และสนทนากับครู สอบถามความรู้อ่าง หรือให้อ่านออกเสียงบ้าง ในเวลานั้นนักเรียนได้ใช้ปากและหู นอกจากนี้ยังมีกายกรรมซึ่งนักเรียนทุกจะตองเรียน

๕. วิธีจัดการในโรงเรียนแบบคัลตันแพลนนั้นนักเรียนตองนั่งตรงหน้ามอขมตองต้นและแบ่งนักเรียนเป็นพวกตามความรู้ พวกใดมีความรู้ขนาดใดก็ได้รับบัตร์กำหนดวิชาที่ใหเรียนไปตามพวก แต่บางทีก็ไม่ใช่บัตร์ เขาเขียนเป็นป้ายติดไว้ที่ผนัง หลักสูตรมีกำหนดอย่างสูงและอย่างต่ำ นักเรียนจะต้องทำสัญญาและลงนามในแบบสัญญาตามระเบียบ สัญญานั้นทำเป็นแบบไว้ว่า

ข้าพเจ้า (ชื่อ).....นักเรียนชั้นที่.....
สัญญาว่าจะทำงานแผ่นที่.....ใ้แล้วเสร็จ.

(ลงชื่อ).....

๖. บัตร์กำหนดงานนั้นมีวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร เช่นเลข ภาษา วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าเด็กโดยมากชอบทำวิทยาก่อน และเริ่มทำก็ยุ่งก่อนตั้งกล่าวแล้ว ครั้นได้รับคำแนะนำจากครู เด็กก็รู้จักจัดเวลาทำงานของตนได้เอง ถ้าทำงานเสร็จหมดตาม

88 หลักการศึกษา

บัญชีที่แสดงไว้ในบัตรแล้วจึงจะได้ทำวิทยานิพนธ์ต่อไปโดยไปรับบัตรใหม่มาจากครู นักเรียนจำเป็น ต้องเร่งมือในวิชาที่ตนอ่อนอยู่เสมอ ไม่เหมือนโรงเรียนธรรมดา เพราะต้องทำให้แล้วเสร็จทุกวิชา ที่กำหนดให้ มิฉะนั้นก็ไม่ได้ทำงานต่อ แปลว่าจะอ่อนหรือไม่ทำวิชาใดไม่ได้ เป็นหน้าที่ของครู ที่จะต้องทำหลักสูตรและ *ประมวลการเรียน* (ไม่ใช่ *ประมวลการสอน*) ให้ดี ครูต้องแบ่งวิชาให้พอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป และให้นักเรียนได้เรียนวิชาต่าง ๆ โดยติดต่อกัน เช่นเวลาเรียนภูมิศาสตร์ เรื่องเมืองจีน ครูคณิตศาสตร์ก็หาโจทย์เกี่ยวกับกำแพงเมืองจีนหรือพลเมืองของเมืองจีนมาให้คิด

๗. ตัวโรงเรียนชนิดนี้จัดเป็นห้องทดลองหรือห้องสมุดมาก ๆ และเรียกโรงเรียนว่า *สถานที่ทดลอง* (Laboratory) ห้องทดลองห้องหนึ่ง ๆ มีไว้สำหรับวิชาหนึ่ง (หรืออาจจะ ๒ วิชา ก็ได้ ถ้ามีครูน้อยหรือนักเรียนน้อย) ทุก ๆ ห้องมีครูผู้ชำนาญอยู่ประจำ และมีหนังสือมาก มี ตำราตามหลักสูตร และมีหนังสือที่สนุกสนานหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิชา โรงเรียนธรรมดาจัดให้ แต่หนังสือเรียนทำให้นักเรียนเบื่อได้ง่าย

๘. สมมุติว่าระหว่าง ๘ ถึง ๑๒ นาฬิกาเป็นเวลาที่นักเรียนทำงานตามลำพังเช่นนี้ นักเรียนจะใช้เวลาเขาตามใจ และเมื่อกระแล้วไม่ชอบใจ ภายหลังเปลี่ยนก็ได้ วิชาที่อ่อนก็ให้เวลา มาก วิชาที่แข็งแล้วก็ให้เวลาน้อยหน่อย เช่น

เลข ๑ ชั่วโมง	เพราะอ่อนมาก
วิทยาศาสตร์ครึ่งชั่วโมง	เพราะค่อนข้างอ่อน
อังกฤษ ๒๐ นาที	เพราะไม่อ่อน
วิชานอกนั้น อย่างละ ๑๐ นาที	เพราะแข็งแล้ว ตั้งนี้เป็นต้น

นักเรียนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ที่จะเลือกทำวิชาใดก่อนได้ จะทำกับเพื่อนก็ได้ หรือ จะย้ายหรือไปทำที่ห้องไหนเมื่อรู้สึกเบื่อในวิชาหนึ่งก็ได้ นักเรียนจะรู้จักทำตารางกำหนดงานของ ตนเอง และรู้จักใช้เวลา ถ้าบ่วยหรือทำไม่เสร็จก็ต้องค้างไปบีนหน้า แต่ถ้าใครทำเสร็จก่อนก็ได้ ทำสัญญาใหม่เพื่อเรียน (โดยค้นคว้า) ความที่รู้สูงขึ้นไป

๘. ในโรงเรียนแบบคัดตันแปลนนแห่งหนึ่งแบ่งชั้นเป็น ๕ ชั้น เด็กอายุระหว่าง ๘ ถึง ๑๓ ขวบมีชั้นประจำตัว คือชอยมห้องใดห้องหนึ่งชั่วคราว ช่วงแต่เวลาที่นักเรียนเข้ามาปรึกษาครู หรือมารวมกันอ่านออกเสียง ภายหลังเวลานักกลายเป็นห้องสมุดหรือห้องทดลองธรรมดา ในตอนเช้าแนะนำให้ทำงานที่ต้องใช้สมองมาก และตอนบ่ายทำที่ไม่ต้องใช้ความคิดมากนัก ต้องมีเวลาพบครูเพื่อปรึกษาหารือหรือคืบให้ และเพื่ออภิปรายกันในเรื่องหนังสือมอบงาน (Assignment) ในเวลาใดเวลาหนึ่ง

๑๐. หนังสือมอบงานที่เขียนลงไว้ในแผ่นสัญญาณคือหัวข้อแนะนำหรือคำสั่งว่าให้นักเรียนทำอะไรบ้าง ครูต้องประชุมกันอภิปรายหนังสือมอบงานนั้นก่อนที่จะพิมพ์ออกมอบแก่นักเรียน และเปิดเผย การประชุมของครูนี้ทำให้การเรียนวิชาต่าง ๆ ติดต่อกันหมด ไม่ต่างคนต่างวางโครงการตามลำพังใจของตนเอง และเป็นความช่วยเหลือไม่ให้นักเรียนต้องเสียเวลาโดยไม่จำเป็น เช่น นักเรียนเขียนเรื่องวิทยาศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษตั้งชื่อที่กำหนดไว้สำหรับวิชาภาษาอังกฤษแล้ว ครูวิทยาศาสตร์ก็แจ้แก่ครู อังกฤษให้ วิชาภาษาอังกฤษสำหรับ นักเรียนผู้นั้นไปให้ทำงานอังกฤษที่ ยากจนออกได้

๑๑. ในการทำหนังสือมอบงานนี้ ครูย่อมถือหลักอยู่ว่า

- ๑) ต้องพูดให้แจ่มแจ้งชัดเจนสำหรับเด็ก
- ๒) ต้องให้นำเด็กไปหาวิชานั้น ๆ ได้
- ๓) แนะนำทางให้แก้ปัญหาหรือสู้ปัญหาต่าง ๆ
- ๔) คิดถึงความสามารถทางปัญญาของเด็ก ไม่ทำให้ยากเกินไป

ในชั้นหนึ่ง ๆ มีแบบมอบงานแปลก ๆ กันยากง่ายตามกำลังปัญญาของนักเรียน บางชั้นอาจไม่เหมือนกันเลยก็ได้ ครูต้องรู้จักจิตวิทยาของเด็ก รู้จักเด็กทุกคนและถามหรือสั่งให้เหมาะ เช่นสั่งว่า “ให้ไปอ่านหนังสือหน้า ๘๖” เช่นนี้ นับว่าเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสำหรับเด็ก ทางที่

90 หลักการศึกษา

ควรมั่นคือแนะนำว่า “หนังสือหน้า ๗๖ คี มีประโยชน์” บางทีถึงตอนยากครูก็ส่งว่า “ทำข้อนี้เสร็จแล้วให้มาหา จะอธิบายอะไรให้ฟัง” เด็กจะรู้สึกอยากคุยอยากเห็นขึ้นมาทันทีว่า “อะไร” ครูจะอธิบายให้ฟังนั้นคืออะไร

แบบใบมอบงานเป็นเช่นนี้

ชน.....สัญญาแผนที่..... (วิชาเช่นภูมิศาสตร์)

คำนำ.....(คือบอกให้รู้ตัวและแนะนำอะไรบ้าง เช่น ข้อยากอยู่ตรงไหน)

๑. เรื่อง (ต้องให้ เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นจุดประสงค์ เช่น ให้ว่า “เมืองอังกฤษ”)
๒. หัวข้องาน (ให้ทำให้เสร็จ เช่น ให้เขียนแผนที่ หรือให้หาเมืองสำคัญ)
๓. งานเขียน (ตอบคำถามต่าง ๆ บอกด้วยว่าคำถามอันไหนต้องเขียนตอบส่งครูเมื่อไร)
๔. งานท่องจำ (เช่นท่องโคลง ท่องกฎต่าง ๆ)
๕. การพบครู (กำหนดเวลาให้ เพื่อนักเรียนจะได้เตรียมตัวไว้เพื่อการอภิปรายต่าง ๆ เมื่อเรียนกับครูด้วยปาก)
๖. การค้น (ให้รายชื่อหนังสือต่าง ๆ เพื่อแนะนำให้นักเรียนไปค้น และแจ้งด้วยว่าจะหาหนังสือได้จากที่ใด)
๗. คะแนน บอกว่างานอันไหนให้กี่คะแนน (ต้องแสดงให้นักเรียนเข้าใจวิธีบันทึกการงานที่ตนทำสำเร็จในกระดาษสถิติของตน และต้องบันทึกไว้ทุกวัน)

๘. การศึกษา เมื่อมีแผนที่หรือรูปติดไว้ให้ดูก็ให้แจ้งไว้ด้วย (ให้
ย้ายประกาศ จดลงไว้ทุกคราวที่มีแผนที่ หรือ ภาพประกอบ วิชาใด
รายวัน บัดไว้ที่ย้ายประกาศในห้องทดลอง)
๙. การยกเว้น (คงได้กล่าวไว้แล้ว เช่นทำวิชาวิทยาศาสตร์เขียน
เมื่อทำดีใน เป็นภาษาอังกฤษอย่างดี อาจได้ยกเว้นไม่ต้องเขียน
วิชาใดวิชาหนึ่ง เรียงความอังกฤษก็ได้ ต้องแจ้งไว้ด้วย)

๑๒. ต่อไปนี้จะยกตัวอย่างใบมอบงานที่ Helen Parkhurst เขียนไว้เองมาให้ดู

ใบมอบงานเรื่องวิชาภูมิศาสตร์

งานอันดับที่ ๑.

(สำหรับนักเรียนชั้น ๘ อายุ ๑๒-๑๓ ปี)

ชั้นที่ ๘ (ไม่ใช่ชั้น) ภูมิศาสตร์ ใบมอบงานสัญญาณแผ่นที่ ๘ เรื่องเมืองจีน

นักเรียนทั้งหลายมีความรู้ในเรื่องเมืองจีนอยู่บ้างแล้ว เมื่อได้เรียน
ถึงเรื่องการประชุมลดกำลังอาวุธ ฉันคิดว่าพวกเธอคงสนใจในการเรียนเรื่อง
ประเทศที่แปลกกว่าธรรมดา ซึ่งมียุทธเมือง ๔๐๐,๐๐๐,๐๐๐ คน และดูเหมือน
จะมีความสามารถในกิจการต่าง ๆ ไม่น้อยกว่าพวกเรา (อเมริกัน) แต่
ส่วนลัทธิธรรมเนี่ยมนั้นผิดกับเรามากที่สุด

ความเจริญของประเทศจีนมีก่อนยุโรปตั้ง ๒,๐๐๐ ปี หมายความว่า
เริ่มเจริญเมื่อ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว บางคนว่าเก่ากว่านั้นเสียอีก

สัปดาห์ที่ ๑

หัวข้องาน

๑) ศาสนาของจีนทั้ง ๓ ลัทธินั้นเก่ากว่าคริสตศาสนาเป็นอันมาก ผู้ที่สร้างพุทธศาสนาขึ้นเป็นชาวอินเดีย ขงจื๊อกับเล่าจื๊อเป็นคนที่ตั้งลัทธิศาสนาขึ้นอีก ๒ ลัทธิ เธอจะอ่านถึงเรื่องเหล่านี้ได้จากหนังสือเรื่อง “มนุษยชาติ” ของ แวน ลูน (Van Loon) ตั้งแต่หน้า ๒๔๐ ถึงหน้า ๒๕๐ ให้เขียนเล่าเรื่องศาสนาทั้ง ๓ ลัทธิมาอย่างละครึ่งหน้า

๒) ให้ไปดูแผนที่กับภาพแสดง และศึกษาดูอย่างละเอียด แผนที่หน้า ๒๔๓ และภาพแสดงหน้า ๒๔๕

๓) ที่บนหิ้งมีรูปเรื่องเมืองจีนทั้งชุด ให้ไปศึกษาดูอย่างถี่ถ้วน ในรูปแผ่นหนึ่ง ๆ มีข้อความอธิบายไว้โดยย่อให้อ่านด้วย ในหนังสือรายเดือนชื่อ Asia กับ Geographic มีรูปเรื่องชีวิตในเมืองจีนอยู่หลายรูป ฉนั้นจะจัดไว้สำหรับให้ศึกษาด้วย

๔) ให้เขียนเรียงความเป็นทำนองความเห็นของเธอ โดยสมมุติว่าเธอเป็นผู้เดินทางไปเมืองจีนคนหนึ่ง ให้เขียนตามความรู้สึกของเธอถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เธอสนใจ

มิสเตอร์ เกลาเบอร์ (Klauber) เคยไปอยู่เมืองจีนนาน วันพฤหัสบดีนี้เขาจะแสดงปาฐกถาในห้องประชุม และจะนำรูปภาพที่น่าสนใจต่าง ๆ เงินเหรียญเจ๊กและธนบัตรมาแสดงให้ดูด้วย

คะแนน

งานข้อ ๑. จะมีคะแนน ๑ หน่วยครึ่ง ข้อ ๒. ครึ่งหน่วย ข้อ ๓. นับเป็น ๑ หน่วย ข้อ ๔. ก็ ๑ หน่วยเหมือนกัน

การลัดหนทางให้ยกเว้นวิชาอื่น

ให้หรือหัวหน้าแผนกภาษาอังกฤษดูว่างานที่เธอทำจะคิดเป็นคะแนนสำหรับภาษาอังกฤษได้สักเท่าใด เมื่อได้ตรวจแก้เป็นที่พอใจแล้วให้คัดลงในสมุดโน้ตเรื่องการศึกษาของเธอ

สัปดาห์ที่ ๒

มีแผนที่เมืองจีนและเมืองอื่นในเอเชียที่อยู่แผ่นหนึ่งในสมุดหัดเขียนของเธอหน้า ๑๗ แผนที่อื่นนั้นจะดูง่ายและชัดเจนดีกว่าแผนที่มหาสมุทรแปซิฟิก

หัวข้องาน

๑) ให้เขียนชื่อน่านน้ำ, แผ่นดิน, แหวม, ประเทศ, มณฑล, แม่น้ำ และคลอง ดังมีคำสั่งแนะไว้ตามแบบฝึกหัดที่ ๑๘ และ ๒๐

๒) ให้อ่านหนังสือพิมพ์รายเดือน ชื่อ ASIA หน้า ๒๐๐ ถึง ๒๓๕ แล้วจดลงตามใจความที่อ่านได้ในเรื่องสาเหตุที่ทำให้แผ่นดินจีนบางส่วนรกร้างว่างเปล่า ความยึดเยียดแห่งพลเมือง และความยากจนแห่งพลเมืองชั้นคนงาน

ถ้ามีนักเรียนอยากทำงานนี้พร้อมกันหลายคน ก็จะแนะนำหนังสือเล่มอื่น ๆ ให้อ่านได้อีก

หมายเหตุ นักเรียนจีนสองคนจะอยู่ด้วยกับเราเวลาเข้าห้องพบกัน เรื่องภูมิศาสตร์ในวันพฤหัสบดี นักเรียนจีนทั้งสองคนนั้นจะให้คำแนะนำในเรื่องการแต่งตัวละครจีนเรื่อง “มูแลน” ของเรา และจะตอบคำถามใด ๆ ซึ่งเราจะถามอันเกี่ยวกับเมืองจีนได้

คะแนน

ข้อ ๑. จะนับเป็นคะแนน ๒ หน่วย

ข้อ ๒. จะนับเป็น ๓ หน่วย

สัปดาห์ที่ ๓

หัวข้องาน

๑) ให้อ่านเรื่องประชาธิปไตยในเมืองจีน ในหนังสือเรื่อง Commercial ของ รอบินสัน หรือหนังสือ Advanced Geography ของดิวซ์ อ่านแล้วโน้ตลงไว้ และตอบ ปัญหาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) เหตุไรพลเมืองของจีนจึงยึดเคียดกันในบางมณฑล อธิบายให้ละเอียด

(๒) เหตุไรชาวจีนจึงไม่เห็นคิเห็นด้วยในการใช้เครื่องจักรช่วยแรงงาน

(๓) ขอให้อธิบายว่าเหตุไรจีนจึงเจริญเพียงเล็กน้อยตลอดเวลาใน ๒,๐๐๐ ปี

๒) ศึกษาว่าวิธีทำไหมทำอย่างไรและเขียนเล่ามา ค้นดูในหนังสือ นักศึกษา อเมริกัน หรือให้พิจารณาสิ่งของอันเป็นตัวอย่างสินค้าที่อยู่บนหิ้ง ให้ค้นดูว่าประเทศอื่น ๆ ประเทศใดทำไหมมาก และประเทศใดใช้ไหมมากที่สุด ให้ไปตรวจดูตัวอย่าง สินค้าในพิพิธภัณฑ์และไปที่ห้องทอผ้า ขอให้มิสเบล์ (Baily) แสดงวิธีทอไหมให้ดู ใบมอบงานสำหรับวิชาศิลปะของเธอในเดือนนี้จะต้องทำเรื่องการทอและการย้อม เรื่องนี้ จึงเป็นที่น่าสนใจโดยเฉพาะ

คะแนน

การอ่านหนังสือในงานข้อ ๑ จะนับคะแนนเป็น ๒ หน่วย

การตอบคำถาม

ในข้อ ๑ ก็จะมีเป็น ๑ หน่วย

งานข้อ ๒ จะนับเป็น ๒ หน่วย

สปีดาให้ที่ ๔

หัวข้องาน

ฉันจะให้เธอเลือกทำงานคันคว้าอย่างหนึ่ง ให้เลือกเอาว่าจะคันเรื่อง “เด็กชายจีน” หรือ “เด็กหญิงจีน” ในขณะที่อ่านหนังสือเธอจะเข้าใจวิธีจัดหัวข้อย่อย ซึ่งฉันจะแนะนำให้บ้าง

เด็กชายจีน

การนับถือบรรพบุรุษ

การศึกษา

การเขียนหนังสือจีน

การสอบไล่

ขุนนางจีน

จะคันหนังสือเล่มใด ๆ อันเกี่ยวกับเมืองจีนได้ทุกเล่ม

ต้องการเรื่องใด

มีรูปภาพแสดงชีวิตของชนชาติจีน และคนจีนผู้มั่งคั่ง อยู่ในห้องทดลองประวัติศาสตร์ การพบกันในวันพฤหัสบดีจะให้เป็นที่น่าองโต้วาที พวกนักเรียนชายอาจจะพูดให้ข้างเด็กชายจีน และนักเรียนหญิงอาจจะพูดให้ข้างเด็กหญิงจีนก็ได้ บัญญาว่า “เมืองจีนเป็นประเทศที่ลุดในโลกในการที่จะให้การศึกษา (แก่ผู้เรียน)”

คะแนน

การอ่านเรื่องจะนับเป็นคะแนน ๒ หน่วย การเขียนจะนับเป็น ๓ หน่วย

๓๓. อาจมีผู้สงสัยว่าบางวิชาจะเรียนกันแบบนี้ไม่ได้ ฉะนั้นจึงขอยกตัวอย่างของ

เขเลน พาร์กเฮิสต์ ให้ฟังอีกอันหนึ่ง อย่างย่อ ๆ

งานอันที่ ๑

(สำหรับชั้นที่ ๖ เด็กอายุ ๑๐-๑๑)

ชั้นที่ ๖

ดนตรี

สัญญาแผ่นที่ ๕

สัปดาห์ที่ ๑

อ่านโน้ต

เราจะเรียนเรื่องเพลงพื้นเมืองต่าง ๆ (Folk songs) เลือกเพลง ๒ เพลงในบัญชีที่เราทำเมื่อเดือนก่อน และเรียนดังนี้

- ๑) จังหวะเป็นอย่างไร ตบมือให้เข้าจังหวะ จังหวะช่วงหนึ่ง ๆ ของเพลงเหล่านี้มีลักษณะอย่างไร
- ๒) ทำทำนองสำคัญ แล้วเขียนลงในสมุดจดของเธอ และหมายเหตุไว้ว่าทำนองเหล่านั้นมาซ้ำกันกี่ครั้ง ร้องวรรคแรก, วรรคที่ ๒ และวรรคต่อไป จนตลอดเพลง
- ๓) Home-tone อยู่ที่ไหน? ให้หา Major Scale จากเสียงนั้น หา Major Chord จากเสียงนั้น มีวรรคไหนบ้างที่ใช้เสียงแต่เฉพาะในเสียงประสานอันนั้น
- ๔) เล่นเพลงนั้นด้วยเปียโน (เฉพาะทำนอง) ให้เปลี่ยน key เล่นด้วย ถ้าทำได้
- ๕) เขียนเพลงนี้จากความจำลงในสมุด เปลี่ยน key แล้วเขียนใหม่ ทั้งหมดนี้จะนับเป็นคะแนน ๕ หน่วย

สัปดาห์ที่ ๒

ร้องเพลง

๑. เรียนแบบฝึกหัดที่ ๒๑, ๒๒, ๒๓ และ ๒๔ ในสมุด อย่างละเอียดตนเอง จนกว่าจะได้มาร้องให้ฟังในเวลาที่นัดมาพบกัน

จะนับเป็นคะแนน ๓ หน่วย

๒. เวลาที่จะพบกันคราวหน้าจะต้องเรียนเพลงเหล่านี้

(ก) All The Birds Have Comt Again.

(ข) Early One Morning.

(ค) Now The Day Is Over.

ถ้าจำคำเนื้อเพลงได้จะนับเป็นคะแนน ๒ หน่วย

98 หลักการศึกษา

ตามสถิติที่เราจะเห็นได้ว่า เมื่อถึงวันนี้ จะเป็นวันที่เท่าไรตั้งแต่เริ่มทำมา ก็ตาม นักเรียนคนนี้ได้คะแนนคณิตศาสตร์ ๓ หน่วย ภูมิศาสตร์ ๒ หน่วย ภาษาอังกฤษ ๕ หน่วย วิทยาศาสตร์ ๗ หน่วย ส่วนประวัติศาสตร์กับภาษาฝรั่งเศสนั้นยังไม่ได้ทำเลย ถ้าจะให้ทราบได้ด้วยว่าเฉพาะวันแรกทำงานวิชาใดเท่าใด วันที่ ๒ ทำงานวิชาใดเท่าใด ก็ต้องเขียนเลข ๓ เล็ก ๆ กำกับไว้ที่ปลายขีดสถิติประจำวิชาทุก ๆ วิชาเมื่อเลิกงานวันแรก และเขียนเลข ๒ กำกับไว้เมื่อเลิกงานวันที่ ๒ ฯลฯ ขีดสถิติเริ่มจากข้างล่างขึ้นไป

๒. ของครูประจำวิชา

วิชา	ชั้น	ใบมอบงานที่	นามครู																		
นาม	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
นาย ก.																					
นาย ข.																					
นาย ค.																					
นาย ง.																					
นาย จ.																					
๑ ๒ ๓	๑ ๒ ๓						๑ ๒ ๓														

ช่องว่าง & ช่องเหนือตัวเลขแสดงคะแนนนั้นคือช่องแสดงลำดับค่า

ตามสถิติที่เราจะเห็นได้ว่านักเรียนทำงานได้ไม่เท่ากัน คือ

ช่องแรกลำดับค่าที่ ๓ คะแนน ๕ หน่วย นาย ก. กับนาย ข. ทำเสร็จแล้ว และนาย

ก. ยังได้ทำงานของสัปดาห์ที่ ๒ แล้ว ๓ หน่วยด้วย รวมเป็นคะแนน ๖ หน่วย สำหรับวิชา
 นาย ค. นาย ง. และนาย จ. ทำได้ ๓ หน่วยเท่ากันทั้ง ๓ คน
 (ชั้นหนึ่ง ๆ ใช้กระดาษแบบสีต่างกัน)

๓. สำหรับครูประจำชั้น

ชั้น	ใบมอบงานที่	สัปดาห์ที่
นาม	1 2 3 4 5 6 7 8 9	383940
1 นาย ก.		
2 นาย ข.		
3 นาย ค.		
4 ฯลฯ	ฯลฯ	

ตามแบบข้างบนนี้ครูประจำชั้นยังมีได้เขียนสถิติของใครลงเลย เมื่อได้รับรายงานว่ามีใครทำเสร็จแล้วกี่หน่วย (ทุกวิชารวมกัน) ก็เขียนสถิติลงไป คิด ๕ หน่วยต่อ ๑ ช่อง ถ้านาย ข. ทำได้แล้ว ๒๕ หน่วย ครูก็ขีดลงไปตรงกับช่องของนาย ข. เริ่มตั้งแต่ได้เลข ๑ ไปทางขวา รวม ๕ ช่อง

แบบกรอกงานชนิดนี้เปลี่ยนทุกสัปดาห์ ครูสังเกตเห็นได้ทันทีว่านักเรียนคนไหนทำงานมากน้อยอย่างไร และเมื่อเทียบดูหลาย ๆ แผ่นก็จะรู้ว่านักเรียนคนไหนทำช้าหรือเฉื่อยอย่างไร

๑๕. เมื่อมาถึงโรงเรียนและเข้าเรียนในตอนบ่าย นักเรียนต้องมารายงานตัวโดยกรอกเวลา หรือขีดลงในแบบเวลาที่ติดไว้ในห้องใหญ่ เช่นนี้

100 หลักการศึกษา

วันและวันที่.....				
นาม	ก.ท.		ส.ท.	
	มาทัน	มาสาย	มาทัน	มาสาย
นาย ก.	✓		✓	
นาย ข.		9.20	✓	
นาย ค.	✓		✓	
ฯลฯ				

เราจะเห็นได้ว่านาย ข. มาสายตอนเช้า มาถึงเวลา ๙.๒๐ น. ส่วนนาย ก. กับ นาย ค. มาทันทั้งเช้าและบ่าย

การที่ให้นักเรียนเขียนเองเช่นนี้ตรงตามหลักกัลต้นแปดน คือ เริ่มด้วยหัวใจ ลงท้ายก็หัวใจได้

ปาฐกถาที่ ๑๒

๑๓ กันยายน ๒๕๖๗

๑. เราได้ศึกษาถึงการบำรุงเอกัตภาพโดยวิธีดัดตนแปลนไว้แล้ว แต่ยังสามารถแสดงถึง ส่วนที่และส่วนเสียแห่งวิธีการอันนั้นไม่ การศึกษาระดับอุดมเช่นที่เรากำลังทำอยู่นั้นเป็นเพียงการเพิ่มความรอบรู้ของผู้ที่มีภูมิรู้อยู่แล้ว ฉะนั้นจึงควรเป็นไปในแนวที่ต้องใช้ความคิดใคร่ครวญและหา เหตุผลว่าสิ่งใดดีสิ่งใดเลว มีคุณและโทษเพราะเหตุไร อรรถาของทุกอย่างในโลกย่อมมีทั้งส่วน ดีและส่วนเสีย ถ้ายังเป็นของใหม่ก็ยิ่งอาจมีข้อบกพร่องได้มาก ดัดตนแปลนเป็นของใหม่อย่างหนึ่ง และเราจะแลเห็นคุณและโทษได้ไม่ยากนัก คุณประโยชน์ของแผนการศึกษาแบบนั้นซึ่งแลเห็นได้ ง่าย ๆ ก็คือ

๑) ตามวิธีธรรมคา เด็กไปโรงเรียนเพื่อให้ครูสอน แต่จิตใจของคนมีเวลาปิดเบ็ดได้ อย่างคอกวัว ในเวลาคอกวัวหุบเราเฝ้าลงไปนาก็ไม่เข้าถึงเกสรได้ เวลาที่ครูสอน อาจถูกเวลาที่จิตใจของเด็กหุบอยู่ก็ได้ การเรียนตามวิธีดัดตนแปลนเด็กไปโรงเรียน เพื่อหาความรู้เอาเอง เป็นการถูกต้องตามหลักจิตวิทยาที่ว่า ถ้าทำเอง ค้นคว้าหา ได้เอง จึงจะรู้จริง เปรียบได้อีกอย่างหนึ่งคือเหมือนกับเวลาที่เด็กกินข้าว ถ้าคน อื่นบ้อนเด็กอาจจะไม่อาบปากก็ได้ แต่ถ้าให้เด็กบ้อนตัวเองจะอาบปากรับเอาทุกครั้ง วิธีการศึกษาแผนดัดตนนี้ผู้ให้ความรู้กับผู้รับความรู้เป็นคน ๆ เดียวกัน เป็นเครื่อง จักอันเดียวกันย่อมทำงานได้ดี เด็กค้นคว้าช่วยตัวเองเป็นการฝึกหัดให้มีความชำนานสำหรับการเผชิญชีวิต ในการดำเนินชีวิตมนุษย์ย่อมต้องค้นคว้าและช่วยตัวของตัวเอง

๒) ตามวิธีดัดตนแปลน เด็กแบ่งเวลาได้ตามความสามารถ ไม่ต้องเป็นประหนึ่งทาส ของตารางสอนและการเรียน มีบางเวลาที่เด็กอยากทำอะไรนั้นก่อนอย่างนี้ ซึ่งถ้า ได้ทำตามใจจะได้ผลดีกว่า เช่นได้ฟังคนเก่งพูดเรียงเสนาใหม่ ๆ ก็อยากจะทำาน

102 หลักการศึกษา

ฝรั่งเศษก่อนงานอื่น หรือทำงานอย่างหนึ่งกาลังคิดได้คล่อง อยากรจะทำต่อไปให้เสร็จ โรงเรียนธรรมดามักบังคับให้ต้องเรียนตามระเบียบ งานอย่างหนึ่งยังไม่เสร็จก็ต้องเลิก เพราะเสียงระฆังบอกสัญญาณให้เรียนอย่างอื่น

- ๓) เป็นการเลิกวิธีจับเต่ากับกระต่ายเทียมรถคันเดียวกัน
- ๔) เรียนตามวิธีคิดค้นแปลนใครรู้ล่วงหน้าว่าจะต้องเรียนอะไรบ้าง ซึ่งดีกว่าที่เรียนไปโดยไม่รู้ว่าถึงที่หมายเมื่อไรและอะไรเป็นที่หมาย
- ๕) โรงเรียนธรรมดา มักสอนให้แต่วิธีเดียว เช่นในการทำเลขข้อหนึ่ง ๆ ย่อมมีหลายวิธี ครูลองแต่วิธีเดียวเป็นต้น วิธีที่สอนอาจไม่เป็นวิธีที่ได้เฉพาะคนนั้น ๆ เข้าใจง่ายก็ไม่ได้ แต่ตามวิธีทดลองแผนคิดค้น ถ้าเด็กทำเลขข้อนั้นโดยวิธีหนึ่งไม่ได้ก็หาวิธีอื่นทำต่อไป
- ๖) เด็กได้ค้นคว้าหาวิชาโดยติดต่อกัน เช่นกำลังค้นประวัติศาสตร์อยู่ มีข้อความพาดพิงไปถึงวิทยาศาสตร์ ก็อาจออกจากห้องประวัติศาสตร์ไปค้นในห้องวิทยาศาสตร์ต่อไปได้
- ๗) คิดค้นแปลนให้นักเรียนไปซ้ำ ๆ แต่หนักแน่นและไม่มีการเรียนซ้ำ ไม่มีการสอบไล่ ถ้ามีการสอบไล่คนโง่ก็ต้องเร่งเรียนสำหรับจะให้สอบไล่ได้ บางคนพอสอบเสร็จแล้วก็ลืมหมด บางคนสอบไล่ตกต้องเรียนซ้ำอีกอย่างรีบเร่ง ความรู้ก็ไม่แน่นแฟ้นอยู่เช่นเดิม คิดค้นแปลนไม่เร่งให้สมองเด็กต้องทำงานหนักเกินไปเพื่อหวังสอบไล่ได้เท่านั้น
- ๘) สำหรับคนโง่เรียนไปซ้ำ ๆ ดีกว่าจะเร่ง
- ๙) ในโรงเรียนธรรมดาครูอาจารย์สอนซ้ำบ่อย ๆ เพราะสอนรวมกัน เด็กอื่นอาจยังไม่เข้าใจหรือจำไม่ได้ เด็กบางคนรู้ดีแล้วและไม่ต้องการอีกเลย การศึกษาแผนคิดค้นถ้ารู้แล้วก็ไม่ต้องแตะอีก

- ๑๐) การเรียนในโรงเรียนธรรมดาขอมจัดไว้สำหรับ “เด็กธรรมดา” แต่ความจริง “เด็กธรรมดา” คงจะว่าไม่มีเลยในโลกนี้ มีแต่อ่อนอย่างโน้นแก่อย่างนี้ไม่มากนัก น้อย การเรียนในชั้นบางที่ก็ยากเกินไป บางที่ก็ง่ายเกินไป
- ๑๑) ในวิธีเรียนอย่างคัลตันแพลน เด็กสามารถทำงานหนักหรืออยากทำงานยาก ๆ ก็จะทำ ได้ ไม่ต้องถูกคนอื่นรื้ออยู่
- ๑๒) นักเรียนไม่ต้องซื้อหนังสือเรียนเลย เพราะไม่จำเป็นต้องใช้หนังสือเล่มเดียวกัน พร้อมกันทีละ ๓๐ คน โรงเรียนทดลองนี้จัดหนังสือไว้พร้อมสำหรับนักเรียนทุกคน ค้นคว้า เป็นการประหยัดอย่างหนึ่ง
- ๑๓) คัลตันแพลนตัด “การบ้าน” ออกเสียหมด “การบ้าน” เป็นของร้ายสำหรับ เด็กบางคน เพราะบางทีมีงานอื่นที่ต้องทำไม่มีเวลาทำการบ้านจริง ๆ บางคนต้องนอนน้อย ๆ เพราะการบ้าน การเรียนแบบคัลตันแพลน เด็กบางคนเอารานไปทำที่บ้านก็มี แต่เขาไปด้วยความสมัครใจ ถ้าไม่มีเวลาก็ไม่ทำ ไม่เป็นการฝืนใจ
- ๑๔) คัลตันแพลนทำให้มีการช่วยเหลือกันในระหว่างเพื่อน ไม่ชวนกันทุจริต
- ๑๕) เรียนโรงเรียนธรรมดา ถ้าทบโงทขยักทำไม่เสร็จก็ต้องปล่อยให้ผ่านพ้นไปเพราะเวลาจำกัด แต่เรียนแบบคัลตันแพลนเด็กจะเอาชนะโงทขยัก ๆ บัญหายาก ๆ จนได้ เพราะให้เวลาตัวเอง
- ๑๖) เด็กกำลังเจริญทั้งทางร่างกายและปัญญา ถ้าปล่อยให้งอกงามขึ้นโดยไม่บังคับก็จะเจริญงอกงามเหมือนต้นไม้ที่ปลูกไว้ในที่อากาศโปร่ง
- ๑๗) การศึกษาแบบคัลตันแพลน เด็กจะได้เสรีภาพในทางความคิดอย่างเต็มที่ เพราะ ได้คิดเอง ไม่เป็นประจตุทาสแห่งความคิดและความรู้ของผู้อื่น (คือครู)
- ๑๘) ในเวลาที่ทำงานโดยลำพังตนเอง เด็กจะได้รับคุณสมบัติ ๆ หลายประการ คือ
ก. มีความเชื่อมั่นในตนเอง

104 หลักการศึกษา

- ข. รู้จักความรับผิดชอบ
- ค. มีความสามารถในทางตัดสินใจ
- ง. สามารถคิดทำอะไรเองโดยไม่ต้องพึ่งความคิดผู้อื่น
- จ. มีความสุขชีวิตความเป็นนิสัย

๑๕) การศึกษาแผนกคัลตันจะทำให้เด็กมี **เอกัตภาพแรง**

๒. ส่วนข้อที่เสียคือความบกพร่องในแผนการศึกษาแบบนอมนอยู่ ตั้งจะยกมากล่าวต่อ

ไปนี้ คือ

- ๑) เด็กอาจใช้เวลามากเกินไปสำหรับวิชาที่ไม่สำคัญ เพราะไม่มีความคิดพอจะตัดสินได้ว่าอะไรสำคัญหรือไม่
- ๒) เด็กจะดูตำราและฝึกชั้นนารีมากเกินไป ซึ่งอาจจะคิดเป็นนิสัยที่คอยแต่จะดูตำราเล่มอ ไม่ใช่ความคิดความจำ อีกประการหนึ่ง งานที่ทำจะไม่แสดงให้เห็นตัวจริงของผู้ทำ เพราะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามตำราเสียหมดแล้วก่อนที่จะไปถึงครู (แต่มหาวิทยาลัย เกมบริดจะเห็นว่าความสามารถอยู่ที่ตัวบุคคล ถ้าคนไม่เก่งถึงจะให้ดูตำราก็ทำไม่ได้ จึงยอมให้นักเรียนเอาฝึกชั้นนารีเข้าไปค้นในเวลาสอบได้ด้วยได้ ซึ่งเป็นวิธีที่ออกสฟอร์ดไม่ยอมให้ทำ)
- ๓) อาจเสียสายตา เพราะใช้ตามากเกินไป
- ๔) การเตรียมและรายงานหมายเหตุของครู ยุ่งยาก มีงานที่ต้องตรวจมาก ทำให้ครูทำงานหนักเกินไป
- ๕) วิชาใดที่ไม่ชอบก็ต้องการจนเบื่อเสียเหลือเกิน เพราะถ้าไม่ทำให้เสร็จตามใบมอบงาน ก็ไม่ได้เปลี่ยนงานใหม่ ในโรงเรียนธรรมดาวิชาใดที่ไม่ชอบก็ผ่านพ้นไปได้ด้วยพวก
- ๖) หนังสือโดยมากทำไว้สำหรับผู้ใหญ่ เด็กใช้เองลำบาก ไม่ใคร่ได้ประโยชน์เต็มที่

๗) โรงเรียนต้องสิ้นเปลืองค่าจัดหาหนังสือมากเกินไป

๓. การศึกษาแบบตัดต้นแปลนเป็นการเปลี่ยนวิถีเรียนของเด็กโดยตลอด เพื่อเป็นการส่งเสริมเอกัตภาพของบุคคล การส่งเสริมเช่นนี้ในเมืองเราก็ได้พยายามจัดบ้างแล้ว โดย

๑) **ให้ทุนเล่าเรียน** เด็กอายุน้อยเรียนได้สูงรัฐบาลก็ให้ทุนเรียน และถ้าอายุน้อยและเรียนดีกว่าผู้อื่นในชั้นมัธยมบริบูรณ์ก็มีโอกาสจะได้ทุนไปเรียนในต่างประเทศด้วยการให้ทุนเช่นนี้เป็นการส่งเสริมให้คนบำรุงคนให้เด่น โดยทำให้เด็กมีน้ำใจรักเรียนยิ่งขึ้น และทำให้ผู้ปกครองกระตือรือร้นในการช่วยสนับสนุนให้เด็กเอาใจใส่ในการเรียนเพื่อตนจะได้ไม่ต้องออกเงินค่าเล่าเรียนให้เด็กเอง

๒) **แบ่งชั้นตามความฉลาดและสามารถของนักเรียน** เช่นโรงเรียนหนึ่งมีชั้นที่แบ่งพวกเป็น ก. ข. และเลือกคนฉลาดไว้พวกหนึ่ง คนทึบไว้พวกหนึ่ง วิธีนี้ดีพอใช้คือสะดวกแก่การสอน และเด็กฉลาดก็ไม่ถูกรัง อีกประการหนึ่ง การเสวนาระหว่างบุคคลที่มีหัวชั้นเดียวกันจะเป็นการช่วยได้มากเพราะความคิดความรู้อยู่เหมือนกัน อาจทำให้เด็กพวกที่ทึบขึ้นรู้ สักตัวและกระตือรือร้นขึ้น (แต่ก็อาจทอดอวดได้เช่นเดียวกัน)

๓) **หาอาชีพให้** เช่น

ก. แบ่งเป็นแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ การแบ่งเช่นนี้ครูควรสังเกตนิสัยเด็กให้เห็นชัดและแนะนำผู้ปกครองตามที่ควร เท่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้มักจะแบ่งตามใจเด็กซึ่งบางทีเด็กไม่ทราบเลยว่าตนมีนิสัยในทางใดหรือบางทีก็เลือกโดยตามอย่างเพื่อนที่ถูกต้องกัน ถ้าครูมีความสนใจจะเลือกอาชีพให้เด็กได้ย่อมดีกว่าเด็กเลือกเอง บางโรงเรียนไม่มีครูพอและแบ่งนักเรียนเอาตามใจนั้นไม่ควร เช่น มีครูภาษาและวิทยาศาสตร์อย่างละคน ก็แบ่งนักเรียนเป็นสองพวก พวกละเท่าๆกัน ทั้งๆที่มีเด็กที่ถนัดรักวิชาวิทยาศาสตร์มากกว่าภาษา ทางที่ถนัดนั้นควรหาครูใหม่อีกให้พอสอนเด็กให้ได้เรียนตามนิสัย

ข. รวมวิชาชีพเข้าในหลักสูตรของโรงเรียนด้วย เช่นมีวิชาช่างไม้ เพาะปลูก
 คนตรี และวิชาครู สำหรับนักเรียนชาย และวิชาการครัว การซักฟอก
 การฝีมือ การพยาบาล การคนตรี และวิชาครู สำหรับนักเรียนหญิง การจัด
 โรงเรียนชนิดรวมวิชาชีพเข้าในหลักสูตรด้วยนี้ต้องจัดตารางสอนให้เหมาะสมจึงจะดี
 เช่นให้เรียนวิชาที่ต้องใช้ความคิดสลับกันกับวิชาที่ต้องใช้ฝีมือหรือกำลังกาย เพื่อ
 มิให้สมองเหน็ดเหนื่อยเกินไป และเมื่อออกกำลังเหน็ดเหนื่อยแล้วก็ควรถึงเวลา
 พัก ไม่ควรให้ถึงเวลาที่ต้องกลับมานั่งเขียนหรือคิดอะไรในห้องเรียน นอกจากนี้
 นั้นควรจัดวิธีสอนให้วิชาต่าง ๆ ติดต่อกันถึงกันและช่วยกัน เช่นวิชาเรขาคณิต
 สำหรับนักเรียนชายจะเอาไปใช้ในวิชาช่างไม้ได้ด้วย และสำหรับนักเรียนหญิง
 จะเอาไปใช้ในวิชาเย็บปักถักร้อยได้ วิชาสุขวิทยาก็เอาไปใช้เป็นประโยชน์แก่
 วิชาการครัวได้เช่นเดียวกัน โรงเรียนเช่นนี้ถ้าหญิงชายเรียนปนกันต้องจัดวิชา
 ให้เข้ากันโดยไม่เสียเวลา เช่นวิชาที่เรียนเหมือนกันทั้งหญิงชายก็ให้เรียนพร้อม
 กัน และวิชาที่แปลกกันก็ให้แยกกันไปพร้อมกัน เช่นเวลาที่นักเรียนชายไป
 เรียนช่างไม้ นักเรียนหญิงก็เรียนการครัว อนึ่ง ครูต้องจัดห้องเรียนให้เหมาะ
 ด้วย เช่นห้องช่างไม้ควรอยู่ไกลจากห้องเรียนอื่น ๆ เพราะถ้าอยู่ใกล้กัน เวลา
 ชั้นหนึ่งเรียนช่างไม้อีกชั้นหนึ่งอาจทวนทวนจนเรียนไม่ได้เป็นต้น

ค. มีโรงเรียนวิชาชีพโดยเฉพาะ เช่นโรงเรียนพาณิชย์กร สอนวิชาเสมียน บัญชี
 ทิมพ์ติด และตัวเลข โรงเรียนกลีกรรม สอนวิชาทำสวน ทำนา โรงเรียน
 เพาะช่าง สอนวิชาก่อสร้าง ช่างไม้ ทำอิฐ ทำกระเบื้อง ช่างปั้น ช่างเขียน
 ช่างถ่ายรูป และแกะกลึง เป็นต้น การตั้งโรงเรียนเช่นนี้ย่อมแล้วแต่ความ
 ต้องการและภูมิประเทศ เช่นในภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกก็ตั้งโรงเรียน
 กลีกรรมขึ้นให้มากแห่งกว่าโรงเรียนวิชาชีพชนิดอื่น

๕. การส่งเสริมเอกภาพของเด็กเท่าที่อยู่ในวงแห่งความสามารถของครูที่จะทำได้นั้นมีวิธีต่าง ๆ เช่น

- ๑) คัดเลือกนักเรียนที่เรียนดีเกินชั้นให้เลื่อนชั้นขึ้นในการสอบซ่อม ไม่รังไว้โดยให้คอยเลื่อนพร้อมนักเรียนธรรมดาในคราวสอบไล่ปลายปี
- ๒) มีการสอนพิเศษในทางที่เด็กมีแว้วว่าจะดีได้มาก
- ๓) เด็กชอบทางใด (ที่ควร) ถ้ามีโอกาสจะให้รางวัลก็ให้หนังสืออันเป็นความรู้ในทางนั้น
- ๔) พยายามหาโอกาสให้เด็กได้เปิดหูเปิดตา เช่นพาไปให้รู้ให้เห็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่าง ๆ
- ๕) สอดส่องหาโอกาสรู้ความสามารถของเด็ก
- ๖) แนะนำผู้ปกครองในเรื่องอาชีพของเด็ก

๕. มีข้อสำคัญที่พวกเราผู้เป็นครูจะต้องใช้ความระวังในการส่งเสริมความสามารถของเด็ก คือ ถ้าส่งเสริมมากเกินไปอาจทำให้เด็กหมกมุ่นในการเรียนจนเสียทางสมาคมและเสียทางอนามัยซึ่งเป็นสิ่งสำคัญแก่ชีวิตได้ ในขณะที่ส่งเสริมความสามารถครูจึงควรสอนให้เด็กเข้าใจถึงความสำคัญและความจำเป็นของการสมาคมและการอนามัยด้วย นอกจากนั้นธรรมชาติของมนุษย์มีอายุ ๒ อย่าง คือ อายุจริง อย่างหนึ่ง กับ อายุบัญญัติ อย่างหนึ่ง ถ้าใช้วิธีวัดเชาวน์ดู (Mental test) จะแลเห็นได้โดยง่าย เด็กบางคนอายุจริง ๘ ขวบอาจมีอายุบัญญัติสูงเท่ากับเด็กอายุ ๑๐ ขวบ หรือเด็กอายุ ๑๓ มีอายุบัญญัติเสมอกับเด็ก ๑๐ ขวบก็ได้ ถ้าเด็กใดอายุบัญญัติสูงเรียนได้สูงโดยไม่ต้องเข็นก็ควรส่งเสริมและสอนวิชาให้สูงตามอายุบัญญัติ มิฉะนั้นเด็กเองจะเห็นการเรียนเป็นของเล่น เพราะง่ายเกินไป

๖. การส่งเสริมความสามารถของนักเรียนน่าจะทำได้อีกโดยวิธีหนึ่ง คือแบ่งชั้นเป็น ๓ พวก พวกดี, พวกธรรมดา, และพวกอ่อน สำหรับพวกธรรมดาชั้นนี้มีการสอบไล่เพื่อเลื่อน

108 หลักการศึกษา

ชั้นตามธรรมดา คือปีละครึ่ง พวกที่อ่อนสอบเพื่อเลื่อนชั้น ๑๕ เดือนต่อครึ่ง ส่วนพวกที่ตีความ
สามารถมากกว่าพวกธรรมดาทำให้การสอบเพื่อเลื่อนชั้นราว ๑๐ เดือนต่อครึ่งเป็นต้น แต่ข้อจำกัด
เช่นนี้เด็กที่ฉลาดจะจบโรงเรียนเร็วเกินไป จะเข้ามหาวิทยาลัยหรือเข้าทำงานก็ไม่ได้เพราะอายุน้อย
อีกประการหนึ่ง ให้เรียนเร็วนักอาจจะมีผล เพราะแทนที่จะเป็นขบให้ชั้นกลับอาจจะทำให้
สมองมันไปได้ จึงควรจัดอย่างอื่น คือแก้หลักสูตรและจัดตารางสอนให้เหมาะสม ในปีที่ ๒ เด็ก
ทั้ง ๓ พวกมีการเรียนชั้นปีละครึ่งเท่ากัน และเด็กธรรมดาเรียนตามหลักสูตรและตารางสอน
ธรรมดา แต่เด็กพวกที่อ่อนควรให้ยกเว้นวิชาที่ไม่จำเป็นออกเสียบ้าง เช่น วิชากรณ์ไทยไม่เป็น
วิชาจำเป็นมากนักก็ให้ตัดเสีย ไม่ต้องเรียน เอาเวลาไปเรียนวิชาอื่นที่จำเป็นกว่า เช่น พวก
ธรรมดาเรียนเลขคณิต ๒ ชั่วโมงในหนึ่งสัปดาห์ พวกที่อ่อนต้องเรียน ๓ ชั่วโมงจึงจะเข้าใจดี
เป็นต้น ส่วนเด็กพวกที่ฉลาดนั้นเรียนได้โดยไม่ต้องซ้ำทวนมาก เช่นเรียนเลขคณิตชั่วโมงครึ่งจะ
รู้เท่าเด็กพวกธรรมดาเรียน ๒ ชั่วโมง ก็ย่อมมีเวลาเหลือ ครูจึงจะช่วยส่งเสริมเอกัตภาพให้เด่น
ขึ้นได้ โดย

- ๑) ตัดตารางสอนธรรมดาให้สั้นเข้า ให้เรียนวิชาต่าง ๆ เต็มตามหลักสูตร
ธรรมดาโดยไม่ต้องสอนซ้ำทวนโดยไม่จำเป็น
- ๒) สอนความรู้พิเศษให้ เช่นสอนวิธีค้นคว้าเรียนด้วยตนเอง สอนวิธีใช้
ห้องสมุด และให้โอกาสทำการค้นคว้าต่าง ๆ
- ๓) ให้ทำงานพิเศษ เช่นให้ทำหนังสือพิมพ์ เล่นละคร และทำใช้โวหาร
- ๔) สอนภาษาเพิ่มให้อีกเป็นพิเศษ เช่นภาษาจีนหรือภาษาเยอรมัน
- ๕) สอนศิลปพิเศษ เช่น ดนตรี เขียนภาพ ระบายสี แต่งโคลงฉันท์ กาพย์
กลอน และบทละคร
- ๖) ผ่อนผันให้เอาเวลาที่เหลือสำหรับวิชาที่แก่แล้วไปเรียนวิชาที่อ่อนได้ตาม
ลำพัง (ก็วัดกันแปลน)

- ๗) ให้ทำหัตถกรรมพิเศษตามที่เห็นเหมาะสม เป็นการเพิ่มวิชาและแก่นิสัย สำหรับผู้ที่ได้แต่ใช้ปัญญา ทำงานด้วยมือไม่เป็น
- ๘) พาไปฟังปาฐกถา ฟังดนตรี ดูละครหรือดูหนังดี ๆ ที่จะเป็นการช่วยในการศึกษา และพาไปดูสิ่งที่เป็นการเพิ่มความรอบรู้ต่าง ๆ เช่นพิพิธภัณฑ์ หอพระสมุด การไฟฟ้า การประปา โรงงานทำกระดาษ โรงงานทอผ้า ฯลฯ
- ๙) ใ้มีการพละศึกษาพิเศษสำหรับผู้ไร้ร่างกายอ่อนแอ

๗. การจัดการศึกษาให้เด็กฉลาดตามวิธีทดลองมานับว่าเป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมเอกัตภาพได้เป็นอันมาก แต่อาจมีผู้ไม่เห็นพ้องด้วย และคัดค้านว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีสมภาพ ควรให้โอกาสเท่ากันและให้เรียนอย่างเดียวกัน สำหรับผู้คัดค้านเช่นนี้ ก็จะแก้ได้ว่าเมื่อมนุษย์มีสมภาพและมีโอกาสเท่ากันเช่นนั้นแล้วในสิ่งจะลดโอกาสของผู้ที่มีความสามารถมากเสียโดยบังคับให้ต้องเรียนเท่ากับผู้ที่มีความสามารถน้อยกว่าเล่า? ข้อคัดค้านอีกข้อหนึ่งก็คือ เด็กที่ฉลาดย่อมมีโอกาสจะเรียนจบได้โดยเร็ว ถ้ามิจะให้เรียนวิชาอื่นให้มากกว่านักเรียนธรรมดาเพื่อให้คอยเล่นชกพร้อมกับนักเรียนธรรมดาแล้วน่าจะเป็นภาระอันหนักแก่ผู้ปกครองที่คัดค้านเป็นอันมาก วิธีแก้ปัญหานี้ข้อหนึ่งก็คือ ถ้าเด็กใดเรียนดีจริง ๆ ก็ควรให้ได้รับทุนเล่าเรียน เพื่อให้ผู้ที่มีทุนน้อยมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องตามความสามารถ

๘. การจัดการศึกษาโดยวิธีแบ่งเด็กเป็นพวกเพื่อส่งเสริมเอกัตภาพให้เด่นออกมานั้นครูกับนักจิตวิทยาต้องร่วมมือกัน คือครูควรต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในจิตวิทยาด้วย เพื่อจัดการบังคับไปนี้ คือ

- ๑) คอยดูว่าเมื่อไรจะควรแยกเด็กคนไหนไปสอนพิเศษ
- ๒) คัดเลือกเอาแต่คนดีแท้ ๆ ไม่ใช่เลือกตามความสมัครของเด็ก เพราะครูต้องเป็นผู้รับรองว่าถ้าจะสอนวิชาอื่น ๆ ให้เด็กต้องสอบไล่วิชาธรรมดาที่สอนกันอยู่ในชั้นธรรมดาได้ มิฉะนั้นก็เท่ากับเป็นการทำโทษ

110 หลักการศึกษา

- ๓) คอยวัดเชาวน์คติเสมอ และเทียบกับงานว่าเจริญขึ้นหรือเลวลง และระวังงานธรรมดาของเด็กอย่าให้เสีย
- ๔) เลือกวิชาที่จะตัดหรือที่จะเพิ่มและทำหลักสูตรให้เหมาะสม
- ๕) หาวิธีสอนให้เหมาะสมและแปลกไป วิธีสอนเด็กพวกฉลาดกับวิธีสอนเด็กพวกโง่ไม่ควรจะเหมือนกัน
- ๖) คิดการล่วงหน้านาน ๆ การล่วงหน้าสำหรับเด็ก
- ๗) หาครูให้เหมาะสม ให้มีความสามารถเป็นพิเศษ และหาทุนให้พอจ้างผู้ชำนาญได้ข้อแก่การ

การจัดโรงเรียนเช่นว่านี้จัดได้ไม่ยาก ถ้ามีทุนพอจะจัด ความจริงนี้เป็นของควรทำ และน่าจะมีโรงเรียนชนิดที่จัดเฉพาะเช่นนี้บ้างในเมืองเราอย่างน้อยสักแห่งหนึ่ง เพราะจะมีประโยชน์มากในการบำรุงคนดีให้เด่นขึ้น

ปาฐกถาที่ ๑๓

๑๗ กันยายน ๒๔๗๗

๑. การศึกษาในชั้นอุดมเป็นไปในทางส่งเสริมเอกัตภาพทั้งนั้น เช่นในมหาวิทยาลัย มีวิชาต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามถนัด เพราะการมีวิชาต่าง ๆ ให้เลือกนี้เป็นหลักของการมหาวิทยาลัย แต่การศึกษาในชั้นมัธยม นอกจากวิธีตัดสินแปลนแล้ว วิธีอื่นยังไม่สู้ใช้กันแพร่หลายนัก ในสหรัฐอเมริกาที่มีวิธีการศึกษาอย่างหนึ่งสำหรับผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมมาแล้วและ

ยังไม่ไปมหาวิทยาลัยไม่ได้ หรือไม่ต้องการไปมหาวิทยาลัย ให้ได้เรียนวิชาเพื่อส่งเสริมความสามารถ
โรงเรียนเช่นนี้เรียกว่า Junior College. Junior College ในอเมริกาเกิดขึ้นภายหลังกองทัพอากาศ
สงคราม ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ มีโรงเรียนชนิดนี้ตั้งขึ้น ๕๓๘ โรงเรียนใน
อเมริกาและเมืองจีน ถึงแม้ยังอยู่ในสมัยเศรษฐกิจตกต่ำก็เจริญเป็นอันมาก โรงเรียนชนิดนี้มี
จุดประสงค์สำคัญที่จะยกมากล่าวในที่นี้บ้าง คือ

- ๑) เตรียมตัวให้เด็กที่จะเข้ามหาวิทยาลัย เพราะการเรียนในโรงเรียนธรรมดาครบถ้วน
กวัดขันนัก แต่การเรียนในมหาวิทยาลัยปล่อยให้มีความเครียดที่ วิธีศึกษาจึงผิด
กันไกล Junior College มีเด็กให้มีความเคยชินและความรู้ใกล้เข้าไปทางมหา
วิทยาลัย
- ๒) จัดวิชาความรู้ทั่วไปให้เรียนอีก ๒ ปี เพื่อสอนให้คนเข้าใจโลกและเป็นพลเมืองดี
ของชาติ
- ๓) จัดวิชาที่งานอาชีพให้ศึกษาให้สูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น วิชาวิศวกรรม วิศว
กรรม พาณิชยการ พยาบาล บรรณารักษ์ และเลขานุการ ผู้ที่ศึกษาวิชาตาม
หลักสูตรเหล่านี้แล้วก็จะสามารถหาอาชีพได้ เช่นเป็นผู้ช่วยนายช่าง ผู้ช่วยนายแพทย์
และเป็นเลขานุการ ที่มีความรู้พอสมควร เป็นต้น

๒. เอกภาพของบุคคลประกอบกันได้ด้วยลักษณะสำคัญ ๒ อย่าง คือ

- ๑) ความเป็น "คน" คือมีน้ำใจดี มีศีลธรรม และมีนิสัยดีงาม
- ๒) ความฉลาดและสามารถ

ลักษณะสำคัญสองประการนี้ถ้าได้พยายามส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้พร้อมกันแล้วจะดีสุด
พวกเราผู้เป็นครูต้องใช้ความระวังอย่างกวัดขัน เพราะโอกาสที่จะดีได้แต่ทางเดียวนั้นมีมากกว่าที่จะ
ดีได้ทั้งสองทาง เช่นส่งเสริมเด็กคนหนึ่งให้มีความฉลาดและสามารถได้ แต่เด็กคนนั้นอาจมี
ความเป็นคน น้อยไป คือ

112 หลักการศึกษา

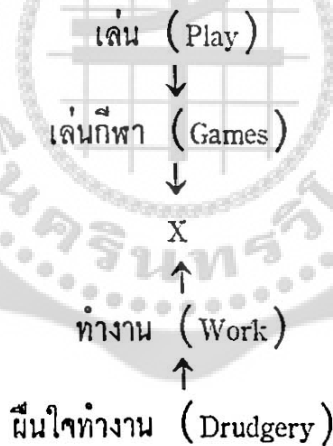
- ๑) มีใจจดจ่ออยู่กับงานจนกลายเป็นมนุษย์ที่ไม่น่าสนใจเลย
- ๒) เรียนได้ ๕๐ เปอร์เซ็นต์เสมอ จนไม่เห็นการเรียนเป็นของแปลก บางทีเลยดูถูกผู้อื่น
- ๓) หมั่นเรียนและเรียนเป็นเครื่องจักร เช่นอ่านไม่เป็นสำเนียงอย่างคนธรรมดา ฯลฯ
- ๔) ขาดการสมาคมและขาดการทะเลาะศึกษา
- ๕) สายตาเสีย และมีนอยุ่เสมอ

การกระทำตนนี้ยากกว่าทำซื่อ เพราะต้องบังคับขยี้ใจ ธรรมชาติของมนุษย์จึงเหมือนกับน้ำ คือไหลลงที่ต่ำเสมอ ในที่ที่เด็กอยู่รวมกันมาก ๆ เช่นโรงเรียน คนเลวจึงนำให้คนอื่นเลวตามตนได้ง่ายกว่าที่คนดีจะนำผู้อื่นให้ดีตาม นอกจากนั้น มีผู้คิดว่าในโรงเรียนมีการแข่งขันกันมาก คนไม่เก่งพยายาม แต่คนเก่งลงท้ายไม่พยายามเพราะถือตัวว่าเก่งแล้ว เป็นหน้าที่ของโรงเรียนและของครูที่จะบำรุงเอาคุณภาพของเด็กโดยบำรุงชนพร้อมกันทั้ง ความเป็นคน และ ความฉลาดสามารถ ในการทำงาน

๓. ดัดตนแปลนเป็นวิธีหนึ่งที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเติบโตขึ้นโดยธรรมชาติ ใครมีความฉลาดความสามารถอยู่ในตัวเพียงใดก็ให้ความฉลาดความสามารถเหล่านั้นเติบโตงอกงามขึ้นได้เต็มที่อย่างไรไม่มีอะไรขัดขวาง เป็นวิธีเปิดโอกาสให้เต็มที่ อีกวิธีหนึ่งก็คือวิธีที่เอาการเล่นมารวมกับการเรียน นักจิตวิทยาเห็นการเล่นสำคัญมากสำหรับชีวิตเด็ก เลยพยายามที่จะเปลี่ยนทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นการเล่น และให้การเรียนของเด็กเป็นการเล่นด้วย นักจิตวิทยาบางคนรวมเอาการเล่นเข้าเป็นสัญชาตญาณอันหนึ่ง โดยกล่าวว่า การเล่นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติทั้งในสัตว์และมนุษย์ ฉะนั้น ในตัวเด็กจึงมีการเล่นอยู่เสมอ แปลกกว่าสัญชาตญาณอื่น ๆ เพราะ Play กับ Curiosity นี้ไม่ต้องมีอะไรมากระตุ้นหรือยุแหย่เลย ปลดปล่อยเด็กไว้โดย ๆ ในห้องที่ว่างเปล่าไม่มีอะไรเลยเด็กก็เริ่มเล่นเอง ไม่ต้องมีเครื่องมือหรือเครื่องเล่นเด็กก็กระโดดโลดเต้นไปเองไม่ช้าแต่เด็ก แม้ผู้ใหญ่ก็เล่นกันมาก และให้กำลังกายกำลังความคิดแก่การเล่นอย่างมาก ชาติ

โตประเทศโตยิ่งเจริญก็ยิ่งมีการเล่นมาก ดูอย่างกรีกโบราณซึ่งเจริญมากเป็นต้น อย่างฟุตบอล
ในเมืองอังกฤษ เล่นชิงถ้วยที่เวมเบลด คนดูกันตั้งแสนกว่า และที่เข้าดูไม่ได้เพราะไม่มีที่อีกมาก
เมื่อตัดการเล่นออกจากตัวคนไม่ได้ประการหนึ่ง เห็นว่าคนให้กำลังความคิดกำลังกายแก่การเล่น
มากประการหนึ่ง และเห็นได้ชอบการเล่นมากอีกประการหนึ่ง นักศึกษาจึงพยายามหิบบเอากการ
เล่นมาทำให้เป็นประโยชน์ คือเอามาผสมกับการเรียน ทำให้การเล่นมีประโยชน์และทำให้การ
เรียนไม่น่าเบื่อ เป็นการตีด้วยกันทั้งสองข้าง เวลาเล่นไม่มีอะไรบังคับกายบังคับใจ ทั้งร่างกาย
และทั้งจิตใจเจริญได้เต็มที่ และเมื่อเจริญได้เต็มที่ทั้งสองอย่างนี้แล้ว ความดี ความฉลาด
ความสามารถ ในตัวบุคคล คือเด็ก ก็จะมีแต่เด่นขึ้นมา

๕. ก่อนที่จะกล่าวต่อไป จะขอลอง Study จิตใจของเด็กดูก่อนว่าเวลาไหนเป็นอย่างไรว
เราจะเขียนได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

- คำอธิบาย ๑) การเล่น คืออย่างที่ ๑ นั้นได้แก่การกระโดดโลดเต้น วิ่งไปมา เข้าทยอกกัน
จับก้อนอิฐขว้างปาเล่นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ไม่มีอะไรบังคับกายบังคับใจเลย
ไม่มีจุดประสงค์ เริ่มเมื่อใดจบเมื่อใดก็ได้
- ๒) การเล่นกีฬา นั้นได้แก่การเล่นที่จัดขึ้น เช่นลิงชิงหลัก มอญซ่อนผ้า ตลอดจน
เน็ตบอลล์ ฟุตบอลล์ ฯลฯ มักจะเล่นเป็นหมู่ มีกฎบังคับ แต่กฎนี้เราก็ดึง

114 หลักการศึกษา

ชั้นเองตามใจของผู้เล่น กฎเหล่านี้บังคับกายนับจับใจอยู่บ้าง มีจุดประสงค์จะชนะ และโดยมากมีกฎเกณฑ์แห่งเวลาเริ่มและเวลาเลิก

๓) **การทำงาน** ได้แก่การเรียนหนังสือสำหรับเด็กนักเรียนและทำมาหาเลี้ยงชีพสำหรับผู้ใหญ่ มีกฎบังคับซึ่งคนอื่นเป็นผู้ตั้งให้ เช่นครูบังคับให้เด็กเรียนหรือความจำเป็นบังคับให้ผู้ใหญ่ทำงานหากิน ภายใต้อุปนิสัย นักเรียนจะยืนเดินเล่นในชั้นไม่ได้ จะคิดท้อซ่านเล่นในชั้นไม่ได้ มีจุดประสงค์ที่จะทำงานให้สำเร็จ ต้องทำตั้งแต่เช้าจนบ่ายวันละนาน ๆ

๔) **การฝืนใจทำงาน** นั่นคือทำอย่างเป็นทาส ไม่อยากทำเลย แต่ถูกบังคับกดขี่ เช่นเกลียดเลขเสียจนเกลียดเกิน ครูก็บังคับให้ทำโดยเอาไม่ริ้วมาชู้ หรือนายใช้ บ่าวให้ทำงานหนักที่ไม่เต็มใจทำ หรือคนต้องทำงานเพราะความจำเป็นอย่างหนัก บังคับว่ามีอะนั่นจะอดตาย แต่งานที่ทํานั้นเกลียดเสียเหลือเกิน ถูกสั่งเหล่านั้น บังคับเป็นทาสอยู่ตลอดเวลา เราฝืนใจจิตใจตัวเอง ใจถูกบังคับบีบคั้น ภายใต้อุปนิสัยให้ทนนิ่งอยู่ จุดประสงค์แรงที่สุดเพราะรู้ว่าถ้าไม่สำเร็จจะมีภัย ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์อยู่ในตัวว่าเราต้องทำ ถ้าไม่เสร็จหรือไม่ถึงเวลาก็เลิกไม่ได้

ส่วน X ซึ่งอยู่ตรงกลางนั้นคืออะไรอย่างหนึ่งซึ่งอยู่ระหว่าง เล่นกีฬา กับ ทำงาน

การเล่นนั้นเด็กปล่อยกายปล่อยใจมากที่สุด ใจโปร่ง กาย Free แต่ประโยชน์โดยตรงไม่มี

เล่นกีฬานั้นเด็กปล่อยกายปล่อยใจพอสมควร ใจโปร่งพอสมควร กาย Free พอควร แต่ประโยชน์มีน้อย

ทำงานนั้นใจกายถูกบังคับ ใจไม่โปร่ง กายไม่ Free แต่มีประโยชน์

ฝืนใจนั้นใจกายถูกเคี่ยวเข็ญอย่างหนัก ใจถูกบีบคั้น กายทนทุกข์ แต่มีประโยชน์มากสำหรับงานที่ต้องทำให้เสร็จ

๙. การเล่นเกมของเด็กเป็นการที่จริงจังที่สุด เด็กชอบเล่นเอาจริง ๆ จัง ๆ จนเพลินมาก ปรกติหนึ่ง อีกปรกติหนึ่ง เมื่อเราคิดดูว่าการเล่นเกมอะไรก็เห็นได้ว่าเป็นการจริงจังที่สุด

๑) การเล่นเกมเป็นการฝึกซ้อมสำหรับการว่ายน้ำ เด็กหญิงชอบเล่นตุ๊กตา เพราะจะต้องเป็นมารดาเด็กในภายหน้า ลูกแมวปล้ำกันนั้นซ้อมไว้สำหรับ ภายหน้าที่จะต้องปล้ำกับศัตรู ลูกแมวตะครุบของเล่นที่ซ้อมไว้สำหรับ จับหนู

๒) การเล่นเกมคือ ชีวิตของคนอันย่อม ๆ นั้นเอง เด็กยังเล็กอยู่ก็ต้องเล่นของ เล็ก ๆ ไปก่อน เด็กที่จับตุ๊กตาทหารมาตั้งเป็นแถวกับนะโพลีเลียนจัด กองทัพนั้นคล้ายกันอย่างยิ่ง จะผิดกันก็แต่หนักหรือเบาใหญ่หรือเล็กเท่า นั้น (Different in degree, not in kind)

๓) การเล่นเกมโดยมากเพื่อหาความรู้ โดยไม่รู้ สึกตัว ดังที่ได้เคยกล่าวแล้วใน วันก่อนว่าขณะที่จับของสิ่งหนึ่งวางไปเล่นก็ได้เรียนรู้ว่าสิ่งนั้นหนักเท่าใด จะปาไปได้ไกลเท่าใด และกำลังแขนทาน้ำหนักเท่าใด เป็นต้น

เมื่อเป็นดังนี้ เราจึงควรที่จะพิจารณาศึกษาถึงการเล่นเกมของเด็กและนำมาใช้ให้เป็น ประโยชน์

๑๐. การเล่นเกมของเด็กตามธรรมชาติเป็นของดี แต่ตามธรรมชาติक्रमักส่งให้นักเรียนหยุด เล่นอยู่บ่อย ๆ ทั้งนี้เพราะครุณึกถึงงานของตนเป็นใหญ่โดยไม่รู้ สึกตัว คือนึกว่าการเรียน เท่านั้นที่มีประโยชน์สำหรับเด็ก ความจริงหนังสืออันมนุษย์เป็นผู้สร้าง แต่เด็กนั้นธรรมชาติเป็นผู้ สร้าง เด็กดีกว่าหนังสือซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจเป็นอันมาก เราจึงควรนึกถึงความดีของตัวเด็กมากกว่า ความดีของหนังสือ มีผู้เปรียบเทียบอย่างน่าฟังว่าการที่เรียกเด็กกำลังเล่นอยู่ให้มาเรียนนั้นเหมือนกับเรียกRobin Hood ให้มาเรียนหนังสือ เรียกเด็กที่กำลังเขียนอะไรเล่นให้มาเรียนก็ เหมือนกับแย่งกระดาษของเชกสเปียร์ไปทิ้งเสีย แล้วบังคับให้มาอ่านหนังสือของคนอื่นที่เลวกว่า

เพราะเด็กนั้นอาจกำลังสมองโปร่ง ถ้าปล่อยให้เขียนอยู่ตามใจในขณะนั้นสมองอาจมีโอกาสเจริญกึ
จนเป็นกวีเรื่องนามก้ได้ ค้ล ข้อห้ามของมนุษย์มีมากมายหลายร้อยประการ แต่ศีลข้อที่ห้ามว่า
อย่าห้ามเด็ก นั้นไม่มีอยู่ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายมาก เพราะผู้ใหญ่มักจะทำห้ามเด็กไม่ให้เล่นเสมอ
โดยมิได้นึกว่าการเล่นเป็นของที่มีประโยชน์อย่างหนึ่ง

๓๓. ความแตกต่างระหว่างคำว่า “เด็กเรียนรู้” กับ “ครูสอนเด็ก” นั้นมีอยู่เป็นอัน
มาด ฉะนั้นการจะเรียนอะไรต้องให้ไปเองโดยไม่ฝืนจึงจะได้ดี การเรียนด้วยใจสมัครนั้นได้ผลดี
งามและไม่เหน็ดเหนื่อย ช่างเขียนที่ดูไม่เหน็ดเหนื่อยในงานของตนและรู้สึกสนุก หรือนักดนตรีที่
สนุกในงานของตนและทำได้ผลดีงามนั้น ก็เพราะในศิลปะทั้งสองนั้นมีการเล่นแถมอยู่ด้วย การที่เรา
ทำงานรู้สึกเหนื่อยหรือเด็กที่เรียนรู้สึกเบื่อก็เพราะไม่มีการเล่นแถมอยู่ ถ้าปล่อยให้เด็กเล่นตาม
ลำพังจะแลเห็นได้ว่าร่างกายและสมองของเด็กยังขาดอะไรและไม่ต้องการอะไร เช่นเด็กที่พอปล่อยให้
วิ่งนั่นแสดงว่าร่างกายยังขาดการออกกำลังกาย แขนขาดต้องการยืดให้เจริญเติบโตขึ้นเพราะยังเจริญ
ไม่พอ เด็กที่พอปล่อยให้ไปนั่งขีดเขียนหรือคิดทำอะไรเล่นแสดงว่ายังใช้ความคิดไม่มากพอสมองยัง
ต้องการใช้คิดอยู่ เป็นความต้องการของธรรมชาติ ถึงผู้ใหญ่เหมือนกัน ผู้ที่ทำงานอยู่ทงวันพอ
ได้พักก็มักจะอยากกระโดดโลดเต้น เช่นเทนนิสหรือฟุตบอล แต่ผู้ที่ต้องทำงานเดินอยู่ทงวันแล้ว
พอได้พักย่อ้มจะอยากนั่งหรือนอน ไม่อยากกระโดดโลดเต้นเลย ทั้งน้กเพราะเป็นความต้องการ
ของธรรมชาติเช่นเดียวกัน

๓๔. การงานทุกอย่างต้องเริ่มด้วยความสนใจจึงจะดี ถ้าไม่มีความสนใจเป็นทุนอยู่
แล้วทำอะไรก็ไม่เป็นผล การเรียนมาก ๆ โดยฝืนใจสู้เรียนแต่น้อยโดยไม่ฝืนใจไม่ได้ เด็กบางคน
ถูกสอน ก. ข. อยู่ตั้งปีก็จำไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กไม่สนใจ ถ้าทำให้เกิดความสนใจได้ คือเอา
การเล่นมาผสมกับการเรียน เช่นยู่ให้ต่อเศษไม้หรือตัดกระดาษเป็นรูปตัวหนังสือ เด็กจะเรียนได้
เร็วกว่าเป็นอันมาก งานกับเล่นควรผสมผสานกัน เพื่อปลุกความสนใจในงาน ถ้าแยกกัน งาน
จะเป็นการฝืนใจและเล่นจะไม่มีประโยชน์ ถ้าทำการเรียนให้สนุกเด็กอยากจะทำและอยาก
ทำการค้นคว้าต่าง ๆ

๑๓. การที่จะเอาการเล่นมาผสมกับการเรียนนั้นไม่ใช่งานที่ยากอะไรนัก ถ้าตั้งใจก็ควรจะทำให้ ข้อสำคัญนั้นเราต้องนึกถึงนักเรียนเป็นใหญ่ ถ้าครูผู้ใดตั้งหน้าว่าจะไปสอนโดยไม่คำนึงว่าเด็กจะสนใจหรือไม่ก็แปลว่าครูผู้นั้นเข้าใจหน้าที่ของตนผิด เพราะหน้าที่ของครูคือ “ทำให้เด็กรู้” มิใช่ “สอน” ไปโดยเด็กไม่ได้ความรู้ และเด็กจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีความสนใจ

เด็กชอบสิ่งใดเด็กก็มีความสนใจในสิ่งนั้น ไม่ชอบสิ่งใดก็ไม่มี ความสนใจในสิ่งนั้น ถ้าจะคิดดูสักหน่อยก็จะเห็นได้ว่าเด็กโดยมากไม่ชอบการเรียนแทบทุกชาติทุกสมัย จนเช็กสเปียร์กล่าวไว้ว่าเด็กเดินมาโรงเรียนเหมือนหอยคลาน ^{๕๕} ทงหนักเพราะขาดความสนใจในโรงเรียนและการเรียน สมัยเด็กอยู่ที่โรงเรียนจนเย็นไม่อยากจะกลับบ้านก็มีมากจริงอยู่ แต่เป็นเพราะอยากอยู่เล่นฟุตบอลล์ คู้ฟุตบอลล์ หรืออยากอยู่เล่นอย่างอื่น มิใช่อยากอยู่เรียน แต่ถ้าเอาการเล่นเข้าผสมกับการเรียนสำเร็จแล้ว การเดินมาโรงเรียนของเด็กก็จะเร็วขึ้น และสถิติแห่งการหนีโรงเรียนก็จะลดต่ำลง

๑๔. สถานที่ช่วยได้มากในการสร้างความสนใจในการเรียนของเด็ก ถ้าโรงเรียนมีสนามหญ้า มีสวนดอกไม้และต้นไม้ใหญ่ การเรียนแบบเล่นก็จะขยายกว้างออกไปได้อีก คือพาเด็กไปเรียนที่ไร่ร่มไม้ใหญ่ เป็นต้น เด็กชอบอยู่ในที่แจ่มมากกว่าในห้องเรียน เพราะสมองโปร่งและมีอิสระมากพอควร คือจะเดินไกลใครหรือไปนั่งกับเพื่อนนักเรียนคนใดก็ได้ ถ้าครูให้นักเรียนไปเก็บดอกไม้มาดอกหนึ่ง สมมุติว่าดอกกุหลาบ แล้วเลยกล่าวถึงธรรมชาติหรือให้นักเรียนช่วยกันแต่งโคลงเรื่องดอกกุหลาบดอกนั้น หรือกล่าวถึงบทละครเรื่อง *มัทนะพาธา* ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ การสอนแบบนี้ได้มีผู้ลองทำกันแล้วและบอกว่าได้ผลจริง ๆ ดีกว่าที่จะเรียนในชั้นและครูเริ่มพูดว่า “นั่งนิ่ง ๆ วันนี้เราจะเรียนกวีนิพนธ์ไทย บทละครเรื่องมัทนะพาธาเป็น ๆ ละ” เซอร์ ระเบิดนทรนาถตะกอร นักปราชญ์และนักเขียนคนสำคัญของอินเดียในปัจจุบันนี้ ก็ได้เล่าไว้ว่า ในโรงเรียนที่เขาสร้างขึ้นนั้นเขาให้เด็กไปเรียนที่ใต้ต้นไม้อย่างในสมัยโบราณสอนให้เด็กเล็ก ๆ เขียนตัวหนังสือลงในใบไม้ใหญ่ ๆ และได้ผลดีเป็นอันมาก

๑๕. การสอนบทนิพนธ์ละครพูดทั้งที่แต่งเป็นกลอน เช่น *เวณีสวานิช* และที่แต่งเป็นคำพูดธรรมดาที่จะทำให้เด็กสนใจก็คือให้นักเรียนเป็นตัวละครตัวละคน พอถึงบทของใครก็ลุกขึ้น

อ่าน ก่อนอื่นเด็กต้องอยากรู้เรื่อง ควรปล่อยให้อ่านไปจนจบองค์หรือจบเรื่อง ครูช่วยอธิบายตอนที่ที่ยากเพียงเล็กน้อย หรือไม่อธิบายเลยก็ได้ อ่านครั้งที่ ๒ ควรให้นักเรียนทำเสียงเหมือนตัวละคร คือตอนโกรธก็ให้ทำเสียงโกรธ หรือให้ทำท่าทางด้วยบ้าง ครูช่วยอธิบายตอนยากเพิ่มเติม และเมื่อเด็กไม่เข้าใจก็คงทำเสียงไม่ถูกหรือท่าท่าไม่ถูก บางทีนักเรียนจะเป็นผู้ถามครูเองว่าคำพูดตอนนั้น ๆ หมายความว่าอย่างไร เป็นการอยากรู้ อยากเข้าใจของนักเรียนเอง ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ อย่างซึมซาบ ถ้าครูมีเหตุผลอธิบายเสียทุกแห่งเมื่ออ่านครั้งแรก นักเรียนจะสนุกน้อยไป ถ้าได้เริ่มทำเช่นนั้นแล้ว วันใดวันหนึ่งเมื่อครูป่วย ไม่มีครูแทน นักเรียนอาจจัดการเรียนกันเองโดยลำพังก็ได้ ถ้าสอนตามแบบธรรมดา ถ้าครูป่วย นักเรียนก็ไม่อาจเรียนเองได้ ข้าจะซุกซนกันอย่างไรที่เวรทราบดีอยู่แล้วด้วย

๑๖. การสอนคณิตศาสตร์ก็ทำอย่างผสมกับเล่นได้มาก เพราะวิชาอันกว้างขวาง เกี่ยวกับการเป็นไปของมนุษย์มากที่สุด ให้นักเรียนทำเองด้วยมือได้มาก เช่นจะสอนเรขาคณิตบท Pythagoras Theorem ว่ารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสบนด้านยาวที่สุดของรูปสามเหลี่ยมมุมฉากจะเท่ากับรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสบนด้านอีกสองด้านรวมกันเป็นต้น ตามธรรมดา นักเรียนจำวิธีพิสูจน์ได้ยากเหลือเกิน ถ้าครูให้เด็กลงไปพิสูจน์ เขาไม่บ่งเป็นหลักแล้วซึ่งเชื่อกให้เป็นรูปที่พิสูจน์แล้ว นักเรียนจะเข้าใจซึมซาบและจำได้ดี คู่กับคำที่เสียเวลา อีกวิธีหนึ่งให้ทำแบบไม่หรือกระดาษแข็งแล้วเลื่อยหรือตัดเอามาซึ่งให้ดูว่าหน้าหนักรูปสี่เหลี่ยมใหญ่จะเท่ากับอีก ๒ รูปหรือไม่

๑๗. เมื่อสอนถึง Ratio proportion หรือเส้นขนาน หรือ Similar figures ครูจะทำให้เด็กสนใจได้โดยหาโอกาสบอกให้รู้ ถึงวิจิตรความกว้างของถนนหรือแม่น้ำลำคลอง ความสูงของต้นไม้ หรือของเพดานห้องเรียนนั่นเอง โดยไม่ต้องข้ามฟากหรือขึ้นป้ายเลย การบอกวิธีเหล่านี้เป็นการเอาเล่นมาผสมด้วยนิดหน่อย แต่ครูโดยมากมักเพียงแต่บอกเท่านั้น หมายความว่ายังไม่เคยทำให้นักเรียนสักคนจ้องดูกระดานดำไปสักหนึ่ง ภายหลังจากลิมทางที่ที่สุดควรจะพานักเรียนไปพิสูจน์ ความกว้างและความสูงเหล่านี้จริงๆ เมื่อคำนวณแล้วให้วัดสอบดู นักเรียนจะสนุกและสนใจมาก และจะจำได้ไม่ลืม เครื่องมือไม่ต้องการมาก ไม่บรรทัดอันเดียวก็พอแก่การ

๑๘. การเลือกโจทย์ที่สำคัญมาก ถ้าโจทย์ที่นักเรียนจะสนุกสนใจและอยากเรียน ตัวอย่างโจทย์ที่ไม่เหมาะสม เช่น “แบ่งเงิน ๓ ปอนด์ ๖ ชิลลิงก์ ๘ เพนนี ให้คน ๔ คนเท่า ๆ กัน” เช่นนี้ เด็กน่าจะเบื่อมากกว่าสนใจ เพราะประการที่ ๑ เด็กไทยโดยมากไม่เคยเห็นเงินปอนด์หรือชิลลิงก์เลยว่าเป็นอย่างไร ถ้าครูสามารถหาเงินเหรียญที่กล่าวนั้นมาให้เด็กดูได้ก็นับว่าโจทย์นั้นพอไปได้ แม้แต่เลขในใจก็จะหาโจทย์ดี ๆ ที่นำการเล่นมาผสมด้วยได้ เช่น สมมุติให้ห้องเรียนเป็นสถานีรถไฟ ให้นักเรียน (เด็ก) ๓ คนมาขึ้นเป็นคนขายตั๋ว ชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ และที่ ๓ สมมุติให้นักเรียนอื่น ๆ เป็นผู้โดยสารมาซื้อตั๋วจะขึ้นรถไฟในขบวนรถไฟเชียงใหม่ เรียงเข้ามาทีละคน บอกว่าซื้อตั๋วชั้นที่เท่าไร ไปไหน กี่ใบ ส่งเงินให้เท่าไร และคอยคิดว่าเงินที่ผู้ชายตัวทอนมาให้มันถูกหรือไม่ ครูเป็นคนคอยกะอัตราค่าโดยสารให้ นักเรียนที่สมมุติเป็นคนขายตั๋วจะต้องคิดเลขให้เร็ว และคอยตอบว่าทอนเงินให้เท่าไร เด็กจะชอบวิธีนี้มาก และนอกจากจะเป็นการฝึกหัดคิดเลขในใจแล้วก็ยังได้เรียนความรู้รอบตัวในเรื่องการซื้อตั๋วและขายตั๋วรถไฟอย่างหนึ่ง กับเรียนรู้ว่ามีสถานีอะไรอยู่ระหว่างกรุงเทพฯ กับเชียงใหม่บ้างอีกประการหนึ่ง

๑๙. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียนนั้นคงจริงอยู่ แต่เข้ากับการเรียนแบบเล่นไม่สนิทเสมอไป โรงเรียนโดยมากต้องการให้โต๊ะและม้านั่งตั้งเป็นแถวตรงติดแน่นอยู่กับพื้นเพื่อจะได้ไม่เขยื้อนไปจากที่ จึงทำให้หนัก และบางโรงเรียนถึงกับตรึงตายปัดไว้ แต่นักการศึกษาบางคนเห็นว่าควรทำตรงกันข้าม คือทำโต๊ะและม้านั่งให้เบา เพื่อจะได้เคลื่อนที่ได้ง่าย กล่าวคือถ้าจะฝึกให้เด็กมีระเบียบด้วยการเห็นโต๊ะตั้งตรงเป็นแถวแล้ว ก็ควรปล่อยให้โต๊ะอาจไม่ตรงเป็นระเบียบได้ เพื่อนักเรียนจะได้จัด ซึ่งเป็นการฝึกหัดได้มากกว่า อีกประการหนึ่ง ถ้าจะเรียนแบบผสมกับการเล่นบางทีอาจต้องยกโต๊ะไปแอบเสียดข้างหนึ่ง ถ้าโต๊ะไม่หนักก็จะยกได้ง่าย

๒๐. การบังคับให้เด็กนั่งสำรวจร่วมเป็นการฝึนธรรมชาติและฝึนใจเด็ก การบังคับให้เด็กนั่ง ๆ นอน ๆ เป็นการบังคับแต่ภายนอก เด็กนั่งเพราะความกลัว ส่วนในใจจะยังคงอยากขยับเขยื้อนอยู่เสมอ นักการศึกษาบางคนกล่าวว่าการอยู่ไม่สุขของเด็กเป็นของธรรมชาติ ฉะนั้นควรปล่อยให้เด็กให้มีอิสรภาพในร่างกาย มีผู้คิดกันว่าถ้าเช่นนั้นก็สอนอะไรกันไม่ได้ และต่อไปภายหน้าเด็กจะ

ไม่รู้จักสำรวจม บัญหานั้นจะตอบได้ไม่ยากนัก คือถ้าผู้สอนเริ่มด้วยการทำให้เด็กสนใจแล้ว เด็กจะ
นั่งฟังเอง อีกประการหนึ่งธรรมชาติอยู่ไม่สุขของเด็กจะหมดไปเองเมื่อโตขึ้น เด็กที่ไม่เคยไป
โรงเรียนเลย ไม่เคยถูกครูบังคับให้นั่งนิ่งเลย ก็รู้จักสำรวจมได้เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่

๒๑. ทางทัศนศรัทธาบังคับให้เด็กสงบนิ่งโดยทางใจ คือพยายามทำให้เด็กสนใจใน
การเรียน มาเรีย มอนเตสซอรี สตรีนักการศึกษาปัจจุบันนี้ได้พิสูจน์แล้วว่าแม่แต่เด็กเล็ก ๆ ถ้าใจ
สมาธิจะนิ่งแล้วยอมนิ่งได้โดยไม่ต้องบังคับ มอนเตสซอรีคิดวิธีเล่นชนิดหนึ่ง เรียกว่า “เล่นนิ้ว”
(Quiet Game) มอนเตสซอรีบอกนักเรียนว่าจะเล่นนี้ ใครจะนั่งนิ่งทำท่าเหมือนครูได้บ้างสัก ๕
นาที แล้วตัวเองก็เริ่มนั่งนิ่ง นักเรียนเด็ก ๆ เห็นสนุกเลยเล่นด้วยเขาอย่างครุ นิ่งได้ ๕ นาทีนับว่า
นิ่งได้สำเร็จ แต่ ๕ นาทียังไม่พอ มอนเตสซอรีจึงกล่าวต่อไปว่าให้นักเรียนเอาหน้าชบลงบนมือ
ทั้งสองข้าง ปิดตา แล้วปิดม่านหน้าต่างประตูเสีย ทำให้ห้องมืด บอกนักเรียนว่าครูจะออกไป
นอกห้อง ถ้าจะเล่นทุกคนต้องนิ่ง แล้วครูจะย่องกลับเข้ามาดูออกไปทีละคนอย่างเงียบ ๆ ต้อง
พยายามอย่าให้คนอื่นรู้ว่าใครออกไป เด็กเห็นสนุกต่างคนต่างนั่งนิ่ง คอยว่าเมื่อไรครูจะมาดูตน
ออกไป คนสุดท้ายต้องนั่งนิ่งรออยู่นานมาก แต่นิ่งสำเร็จ เพราะใจสมาธิจะนิ่ง

๒๒. ธรรมชาติของเด็กชอบอย่างไรสังเกตได้ง่าย ถ้าทำการสอนให้เข้ากับธรรมชาตินี้ก็
จะมีผลดี เด็กทุกคนชอบเล่นจึงควรผสมการเล่นเข้าในการเรียนให้ได้ เด็กชอบของใหม่ๆ แปลก ๆ
ครูก็ควรหากลไกต่าง ๆ มาเป็นเครื่องประกอบการสอน ความสนใจของเด็กเป็นข้อสำคัญในการ
เรียนมาก จนมีผู้คิดว่าในสัปดาห์หนึ่งควรจะมีสักชั่วโมงในตารางสอนเป็นชั่วโมงที่ว่างไว้ไม่จัดว่า
วิชาใด ให้นักเรียนลงคะแนนออกเสียงเลือกกันเองว่าจะเรียนอะไรโดยวิธีไหน ถ้านักเรียน
เลือกอย่างใด นั่นคือสิ่งที่นักเรียนสนใจมากที่สุด หน้าที่ของครูก็คือนำสิ่งที่เด็กสนใจที่สุดสำหรับวิชา
นั้นโดยวิธีนั้นโดยเฉพาะมาให้สอน เป็นที่เข้าใจว่าครูธรรมดาจะยอมมีความสามารถจะสอนนักเรียน
ได้ทุกชั้นทุกวิชาจริงๆ อยู่ แต่ผู้มีความสามารถในวิชาใดจริงๆ เท่านั้นจึงจะสามารถพลิกแพลงเล่น
กับวิชานั้นได้มาก ถ้าทำเช่นนั้นได้การเรียนในชั่วโมงของเด็กจะมีผลมากที่สุด

122 หลักการศึกษา

ทุกสมัยที่การศึกษาของโลกเจริญขึ้นนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะการทำไปตามวิธีที่เคยเป็นมาร่างและสะดวกกว่าที่จะทำการพลิกแพลงเปลี่ยนแก้ไขให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเท่ากับเสียดายในชั้นแรก ถ้ายังไม่เห็นผลในทันทีก็อาจถูกตำหนิโทษได้ ถ้าท่านนักการศึกษาทั้งหลายพยายามคิดหาวิธีใหม่ๆ ดีๆ มาใช้ในการสอนอยู่เรื่อยๆ แล้ว การศึกษาของเราก็จะเจริญก้าวหน้าได้เร็ว ไม่ช้าหลังผู้ใดเลย

ปาฐกถาที่ ๑๔

๒๔ กันยายน ๒๔๗๗

๑. ได้พูดมาแล้วว่าสิ่งสำคัญที่เราประสงค์จะสร้างให้แก่แก่นักเรียนนั้น คือนิสัยและความสามารถ (คือควรบำรุงเอกภาพ) บัดนี้เราจะหันไปดูจุดประสงค์แห่งการศึกษาจากอีกมุมหนึ่ง ผู้ที่มันนิสัยดีมีความฉลาดและสามารถแล้วเท่านั้นอาจยังบกพร่องอยู่ เพราะคนที่มันนิสัยดีอาจไม่มีประโยชน์ คนฉลาดอาจเขาเปรียบผู้อื่น และคนที่มีความสามารถอาจใช้ความสามารถในทางที่ผิด ชีวิตของคนชนิดนี้จะไม่เป็นประโยชน์เลย ทั้งนี้เป็นเพราะคนผู้นั้นเข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้สนิท ผู้ที่มันนิสัยดีแต่ไม่เป็นประโยชน์นั้นอาจเป็นเพราะผู้นั้นไม่มีโอกาสต้องรับผิดชอบอย่างใดเลย เมื่อยังเป็นนักเรียนมีครูคอยบอกคอยสั่งอยู่ตลอดเวลา ครั้นเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมาเรื่องอะไรผ่านมาแปลกกว่าที่เคยพบในโรงเรียนก็ไม่สามารถจัดการให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ดังนั้นนับว่าการศึกษาที่บุคคลผู้นั้นได้รับเป็นการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์ เพราะมิได้เตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญกับสิ่ง

แวดล้อมซึ่งจะต้องประสบอยู่เสมอในชีวิต ถ้าบุคคลผู้นั้นเอาเปรียบผู้อื่นด้วยความฉลาด การศึกษาที่โตมากับว่าผิด เพราะบุคคลผู้นั้นยอมเป็นภัยแก่สังคม ถ้ายังสามารถใช้ความสามารถในทางที่ผิดด้วยแล้วก็จะเป็นภัยแก่ตัวเอง แก่สังคม และแก่ชาติ โดยเหตุนี้จุดประสงค์แห่งการศึกษาอีกอันหนึ่งซึ่งสำคัญมิใช่น้อยก็คือ “เตรียมเด็กหญิงชายให้สามารถดำรงตนอยู่ได้โดยเรียบร้อยเมื่อพ้นจากชีวิตในโรงเรียนแล้ว” ฉะนั้นจะได้กล่าวถึงวิธีให้การศึกษาแก่เด็กโดยคิดถึงจุดประสงค์อันนี้เป็นข้อใหญ่

๒. สิ่งสำคัญที่ทำให้ผลบกพร่องดังกล่าวมาแลวนั้นก็คือชีวิตในโรงเรียนกับชีวิตภายหลังก่อนโรงเรียนผิดกันมาก เด็กบางคนรู้สึกว่ามันบังคับอยู่เสมอที่โรงเรียน ครั้นไม่มีอะไรบังคับก็วิ่งตัวไขว่ไม่อยู่ เด็กบางคนอยู่โรงเรียนไม่เกี่ยวข้องกับเพื่อนนักเรียนเลย มุ่งอยู่แต่ในการเรียนอย่างเดียว ครั้นออกจากโรงเรียนก็เลยไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่เข้าสมาคม และไม่มีประโยชน์แก่ผู้ใด ก็อันพึงปฏิบัติของอารยชนนั้นคือต้อง “สร้าง” ต้อง “ใช้” ต้อง “ให้” ต้อง “รับ” คือต้องติดต่อคบหาสมาคมกับผู้อื่น

๓. การที่จะฝึกคนให้เป็นผู้มีประโยชน์แก่ตนเอง แก่สังคม และแก่ชาติ เป็นหน้าที่อันหนึ่งของเราผู้เป็นครู ในระหว่างที่นักเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของเรา เราทำหน้าที่ต้องอบรม ดังนี้

- ๑) ฝึกทางวิชาการให้ดี (จะกล่าวถึงภายหลัง)
- ๒) ฝึกนิสัยให้ดี (ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้ว)
- ๓) ฝึกให้เป็นผู้ใหญ่ที่ละน้อย ให้รู้จักรับผิดชอบ รู้จักหน้าที่ของพลเมืองดี
- ๔) ฝึกให้มีความสามัคคี รักพวกพ้อง รักชาติ

๕. วิธีที่จะฝึกนักเรียนให้เป็นผู้รับผิดชอบเป็นพลเมืองดีและมีความรักหมู่คณะนั้น จะทำได้โดยทำให้โรงเรียนเป็นสมาคมอันหนึ่ง นอกจากเป็นสถานที่สอนวิชาหรืออบรมนิสัยเป็นรายตัวไป ริชาร์ด มัลคัสเตอร์ นักการศึกษาเรื่องนามของอังกฤษ ก็ได้เห็นคุณค่าแห่งการฝึกเช่นนี้ จึงกล่าวว่า “การศึกษาคือการเลี้ยงดูอบรมคนให้เติบโตขึ้นมาในหมู่คน มิใช่ให้เติบโตขึ้นมาโดยลำพัง”

124 หลักการศึกษา

๕. การทำโรงเรียนให้เป็นประชาคมนั้น โรงเรียนกินนอนทำได้มากกว่าโรงเรียนเข้าไปเย็นกลับ เพราะเด็กมีเวลาอยู่ด้วยกันจริง ๆ แต่ในโรงเรียนทุกชนิดเราก็อาจส่งเสริมให้มีการแข่งขันและการช่วยเหลือกันได้ ซึ่งเป็นจุดประสงค์สำคัญอันหนึ่งของกาวิวัฒนาการ การแข่งขันและการช่วยเหลือกันในระหว่างบุคคลเสมอกัน คือระหว่างเด็กนักเรียนนั้น เป็นการฝึกไว้สำหรับชีวิตภายนอก ซึ่งจะต้องติดต่อกับ ผู้มีฐานะเสมอกัน โดยมาก

๖. บ้านเป็นที่สำหรับเตรียมตัวเด็กให้คุ้นกับ ชีวิต ใน ประชาคม ไม่ได้ดีเท่า โรงเรียน เพราะโดยมากเด็กต้องสมาคมกับคนที่มีฐานะไม่เท่ากัน กล่าวคือ บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีฐานะสูงกว่าเด็กจะว่ากล่าวอย่างไรเด็กก็จำใจต้องเชื่อ ส่วนคนใช้ในบ้านนั้นมีฐานะต่ำกว่า เด็กมีอำนาจบังคับได้ไม่มากนักเลย นับว่าฐานะไม่เท่าเทียมกัน แต่ที่โรงเรียนเด็กได้อยู่ระหว่างเพื่อนนักเรียนจำนวนมากซึ่งมีฐานะเสมอกัน จะเชื่อเพื่อนหรือไม่ก็มีโอกาสได้เลือก ถ้าเห็นด้วยก็เชื่อโดยใจสมัคร มิใช่ด้วยเกรงอำนาจ จะอาศัยไหวพริบทำด้วยไมตรีจิต มิใช่ใช้สอยอย่างเป็นผู้มีอำนาจเหนือ เหล่านี้ เป็นหลักของการสมาคมที่ดี ส่วนครูบาอาจารย์ที่สั่งให้เด็กทำอย่างโน้นอย่างนี้ในฐานปกครอง มิใช่ในฐานที่มีอำนาจเหนือโดยธรรมชาติอย่างพ่อแม่ โรงเรียนจึงเป็นประชาคมที่ดี และอาจดีได้มาก ๆ ถ้าจัดการให้ดี

๗. ธรรมชาติของมนุษย์มีสัญชาตญาณอันหนึ่งที่เรียกว่า Gregarious instinct คือชอบเข้าหมู่เข้าพวก ทั้งทางกายทางใจ คืออยากอยู่รวมกับผู้อื่นและมักจะชอบสมาคมกับผู้ที่มีความคิดเห็นเท่าทันกัน ถ้าเด็กอยู่บ้านความคิดเห็นไม่เท่าทันกับผู้อื่นเด็กก็ยอมไม่ได้เข้าอยู่เป็นพวกเดียวกับผู้อื่นโดยทางใจ เช่นพ่อแม่คุยกันเด็กไม่เข้าใจเป็นต้น การอบรมเด็กเพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ได้โดยเรียบร้อยเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จึงทำที่โรงเรียนได้ดีกว่าที่บ้านอีกประการหนึ่ง

๘. ในโรงเรียนมีการแข่งขันโดยไม่เจตนาร้าย เช่นการเรียนในชั้นแข่งขันกันว่าใครจะได้อันดับ ๑ การกีฬาและการโต้วาทีแข่งขันกันว่าใครจะชนะเป็นต้น การแข่งขันเช่นนี้ทุกคนย่อมตั้งใจอยากแข่งขันที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด แต่ไม่มุ่งร้ายต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการอบรมที่ดีที่สุด การอบรมชนิดนี้จะทำให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้มีศีลธรรมและจรรยาอันดีต่อไปทั้งในการประกอบกิจธุระส่วนตัว

ตัวหรือรับใช้ประเทศ ตัวอย่างเช่น นาย ก. กับนาย ข. เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่มีการ
อบรมในทางสมาคม นาย ก. เป็นพ่อค้าตั้งร้านขายของก็พยายามหาวิธีบำรุงการค้าของตนให้เจริญ
แต่ไม่เจตนาร้ายต่อผู้อื่น เช่นลอบวางเพลิงหรือพยายามทำลายร้านอื่นให้เสียหาย นาย ข. เป็น
ข้าราชการก็พยายามเอาใจใส่ทำงานของตนให้ดีที่สุดเพื่อบรรลุลดภาระอันค้างคามในทางราชการ แต่
ไม่ได้ร้ายหรือล่อลวงขโมยหรือฟ้องร้องผู้อื่น การฝึกหัดให้เป็นผู้มีน้ำใจรักความดีมีศีลธรรม วาง
ตนไว้ชอบในสมาคม และไม่ใจแคบเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวอย่างเดียว เช่นนี้ ผักที่บ้านหรือสวน
เฉพาะตัวไม่ได้ผลมากเท่าการอบรมจากโรงเรียน

๙. นักการศึกษาโดยมากย่อมแลเห็นคุณค่าแห่งการแข่งขันในโรงเรียน จึงมักมีการส่ง
เสริมสนับสนุนให้มีการแข่งขันกันเสมอ เมื่อนักเรียนมากพอบางโรงเรียนแบ่งออกเป็นคณะ
ในชั้นแรกก็เพื่อความสะอาดแก่การปกครอง แต่ครั้นแลเห็นประโยชน์แห่งการแข่งขันว่ามี
มากเพียงใดแล้ว จึงมีโรงเรียนเป็นอันมากที่แบ่งนักเรียนเป็นคณะสำหรับให้นักเรียนได้มีโอกาสแข่ง
ขันเพื่อประโยชน์ในทางสมาคม

๑๐. การแข่งขันในชั้นแรกก็เริ่มระหว่างบุคคลก่อน ต่อมาแข่งขันระหว่างหมู่ ระหว่าง
ชั้น ระหว่างคณะ แล้วถึงระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียน เป็นการแข่งขันในระหว่างหมู่ที่ใหญ่ขึ้น
ไปทุกที เมื่อคณะหนึ่งแข่งขันก็พากับอีกคณะหนึ่ง ผู้ที่อยู่ในนั้นทั้งคณะย่อมมีส่วนในการแข่งขัน
ด้วย ผู้ที่เล่นก็กระตือรือร้นจะเล่นให้ด้อย่างเต็มที่และยอมสละประโยชน์ส่วนตนให้แก่ประโยชน์
ส่วนใหญ่ คือเต็มใจจะขอสละสิ่งจำเพาะตนเพื่อชื่อเสียงของคณะ โดยให้โอกาสแก่พวกเดียวกันให้
ได้เล่นอย่างเต็มที่ ไม่กั้นทำผู้อื่นเพราะต้องการจะแสดงฝีมือของตนเสียคนเดียว ผู้ที่ไม่ได้เล่นก็
เสียสละโอกาสให้ผู้อื่นที่เล่นเก่งกว่าเป็นผู้เล่นและเอาใจช่วย เมื่อทุกคนได้มีส่วนในการแข่งขัน
ระหว่างคณะทุกคนก็ย่อมรักคณะ เป็นการอบรมให้รู้จักความสามัคคีในสมาคมมาตั้งแต่เด็ก เมื่อโต
ขึ้นเป็นผู้ใหญ่นิสัยเช่นนี้จะยังฝังแน่นเข้า จึงเป็นผู้มีนิสัยรักหมู่คณะเจริญยิ่งขึ้นตามวัย การฝึก
นักเรียนให้รู้จักรักคณะรักโรงเรียนจึงเป็นการฝึกคนให้รักชาติอย่างแน่นแฟ้นมาตั้งแต่เด็กได้ด้วย

126 หลักการศึกษา

๑๑. โรงเรียนโดยมากที่แบ่งนักเรียนเป็นคณะมักจะแบ่งเป็น ๔ คณะ มีเครื่องหมาย เช่นตัวอักษรย่อชื่อของคณะ หรือผ้าพันหมวกเป็นสีของคณะ เป็นต้น นอกจากการแข่งขันในกาวกีฬาแล้วในส่วนการเรียนและความประพฤติก็จะส่งเสริมให้มีการแข่งขันกันได้ด้วย

๑๒. เมื่อเริ่มมีการแข่งขันกันจนแล้วการสมาคมก็ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกัน เพราะนักเรียนได้เข้ามาหมู่เข้าพวก คือไปมาด้วยกัน คำว่า สมาคม มีกำเนิดจากภาษาสันสกฤตดังนี้

สม = ด้วยกัน

คม = ไป

อา+คม = มา

เพราะฉะนั้น สม+อา+คม คือ "สมาคม" นั้น ก็ได้แก่การมาด้วยกัน พบพร้อมกัน หมายความว่า เป็นพวกเดียวกันนั่นเอง

๑๓. การสมาคมในระหว่างนักเรียนในโรงเรียนย่อมทำได้ดี เพราะ

- ๑) มีความสนใจในสิ่งเดียวกัน (Material Interest) คือเรียนด้วยกัน อ่านหนังสือเล่มเดียวกัน ช่วยกันทำช่วยกันคิด
- ๒) มีความสนใจในกันและกัน (Personal Interest) คือรู้จักคุ้นเคยกันเป็นส่วนตัว เริ่มต้นจากปราศรัยหักทลายกัน
- ๓) มีความสนใจในทางใจ (Spiritual Interest) คือชอบพอรักใคร่สนิทสนมกัน โดยเหตุที่ชั้นอยู่ในสำนักเดียวกัน

๑๔. การส่งเสริมการสมาคมในโรงเรียนจะทำได้ดีมากก็เมื่อ

- ๑) โรงเรียนมีที่ทางกว้างขวางพอให้นักเรียนได้เล่นได้พักอยู่ในโรงเรียน โรงเรียนยิ่งกว้างก็จะยิ่งเป็นประโยชน์ในการสมาคมมากขึ้น คืออาจจะมีห้องอ่านหนังสือ ห้องนั่งเล่น ห้องกีฬาในร่ม สนามกีฬา ที่เดินเล่นและนั่งเล่นด้วยกันอย่างสบาย ๆ เป็นต้น ถ้าโรงเรียนแคบเกินไป เช่นเป็นห้องแถว

นักเรียนจะไม่ได้มีชีวิตในโรงเรียน มีแต่ชีวิตกลางถนน คือพอหยุดพักเรียน เด็กจะออกไปเล่นในถนน เพราะไม่มีที่อื่นจะเล่น นอกจากนั้นยังอาจจะได้สัมผัส แวดล้อมที่ไม่ดีเพราะอาจได้เห็นกิริยาและได้ฟังวาจาอันไม่สมควร ด้วย ประการต่าง ๆ ของ ชาวบ้านข้างถนนทุกวันที่เด็กมาโรงเรียน

๒) **มีการปกครองดี** คือมีครูที่ดีและมีระเบียบที่ดี ครูย่อมวางคนให้เข้ากับนักเรียนได้อย่างสนิท ให้นักเรียนเกรงด้วยความรัก มิใช่มีแต่ความหวาดท้อวันท้อวันหรือ หวัง มีความเข้มงวดกวดขันถือความยุติธรรมเป็นใหญ่ แต่ประกอบด้วยความเมตตาอารี เวลาเรียนต้องให้เรียน ถึงเวลาเล่นก็ให้เล่น และคอยสอดส่องดูแลไม่ให้เด็กเรียนก่อการวิวาทบาดหมาง อบรมนิสัยให้เด็กเล่นอย่างมีใจเป็นนักกีฬา คอยดำเนินโทษผู้ที่เห็นแก่ตัวหรือพาลวิวาท เวลารับประทานอาหารก็ให้รับประทานร่วมกัน ควรส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง โรงเรียนโดยมากในยุโรปเขาถึงกับบังคับให้เล่น และในวันสำคัญ ๆ ที่โรงเรียนเล่นกีฬากับโรงเรียนอื่นหรือคณะอื่น ก็บังคับให้ผู้ที่มิได้เล่นไปดูการเล่นนั้นด้วย ระเบียบชนิดนี้ช่วยการสมาคมในโรงเรียนได้เป็นอันมาก

๓) **มีตารางสอนที่เหมาะสม** ให้นักเรียนได้มีเวลาหยุดพักนอกจากเวลารับประทานอาหารกลางวัน ถ้าจะมีหยุดพักครั้งเดียวในตอนกลางวันก็ควรให้มีเวลาเหลือสำหรับให้เด็กได้เดินเล่นนั่งเล่นกับเพื่อนเมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว สำหรับโรงเรียนเข้าไปเขียนกลับนั้นการหยุดพักสำคัญมาก เพราะเป็นเวลาเดียวที่นักเรียนจะได้สมาคมกัน ถ้าไม่ให้เวลานักเรียนพักพอที่จะเป็นโอกาสได้สนทนาวิลาสะกันแล้วก็นับว่านักเรียนไม่ได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ เพราะจะไม่ได้การสมาคมซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเตรียมตัวเด็กให้พร้อม ที่จะเผชิญชีวิตในภายหน้า

๓๕. สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการสมาคม และฝึกนักเรียนให้รู้จักรับผิดชอบ ได้อย่างดีคือวิธีหนึ่งก็คือให้นักเรียนได้มีการปกครองตัวเอง แต่อยู่ในสายตาของครูบาอาจารย์ เมื่อนักเรียนออกจากโรงเรียนไปแล้วก็จะสามารถปกครองผู้อื่น หรือเข้ากับผู้อื่นได้อย่างสนิท

๓๖. วิธีที่งานคือมีวิธีตั้งหัวหน้า เช่นหัวหน้าชั้น สำหรับคอยดูระเบียบของชั้นและเป็นผู้ช่วยครูคอยดูแลความประพฤติของนักเรียนในชั้น ในโรงเรียนที่มีคณะก็มีหัวหน้าคณะช่วยครูดูแลนักเรียนผู้อื่นในคณะ ได้เป็นผู้ทำงานรับผิดชอบบ้าง ในโรงเรียนบัณฑิตกุลของอังกฤษ หัวหน้านักเรียนซึ่งตามธรรมเนียมมีหลายคนแยกกันไปตามคณะนั้น มีหน้าที่และอำนาจมากถึงกับเขียนนักเรียนได้ ผู้ที่เคยเป็นหัวหน้านักเรียนชั้นนี้ (เรียกว่า Prefect) ย่อมเป็นผู้ที่สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างเรียบร้อยเมื่อพ้นจากชีวิตในโรงเรียน เพราะได้รับการฝึกหัดให้รับผิดชอบในสายตาของผู้ใหญ่ (คือครู) มาแล้วจากโรงเรียน

๓๗. การส่งเสริมให้นักเรียนทำอะไรเองโดยลำพัง คือครูไม่ควรคอยสั่งอยู่ตลอดเวลาอันก็มีประโยชน์ในการฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ ผนึกความลำบาก และคิดแก้ความยุ่งยากได้เอง เช่นจัดให้นักเรียนออกหนังสือพิมพ์ของโรงเรียนและฝึกให้มีการโต้วาที่กันเอง ให้จัดการกันเองทุกอย่าง ครูคอยดูอยู่แต่ไม่ทำอะไรนอกจากนักเรียนจะทำผิดอย่างจะปล่อยให้ผ่านไปไม่ได้ แม้ในเวลาว่างมีของโรงเรียนก็ควรให้จัดการกันเองอย่างมากที่สุด เช่นซ่อมกีฬาและซ่อมละครกันเอง เขียนฉากเอง และจัดตนเองเป็นต้น ผู้ที่ได้รับการฝึกหัดให้ใช้ความคิดและได้ความชำนาญเช่นนี้จะเป็นผู้มีความสามารถในการงานและเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสนิทตลอดชีวิต ส่วนผู้ที่ไม่กล้าทำอะไรเอง (เพราะครูไม่ฝึกให้กล้า) คอยถามครูอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะเป็นคนที่เรียบร้อยและเรียนหนังสือเก่งก็อาจไม่ได้รับผลสำเร็จในชีวิต

ปาฐกถาที่ ๑๕

๒๗ กันยายน ๒๕๖๗

๑. การสมาคมในโรงเรียนจะเป็นไปได้ด้วยดีก็เมื่อมีความสนใจทางวิญญาณ (Spiritual Interest) ในระหว่างพวกนักเรียนด้วยกัน คือมีความรักใคร่เพราะได้มาอยู่ร่วมสำนัก การรักพวกรักคณะนี้เป็นสิ่งที่จะสั่งกันให้ทำไม่ได้ เหมือนกับเราจะส่งนักเรียนว่าให้เป็นเด็กดี เด็กจะทำตัวให้ดีตามคำสั่งได้นั้นยากนักเพราะมิใช่เป็นความรู้ วิชาซึ่งเกี่ยวกับการสอนโดยตรง เราต้องปลูกฝังให้เกิดเป็นนิสัยขึ้นโดยสอดใส่เข้าไปในวิชาต่าง ๆ ที่สอนและใช้วิธีอบรมต่าง ๆ ทั้งที่แลเห็นได้โดยง่ายและโดยยาก การรักพวกรักคณะเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะผู้ที่ไม่ถนัดคนมีโทษหนักที่สุดในทางสมาคม ยิ่งเป็นสมาคมใหญ่โทษก็ยิ่งหนักขึ้นตามส่วน เช่นผู้ใดไม่รักสมาคมแห่งประเทศไทยและบังอาจทรยศต่อชาติ (ซึ่งเป็นคณะสูงสุดของประเทศ) แล้วก็อาจมีโทษถึงชีวิต ถ้าเป็นเวลาที่ใช้กฎอัยการศึกอาจต้องถูกยิงเป้าได้ทันที ความสำคัญแห่งการรักพวกรักคณะมีอยู่อย่างใหญ่หลวงดังกับการอบรมเด็กใหม่นิสัยรักหมู่รักคณะจึงเป็นปัญหาสำคัญที่สุดข้อหนึ่ง ซึ่งนานาประชาชาติย่อมมอบไว้ให้เป็นภาระแก่การศึกษาของประเทศ

๒. เด็กอายุระหว่าง ๑๑ ถึง ๑๔ ปี คือตอนที่เด็กธรรมดาเริ่มไปได้ถึงขั้นมัธยมตอนต้นนั้นสำคัญมาก เพราะกำลังชอบสนุกชอบคบค้าสมาคม กำลังอยากรู้อยากเห็น และกำลังมีความคิดอ่านขยายตัวออกเป็นอย่างมาก ถ้าได้รับความอบรมที่ดีในตอนนั้นมีผลมากที่สุด วิธีอบรมให้รักหมู่คณะก็คือ ต้องทำ โรงเรียน ให้เป็น สมาคม มิใช่เป็นแต่ที่สอนวิชาเท่านั้นดังกล่าวแล้ว เด็กได้นั่งเรียนในห้องเดียวกันเท่านั้นไม่ทำให้รักกันได้ ต้องมีเวลาได้พูดจาวิสาสะเล่นหัวกันบ้าง ถ้ามีเวลาได้พบปะกันมากเข้า คืออยู่ด้วยกันนานเข้า ความรักกันและรักของร่วมกันจะเกิดขึ้น ทำให้

130 หลักการศึกษา

รู้จักการเสียสละ โดยเหตุการณ์ที่เด็กย้ายโรงเรียนบ่อย ๆ จึงไม่ได้ เพราะถึงแม้ว่าในการเรียน จะไม่ต้องตั้งต้นใหม่ คือได้ไปเข้าในชั้นสูง เด็กผู้นั้นก็ต้องตั้งต้นใหม่สำหรับการสมาคม คือต้อง รู้จักคนชุดใหม่ ใช้ลัทธิธรรมเนียมใหม่ ยิ่งกว่านั้นบางทีเด็กจะรักโรงเรียนใหม่ได้ยากนอกจากจะดับ ล้างความรักในโรงเรียนเก่าเสียได้หมด ซึ่งเป็นกรกระทำอันไม่พึงนิยม ตัวอย่างเช่นเด็กคนหนึ่ง อยู่โรงเรียนเก่า ๕ ปีแล้วย้ายไปเข้าโรงเรียนใหม่ ถ้าโรงเรียนทั้งสองมีการแข่งขันกันเด็กย่อมจะ เอาใจช่วยโรงเรียนใหม่ได้ไม่เต็มที่ คือจะเสียสละให้แก่โรงเรียนของตนไม่ได้เต็มที่ เพราะเคยอยู่ โรงเรียนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเวลานาน ถ้าย้ายโรงเรียนบ่อย ๆ เด็กผู้นั้นก็ย่อมจะไม่ได้รับความ ชอบรมให้รู้จักการเสียสละเพื่อพวกพ้อง และจะไม่รักโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งเลยเปรียบเทียบเหมือนเป็น บุคคลไม่มีชาติไม่มีศาสนา ย่อมเป็นที่พึงรังเกียจในสมาคม

๓. การย้ายครู โรงเรียนบ่อย ๆ ก็อาจมีผลกระทบกระเทือนถึงการสมาคมในโรงเรียน ได้เช่นกัน ธรรมดาที่นักเรียนโดยมากที่รักโรงเรียนก็มักจะพลอยรักครูด้วยถึงแม้บางทีตนเองอาจไม่ รู้จัก ครูย่อมเป็นผู้รักษาระเบียบและลัทธิธรรมเนียมของโรงเรียน ถ้าเปลี่ยนแปลงครูระเบียบและลัทธิ ธรรมเนียมอาจถูกกระทบกระเทือน คืออาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ถ้าย้ายผู้ถูกย้ายนั้นเป็น ครูใหญ่ก็จะมีผลรุนแรงยิ่งขึ้นอีก

๔. ลัทธิธรรมเนียมของสมาคมทำให้สมาชิกในสมาคมเกิดความรักสมาคมขึ้นได้โดยไม่รู้ สึกตัว ลัทธิธรรมเนียมของชาติใดก็ย่อมผูกมัดชนชาตินั้นให้กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ภาษาก็นับว่าเป็นลัทธิธรรมเนียมอย่างหนึ่ง คือเราตกลงกันว่าจะพูดอย่างนี้ในระหว่างชนชาติเดียวกัน ถ้าไปในต่างประเทศพบคนพูดภาษาของเราได้เราก็จะเกิดความสนใจขึ้นทันที การแต่งกายนั้นเป็น ส่วนหนึ่งแห่งลัทธิธรรมเนียม เครื่องแบบแต่งกายของนักเรียนเป็นเครื่องผูกมัดให้นักเรียนรักกัน เมื่อ นักเรียนชายเห็นตัวอักษรหน้าหมวกเหมือนกัน ถึงแม้ว่าจะไม่รู้จักกันเป็นส่วนตัวก็เกิดความรัก เพราะรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน ในงานกรีฑาใหญ่ ๆ นักเรียนหญิงจะกระตือรือร้นด้วยความยินดีถ้า เห็นนักเรียนหญิงที่แต่งฟอร์มโรงเรียนของตน ถึงแม้ว่าจะอยู่กันคนละมุมสนามและจำหน้ากันไม่ได้

โรงเรียนที่ไม่มีเครื่องแบบสำหรับนักเรียนนั้น นับว่ายังบกพร่องอยู่ในข้อที่ไม่ส่งเสริมสมาคมและการรักหมู่คณะ ถ้าโรงเรียนมีแบบฟอร์มแต่เด็กไม่แต่งเด็กคนนั้นก็บกพร่องจำเพาะตัว นักเรียนชายที่ไม่ใช้อักษรหน้าหมวกก็นับว่าไม่เคารพต่อระเบียบแบบแผนของโรงเรียนของตนเช่นกัน

๕. ลัทธิธรรมนิยมอันแท้จริงนั้นโรงเรียนของเรายังมีน้อย เพราะอายุแห่งการโรงเรียนของเรายังน้อยนัก ลัทธิธรรมนิยมจะเกิดได้ก็เมื่อมีอายุมาก สำนักศึกษาในบางประเทศเขามีลัทธิธรรมนิยมซึ่งปฏิบัติมาตั่งนับร้อยปีโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง เช่นโรงเรียนแฮโรว์ในประเทศอังกฤษมีธรรมเนียมใส่หมวกฟางแบนมาก จนใส่เกือบไม่ติด ผิดกับโรงเรียนอื่นทั้งหมด และเขาไม่ยอมเปลี่ยนแปลงของเขาเลย ฮัตตันก็มีคอลลาจพิเศษที่เรียกว่า ฮัตตันคอลลาจ ส่วนนักเรียนออกสฟอร์ดและเคมบริดจ์นั้นมีธรรมเนียมต้องใส่เสื้อคลุม เกวน์ ตลอดเวลา เพื่อให้สะดวกแก่การปกครองอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าผิดกับผู้อื่นและให้รู้จักว่าพวกเขาด้วยกันอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ตามโรงเรียนและวิทยาลัยต่าง ๆ ยังมีผ้าผูกคอ "สี" ของสำนักนั้น ๆ เพื่อสมาชิกในสำนักได้ใช้ แม้แต่ผู้ที่ออกจากสำนักเรียนเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ยังใช้ด้วยความภาคภูมิใจ เครื่องหมายชนิดนี้ทำให้นักเรียนรักโรงเรียนได้มาก

๖. ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีใจรักการเล่นกีฬาต่าง ๆ ชนิดที่เล่นเป็นพวกเป็นหมู่ เพราะกีฬาชนิดนี้ฝึกให้นักเรียนรักพวกได้มากกว่ารักตนดังกล่าวแล้ว แต่ถ้าจะอาศัยแต่การกีฬาเท่านั้นก็ย่อมจะสำเร็จจริง ๆ ได้ยาก เพราะผู้ปกครองนักเรียนมักจะคัดค้านเสียบ่อย ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้นเราจะแก้ไขสำเร็จได้ก็โดยหาโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนอย่างใดอย่างหนึ่งในการทำประโยชน์ให้แก่สมาคมของโรงเรียน เช่นถ้าใครไม่เล่นกีฬาก็ให้เล่นละคร หรือทำหนังสือพิมพ์ หรือได้วาที หรือการอื่น ๆ สุดแต่ความสมัครใจ ลงท้ายนักเรียนทุกคนจะรู้สึกได้ว่า ถ้าขาดฉันไปกิจการของโรงเรียนจะบกพร่อง และจะรักโรงเรียนของตนเป็นอันมาก เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมจะนิยมยินดีในสิ่งที่ตนมีส่วนเป็นผู้สร้าง ดังนั้น นับว่าจะบำรุงการสมาคมในโรงเรียนได้สำเร็จและปลูกความรักหมู่คณะขึ้นได้

132 หลักการศึกษา

๑. นอกจากนี้ วิธีที่จะช่วยให้มนุษย์รู้จักรักหมู่คณะได้ดียิ่งมีอีก เช่น หัดให้เป็นผู้คิดลึกซึ้ง ไม่คิดค้นอยู่แต่ผิวเผิน นักเรียนที่ประพฤติชั่วจนเสียชื่อเสียงของโรงเรียนนี้โดยมากย่อมเป็นผู้ที่ทำการเรียนอ่อนและไม่ใคร่อ่านหนังสือที่ดี ไม่ใช่ใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง ทางแก่นนี้ต้องแก้กันตรง ๆ คือ หัดให้คิดลึกซึ้ง โรงเรียนควรมีห้องสมุดและเลือกหนังสือดี ๆ จัดไว้ให้นักเรียนอ่านได้เคยกล่าวแล้วว่ากวีนิพนธ์จะช่วยให้คนมีนิสัยดีได้ และนอกจากบำรุงนิสัยแล้วยังจะบำรุงความคิดให้ลึกซึ้งไปด้วย การอ่านหนังสือที่ดีย่อมช่วยให้เป็นคนจริงจังไม่คิดค้นแต่เพียงผิว ๆ การคิดอยู่แต่ผิวนี้เองทำให้คนเห็นแก่ตัว รักแต่ตัว ไม่คิดถึงหมู่คณะ และไม่คิดถึงชาติไทย ถ้าเมื่อคนรู้จักคิดลึกซึ้งจะมีความรู้สึกละเอียด ผู้ที่รู้จักละเอียดก็ย่อมละเอียดต่อความผิดไม่เอาชื่อเสียงของคณะไปพลาเสียและยอมเสียผลประโยชน์ตนเพื่อคณะ การศาสนาที่ช่วยส่งเสริมสามัคคีและการคิดลึกซึ้งได้ ผู้ที่สอบเพื่อรับปริญญาไม่เลือกว่าวิชาใดที่ออกสפורต์จะต้องสอบวิชาทางศาสนาหรือปรัชญาอันเป็นวิชาที่ต้องคิดให้ลึกซึ้งด้วย มิฉะนั้นมหาวิทยาลัยจะไม่ยอมให้ปริญญา หมายความว่าผู้ที่ไม่สามารถคิดลึกซึ้ง แม้มความสามารถในทางอื่นมากเพียงใดก็จะเป็นบัณฑิตในสำนักนั้นไม่ได้ ทั้งนี้เพราะเขาเห็นคุณค่าแห่งการคิดลึกซึ้งว่าจะทำให้คนรู้จักรักพวกพ้อง และไม่ทำความเสียหายให้แก่คณะ เป็นการบำรุงรักษาสื่อเสียงเกียรติคุณของสถานศึกษาสำนักนั้นไว้ในทางอ้อม

๑. อีกประการหนึ่ง นักเรียนต้องมึเสรีภาพบ้างจึงจะรักโรงเรียนได้มาก ๆ ถ้าได้ทำอะไรเองและมีการปกครองตนเองบ้าง (ตั้งกล่าวแล้วในวันก่อน) ก็จะช่วยได้มาก ธรรมชาติของมนุษย์ถ้ามีเสรีภาพก็ย่อมจะเลือกรักเลือกซึ้งได้ตามใจ และถ้าโรงเรียนไม่มีชื่อเสียงหายอย่างมาแล้วนักเรียนก็มักจะรัก ไม่ใช่ซึ้งอย่างแน่นนอน แต่เสรีภาพที่กล่าวนี้มีได้หมายความว่าใครจะทำอย่างไรก็ให้ทำได้ทั้งสิ้น เสรีภาพอันแท้จริงนั้นคือทำอะไรได้ตามใจตามทางที่ควร ในการสมาคมผู้มีอายุได้น้อยย่อมต้องเกรงใจผู้ที่มีอายุไ้มากกว่า เด็กเกรงใจผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็ทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่เด็ก สำหรับโรงเรียนมัธยมการเกรงใจผู้ใหญ่ย่อมมีอยู่แล้วไม่มากก็น้อย เพราะร่างกายผิดกัน ถ้าตั้งผิดกัน นักเรียนเล็กต้องเกรงนักเรียนโตเพราะกำลังน้อยกว่า ฐานะของครูก็เหลืออยู่แต่เพียงต้องทำ

ให้นักเรียนผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ดีได้จริง ๆ ส่วนในชั้นอุดมศึกษานักเรียนชั้นปีที่ ๑ กับ
ปีที่ ๓ มักมีร่างกายใหญ่โตเท่า ๆ กัน กำลังกายก็มีพอ ๆ กัน การเกรงใจในฐานะที่ตัวใหญ่
กว่ากันก็มีน้อย จึงควรจัดให้นักเรียนผู้ใหญ่นี้ได้แสดงความมีอาวุโสให้นักเรียนผู้น้อยเห็นในทางอื่น
เช่นอนุญาตให้มีการทำโทษโดยเปิดเผยให้ละอายใจ นักเรียนผู้ใหญ่นี้ต้องรวมหัวกันเฝ้านักเรียน
ผู้น้อยไว้ให้อยู่มีฉันทนาการสมาคมจะดำเนินไปไม่ได้ เพราะถ้านักเรียนผู้น้อย (คือผู้ที่รู้น้อย) มี
สิทธิอำนาจเสมอกับนักเรียนผู้ใหญ่นี้แล้วก็อาจจะจูงสมาคมให้ดำเนินไป ในทางที่ไม่ดี เพราะความไม่
ชำนาญและไม่รู้เท่าถึงการณ์ของตน ในสถานอุดมศึกษาบางแห่งของอังกฤษเขายอมให้สิทธิและ
อำนาจนักเรียนผิวดำ เช่น นักเรียนปีที่ ๑ จะนั่งร่วมโต๊ะอาหารกับนักเรียนปีที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ไม่
ได้ตลอดเวลา ๑ ปี และถ้านักเรียนผู้น้อยมีอาจแสดงความอวดดีกับนักเรียนผู้ใหญ่นักเรียนคนใดคนหนึ่ง
ก็ตามพวกนักเรียนผู้ใหญ่นี้จะรวมกันใช้อำนาจทำโทษโดยเปิดเผยให้ละอายใจ (แต่ไม่ให้บาดเจ็บ)
ได้ เช่นช่วยกันห้ามผู้ผิวดำกลางสนามและรวมกันเฝ้าประตูเสียให้เบียดข่มเป็นต้น เมื่อผู้น้อย
จำต้องเคารพต่ออาวุโสของผู้ใหญ่เช่นนี้การสมาคมก็จะดำเนินไปด้วยดี และความเป็นระเบียบ
ในสมาคมเช่นนี้เองที่จะทำให้ทุกคนรักโรงเรียน นักเรียนผู้ถูกลงโทษนั้นก็เช็ด อาจจะไม่โกรธ
ชั่วคราว แต่ภายหลังจะรู้สำนักตัวและหันกลับมาวิพากษ์ระเบียบของสมาคม (เด็กเกรงใจผู้ใหญ่) และ
รักสำนักที่ระเบียบดีเช่นนั้น การทำโทษโดยเปิดเผยให้ละอายใจเป็นการควบคุมจรรยาความ
ประพฤติและทำให้โรงเรียนเป็นสมาคมที่มีระเบียบ ถ้าสมาคมในโรงเรียนไม่มีระเบียบนักเรียนจะ
รักโรงเรียนด้วยใจจริงไม่ได้ เพราะนักเรียนผู้ใหญ่นี้ก็จะเป็นนักเรียนผู้น้อย นักเรียนผู้น้อยก็จะ
เหลิงจนเกินไป ที่โรงเรียนนายทหารในอังกฤษนั้นเขาคิดถึงความขยันมากถึงกับเป็นลัทธิธรรม
นิยมให้มีกำหนดวันไว้ว่าวันไหนจะมีพิธีแสดงอำนาจของนักเรียนเก่า เมื่อถึงวันกำหนดนั้นนักเรียน
ใหม่ต้องมาทุกคน และนักเรียนเก่าจะเล่นแก๊งต่าง ๆ จนนักเรียนใหม่บอบช้ำไปหมด เพื่อให้
นักเรียนใหม่รู้สำนักตัวเสียแต่ต้นมือว่าต้องขยันและมีคารวะต่อผู้ที่มีอาวุโสมากกว่าตน

๘. อีกประการหนึ่ง โรงเรียนต้องมีของดีให้อวดให้คุยเมื่อนักเรียนกลับไปบ้านหรือพบ
ผู้อื่น ถ้าตัวเองได้คุยอวดโรงเรียนของตนมากเพียงไรก็จะยิ่งรักโรงเรียนของตนมากขึ้นเพียงนั้น

134 หลักการศึกษา

ถ้านักเรียนไม่กล้าอดโรงเรียนของตัวเพราะอายชายหน้า ด้วยเป็นโรงเรียนที่ไม่ดี นักเรียนก็จะไม่รักโรงเรียน ถ้าโรงเรียนแข่งขันกีฬาชนะได้ถ้วยหรือได้โล่ก็ควรจัดให้มีการวิ่งแข่ง ปลายปีก็มีอย่างสนุกสนาน สิ่งเหล่านี้นักเรียนจะนำไปอดเพื่อนที่อื่นทั้งสิ้น บางโรงเรียนในอังกฤษเขามีขนมพิเศษซึ่งจะหาซื้อที่อื่นไม่ได้ ของเช่นนี้ช่วยให้นักเรียนรักโรงเรียนได้มาก

๑๐. นอกจากนี้นักเรียนควรมีการ **ร่วมทุกข์ร่วมสุข** การร่วมทุกข์ทำให้เห็นใจและรักใคร่กันได้ เคยเห็นการประชุมร่วมทุกข์ของโรงเรียนที่ตึกแห่งหนึ่งในอังกฤษเมื่อครูคนหนึ่งตาย ครูบางคนถึงกับร้องไห้ มีผลกระเทือนใจทำให้นักเรียนทั้งโรงเรียนโศกสลดและรักโรงเรียนรักครูได้เป็นอันมาก การประชุมร่วมทุกข์เช่นนี้ก็น่าจะทำได้ในโรงเรียนของเรา นอกจากนั้นโรงเรียนควรมีสโมสรสำหรับร่วมสุข แม้แต่เวลารับประทานอาหารก็ควรจะให้รับประทานอาหารร่วมกันเพื่อเป็นการร่วมสุข สถานอุดมศึกษาที่ดีจริง ๆ เราได้บังคับตรง ๆ ว่าให้นักเรียนไปกินข้าวร่วมกัน แต่เรามีกฎให้ปรับผู้ที่ไม่ไปกินครบจำนวนครั้งตามที่กำหนดไว้ (ไม่ไปกินแทนที่จะไม่ต้องเสียเงินกลับต้องเสียเงินมากขึ้นด้วยซ้ำ) สำหรับนักเรียนกฎหมายถ้าผู้ใดไม่ไปรับประทานอาหารเช้าที่เนติบัณฑิตยสภา (Bar) ครบ ๓ ครั้งต่อหนึ่งเทอมทุก ๆ เทอมแม้สอบได้ก็ดีเพียงไรก็จะได้ปรับเลือกตั้งให้เป็นเนติบัณฑิต **ทั้งนี้เพราะเขาเห็นการร่วมสุข เป็นของสำคัญในสมาคม เห็นว่าการรับประทานอาหารร่วมกันจะทำให้คนรู้จักชอบพอกันได้**

๑๑. สรุปความว่าการสมาคมในสำนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ส่งเสริมให้บุคคลมีความรักหมู่รักคณะได้ นักเรียนผู้ทีรักคณะย่อมต้อง

- ๑) ประพฤติดีดี ไม่ทำความเสื่อมเสียให้แก่โรงเรียน
- ๒) เรียงดีเพื่อเชิดชูชื่อเสียงของโรงเรียน
- ๓) ช่วยเหลือโรงเรียนตามความสามารถ เช่น เล่นกีฬา เขียนหนังสือพิมพ์ หรือทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

- ๔) โฆษณาเกียรติคุณของโรงเรียนในเมื่อมีโอกาส
- ๕) ไม่เปิดเผยข้อบกพร่องในโรงเรียนให้คนภายนอกทราบ

๑๒. วิธีที่จะส่งเสริมบำรุงการรักหมู่คณะเท่าที่อยู่ในวงงานแห่งการศึกษานั้น คือ

- ๑) สนับสนุนการตั้งโรงเรียนกินนอนขึ้นให้มากแห่ง
- ๒) ไม่เปลี่ยนครูบ่อย ๆ
- ๓) ไม่ส่งเสริมบำรุงให้นักเรียนย้ายโรงเรียนบ่อย ๆ โดยพยายามอย่ารับนักเรียนที่ย้ายมาเข้าเรียนในชั้นสูง ๆ
- ๔) จัดการให้ทุกคนได้มีส่วนทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่คณะ
- ๕) ต้องมีลัทธิธรรมเนียมในระหว่างสำนัก มีเครื่องหมายโรงเรียนและมีแบบฟอร์มเครื่องแต่งกาย
- ๖) บำรุงคนให้มีความคิดอ่านสูงชัน โดยให้ได้อ่านหนังสือที่ดี เลือกหนังสือเรียนที่ดีจริง ๆ และให้ได้พบได้เห็นของดี ๆ
- ๗) ควรมีการทำโทษโดยเปิดเผยให้ละอายใจสำหรับผู้ที่ไม่รักคณะ สำหรับในเมืองเราควรเป็นผู้ทำโทษ เพราะถ้าปล่อยให้เด็กเรียนทำกันเองอาจแรงเกินไปได้
- ๘) บำรุงการสมาคมโดยทั่วไป

ปาฐกถาที่ ๑๖

๒๔ กันยายน ๒๕๖๗

๓. ได้กล่าวมาแล้วถึงครูและนักเรียนโดยมองดูจากมุมต่าง ๆ บัดนี้จะกล่าวถึงตัวโรงเรียน เพราะสถานที่ย่อมมีส่วนในการอบรมให้การศึกษาแก่เด็กมิใช่น้อย การจัดโรงเรียนต้องแล้วแต่ประเภทของโรงเรียน เช่นกินอยู่ หรือไปมา หญิงหรือชาย ประถมหรือมัธยม หรืออุดม หรือมูลศึกษา ฯลฯ ในที่นี้จะกล่าวรวม ๆ กันไป แต่จะคิดถึง โรงเรียนมัธยม เป็นพิเศษ ถ้าตอนใดมีได้บ่งไว้ถึงโรงเรียนอื่นเป็นพิเศษขอให้เข้าใจว่าเป็นโรงเรียนมัธยมชายสำหรับนักเรียนเข้าไปเย็นกลับ อนึ่ง ขอให้เข้าใจว่าจะพูดถึงไปนพุดถึง โรงเรียนที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นอุดมคติ อันจะทำได้โดยต้องสิ้นเปลืองเงินทองมาก แต่ถ้าโรงเรียนใดทำให้ใกล้อุดมคติมากเท่าใดก็จะดีมากขึ้นเพียงนั้น

๒. ถิ่นที่จะตั้งโรงเรียน โดยปกติโรงเรียนควรอยู่ใกล้ที่ประชุมชนเหมือนสถานสาธารณต่าง ๆ เพื่อสะดวกแก่การไปมา แต่ตัวดีก็ไม่ควรอยู่ใกล้ถนนเพื่อมิต้องรับความรบกวนต่าง ๆ เช่นฝุ่นและเสียงรถยนต์ผ่านไปมา และควรให้อยู่ใกล้บ้านคนสักหน่อย เพราะบ้านคนอาจให้ความรบกวนได้ไม่น้อยเหมือนกัน ควรอยู่ใกล้ที่ชุมนุมชนเพียงให้นักเรียนเดินไปมาได้โดยไม่ลำบาก เพื่อได้อากาศดีกว่าในที่พักผู้คนคับคั่ง ถ้าเป็นโรงเรียนกินอยู่ยิ่งไกลออกไปจากชุมนุมชนก็ยิ่งดี เพราะอากาศจะดีมากและสะดวกแก่การปกครองด้วย ความสะดวกในการไปมาไม่ต้องการมากนักเพราะนักเรียนจะกลับบ้านต่อมานาน ๆ ครั้งหนึ่ง

๓. สถานที่ที่จะสร้างโรงเรียน การเลือกสถานที่สำหรับสร้างโรงเรียนนั้นคล้ายกับเลือกสถานที่สำหรับปลูกบ้าน คือต้องการที่ที่อากาศดี ไม่แฉะ ไม่ชื้น และสูงพ้นระดับน้ำท่วมในเวลาหน้าน้ำ ควรให้มีต้นไม้ใหญ่บ้าง ไม่เตียนโล่งไปหมด ต้องการที่กว้างมากกว่าบ้านคนธรรมดาเพราะจะต้องมีสนาม

๔. ขอบเขต โรงเรียนต้องมีขอบเขตเพื่อสะดวกแก่การปกครอง คือกันนักเรียนออกและกันคนอื่นเข้า ตามธรรมดาโรงเรียนไม้งาม ๆ ดีกว่ากำแพงเพราะ “ชีวิต” นักเรียนเป็น “ชีวิตมหาชน” มิใช่ “ชีวิตส่วนบุคคล” ใครเห็นก็ไม่เป็นไร ถ้าจัดให้คนอื่นมองเข้ามาเห็นความเรียบร้อยก็จะเป็นการโฆษณาได้อย่างหนึ่ง แต่ต้องนึกถึงโรงเรียนสตรีบ้าง โรงเรียนผู้หญิงต้องการความมิดชิดมากกว่าโรงเรียนชาย โรงเรียนธรรมดาควรมีประตูและกำหนดเวลาเปิดปิด มียามคอยรักษาซึ่งสำคัญมากสำหรับโรงเรียนหญิง และโรงเรียนชายที่ไม่ต้องการให้เด็กออกไปเที่ยวนอกโรงเรียนควรมีบัตรอนุญาตให้นักเรียนที่จะออกไปนอกโรงเรียนเพราะเป็นระเบียบที่ค่อนข้าง

๕. ภายในเขต ต้องมีตัวโรงเรียน ซึ่งจะได้พูดถึงต่อไป นอกจากนั้นต้องมี

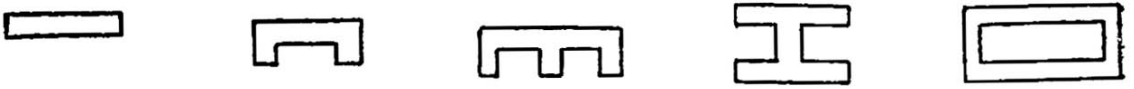
- ก) สนามกีฬา ต้องมีอย่างน้อยหนึ่งสนาม โรงเรียนที่มีสนามกีฬามากกว่าหนึ่งสนามย่อมได้เปรียบโรงเรียนอื่น เพราะนักเรียนจะได้เล่นได้ซ้อมกันทั่วถึง ทั้งฟุตบอลและกีฬาอย่างอื่น โรงเรียนที่ไม่มีสนามเลยนั้นบกพร่องอย่างมาก เพราะพลศึกษาจะไม่เจริญ การวางสนามนั้นต้องคิดถึงน้ำท่วม ทางน้ำฝนไหลและทิศ อย่าให้ตะวันเข้าตาผู้เล่น สนามกีฬาไม่ควรอยู่ติดกับโรงเรียนทีเดียว เพราะในการเล่นนั้นนักเรียนอาจทำกระจกหน้าต่าง ฯลฯ แตกได้ และเสียงเล่นอาจรบกวนผู้ที่ทำงานอยู่ โรงเรียนที่ไม่มีสนามเพราะสถานที่แคบขยับขยายไม่ได้ก็ควรหาสนามอื่นที่ไม่ไกลจากโรงเรียนนักให้นักเรียนไปเล่นและมาเรียนได้สะดวก

- ข) สนามสำหรับเดินเล่น นอกจากสนามเล่นกีฬาควรมีสสนามสำหรับเดินเล่น ทำเป็นสวนปลูกต้นไม้ดอกไม้ให้สวยงาม เพราะธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด ชีวิตนักเรียนควรเป็นชีวิตกลางแจ้ง ถ้ายังเป็นโรงเรียนกินนอนของโรงเรียนสำคัญมาก เพราะจะทำให้นักเรียนรู้สึกที่โรงเรียนเหมือนบ้าน และบำรุงการสมาคม การเรียนบางอย่างเรียนได้รุ่มไม่ดีกว่าในห้องเรียน
- ค) สระน้ำ ก็เป็นของอยู่ในเกณฑ์ธรรมชาติและมีประโยชน์สำหรับให้นักเรียนได้พักผ่อนกระโดดน้ำซึ่งเป็นการกีฬาอย่างหนึ่ง ถ้ามีเรือให้เล่นด้วยก็จะเพิ่มความสนุกสนานให้นักเรียนยิ่งขึ้น (การตีกรรเชียงเป็นการเล่นชั้นเอกของโรงเรียนในอังกฤษ และในเมืองเราที่เคยมีโรงเรียนที่ให้นักเรียนตีกรรเชียงอยู่ครั้งหนึ่ง แต่น่าเสียดายที่มันเล็กละเลยแล้ว)

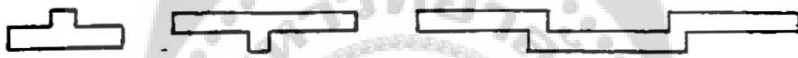
๖. ตัวโรงเรียน ลักษณะตัวโรงเรียนกับบ้านนั้นควรจะติดกัน ฉะนั้นการเปลี่ยนบ้านคนอยู่เป็นโรงเรียนซึ่งเวลานี้ทำกันมากในเมืองเราอันจึงมีข้ออุกมคติเลย บ้านคนทำสำหรับคนจำนวนน้อยอยู่ หน้าต่างก็เป็นขนาดธรรมดาและต้องการความงามแปลก ๆ ซึ่งผิดลักษณะของโรงเรียน โรงเรียนต้องการห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีหน้าต่างกว้างและเข้าห้องทุกห้องได้จากทางเดิน ฯลฯ

๗. ตัวโรงเรียนควรมีรูปยาวเพื่อให้แสงสว่างและอากาศเข้าได้ทุกห้องเป็นอย่างดี ควรหันด้านยาวไปทางเหนือและใต้ หันหัวท้ายไปทางตะวันออกกับตะวันตก เพื่อได้รับลมซึ่งจะมาจากทางทิศใต้ได้เต็มที่ และให้แดดส่องเข้าหน้าต่างและถูกผนังน้อยที่สุด โรงเรียนที่ทำเป็น ๒ ชั้นเป็นดีที่สุด ถ้าจะประหยัดทรัพย์ทำได้ทุนสูงใช้การได้ดีด้วยก็ได้ ในเมืองเราทำกันมาก แต่การใช้ได้ทุนเป็นห้องเรียนหรือห้องอาหารมีข้ออุกมคติอันแท้จริง ถ้าทำโรงเรียนสูงเกิน ๒ ชั้นทำให้เสียเวลาชั้นลง และเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินเช่นไฟไหม้จะลำบาก และในการก่อสร้างจะต้องการความมั่นคงในตอนวางรากมากเป็นพิเศษ

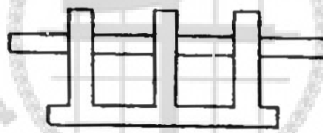
๘. มีผู้คิดเรื่องรูปโรงเรียนกันมากกว่าแบบไหนจะดี
เรียนนั้นคือเป็นรูปต่าง ๆ ดังนี้ เช่น

เหล่านี้ใช้ได้ดีสำหรับเรื่องแสง แต่จำเป็นต้องคิดถึงเรื่อง ลม กับ แดด ถ้ามีด้านขวางมากจะได้รับ
แดดมาก ถ้ามีแถวยาวซ้อนกันอาจบังลม นอกจากนี้หลังจะใหญ่ โตกว้างขวางจนช่องกลางใหญ่
พอลมโกรกลงได้ สำหรับแบบที่ ๑ นับว่าใช้ได้แต่จุดนี้ข้อย ถ้าเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ จะเหมาะสม
นอกจากนั้นจะทำเป็นรูปอย่างอื่นก็ได้ เช่น

แต่โรงเรียนใหญ่ ๆ มักต้องมีกิ่งก้านสาขาแยกออกไป ถ้าไม่ใช่หลายหลัง เช่นอย่างนี้เป็นต้น

๙. ทางเดิน ข้อสำคัญอันหนึ่งคือห้องทุกห้องต้องออกไปยังทางเดินได้โดยสะดวก ไม่
ต้องผ่านห้องอื่น ทางเดินควรตรงยาวไม่มีทางคดเคี้ยวหรือเลี้ยวหักไปคนละทาง ควรทำให้ตรงและ
แยกไปเป็น ๔ แพร่งเพื่อสะดวกแก่การควบคุมนักเรียน ทางเดินควรใหญ่พอที่แถวนักเรียนเรียงสอง
๒ แถวจะเดินสวนกันได้โดยสะดวก

๑๐. ห้องโถง โรงเรียนควรมีที่โถง ๆ สำหรับใช้เป็นที่ปิดประกาศต่าง ๆ ที่ปิด
ประกาศควรอยู่ในห้องนี้ ไม่ใช่อยู่ตามทางเดิน และควรแยกประกาศต่าง ๆ ไว้คนละผนัง เช่น
ประกาศของโรงเรียน ประกาศเรื่องกีฬา ประกาศลูกเสือ และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น
เพื่อนักเรียนจะได้ไม่ต้องมุงรวมตัวกันอยู่กลุ่มเดียว

๑๑. นอกจากนั้นก็ยังมีห้องต่าง ๆ จะได้พูดถึงห้องสำคัญที่สุดก่อน คือ ห้องเรียน

140 หลักการศึกษา

ตามธรรมชาติโรงเรียนมัธยมทั้งตอนต้น และตอนปลายในชั้นหนึ่งควรมีนักเรียนราว ๒๕ คน เป็นอย่างเต็มอัตรา เพราะจะทำการสอนได้ทั่วถึงและควบคุมสะดวก แต่ครั้นถึงเวลาสอบได้ในชั้นหนึ่งนักเรียนอาจตกหลายคน และชั้นที่ต่ำกว่าสอบได้ก็ขึ้นมาเป็นจำนวนมากเป็นต้น ห้องนั้นจึงควรทำให้จุนักเรียน ๓๐ คนได้อย่างพอสบาย คือให้โต๊ะเรียนห่างกันระหว่างแถวหนึ่ง ๆ ให้เดินได้อย่างสบาย ๆ และพอให้คน ๒ คนหลักกันได้ ที่หลังห้องให้เดินออกมาจากช่องแถวหนึ่งไปอีกแถวหนึ่งได้เพื่อความสะดวกแก่ครูเวลาเดินตรวจ โต๊ะเรียนควรจัดเป็น ๕ แถว ถ้าจัดมากกว่า ๕ แถว การควบคุมชั้นก็จะไม่สะดวกนัก ครูจำเป็นต้องเสียเวลาไปมาบ่อย ๆ ถ้าจัดแถวละมากกว่า ๖ โต๊ะนักเรียนข้างหลังชั้นอยู่ไกลเกินไป ต้องเพ่งดูกระดานดำมากอาจเสียสายตาได้ โต๊ะครูและกระดานดำนั้นไม่ควรจะไกลโต๊ะนักเรียนมากเกินไป ฉะนั้นขนาดห้องก็จำกัดลงได้ว่าควรจะยาวระหว่าง ๘ ถึง ๑๐ เมตร กว้างระหว่าง ๗.๕๐ ถึง ๘ เมตร

๑๒. ห้องเรียนควรสูงประมาณ ๔ เมตร ถ้าต่ำมากจะร้อน เพดานควรจะทำด้วยกระเบื้องกระดากทาสีขาว ไม่ควรฉาบปูนหรือปั้นเป็นลวดลายอะไรเลย เพราะปูนอาจกระเทาะตกลงมาโดยง่ายถ้านักเรียนห้องชนบนชนกันโครมคราม โอกาสเช่นนี้มีมาก ฉะนั้นไม่ควรจะทาสีอื่น ๆ เพื่อให้แสงสว่างกระดอนทั่วห้อง พนักควรเป็นไม้ดีกว่าหินหรือซีเมนต์

๑๓. ประตูห้องนั้นควรอยู่ด้านข้าง ควรมีอย่างน้อย ๓ ประตู แต่ประตูที่ใช้เข้าออกตามธรรมดาไม่ควรอยู่ข้างหน้าของชั้น ประตูควรมีขนาดกว้างสูงเพื่อให้เข้าออกง่ายและลมโกรกได้ดีและช่วยรับแสงสว่างเข้าห้องเรียน

๑๔. หน้าต่างมีหน้าที่โดยตรงสำหรับรับลมกับแสง ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีที่ผนังด้านซ้ายของนักเรียน ควรจะเป็นหน้าต่างตลอดเพื่อแสงสว่างจะได้เข้าทางซ้ายของนักเรียน และถ้าได้เพิ่มด้านหลังด้วยก็ยิ่งดีเพื่อจะได้เห็นกระดานดำชัดขึ้น (ถ้ามีแต่ด้านหลังด้านเดียวไม่ดี จะทำให้บังเงา) หน้าต่างควรต้องกว้างและสูงเพื่อแสงสว่างจะได้เข้าถึงกลางห้อง ควรมีกรอบไม้กระฉากเหนือหน้าต่างเพื่อว่าถ้าจำเป็นต้องปิดหน้าต่างจะได้มีแสงสว่างบ้าง และควรมีช่องลมที่เหนือกรอบกระฉากด้วยเพื่อลมจะได้เข้าและถ่ายอากาศได้ชัดขึ้น ควรมีกันสาดเพื่อฝนตกน้อยก็จะได้ไม่ต้องปิดหน้าต่างในห้องเรียนควรมีไฟฟ้า แต่ตามธรรมชาติไม่ควรใช้นอกจากเวลากลางคืนหรืออากาศมืดผิดปกติ

๑๕. โต๊ะเรียนสำหรับนักเรียนนั้นควรเลือกชนิดที่ให้ความสะดวกแก่นักเรียนอย่างมากที่สุด เช่นชนิดที่มีเกลียวขึ้นให้สูงขึ้นและต่ำลงได้ หรือชนิดที่มีขาเพียง ๒ ขาเพื่อเวลานั่งหรือลุกจะได้ไม่กีดเข้าเป็นต้น โต๊ะ ๒ ขาชนิดที่ตรงติดกับพื้นนั้นตัดกังวลในเรื่องต้องจัดให้ตรงบ่อย ๆ ได้ก็จริงอยู่ แต่เมื่อจะต้องการใช้ที่กว้าง ๆ ในห้องเรียนนั้นก็ยกโต๊ะเรียนออกไม่สะดวก โต๊ะ ๒ ขาชนิดที่ติดกับม้านั่งของคนข้างหน้านั้นจะถ่วงน้ำหนักได้พอดี ถึงไม่ตรงติดกับพื้นโต๊ะก็ไม่ล้ม แต่การเคลื่อนไหวของคนข้างหน้าอาจกระเทือนถึงคนข้างหลังซึ่งกำลังเขียนได้ ฉะนั้นโต๊ะควรเปิดขึ้นเป็นที่เก็บหนังสือได้ ไม่ควรมีกุญแจเพราะนักเรียนไม่ควรมีความลับและไม่ควรมีของมีค่ามากประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ถ้าจะฝึกให้เด็กไม่เป็นผู้หยาบคายของผู้อื่นก็ควรให้เคยชินกับการเห็นของของผู้อื่นอยู่เสมอแต่ไม่หยิบ นอกจากนี้เพื่อว่าครูจะได้ตรวจตราถึงความสะอาดเรียบร้อยในโต๊ะนั้น ๆ ได้ทุกเมื่อ

๑๖. ม้านั่งย่อมเป็นชนิดเดียวกับโต๊ะเรียน เช่นถ้าโต๊ะชั้นเกลียวให้สูงต่ำได้ม้านั่งก็ต้องขึ้นลงได้เหมือนกัน แต่พนักพิงนั้นชนิดตรงนั้นไม่สบาย พนักชนิดโค้งตามรูปหลังถูกสุขวิทยาแต่บางทีจะทำให้เด็กเกียจคร้านและง่วงได้ง่ายเพราะสบายเกินไป

๑๗. กระจาด้านต้องเป็นกระจาด้านที่ดี คือด้านสีและเขียนง่ายสบาย ควรทำให้ใช้โต๊ะ ๒ ข้าง แบบธรรมดาที่วางบนขาตงนั้นมีส่วนเสียคือขาเกะเกะและต้องยกเวลาจะกลับอีกแบบหนึ่งหมุนกลับหน้าเป็นหลังได้สะดวกดีกว่า แบบนี้ถ้าหมุนทางข้าง ๆ ใจจะดีกว่าหากกลับเพื่อจะได้เขียนทางข้างหลังและหมุนกลับมาได้โดยตัวหนังสือไม่กลับหัว แบบที่ ๓ ซึ่งเป็นที่นิยมมากนั้นคือมีกระจาด้านซ้อนกัน ๒ แผ่นหรือ ๓ แผ่น แนบกับผนัง และต้นชั้นลงได้ ดีมากเพราะไม่เกะเกะและต้นชั้นไปได้สูง นักเรียนเห็นได้ถนัดทั้งชน

๑๘. บางโรงเรียนใช้กระจาด้านเป็นเครื่องแต่งห้อง คือมีกระจาด้านด้านอยู่ในผนังรอบหรือเกือบรอบห้อง (สำหรับชั้นประถมและมัธยมตอนต้น) เวลาให้นักเรียนทำงานพร้อมกันเช่นทำเลข ให้ไปทำที่กระจาด้านตัวเอง ครูตรวจได้ง่ายมากเด็กก็จะสนุกเพราะได้เปลี่ยนวิธีเรียน และเท่ากับเป็นการฝึกหัดให้เขียนกระจาด้านทำด้วย วิธีนี้ถ้าทำให้ห้องจะสวยงามขึ้น เพราะตามธรรมดา

142 หลักการศึกษา

ห้องมีผนังว่างเปล่า เครื่องตกแต่งอื่น ๆ เช่นรูปคนรูปวิวนั้นไม่เหมาะ แม้แต่แผนที่ถ้าไม่ใช่เวลา ภูมิศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ก็เห็นจะไม่จำเป็น รูปที่เหมาะสมสำหรับติดตามผนังห้องเรียนนั้นคือรูป ให้นักเรียนเขียนเองเพื่อปลุกใจให้นักเรียนมีความพยายาม

๑๙. ที่ตั้งของกระดานดำนั้นสำคัญมาก ต้องให้แสงสว่างฉายลงไป แต่ต้องมีให้ แสงสะท้อนเข้าตาดักเรียนและต้องตั้งให้นักเรียนเห็นชัดทั้งห้อง คือให้เอียงไปทางขวาของนักเรียน สักหน่อยเพื่อให้โต๊ะครูตั้งได้เกือบกลางห้องด้วย เวลาที่ครูนั่งกระดานดำใหญ่นั้นจะอยู่ข้างซ้ายมือ ของครู ถ้ายืนอยู่ที่ข้างเก้าอี้ครูก็ให้เอามือไปเขียนได้ถนัด ตั้งหนังสือโต๊ะครูและกระดานดำจะรวม กันอยู่กลางผนังห้อง และเมื่อครูอยู่ที่โต๊ะก็จะไม่บังกระดานดำด้วย มุมห้องที่ว่างเปล่าอยู่นั้นสำหรับ ตั้งเครื่องประกอบการสอนใหญ่ ๆ หรือจะมีกระดานดำชนิดรวมต้ออีกอันหนึ่งก็ได้

๒๐. โต๊ะครูถ้าได้อยู่บนพื้นที่ยกสูงชันสักหน่อยจะดี เพื่อว่าเมื่อครูจำเป็นต้องนั่งจะได้ เห็นนักเรียนได้ทุกคนอย่างชัดเจน การที่จะหันหน้าชนไปทางไหนนั้นเกี่ยวกับแสงเป็นข้อใหญ่ แต่ ก็เกี่ยวกับโต๊ะครู ประตู และทางเดินเหมือนกัน เวลาครูนั่งที่โต๊ะครูจะเห็นคนที่เดินมาทางห้อง เรียนก่อนนักเรียน เช่นเวลาครูใหญ่มาตรวจ หรือแขกมาเยี่ยมโรงเรียน เป็นต้น

๒๑. ห้องประชุม ต้องกว้างขวางสะอาดเรียบร้อย เพดานสูงและหน้าต่างประตูกว้าง เพื่อรับและถ่ายอากาศได้สะดวกเมื่อมีคนไปอยู่ในนั้นพร้อมกัน ที่ด้านขวาของห้องควรมียกพื้น เป็นเวทีสำหรับผู้ทำพิธีหรือพูดในที่ประชุมเพื่อนักเรียนจะได้เห็นหรือได้ยินได้ทั่ว หรือใช้สำหรับแสดงละครด้วย กลางห้องตั้งม้ายาวหรือเก้าอี้สำหรับนักเรียนนั่งเป็นแถวยาวไป ตามธรรมชาติสองแถว ต่อหนึ่งชั้น เดินเรียงสองเข้าประจำที่นั่งได้สะดวก ควรตั้งเก้าอี้สำหรับครูที่หัวแถวและหางแถว เพื่อให้ครูได้ควบคุมนักเรียนโดยทั่วถึง เมื่อโรงเรียนมีงานในร่มเช่นละครหรือการแสดงเบ็ดเตล็ด ก็ควรจะมีในห้องนี้

๒๒. ห้องรับประทานอาหาร มีลักษณะความกว้างยาวคล้ายห้องประชุม จึงมี โรงเรียนนี้ ๆ ใช้ร่วมกับห้องประชุม แต่ในเมืองเราอาจจะทำไม่สำเร็จเพราะจะต้องรักษาความ

สะอาดเป็นการใหญ่ วัตถุประสงค์มีต่าง ๆ แต่ที่สะดวกที่สดชื่นคือใช้โต๊ะยาว ๆ หลาย ๆ โต๊ะ สำหรับนักเรียน และครูนั่งคุยด้วยที่หัวโต๊ะ บางแห่งครูนั่งรวมกัน โต๊ะหนึ่งบนยกพนเพื่อให้เห็นนักเรียนได้ทั่ว ถึงแม้ว่าโรงเรียนไม่มีครัวก็ควรให้นักเรียนนำอาหารของตนเข้าไปรับประทานที่โต๊ะอาหาร ควรมีตู้ดูดสำหรับเก็บอาหารของนักเรียนก่อนถึงเวลารับประทานอาหารและเก็บเครื่องปรุงรสอาหารบางอย่างบ้าง ที่เจดียงติดกับห้องอาหารนั้นควรมีที่ล้างมือและที่รับประทานอาหารชนิดน้ำพุ่งตรงเข้าปากไว้หลายที่ พอที่นักเรียนจะใช้ร่วมกันโดยไม่ต้องคอยกันนาน

๒๒. ห้องสมุด ห้องสำคัญอีกห้องหนึ่งคือห้องสมุด ห้องนี้ต้องระวังอย่าให้แดดส่องหรือฝนสาดเพราะจะทำให้หนังสือเสียได้ ควรตั้งตู้หนังสือหันหลังชนกันเป็นคู่ ๆ ระหว่างหน้าต่าง ๒ หน้าต่าง หันข้างตู้ชนผนัง ตรงหน้าต่างมีโต๊ะเล็ก ๆ กับเก้าอี้สำหรับอ่านหนังสือหรือทำงานเป็นระยะ ๆ รอบห้อง คนที่นั่งทำงานอยู่คนละโต๊ะจะไม่ต้องแลเห็นกันเพราะตู้บังอยู่ และจะได้รับแสงสว่างและอากาศดีเพราะโต๊ะทำงานอยู่ติดกับหน้าต่าง เก้าอี้ที่นั่งควรใส่ยางที่ปลายขาด้วย เพื่อเวลาคนหนึ่งเดินไปมาจะได้ไม่มีเสียงเป็นทรมกวนแก่ผู้อื่น ทกลางห้องควรมีโต๊ะวางหนังสือพิมพ์รายเดือนหรือรายวัน หนังสือในตู้นี้ควรจัดให้เป็นระเบียบไม่ปะปนกัน แบ่งเป็นแผนก เช่นหนังสือประวัติศาสตร์ วรรณคดี วิทยาศาสตร์ และหนังสือเบ็ดเตล็ด เป็นต้น โต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่รักษาห้องสมุดนั้นควรอยู่ริมประตู

๒๔. ห้องพิพิธภัณฑ์และห้องวิद्याเฉพาะ โรงเรียนที่สมควรมีห้องพิพิธภัณฑ์สำหรับเก็บของแปลก ๆ กับของที่เป็นการฝีมือของนักเรียน นอกจากนั้นอาจจะมีห้องภูมิศาสตร์สำหรับเก็บแผนที่ ลูกโลก และอุปกรณ์อื่น ๆ รวมกันไว้ ห้องประวัติศาสตร์ก็เก็บรวบรวมบุคคลสำคัญรูปของโบราณ และโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่มีอยู่

๒๕. ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ โรงเรียนที่มีชั้นมัธยมตอนปลายควรมีห้องนี้ และสะสมเครื่องมือไว้ให้พร้อม ควรเป็นห้องที่โปร่งและสะดวกในการที่จะต่อท่อ น้ำ ท่อก๊าซ และสายไฟฟ้า ควรมีตู้ไม้สูงนัก แบ่งเป็นช่อง ๆ สำหรับให้นักเรียนทุกคนเก็บเครื่องมือ

๒๖. ห้องวิद्याชีพ ห้องวิद्याชีพบางอย่างมีลักษณะคล้ายห้องวิทยาศาสตร์ เช่นห้องช่างไม้ (หรือห้องเย็บปักถักร้อยของนักเรียนผู้หญิง) คือควรมีตู้สำหรับเก็บเครื่องมือของนักเรียน

144 หลักการศึกษา

ทุกคน เครื่องมือนั้นต้องหาไว้ให้มากพอที่นักเรียนจะไม่ต้องแย่งกัน ห้องวิชาซึ่งบางอย่าง เช่น ช่างไม้และห้องครัว ควรอยู่ห่างจากตึกเรียนหนึ่งสัปดาห์

๒๗. ห้องดนตรี ห้องดนตรีที่แท้จริง ๆ นั้นควรเป็นห้องเล็ก ๆ เรียงกันพอเข้ากันได้ ประตุนิรภัยเพื่อกันเสียงรบกวนผู้อื่น ส่วนหน้าต่างนั้นเปิดหมดเพื่อให้เสียงพุ่งออกไปยังที่โล่งไม่สะท้อนกลับมาอีก ทุกห้องมีเครื่องดนตรีชนิดที่กล่าวถึงผูกติด นักเรียนผูกติดได้พร้อมกันเท่าจำนวนห้อง ครูเดินตรวจ นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบเครื่องบ้องกันเสียงแล้ว ถ้าจะให้ดีจริง ๆ ควรใส่เครื่องบ้องกันเสียงไว้ในผนังเพื่อกันเสียงระหว่างห้องมิให้ถึงกันได้ แต่อาจจะสิ้นเปลืองมากเกินไปก็ได้

๒๘. ห้องพยาบาล ควรโปร่ง ให้อากาศเข้าได้ดีแต่ไม่จำเป็นต้องใหญ่นัก ต้องให้อยู่ไกลจากห้องเรียนสักหน่อยเพื่อได้พ้นจากเสียงอึกทึก ต้องมีตุ๊กตา มีเครื่องชั่งน้ำหนัก เครื่องวัดตัว ปรีทวัดอากาศและวัดไข้ มีที่นอนสำหรับคนป่วย มีที่ล้างหน้าและที่รับประทานน้ำเป็นต้น

๒๙. ห้องพักรู ควรจะใหญ่พอให้ครูทุกคนใช้ห้องพักห้องเดียวกันเพื่อความสามัคคีและติดต่อกันในการทำงานทุกอย่าง ควรอยู่ในย่านกลางของตัวโรงเรียนเพื่อควบคุมนักเรียนและได้รู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งจะเดินไปสอนได้โดยสะดวก ถ้าเป็นโรงเรียนที่มีครูหญิงทั้งชาย ควรใช้ห้องแยกกัน แต่เปิดถึงกันได้

๓๐. ห้องครูใหญ่ ไม่จำเป็นต้องใหญ่ ควรอยู่กลางโรงเรียนเหมือนกันเพื่อได้ดูแลสอดส่องกิจการได้โดยทั่วถึง

๓๑. ห้องธุรการ สำหรับเสมียนของโรงเรียนทำงานและมีโทรศัพท์ติดที่นั้น ควรอยู่ติดกับห้องครูใหญ่เพื่อบัญชาการและส่งงานได้สะดวก

๓๒. ห้องน้ำและห้องส้วม ถ้าตัวโรงเรียนเป็นตึกควรทำไว้บนตัวโรงเรียน โรงเรียนเข้าไปเย็นกลับทุกโรงเรียนควรมีห้องอาบน้ำอย่างน้อยหนึ่งห้อง ส่วนห้องส้วมนั้นควรมีให้มาก ห้องพอนักเรียนจะใช้ได้โดยสะดวก ห้องเหล่านี้การรักษาสภาพความสะอาดเป็นเรื่องจำเป็นยิ่งนัก ควรจะกวดขันอย่างยิ่ง

๓๓. ห้องรับแขก โรงเรียนควรมีห้องรับแขกอยู่ในตอนหน้า ๆ ของโรงเรียน ควรจัดเรียบ ๆ มีที่นั่งสบาย ๆ และควรมีบังตาเพื่อไม่ให้เปิดเผยเกินไป

๓๔. ห้องเวรเฝ้า ควรมีห้องเล็ก ๆ สักห้องหนึ่งสำหรับให้ภารโรงผู้เป็นเวรนอนเฝ้าโรงเรียน ตึกใหญ่ ๆ ควรมีคนอยู่เพื่อเหตุฉุกเฉิน เช่นขโมยข้าวหรือไฟไหม้ เป็นต้น จะได้จัดการทันที

๓๕. ห้องกีฬาในร่ม ควรมีพื้นที่กว้างขวาง สำหรับเล่นบิงปอง ต่อยมวย และอื่น ๆ เวลาที่ฝนตกอาจใช้เป็นที่พักพิงหัดพลศึกษาได้ด้วย ห้องนี้อาจรวมกับห้องยิมนาสติกก็ได้ และไม่จำเป็นต้องอยู่รวมกับตึกเรียน

๓๖. ห้องหัตถ์ต่าง ๆ ควรมีไว้สำหรับเก็บเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดของโรงเรียน ในห้องนี้จะอาศัยเก็บเครื่องเล่นต่าง ๆ เช่นพลอง ฯลฯ ด้วยก็ได้

๓๗. ห้องขายหนังสือและเครื่องใช้ในการเรียน โรงเรียนที่ดีมักมีห้องขายเครื่องเขียนและของเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ทำให้นักเรียนไม่ต้องเสียเวลาไปซื้อข้างนอก และจะได้ของดีที่ราคาถูกเพราะโรงเรียนย่อมเลือกแล้วและชอมาทีละมาก ๆ จึงได้ราคาถูก

๓๘. ห้องครัว โรงเรียนที่ดีควรมีครัวเองและรักษาให้สะอาด แม้กระนั้นก็ไม่ควรอยู่ใกล้ตัวโรงเรียนนักเพราะเวลาปรุงอาหารจะส่งกลิ่นมาถึงห้องเรียน ฯลฯ ได้

๓๙. ห้องไว้อภิรชาณ ควรอยู่นอกตัวตึกและให้นักเรียนเก็บรถของตนไว้ที่นั่นให้เป็นระเบียบ

๔๐. ห้องภารโรง ห้องสำหรับการโรงอยู่จริง ๆ นั้นควรอยู่ใกล้ประตูโรงเรียน เพื่อให้มีหน้าที่เป็นคนเฝ้าประตูและนำแขกด้วย

๔๑. ได้เคยกล่าวคร่าวๆ แล้วว่าครูใหญ่ควรอยู่ในโรงเรียน เพื่อควบคุมจรรยาของนักเรียนและได้รู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ อันจะพึงเกิดขึ้นในโรงเรียน ควรสร้างที่อยู่ของครูใหญ่ไว้ที่มุมโรงเรียน ด้านหน้าออกถนนได้โดยลำพัง ด้านข้างและด้านหลังหันเข้าโรงเรียน มีรั้วรอบขอบชิด มีทางเดินเข้าออกในโรงเรียนได้สะดวก

๔๒. โรงเรียนชนิดสหศึกษาของเรายังมีน้อย ถ้ามีก็ต้องทำของเป็นคู่ ๆ เช่นสนามกีฬา ห้องพักครู ห้องน้ำ ห้องส้วม เป็นต้น เวลารับประทานอาหารให้ห้องรวมกันได้ แต่ควรแยกโต๊ะ สำหรับโรงเรียนกึ่งนอนสหศึกษาในเมืองเราไม่มีเลย ถ้ามีก็ต้องกวาดขันมากเป็นเป็นพิเศษ ครูใหญ่จำเป็นต้องนอนในโรงเรียน สถานที่ ตัวโรงเรียนที่กินอยู่ ก็ตั้งสร้างเป็นพิเศษจำเพาะ บางทีต้องสร้างบันไดคู่สำหรับนักเรียนหญิงอันหนึ่งชายอันหนึ่ง

ปาฐกถาที่ ๑๑

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

๑. เมื่อวันก่อนได้เริ่มกล่าวถึงการจัดโรงเรียนที่มีหญิงชายเรียนรวมกันไว้บ้างแล้ว บัดนี้จะได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องการเรียนรู้รวมกันระหว่างหญิงกับชายว่าดีหรือไม่ การสหเพศศึกษานี้เป็นปัญหาใหญ่ข้อหนึ่งซึ่งมีผู้อภิปรายกันมากไม่ชิวแต่ในเมืองเรา ในเมืองอื่นเขาก็ได้ผจญกับปัญหาข้อนี้กันมาแล้ว บางแห่งก็เห็นดีแต่บางแห่งเห็นไม่ควรทำ ขอกล่าวรวมย่อว่าในระหว่างพวกที่ใช้การสหศึกษานั้นเขาทำด้วยเหตุผล ๒ ประการ คือ

- ๑) เพราะเหตุการณ์
- ๒) เพราะเห็นคุณค่าของสหศึกษาจริง ๆ

๒. เหตุการณ์บังคับให้มีการสหศึกษานักคือการเงินเป็นข้อใหญ่ การที่จะสร้างโรงเรียนเดียวให้ใช้ได้ทั้งหญิงและชายนั้นเป็นการประหยัดอย่างหนึ่ง ประหยัดกว่าที่จะสร้างสองโรงเรียน ในหมู่บ้านที่ไกลจากชุมชนจะเห็นการประหยัดเช่นนี้ได้อย่างชัดเจน คือจำนวนนักเรียนจะคงเดิม แต่จำนวนโรงเรียนจะลดลงอีกมาก โรงเรียนที่มีสหจะรับนักเรียนได้ชุกมากแต่นักเรียนมีน้อย ถ้าให้เรียนรวมกันได้ก็อาจมีนักเรียนเข้าจนเต็ม สำหรับฝ่ายเด็กก็ประหยัดได้คือจะลดค่าพาหนะและเวลาเดินทางลงได้ โดยที่ว่านักเรียนไม่เลือกว่าหญิงหรือชายอยู่ใกล้โรงเรียนใดก็จะไปโรงเรียนนั้น ในที่ที่ไม่มีสหศึกษานักเรียนบางคนต้องเดินทางไกล ๆ ทุก ๆ เช้า เพราะแถบบ้านไม่มีโรงเรียนที่สอนเด็กเพศของตัวเอง นอกจากนั้น บางประเทศบางแห่งมีครูหญิงมากกว่าครูชาย เช่นในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น จัดสหศึกษาสะดวกกว่าแยกกันเรียน เหล่านี้ นับว่าเป็นเพราะเหตุการณ์บังคับ

~~X~~ ฝ่ายพวกที่เห็นคุณค่าของสหศึกษาจริง ๆ นั้นเขาแลเห็นความดีนานาประการ เช่น

- ๑) โรงเรียนที่คัดควรจะเป็นสมาคมที่สมบูรณ์เป็นเหมือนบ้านแห่งหนึ่ง สมาคมที่ค้หรือบ้านย่อมมีคนทั้งหญิงชาย เด็กควรต้องเรียนรู้เรื่องการสมาคมไปด้วย ถ้าโรงเรียนมีแต่หญิงหรือชายเป็นการผิดธรรมชาติ จึงไม่ดี
- ๒) ถ้ามีทั้งหญิงและชายในโรงเรียนเดียวกันต่างฝ่ายต่างจะช่วยให้การศึกษาแก่กันได้ ฝ่ายชายจะหายหยาบ การชกตีและต่อยกันจะลดน้อยลง ทั้งกิริยามารยาทและวาจาจะหายกระด้างและสุภาพขึ้น ส่วนหญิงจะหายขวยเขินสะเทิ้นอาย การนินทาซุบซิบในระหว่างพวกก็จะลดน้อยลง
- ๓) การเรียนรวมกันจะระงับความฉุนเฉียวระหว่างเพศ ถ้าแยกกันเรียนก็เท่ากับว่าห้ามมิให้หญิงชายพบปะกัน นิสัยมนุษย์บางคนยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ และยิ่งกว่านั้นพอมิโอกาสสมาคมกันเองได้ก็จะรังใจไว้ไม่อยู่ ถ้าได้สมาคมกันเรื่อยมาก็จะรู้จักกันดีระหว่างเพศ แม้ออกจากโรงเรียนไปแล้วก็จะไม่เสียคนง่าย เพราะชินกับการสมาคมระหว่างเพศเสียแล้ว
- ๔) การเรียนรวมกันทำให้มีการแข่งขันระหว่างเพศ ต่างฝ่ายก็จะไม่ยอมแพ้กันในการเรียน ฯลฯ ทำให้เกิดความมานะ
- ๕) ถ้าเรียนรวมกันทั้งหญิงและชายจะไม่ปล่อยตัวจนเกินไปเพราะอายุกัน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยจะมีมากกว่าแยกกันเรียน ทั้งสองฝ่ายจะมีความไว้ตัวและละอายแก่ใจในการทั่วไป ตลอดจนการแต่งกายก็จะแต่งเรียบร้อยเพราะไม่อยากจะขายหน้าอีกฝ่ายหนึ่ง
- ๖) ฝ่ายหนึ่งจะให้ความส่งเสริมหัวใจแก่อีกฝ่ายหนึ่ง การเอาใจช่วยซึ่งกันและกันในระหว่างเพศมีผลดี เช่นเวลาเล่นกีฬาแข่งขัน ถ้ามีอีกฝ่ายหนึ่งมาค้ำค้ำและคอยเอาใจช่วยก็จะเล่นดียิ่งขึ้น
- ๗) เมื่อมีนักเรียนทั้งหญิงและชายก็ย่อมมีครูทั้งหญิงและชาย สะดวกแก่การสอน เพราะครูหญิงสอนเก่งบางอย่าง เช่นภาษา ครูชายโดยมากสอนคำนวณและวิทยาศาสตร์

เก่งกว่าเป็นต้น นอกจากนั้นครูหญิงมีคุณสมบัติบางอย่าง คือมีความอ่อนโยนอดทน ไม่เบื่อง่าย สอนเด็กเล็ก ๆ ได้ผลดีกว่าครูผู้ชาย ถ้าหญิงชายเรียนรวมกันครูก็จะแบ่งงานกันทำได้เหมาะสม

- ๔) เมื่อมีนักเรียนทั้งหญิงและชายจะสะดวกในการเรียนบางอย่าง เช่นจะให้อ่านบทนิพนธ์แบบพูดแทนตัวละคร บทหญิงหญิงจะอ่าน บทชายก็ให้ชายอ่าน เวลาที่มีงานของโรงเรียนนักเรียนชายจะยกเก้าอี้ จักร์ที่ทาง นักเรียนหญิงจะตกแต่งห้องให้สวยงาม เป็นการสะดวกและได้ผลดี ๆ ล ๆ
- ๕) จะมีการช่วยเหลือกันทางอื่นตามความสามารถของเพศ เช่น มีเหตุฉุกเฉินนักเรียนชายจะได้ใช้วิชาลูกเสือช่วย เมื่อใครเจ็บป่วยนักเรียนหญิงก็จะพยาบาล ๆ ล ๆ

๕. ส่วนดีของการสหเพศศึกษานับมีอยู่แน่นอน แต่จะคุ้มกับส่วนเสียหรือไม่นั้นเราควรจะวินิจฉัยกันดูเอง โดยมากย่อมแล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่ครูและนักเรียน คนชาติหนึ่ง ๆ มีนิสัยและความเป็นอารยชนต่างต่างกัน สหศึกษาทำได้ดี ณ ที่แห่งหนึ่งแต่อาจไม่เหมาะสำหรับอีกแห่งหนึ่งได้ เหตุต่าง ๆ ซึ่งทำให้การศึกษาแบบให้หญิงชายเรียนรวมกันไม่แพร่หลายก็เพราะมีผู้คัดค้านมาก รวมเป็นใจความว่า

- ๑) ความประพฤติอันชั่วอาจเกิดขึ้นระหว่างนักเรียน
- ๒) อาจเกิดการล่าเหยียดได้ง่าย มีผู้กล่าวว่าครูชายมักให้คะแนนนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชาย (ขอให้เราล่าเหยียดถึงความซนนี้ไว้ให้มาก และใช้ความระวังโดยกวัดขັນที่จะไม่ให้การนี้เป็นไปสมจริงดังมีผู้กล่าวหา)
- ๓) ภาวะของครูจะหนักมาก คืออวยสอคล้องดูแลอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ ถึงแม้จะไว้วางใจได้แล้วก็เล็กกวัดขັນไม่ได้ ถ้าเป็นโรงเรียนกึ่งนอกรีตยิ่งลำบาก
- ๔) สถานที่ก็ต้องทำเป็นพิเศษต่างแล้ว ถ้าเป็นโรงเรียนกึ่งนอกรีตยิ่งลำบาก
- ๕) การสมาคมระหว่างนักเรียนหญิงชายในโรงเรียนอาจนำไปนอกโรงเรียนโดยที่ครูก็ไม่ทราบ ผู้ปกครองก็ไม่ทราบ เช่นชวนกันไปดูลูกหนัง ๆ ล ๆ อาจไกลเกินไป

- ๖) การเรียนรวมกันทำให้คุณสมบัติของเพศจางไปได้ทั้งหญิงและชาย หญิงควรจะอ่อนหวาน เรียบร้อย สวยงาม ชายควรจะแข็งแรง เจ็บขาด กล้าหาญ ถ้าเรียนรวมกันคุณสมบัติเช่นที่กล่าวนี้จะจางลงไปไม่มากนัก
- ๗) หญิงกับชายจะเหมือนกันมากขึ้นทุกทีทั้งความคิดอ่านและกิริยามารยาท ซึ่งเป็นของไม่ควร
- ๘) หญิงกับชายเจริญฝึกกัน มีผู้กล่าวว่าหญิงความคิดเจริญเร็วกว่าชายในตอนแรก (คือตอนอยู่มัธยมตอนต้น) แล้วภายหลังชายไล่ทัน ร่างกายก็เจริญฝึกกัน จึงไม่ควรสอนอย่างเดียวกัน หลักสูตรตารางสอนไม่ควรเหมือนกัน
- ๙) หน้าที่ของหญิงชายฝึกกัน สอนเหมือนกันไม่ได้ ต้องสอนชายให้นิยมความกล้าสอนหญิงให้นิยมความสวยงามเป็นต้น ถึงแม้จะเรียนวิชาเหมือนกันครูควรจะไปคนละทางเช่นนี้
- ๑๐) หญิงกับชายชอบวิธีสอนฝึกกัน ฝ่ายหญิงต้องการอธิบาย อ่อนโยน ชายต้องการเจ็บขาด ทดลอง ฯลฯ ไม่ควรเรียนรวมกัน
- ๑๑) อาชีพไม่เหมือนกันต้องแยกกันเรียน หญิงโดยมากควรเรียนวิชาการช่างการเรือนไปพร้อมกับวิชาอื่น ๆ แต่ชายไม่จำเป็นต้องเรียนวิชาอื่นที่อันใดในโรงเรียนมัธยม จัดการสอนลำบากสำหรับสหเพศศึกษา

๕. สหเพศศึกษา ปัญหาที่จะจัดการสหเพศศึกษาดีหรือไม่นั้นต้องคิดถึงวัยของ
กุลบุตรกุลธิดาด้วย ในระหว่างที่เด็กยังเล็กอยู่นับว่าตักยังไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศทั้งทาง
ร่างกายและความคิด ฉะนั้นสหศึกษาสำหรับโรงเรียนชั้นประถมจึงเป็นการที่จะทำได้ โดยไม่มีข้อ
เสียหายอย่างใด ในขณะที่ยังอ่อนอยู่เช่นนี้เด็กทั้งชายและหญิงยังต้องการการดูแลแบบมารดา
เลี้ยงบุตรอยู่ไม่มากนัก ในโรงเรียนประถมสหเพศศึกษาได้มีครูผู้หญิงดูแลเด็กผู้ชายด้วยจึงเป็น
การดี โรงเรียนสตรีหลายแห่งในเมืองเรายังรับเด็กชายเล็ก ๆ ให้เข้าเรียนจนกระทั่งเริ่มจะเป็นเด็ก
โต (เด็กหญิงเล็ก ๆ ไม่อยู่โรงเรียนชายเพราะไม่ต้องการการดูแลแบบบิดาเลี้ยงบุตร !) สำหรับวิชา

150 หลักการศึกษา

การวิ่งเหมือนกัน คือต้องการอ่าน เขียน และทำเลขเป็นต้น การเล่นก็เหมือนกัน คือต้องการกระโดด โลดเต้นทั้งหญิงชาย ยังไม่ถึงเวลาที่จะต้องสอนเด็กหญิงให้มีมารยาทสำหรับสุภาพสตรีเพราะเด็ก จะยังไม่มีความคิดพอที่จะเข้าใจ สหศึกษาจึงเป็นของที่พึงนิยม สำหรับในเมืองเราถ้าจะแยก เด็กหญิงชายออกจากกันในขั้นต้นนั้นจะลำบากมาก เพราะจำนวนนักเรียนมีมาก จำนวนโรงเรียนมี น้อย เฉพาะอย่างยิ่งในตามชนบท โรงเรียนประชาบาลของเราที่เป็นโรงเรียนประถมสหเพศศึกษา นั้นเอง และย่อมจะทำได้สำเร็จเป็นอย่างดีด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว

สหมัธยมศึกษา ปัญหาใหญ่เกิดขึ้นเมื่อเด็กถึงวัยต่อไป คือเมื่อไปโรงเรียนมัธยม เด็กทั้งสองเพศจะเริ่มแตกต่างกันในทางร่างกายและความเจริญของสมอง เหตุนี้ทำให้มีข้อซึ่งกัน การสหศึกษาอยู่มากดังที่บอกกล่าวแล้ว แต่ผู้ทนายมักกล่าวว่าสำหรับผู้ที่ประสงค์จะไปเรียนในสถาน อุดมศึกษาซึ่งย่อมเป็นสหศึกษานั่นควรมีความเคยชินกับสหเพศศึกษามาตั้งแต่โรงเรียนมัธยม ทั้ง จะได้พบความรู้มาเหมือนกันทั้งหญิงชาย สำหรับผู้ที่ประสงค์จะเข้าศึกษาไม่ต้องขณมหาวิทยาลัยถ้า อวิชาพีแปลกกันจะแยกกันไปเรียนก็ควรอยู่ แต่ถึงแม้จะคงเรียนในโรงเรียนสหเพศศึกษาอยู่ก็ได้ ทั้งนี้ ถ้าโรงเรียนนั้นจัดวิชาให้เรียนได้ เช่นในขณะที่นักเรียนชายเรียนวิชาช่างไม้ นักเรียนหญิงจะซัก ฟอก ทำครัว หรือเย็บปักถักร้อย

๗. สำหรับในเมืองไทยเวลานี้เรามีโรงเรียนสำหรับมัธยมศึกษามากพอที่จะแยกกันเรียน ได้ แต่สำหรับประถมศึกษาเราแยกไม่ได้เพราะไม่มีโรงเรียนพอ ดังวันหนึ่งต่อไปภายหน้าอาจถึง เวลาที่เราจะแยกมัธยมศึกษาได้ คือถ้าคนจำนวนมากประสงค์จะเรียนมัธยมศึกษา เช่น เดียวกับการประถมศึกษาเวลานี้ และจัดหาโรงเรียนชนิดแยกกันเรียนให้ไม่ทัน เป็นการจำเป็นทาง เศรษฐกิจ มีผู้กล่าวว่า โรงเรียนมัธยมในอเมริกาจำเป็นต้องเป็นสหศึกษาเสียโดยมากก็โดยการ เศรษฐกิจบังคับอยู่ดังนี้

๘. โดยทั่วไปความไว้วางใจของผู้ปกครอง ที่จะให้บุตรเรียนในโรงเรียน สหศึกษายังมี ไม่มากพอ แต่ก็มีเหตุผลสมควรที่น่าจะไม่ได้ไว้วางใจอยู่บ้าง ความชั่วถ้าเกิดขึ้นที่โรงเรียนอันเป็น สถานชุมนุมชนแห่งชาติก็จะมีข่าวแพร่หลายได้โดยง่าย การเก็บบุตรให้อยู่กับบ้านหรือช้อย่างมากก็

ให้ไปโรงเรียนสตรีนั้นเป็นลัทธิธรรมเนียมอย่างหนึ่ง เด็กหญิงได้รับการอบรมเช่นนั้นมาเป็นเวลานาน จะเปลี่ยนเสียทีเดียวคือปล่อยให้ไปโรงเรียนสหเพศศึกษาก็นับว่า เป็นการเปลี่ยนอย่างกะทันหันอาจ มีผลไม่เป็นที่พอใจ เวลานั้นมีโรงเรียนราษฎรหลายแห่งที่รับนักเรียนทั้งหญิงชาย แต่ก็ยังไม่เป็น โรงเรียนสหศึกษาอันแท้จริง เป็นการเท่ากับให้หญิงไปสมทบเรียนกับชายเสียมากกว่า สหศึกษา ในเมืองเราเจริญช้าเพราะมีลัทธิธรรมเนียมเป็นเครื่องเดือनीใจอยู่ แต่การค่อย ๆ เจริญไปอย่าง ช้า ๆ เช่นนี้เป็นการดีกว่าที่จะพอเริ่มก็กระโดดชนจนสุดตัวซึ่งอาจได้รับผลอันไม่เป็นที่พึงปรารถนา

๙. การที่จะจัดสหศึกษาอันแท้จริงให้มีผลสำเร็จอันดีนั้นต้องอาศัยครูที่จริงจัง ๆ รักรงาน จริงจัง ๆ และตั้งใจเพื่อความดีของกุลบุตรกุลธิดาจริง ๆ ครูชนิดที่ถึงเวลาก็มาสอนหมดเวลาก็กลับ บ้านนี้จะจัดการสหศึกษาไม่สำเร็จ หน้าที่ของครูนอกเวลาเรียนสำคัญอย่างไรนั้นจะเห็นได้ชัดใน โรงเรียนสหศึกษา

๑๐. นอกจากต้องการครูที่ดีแล้วถ้านักเรียนเป็นคนดีก็ช่วยให้การสหศึกษาสำเร็จได้เป็น อย่างมาก ได้เคยเห็นโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งมีนักเรียนหญิง ๓๕๐ คน นักเรียนชาย ๓๕๐ คน ครูทุกคนเอาใจใส่ในความเรียบร้อยของโรงเรียนอย่างที่สุด มีผลทำให้นักเรียนเรียบร้อยเป็นอันมาก และการสหศึกษาในโรงเรียนนั้นไม่มีข้อพิงตำหนิได้เลย

๑๑. ข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งนั่นก็คือ ถ้าจะมีสหศึกษาต้องรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นต่ำที่สุด คือมัธยม ๑ ทั้งหญิงและชาย ถ้าให้เด็กเริ่มรู้จักกันตั้งแต่เล็กคล้ายพี่น้องกันเองจะตัดความลำบาก ในการปกครองลงได้มาก ถ้าวัยนักเรียนเข้าในชั้นสูงจะมีผลตรงกันข้าม เมื่อเป็นเช่นนี้ขอที่จะ กล่าวว่่า “การรับนักเรียนเข้าชั้นสูง ๆ ไม่ได้” ซึ่งกล่าวอยู่บ่อย ๆ แล้วนั้นก็น่าจะเป็นที่จะต้องกล่าว ในที่อื่นอีกครั้งหนึ่ง

๑๒. นอกจากนั้น บิดามารดาและผู้ปกครองต้องช่วยร่วมมือด้วยการสหศึกษาจึงจะ สำเร็จได้ผลดี คืออย่าทำตนให้เด็กรู้สึกว่่าตนเป็นหนุ่มเป็นสาวเร็วนัก ควรต้องถือว่่าเป็นเด็กอยู่ เสมอจนกว่าจะออกจากโรงเรียน ผู้ใหญ่มักจะตื่นเต้นเมื่อเห็นลูกเริ่มรุ่นหนุ่มรุ่นสาว และมักจะช่วย ุญให้เด็กทำตัวเป็นหนุ่มเป็นสาว โธษข้อเครื่องแต่งตัวแบบผู้ใหญ่ให้ ผู้ใหญ่ไม่ควรพูดเรื่องรักใคร่

152 หลักการศึกษา

ให้เด็กได้ยิน และควรห้ามไม่ให้อ่านหนังสือประโลมโลก ถ้าทำเช่นนั้นจะช่วยให้เด็กได้มากเพราะเด็กในประเทศร้อนโตเร็วกว่าเด็กในประเทศหนาวอยู่แล้ว

๑๓. ในประเทศอังกฤษนั้นมีโรงเรียนแทบทุกแบบ โรงเรียนสหศึกษาก็มีอยู่มาก ทั้งเข้ามาเย็นกลับและโรงเรียนกินนอน ทำให้เป็นการสะดวกแก่ผู้ประสงค์การศึกษาต่าง ๆ ชนิดได้มีโอกาสเลือกตามความพอใจ

๑๔. สหฤทธิศึกษา เมื่อนักเรียนมีอายุถึงวัยที่จะศึกษาในชั้นอุดมโดยมากก็เข้าอยู่ในเกณฑ์สหศึกษา แม้ในเมืองแรกก็เป็นเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะนับว่านักเรียนในชั้นเป็นผู้ใหญ่แล้วย่อมจะควบคุมสติของตนได้ นอกจากนั้น ณ สถานศึกษาชั้นอุดมการเรียนเป็นแบบพึ่งพาสุกตา ใครจะต้องการเรียนวิชาใดก็ไปพึ่งพาสุกตาเฉพาะวิชานั้น นักเรียนไม่จำเป็นต้องรู้จักกันด้วยซ้ำ เพราะไม่ใช่วิธีเรียนแบบเข้าชั้น ซึ่งจำเป็นต้องเรียนคนเดียว ทนนักเรียนจะต้องรู้จักกันหมด และต้องคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสหศึกษาในเซนต์จอร์จไม่ควรจะมีข้อคัดค้านอย่างใด มหาวิทยาลัยบางแห่งในยุโรปนั้นถึงกับอุปหนึ่งคล้ายกับโรงมหรสพ คือแทบจะไม่มีใครตักเข้าไปพึ่งพาสุกตาได้ นักเรียนอาจไม่รู้จักกันเลยก็ได้

๑๕. ในสถานอุดมศึกษา การสมาคมระหว่างชั้นที่เรียน (หรือระหว่างนักเรียนมีเดียวกัน) นั้นผู้สมาคมระหว่างสำนักเรียนไม่ได้ คือถ้าสมาคมระหว่างชั้น นักเรียนมีทั้งหญิงชาย ถ้านักเรียนชั้นนั้นหรือมีชั้นเดียวกันไม่มีสติมากพอก็อาจเสียเพราะไม่มีใครควบคุม ถ้าสมาคมระหว่างสำนัก คือมารวมกันอยู่รวมกันกันทั้งสำนัก ปีที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓, และที่ ๔ ก็รวมกันอยู่หมดแยกกันไปเฉพาะเวลาพึ่งพาสุกตา ก็จะเป็นการดีมาก เพราะคนเก่าจะได้แนะนำคนใหม่ คอยควบคุมตลอดถึงความประพฤติด้วยโดยไม่รู้ตัว การที่จะแยกอุดมศึกษาให้เป็นฝ่ายหญิงฝ่ายชายนั้นลำบากมาก เพราะไม่มีอาจารย์หญิงมากพอ ทั้งจะเสียเงินทองมากในการจัดหาเครื่องมือและสถานที่ จึงไม่มีชาติใดที่จัดการศึกษาในชั้นอุดมไว้เฉพาะชายหรือหญิงแต่เพศเดียว

๑๖. มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ จึงมิได้เป็นสถานสำหรับสั่งสอนเรื่องจรรยาและความประพฤติโดยตรง แต่บางมหาวิทยาลัยเขาจัดให้มี ครูประจำตัว ซึ่งถ้าแปลตรง ๆ เป็นภาษาไทยก็ควรจะเรียกว่า “ครูจรรยา” (Moral Tutor) ถ้ามี “ครูจรรยา”

คอยดูแลอยู่ ถึงแม้ว่าจะอยู่ห่าง ๆ ก็ทำให้การศึกษานิดมีเสรีภาพคือใครจะสมาคมกับใครก็ตาม
ใจนตได้อย่างมาก

๑๗. สำหรับอุดมศึกษา การสหการศึกษาย่อมจะสำเร็จได้ก็เพราะนักเรียนเป็นส่วน
ใหญ่ (เพราะครูคอยอยู่แต่ห่าง ๆ เท่านั้นไม่เหมือนโรงเรียนมัธยม) ถ้านักเรียนได้รับความอบรม
มาแล้วจากสหมัธยมศึกษา ก็จะเคยชินมากกับการเรียนร่วมกัน แต่มีข้อน่าสังเกตอยู่อีกอย่างหนึ่ง
คือนิสัยของมนุษย์อาจทำให้การสหการศึกษาสำเร็จหรือไม่ก็ได้ ผู้หญิงอเมริกันเขามีกินด้วยกันมา
ตั้งแต่เด็กให้แก่งเกอบไม่แพ้ผู้ชาย ไปไหนมาไหนก็รักชาติว่าได้ตัวกับเด็กชายคนหนึ่ง ตลอดจน
การเล่นกีฬาที่ไม่ยอมแพ้ผู้ชาย การฝึกชนิดนี้ทำให้ผู้หญิงรู้จักระวังตัว ผู้ชายก็ไม่กล้าฉวนฉาม และ
รู้สึกคล้ายเพื่อนผู้ชายด้วยกัน การสหศึกษาจึงทำได้สำเร็จ ส่วนชาติอังกฤษนั้นมีความถือตัวเป็น
สมบัติ เป็นประเพณีที่จะรู้จักพูดจากันเองไม่ได้แม้จะเห็นหน้ากันทุกวัน ถ้าไม่มีใครแนะนำให้รู้จัก
จะยอมรู้จักกันไม่ได้ และเมื่อได้รู้จักกันแล้วก็ไม่ยอมสนิทสนมด้วยโดยง่าย คุณสมบัติอันนี้
เป็นเครื่องคุ้มตัวสตรีไว้เป็นอย่างดี การสหศึกษาจึงเป็นไปได้โดยมีข้อเสียหายทางความประพฤติ
น้อยที่สุด

ปาฐกถาที่ ๑๘

๑๘ พุทธศักราช ๒๔๗๗

๑. สถานที่สำหรับอบรมเด็กเล็กหรือการอนุบาลทารกซึ่งเรียกตามภาษาฝรั่งว่า Kinder-
garten นั้นคือโรงเรียนสำหรับบำรุงจิตใจ (และร่างกาย) ของเด็กให้งอกงามเจริญขึ้น โดย
ใช้บทเรียนด้วยสิ่งของ เครื่องเล่น การเล่น และการร้องรำทำเพลงต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ คำว่า
Kindergarten เป็นคำสมาส ภาษาเยอรมันแปลว่า “สวนของเด็ก” ฟร็อบเบล นักการศึกษา

154 หลักการศึกษา

เยอรมัน ได้ตั้งชื่อเช่นนั้นขึ้นเมื่อประมาณ ๘๐ ปีเศษมานี้ และเป็นบุคคลแรกที่ตั้งโรงเรียนเป็นแบบ
สมาคมสำหรับเด็ก ๆ ขึ้น เพื่อบำรุงความเจริญแห่งร่างกาย จรรยา และสติปัญญาของเด็กใน
ระหว่างอายุ ๓ ขวบถึง ๗ ขวบ เพราะเห็นว่าชีวิตของมนุษย์ในตอนเป็นเด็กเล็กนั้นสำคัญที่สุด
เบคอน ปรัชญาเมธีและนักปราชญ์ทางวิทยาศาสตร์สำคัญคนหนึ่งของอังกฤษ ก็แลเห็นความสำคัญ
เช่นนั้น จึงกล่าวว่า “คนลวนย่อมระวังต้นไม้อ่อนมากที่สุด” ในสมัยที่ยังไม่มีโรงเรียนอนุบาล
ทารกนั้น มารดาของเด็กเป็นผู้จัดการศึกษา คืออบรมเลี้ยงดูเอง แต่ถ้ามารดาเป็นคนจนสภาพของ
เด็กก็ย่อมเป็นที่น่าเวทนาอย่างยิ่ง เพราะมารดาที่จนมักจะไม่ค่อยมีเวลาพอที่จะนั่งเลี้ยงบุตรเอง ทั้ง
ความรู้ที่จะฝึกสอนอบรมก็ไม่มี เมื่อเป็นเช่นนี้หญิงสามัญโดยมากที่จำเป็นต้องออกไปทำมาหากินก็ได้
แต่จับลูกใส่ห้องขังไว้จนกว่าจะเสร็จงานของตน

๒. ครั้นเมื่อราว ๑๕๐ ปีมานี้ เพศตาลอดดี นักการศึกษาชาติสวีเดน คิดตั้งโรงเรียน
เลี้ยงเด็กในเวลากลางวัน (เรียกว่า Day Asylums) เพื่อรับฝากเด็กที่มารดาต้องทำมาหากินใน
เวลากลางวัน เป็นประโยชน์สำหรับเด็กและมารดาของเด็กด้วย โรงเรียนชนิดนี้เริ่มขึ้นในฮอลแลนด์
บ้าง เรียกว่า Play School และในอังกฤษเรียกว่า Infant School แต่โรงเรียนเหล่านี้มิได้มี
การอบรมเด็กเล็กชนิดที่ฟร็อบเบลคิด เพราะเป็นแต่เพียงสถานสำหรับเลี้ยงเด็กไว้ให้แทนแม่เท่านั้น
มิได้ใช้การจากจิตวิทยาช่วยอบรมกำลังปัญญาให้เจริญ ต่อเมื่อถึงสมัยฟร็อบเบลการตั้งอนุบาล
ทารกจึงเจริญขึ้น ฟร็อบเบลต้องการฝึกหัดเด็กเป็นพิเศษในสิ่งที่การอบรมที่บ้านทำไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะ
เป็นบุตรผู้มีอันจะกิน คือเห็นว่าในสังคมชีวิตนั้นความเสมอภาคย่อมเป็นสิ่งสำคัญนัก เด็กอยู่กับผู้
ใหญ่ ผู้ใหญ่คอยเลี้ยงอยู่ตลอดเวลา เด็กไม่ได้โอกาสสำแดงความสามารถของตน แต่ในโรงเรียน
สำหรับทารก เด็กอยู่กับเด็กด้วยกัน ย่อมช่วยตัวเอง และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นจัด
การเล่น เล่นด้วยกัน เป็นการดึงเอาความสามารถความรู้สึกและความคิดของเด็กให้เด่นชัดออกมาตั้ง
แต่เล็กเพื่อให้เด็กมีสติปัญญาและความสามารถอันบริบูรณ์เมื่อโตขึ้น

๓. ฟร็อบเบลศึกษาถึงธรรมชาติของเด็ก และแลเห็นว่าเด็กมีธรรมชาติไม่อยู่สุขทั้งทาง
ร่างกายและทางใจ กล่าวคือชอบวิ่งเต้นซุกซนและอยากรู้อยากเห็นอยู่เสมอ เห็นอะไรก็อยาก

จับด้วยมือเพื่อพิสูจน์ค้นคว้า และเมื่อพบแล้วก็พยายามเปลี่ยนแปลงตัดแก้ด้วยความคิดอันยังไม่
สมบูรณ์ของตน นอกจากนั้นเด็กยังมีธรรมชาติที่ชอบเอาอย่าง ได้แก่การพยายามขีดเขียนหรือบัน
ตะไว้จะให้เหมือนเป็นต้น การกระทำเหล่านี้เด็กต้องการเพื่อนรู้เพื่อนเห็นให้ช่วยเหลือและเห็นอก
เห็นใจที่รู้ราวคราวเดียวกัน นอกจากนั้น ความรู้สึก ความรัก และความต้องการ ยังเจริญ
งอกงามขึ้นทุกทีในตัวเด็ก ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความพอใจเป็นเครื่องตอบแทนและต้องบำรุงขึ้น ถ้า
เราบังคับควบคุมธรรมชาติเหล่านี้ให้เด็กจะเป็นประโยชน์แก่นิสัย และเด็กจะเป็นเด็กที่สมบูรณ์ คือมี
ความเจริญทั้งทางกายและทางใจอย่างเต็มที่ไม่ว่าใจคอคับแคบเห็นแต่แก่ตัวเป็นต้น

๔. การกระทำอันถูกต้องและทันทีเป็นของไม่เสียเปล่าและสำคัญมาก ธรรมชาติของ
เด็กย่อมมี กำลังมานะ (Energy) อยู่มาก และเพื่อปลดปล่อยกำลังมานะเหล่านั้นให้ มี ทางออก ไปเด็ก
จึงต้องการที่จะทำกิจกรรมของตน ธรรมชาติของเด็กก็ต้องการเล่น ถ้าเราปล่อยให้เด็กเลือกการเล่นเอา
เองเด็กจะเลือกไม่ได้ดี แต่ถ้าเราช่วยแนะนำการเล่นชนิดที่จะบำรุงนิสัยและมีประโยชน์ให้เด็กก็จะรับ
เอาและไม่เลือกสิ่งที่ไม่ดี การอนุบาลทารกจึงเริ่มด้วยการแนะนำเด็กในการเล่น

๕. ในการช่วยแนะนำการเล่นให้เด็กนั้นพรอเบลหัดให้รู้จักทำอะไรเล่นเองได้ด้วย ไม่เพียง
อย่างพ่อแม่ที่พะเนอลง ข้อของเล่นให้มากมายแล้วก็ทิ้งขว้างไม่รักษา หัดให้มีของเล่นเพียงแต่น้อย
ถ้าเสียก็หัดแก้ไขให้ดีและรู้จักรักษาไม่ทิ้งขว้าง (ความเห็นอันน่าสนใจเคยเขียนไว้ในหนังสือ
“ความคิดเห็นบางประการอันเกี่ยวข้องด้วยการศึกษา” บทที่ ๑๓๐) สอนให้ได้รับความชำนาญด้วย
ตนเอง ได้จับได้ทำเอง ซึ่งเป็นรากของความรู้ที่ หัดให้รู้จักใช้ตาใช้หูและรู้จักสัมผัส การเล่น
นั้นให้เกี่ยวกับดนตรีและศิลปะด้วยเพื่อให้รู้จักรสที่ต่าง สิ่งท่งปวง ผูกให้จักวิจิตร ไม่ใช่บัน
ความรู้ขึ้นแล้วให้เด็กติดตาม คือฝึกให้เด็กรู้จักว่าจะคิด อย่างไร ไม่ใช่หัดว่าให้คิด อะไร ให้เด็ก
อยู่กลางแจ้งมาก ๆ ให้เล่นทำสวนเพื่อให้รู้จักรักธรรมชาติและมีการเล่าเรื่องที่สนุกสนานให้ฟัง
ส่วนวิชาความรู้ยังไม่ต้องสอน ปล่อยให้เด็กหาเอาเองก่อน

๖. โรงเรียนอนุบาลทารกที่แท้เปิดครั้งแรกที่ตำบลบลังเคนเบิร์กใกล้รัฐชอลสตัดต์ในประเทศ
เยอรมันนี้ โดยพรอเบลเป็นผู้ตั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓ ต่อมาบารอนเนส เบอธทา มาเรนโฮลทส
บูโลว เวนต์เฮาเซิน นำความคิดของพรอเบลไปเผยแพร่ถึงชนในประเทศอังกฤษและประเทศอื่น ๆ

156 หลักการศึกษา

เป็นอันมาก ในยุโรปมีผู้รับจัดการต่อมาเป็นลำดับ ในอิตาลีนั้นมาตาม ชาลิส ซเว็บ
ตงซนเพื่อใ้การศึกษาแก่คนจน ในออสเตรียรัฐบาลเป็นผู้เริ่มตั้งแต่ไม่เจริญมากนัก ที่เบลเยียม
นเนกชนจัดการตงซนก่อนและรัฐบาลเห็นชอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการจึงตั้งเป็นโรงเรียนของ
รัฐบาลขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๒๓ เรียกว่า Ecoles Gardiennes Communales ส่วนในอเมริกา
มีผู้นำเข้าไปก็เจริญมาก โรงเรียนอนุบาลโรงเรียนแรกนั้น มีซิส คาล สจวร์ท คิษย์ของฟรอสเบล
ได้เข้าไปเปิดขึ้นที่ วอเตอ เทน ในวิสคอนซิน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ ใน พ.ศ. ๒๔๒๔ ต็อกเตอร์
วิลเลียม แฮริส ได้เชิญมิสโบลว ให้ไปจัดการอนุบาลทารกแบบบับลิสกลอสอเมริกันขึ้นเป็นครั้งแรก
ที่เมืองเซนต์หลุยส์ ภายในเวลา ๘ ปีมีเด็กเข้าโรงเรียนอนุบาลนั้นถึง ๘,๐๐๐ คน มาถึงสมัย
การอนุบาลทารกขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้นทุกที แทบทุกประเทศในโลกได้รับเอาความคิดเห็นอัน
ไปปฏิบัติ ทางทวีปเอเชียญี่ปุ่นเริ่มมีการอนุบาลทารกก่อนประเทศอื่น จีนก็เริ่มมาได้ราว
๑๕ ปีแล้ว ส่วนในประเทศเราการอนุบาลทารกดูเหมือนจะได้เริ่มขึ้นที่โรงเรียนราชินีตั้งแต่เมื่อราว
๑๐ ปีเศษมาแล้ว แต่เพิ่งเริ่มเจริญขึ้นภายใน ๓-๔ ปีนี้ และโรงเรียนราษฎร์ (สตรี) อื่น ๆ
ที่นับว่าเป็นโรงเรียนใหญ่ก็จัดการอนุบาลทารกขึ้นอีกหลายแห่ง

๗. การอบรมเด็กเล็ก ต่อกจากฟรอสเบลมาราว ๕๐ ปีแล้ว ก็นับว่ายังไม่มีผู้ใดได้ใช้
ความคิดดัดแปลงแก้ไขให้เจริญยิ่งขึ้น จนเมื่อราว ๓๐ ปีมานี้มีการศึกษาสตรีชาติอิตาลีเลียนซอ มาเรีย
มอนเตสซอรี (ซึ่งเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ และยังมีชีวิตอยู่จนบัดนี้) จึงพยายามทำการทดลอง
ค้นคว้าหาวิธีอบรมเด็กเล็กให้ตงซนกว่าวิธีที่เคยทำมา ในสมัยก่อนมีคณคิดถึงเรื่องการศึกษาโดย
ใช้ หลักปรัชญา กันมาก แต่มอนเตสซอรีเห็นว่าถ้ามีวิธีคิดแต่ทางปรัชญาจะไม่เป็นผล ต้องศึกษา
เรื่อง จิตใจ ร่างกาย และ สมอง ของคน เห็นว่าชีวิตของเด็กนั้นอยู่ที่ความไว้อยู่ไม่อยู่สุขทั้งทาง
ร่างกายและจิตใจ และควรต้องใ้การศึกษาแก่ อัจฉริยะ ที่ผู้ใดได้แต่ต้นอยู่นั้น ต้องทำการ
ทดลองอยู่เสมอให้จิตใจเปิดอยู่เพื่อรับความรู้ ไม่ควรเช็ดล้ทึ่เก่า ๆ เสมอไป ความเห็นของมอน
เตสซอรีนคนที่ไม่มีความเห็นแก่เกินไปก็ยอมแลเห็นพ้องด้วยว่าวิธีสอนอย่างในโรงเรียนธรรมคา คือ สอน
พร้อมกันเป็นหมู่ นั้นไม่ใช่วิธีดีสำหรับเด็กที่กำลังเจริญเติบโตขึ้น ควรสังเกตนิสัยเด็กและอบรมไป
ตามนิสัย ไม่บังคับให้ต้องมาเข้าเรียนตามระเบียบอย่างเด็กโต ๆ ตามวิธีของฟรอสเบล

๘. มอนเตสซอริจับหลักสำคัญได้ ๒ อย่างในเรื่องเด็ก อย่างหนึ่งคือว่าเด็กจะโตขึ้น ต้องได้อิสระภาพอย่างเต็มที่ในทุก ๆ ทาง เห็นว่าการบังคับไม่ว่าอย่างใด ๆ ไม่เป็นการบังคับควรทั้งสิ้น ควรให้เด็กอิสระแก่ตนเองที่จะแสดงความข้างในออกมาเพื่อให้ใช้ความสามารถของตน และได้อิสรภาพที่จะเติบโต หมายความว่าความหมายแห่งคำว่าอิสรภาพของมอนเตสซอรินี้เป็นความหมายทางชีววิทยาคือ

๙. คำว่าอิสรภาพของมอนเตสซอริมีความหมายเป็น ๒ ชั้น คือปล่อยให้เด็กเจริญขึ้นเองโดยไม่ถูกรบกวนอย่างทีกล่าวแล้วอันอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งนั่นคือให้อิสระภาพที่จะไม่ต้องอาศัยผู้อื่นให้ปรนนิบัติ ในการที่ปล่อยให้เด็กให้เจริญขึ้นเองนั้นมอนเตสซอริอนุญาตให้เด็กทำอะไรได้ตามใจ เพราะเห็นว่าการทำงานที่ตัวเองนั้นเองอาจจะเป็นการรบกวนบางทีการเรียนในโรงเรียนอาจจะเป็นการบังคับไปก็ได้ถ้าเด็กไม่สมัคร เพราะฉะนั้นให้ปล่อยให้เรียนไปตามความสมัคร ไม่เร่ง ไม่เซ็น แม้แต่โต๊ะเก้าอี้ตามโรงเรียนโดยมากมักทำให้หนักเพื่อจะได้ขยับเขยื้อนโดยยากและเด็กต้องนั่งเข่าที่โดยเรียบร้อยนั้น มอนเตสซอริให้ทำเด็ก ๆ เบบ่า ๆ เพื่อให้เด็กยกไปตั้งที่นอนได้ตามชอบใจ เวลาเข้าแถวฝึกหัดเด็กคนไหนจะไม่มากก็ได้ไม่บังคับ มีครูไว้สำหรับคอยช่วยให้เด็กอบรมตัวเอง ไม่ใช่สำหรับบังคับ ถ้าเด็กทำไม่สำเร็จ คือยังไม่อยากทำตามระเบียบก็ปล่อยให้ผ่านไป เด็กมีความสนใจในสิ่งอื่น เวลาให้ खेल เล่นแก่เด็กชั้นหนึ่งซึ่งต้องใช้ความคิดบ้างจึงจะเข้าใจและเล่นได้ ถ้าเด็กเล่นไม่ได้จับผิดจับถูกเพราะไม่เข้าใจก็ปล่อยให้เด็กยังเจริญไม่ถึงขีด ต้องรอ ไม่ช่วยบอกให้ทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะถ้าช่วยกันก็แปลว่าเร่งสมองเด็กให้เดินเร็วซึ่งบางทีจะเร็วเกินไปได้โดยครูไม่รู้ สึกตัวและดูประหนึ่งเป็นการบังคับให้เข้าใจอันจะทำให้ความว่องไวตามธรรมชาติของเด็กระงับไป วิธีแก่นั้น มอนเตสซอริหาของเล่นที่ง่ายกว่ามาให้เล่น ชนิดที่ไม่ต้องใช้ความคิดมาก และเมื่อเข้าใจและเล่นได้แล้วก็ให้ของเล่นที่ต้องใช้ความคิดยากขึ้นเป็นลำดับให้เด็กมีความคิดความสามารถมากขึ้นทุกที จนเข้าใจและเล่นของเล่นซึ่งแต่เดิมไม่เข้าใจและจับผิดจับถูกนั้นได้

๓๐. มอนเตสซอริฝึกให้เด็กรู้จักค้นคว้าหาความผิดของตนเองโดยคิดวิธีเล่นต่าง ๆ ที่จะให้เด็กรู้สึกและแลเห็นความผิดของตน เช่นท่าของเล่นชนิดหนึ่งเป็นไม้ชั้นสี่เหลี่ยม ลูกบาศก์ มี ๕ หรือ ๖ ชั้น แต่ไม่เท่ากันเลย มีขนาดใหญ่เล็กเรียงกันเป็นแถว ซึ่งถ้าตงซ้อนกันให้เป็นแถวแล้วจะมีลักษณะคล้ายเจดีย์ ในการเล่นตองตงชั้นไม้ถ้าเด็กตองผิดก็จะตุงไม่เป็นแถว หรือถ้าตงไม้ชั้นเล็กก่อนชั้นโต ชั้นโตก็จะเหลืออยู่ตงชั้นไปไม่ได้ อีกวิธีหนึ่งนั้นเอาไม้แผ่นยาว ๆ กว้างและหนาสัก ๓ นิ้วหรือ ๔ นิ้วมาเจาะรูกลมให้เรียงเป็นแถวไป รูใหญ่ไปหาเล็กสัก ๖ หรือ ๗ รู แล้วทำไม้ ๖ หรือ ๗ ชั้นเท่าจำนวนรูกลมนั้น ไม้มีลักษณะกลมและสูงเท่าขนาดกลมและลึกของรูเหล่านั้น เมื่อบรรจุชั้นไม้ลงในรูต่าง ๆ ตามลำดับเรียบร้อยแล้ว ไม้แผ่นยาวนั้นก็จะมีหน้าเรียบเสมอกัน ไม่มีร่องรูเลย ชั้นไม้ทุกชั้นมีหูสำหรับเอามือจับตงออกมาได้ เมื่อตงออกมาแล้วให้เด็กหัดเล่นเอาชั้นไม้เหล่านั้นกลับไปใส่ที่เดิม ถ้าเอาชั้นใหญ่ไปใส่รูเล็กก็จะไม่ลง ถ้าเอาชั้นเล็กไปใส่รูใหญ่ ไม้ลงแต่หลวม ถ้าเด็กไม่สังเกตว่าหลวม นี้ก็ว่าเรียบร้อยดีแล้วและทำต่อไป ลงท้ายก็จะเหลือไม้ชั้นใหญ่อยู่อย่างน้อย ๑ ชั้น และเหลือรูเล็กอยู่อย่างน้อย ๑ รู เป็นอันว่าทำไม่สำเร็จ และเมื่อเด็กรู้ว่าผิดก็จะจับได้เองและแก้ไขโดยไม่ต้องให้ใครบอก เพราะเครื่องเล่นนี้ ๆ เองเป็นเครื่องชี้ให้เห็นอยู่แล้ว เครื่องเล่นชนิดนี้ให้เด็กเห็นความผิดของตนเองเช่นนี้ทำได้แปลก ๆ อีกมากมายหลายอย่าง และล้วนแต่เป็นเครื่องฝึกหัดให้สังเกตรูปลม เหลี่ยม คด ตรง และฝึกให้ประมาณความหนาบางใหญ่เล็ก ๆ ลม ๆ หงสน

๓๑. การอบรมโดยวิธีตามใจเช่นนี้ทำให้มีปัญหาเรื่องวินัย มีผู้เกรงว่าการปกครองเด็กในโรงเรียนแบบของมอนเตสซอริจะไม่มีระเบียบ ในเรื่องวินัยคนโดยมากเข้าใจว่าเด็กอยู่นิ่ง ๆ จึงจะดี ถ้าเด็กซุกซนไม่อยู่ซุกซนก็เพราะวินัยไม่ดี ความเห็นเช่นนี้มอนเตสซอริไม่เห็นด้วย เห็นว่าควรให้มีเสรีภาพจึงจะดี ควรปล่อยให้เด็กใช้ความว่องไวของตนตามธรรมชาติแต่ให้รู้จักรักษาระเบียบด้วยความสมัครใจของตนเอง ได้ทำการทดลองดูแล้วแลเห็นว่าวินัยชนิดนี้ยอมมาเอง เช่นเด็กได้เรียนรู้อักษรก็เอาไม่ให้งั่ง เพราะเคยยกดั่ง ๆ แล้วรู้สึกชั้นเองว่าสู้ยกอย่าให้งั่งไม่ได้ จึงค่อย ๆ ยกค่อย ๆ วางโดยไม่ให้อกหัก มอนเตสซอริฝึกหัดจนกระทั่งให้รู้จักบังคับใจตนเอง เช่นการสำรวจของ

เด็กก็ฝึกให้เกิดขนบด้วยการ เล่นนึ่ง ตั้งเคยโตกล่าวดึงครึ่งหนึ่งแล้ว สำหรับการเรียนรู้หนังสือก็เหมือนกัน ครูไม่บังคับเลย แต่เกลี้ยกล่อมให้เด็กมีความสนใจ เมื่อเด็กมีความสนใจแล้วก็ยอมอยู่ในระเบียบ และครูจะควบคุมได้เป็นอย่างดีโดยไม่ต้องฝืนใจเด็ก

๑๒. อิศรภาพอีกอย่างหนึ่งคืออิสระที่จะไม่ต้องอาศัยผู้อื่นปรนนิบัติ และการฝึกหัดให้รู้จักปฏิบัติตนในทางดำเนินชีวิตโดยปกติ มอนเตสซอริก็พยายามบำรุงเป็นอันมาก เช่นหัดให้เด็กแต่งตัวเอง ทำความสะอาดตัวเอง และทำความสะอาดแก่ห้อง หัดเชิฟโต๊ะโดยกิริยาสุภาพโดยยกอาหารมาตั่งและบ้วนตัวเอง หัดให้รู้จักเล่นเก้าอี้ไม่ให้ดังซัง บินมารยาทที่ดี วิถีหัดให้เด็กแต่งตัวเองเป็นนึ่งฝึกด้วยการเล่น เครื่องเล่นมีมากมายหลายอย่าง เช่นอย่างหนึ่งนั้นทำเป็นกรอบไม้สี่เหลี่ยมซึ่งผ่าขนาดสะดึงอย่างเล็ก แต่ตรงกลางสะดึงนั้นตัดผ้าให้ขาดจากกัน แล้วติดกระดาษเป็นแถวตลอดรอยผ่าข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเจาะรูกระตุ้มไว้ให้ตรงกัน มอนเตสซอริสอนให้เด็กเล่นใส่กระตุ้มแข่งกันว่าใครจะใส่เร็วกว่า ทรายผ่าในสะดึงนั้นบางทีกัดกริบนิ้วสองแถว ให้เด็กแข่งกันผูก ผูกเช่นเด็กจะแต่งตัวเองเป็นโดยไม่รู้สึกตัว เริ่มด้วยใส่กระตุ้มเสีย เมื่อแต่งตัวเองเป็นแล้วเด็กก็อยากจะทำของตนเอง ถึงผู้ใหญ่จะทำให้ก็ไม่ชอบ จะรู้จักเก็บงำข้าวของเช่นหวีกระจกของตัวไม่ทิ้งขว้างเลย ถ้าผู้ใหญ่หว่ามแต่งตัวให้เสมอเด็กก็จะไม่กังวลในเรื่องเก็บและจะคอยแต่ให้ผู้อื่นทำให้อันเคยชินไป เมื่อเด็กโตขึ้นก็มีการหัดให้ขุดดิน ทำสวนดอกไม้ ดูแลสัตว์เลี้ยง และหัดให้ทำอะไรที่ยากขึ้นเป็นลำดับไป

๑๓. นอกจากนี้ มอนเตสซอริยังมีการช่วยบำรุงความเจริญทางร่างกาย คือหัดให้เดิน พุด และหายใจ ให้ถูกวิธีด้วย เด็กธรรมดาอันปล่อยให้มโอสรภาพเต็มที่ คอยควบคุมเป็นพิเศษแต่เฉพาะผู้ที่ล่าหลังหรือผิดปกติ ธรรมชาติของเด็กต้องการอย่างไรมอนเตสซอริบำรุงทุกอย่าง คือคิดหาหนทางให้ธรรมชาติปรากฏตัวออกมา ในการนี้ได้จัดหาเครื่องมือไว้เป็นอันมาก ในโรงเรียนอนุบาลนอกจากเครื่องเล่นธรรมดาแล้วยังมีบันไดไม้เตี้ย ๆ มีทางชันลงทั้งสองข้างไว้ให้เด็กหัดเดินขึ้นแล้วเลยลงไม่ต้องกลับ มีบันไดเชือกสำหรับให้เด็กหัดปีน และเครื่องห้อยโหนเล่นสำหรับเด็ก ของเหล่านี้มีไว้ให้เด็กเล่นเอง เพื่อให้ร่างกายเจริญทุก ๆ ทาง และเครื่องเล่น

160 หลักการศึกษา

การเล่นขอมเป็นเครื่องมือสำหรับเด็กเพื่อชีวิตในภายหน้าทั้งสิ้น นอกจากนี้มอนเตสซอริชอบจัดให้เด็กเข้าแถวกันเดินไปตามเส้นที่ขีดไว้ และร้องเพลง เป็นการฝึกหัดช่วยให้การหายใจสะดวกขึ้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเพื่อหัดให้เด็กรู้จักเดินตรงแถว ได้รับความสนุกสนานตื่นเต้นและร้องเพลงได้ด้วย

๓๔. มอนเตสซอริเห็นว่า ถ้าไม่ฝึกหัดประสาทเสียตั้งแต่เด็ก ชีวิตทางปัญญาจะพิการหรือเจริญไม่ได้เต็มที่ จึงจัดให้มีการฝึกหัดเสมอ เช่นฝึกหัดให้รู้จักสี

- ก) หัดให้รู้จักชื่อจากสี เช่นบอกเด็กว่า “นี่แดง” “นั่นเขียว”
- ข) หัดให้รู้จักสีจากชื่อ เช่นสั่งเด็กว่า “หยิบแดงมา” “หยิบเขียวมา”
- ค) หัดให้จำได้ทั้งสีและชื่อ เช่นถามเด็กว่า “นี่อะไร?” ถ้าเด็กจำได้จะตอบถูกว่า “แดง” หรือ “เขียว”

ตั้งแต่นั้นเป็นต้น นอกจากนั้นยังบำรุงปัญญาโดยหัดให้ลำดับของให้ถูกต้อง โดยมีกระดาษแข็งทาสีเดียวกันเป็นชุด ๆ ชุดละ ๘ อันดับ เช่นชุดสีเขียวก็มี ๘ แผ่น สีไม่ซ้ำกันเลยตั้งแต่เขียวอ่อนที่สุดไปจนเขียวแก่ที่สุด หัดให้เด็กจัดเรียงกระดาษสีนั้นให้ถูกลำดับความอ่อนแก่แห่งสี มีการสอนเลขโดยให้หัดนับลูกปัดเป็นสาย ๆ และหัดให้รู้จักสัมผัสและสังเกต เช่นปีตดาเสียแล้วให้จับของซึ่งเห็นได้ง่าย ๆ แล้วถามว่าของทั้งนั้นรูปร่างเป็นอย่างไร แบนหรือกลม สามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมเป็นต้น วิธีหัดให้เด็กรู้จักทำตามคำสั่ง มอนเตสซอริก็หัดให้โดยให้ได้เห็นแบบอย่าง ไม่สั่งบังคับเขาว่าให้ทำตาม วิธีนี้ก็คือในโรงเรียนอนุบาลของมอนเตสซอริครูที่อาวุโสน้อยยอมทำตามคำสั่งผู้ใหญ่โดยเข้มขันเป็นนิตย์ ไม่มีการขัดขืนหรือขัดขวางเลย เมื่อเด็กได้เห็นตัวอย่างดั่งนั้นเอง ๆ ก็อบรมตัวเองให้รู้จักทำตามคำสั่งได้โดยไม่รู้ตัวว่าเป็นการฝึใจ คือจึงเด็กออกจากวิธีทำตามคำสั่งแต่ด้วยร่างกายให้ไปสู่วิธีที่ใช้ความรู้สึกชอบเป็นเครื่องนำการกระทำของร่างกาย

๓๕. การอนุบาลทารกตามวิธีที่กล่าวมาแล้วนั้น มีประโยชน์เป็นอันมากในการอบรมเด็ก ให้เด็กมีนิสัยดี แต่เด็กก่อนอายุถึงเวลาที่เข้าโรงเรียนธรรมดา การอบรมเด็กเล็กในเรื่องสถานที่ สำคัญมาก เพราะสถานที่ที่ตจะจูงใจเด็กให้รู้จักของดีงาม ได้อยู่อย่างสบาย ได้เล่น และได้ออกกำลังกายได้โดยอิสระ วิธีจัดก็คือรับเด็กตั้งแต่อายุ ๓ ถึง ๗ ขวบ ให้เล่น ให้กิน ให้นอนกลางวัน และฝึกหัดความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นที่กล่าวแล้ว และเก็บเงินค่าอบรมตามอัตรา เวลานี้มีผู้เริ่มขึ้นหลายแห่งแล้วในเมืองเรา สถานที่ได้เห็นแล้วและนับได้ว่าจัดอย่างมีวิธีการตามแบบอันพึงนิยมนั้นมีอยู่ ๒ แห่ง คือที่โรงเรียนราชินีกับโรงเรียนมาแตเดอี วิธีอบรมเด็กเล็กนั้นมักจัดกันเป็น ๒ วิธี วิธีหนึ่งนั้นจัดเป็นชั้นอย่างห้องเรียนธรรมดา (คล้ายแบบของฟรอมเบล) ส่งของเล่นให้เล่นพร้อมกัน เล่นกันตามใจชอบ ถึงเวลาทำอะไรก็จับเด็กทุกคนมาทำพร้อม ๆ กันเป็นต้น อีกวิธีหนึ่งนั้นเดินแบบมอนเตสซอรีแท้ คือจัดเป็นห้องเล่นของเด็ก ไม่ใช่ห้องเรียนธรรมดา ปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ จะเรียนหรือไม่และจะนั่งจะยืนที่ไหนก็ได้ เครื่องเล่นที่จัดไว้ให้นั้นย่อมเป็นของที่มีประโยชน์ในการช่วยอบรมเด็ก เช่นตัวหนังสือ ก.ข. สำหรับให้ต่อเล่น หรือรูปต่อ ลูกบดสีต่าง ๆ ร้อยเป็นสายยาว ๆ สำหรับให้นับ ไม้รูปร่างต่าง ๆ กลมบ้าง เหลี่ยมบ้าง ขนาดต่าง ๆ สำหรับให้เด็กหัดสังเกต มีการหัดให้ร้อยดอกไม้อย่างง่าย ๆ หัดขีดไม้เล็ก ๆ เป็นตาต่าง ๆ หัดแต่งตัว ใส่กระดุม ผูกเชือก และเกี่ยวขอ เป็นต้น ส่วนการทำโทษนั้นไม่มีเลย

๓๖. การอนุบาลทารกเป็นของดีมีประโยชน์แน่นอนโดยไม่มีปัญหา ประโยชน์ทั้งส่วนใหญ่และรายย่อย โรงเรียนอนุบาลนั้นจะจัดได้สำเร็จก็เพราะมีสถานที่ที่เหมาะสมประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งซึ่งสำคัญไม่น้อยกว่าก็คือต้องมีครูที่ดัดเหมาะ คือต้องมองไวทันแก่เด็ก เข้มขัน ไม่ไม่โง่ง่าย และนิสัยดีมีมารยาทงาม เพราะเด็กย่อมจะคอยเอาอย่างทุกขณะ คนที่นิสัยไม่ละเอียด แม้แต่บ่อยก็จะอบรมเด็กไม่ได้ดี มีเรื่องจริงเล่ากันมาว่าที่อเมริกาหมอเคยผ่าท้องเด็กป่วยกว่าร้อยคน ได้เข็มซ่อนปลายในท้องเป็นอันมาก ปลายเข็มอาอยู่ก็มีมาก ทั้งนักการศึกษาพากันลงความเห็นว่าเป็นเพราะเพียงเด็กมันสยขบเอาปากคาบเข็มไว้ในเวลาที่แต่งตัวเด็ก เด็กได้เห็นอยู่เสมอ เข็มก็เอาอย่างคาบเข็มบ้าง แล้วเลยกลืนลงไป นอกจากต้องมันสยขบแล้วครูผู้อบรมเด็กเล็กควรต้องเป็นผู้รู้วิชาจิตวิทยาของเด็กด้วย

ปาฐกถาที่ ๑๕

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๗

๑. เมื่อเด็กได้รับความอบรมจากโรงเรียนอนุบาลจนอายุย่างขึ้นปีที่ ๗ แล้วก็ย่อมถึงเวลาที่ จะเข้าเรียนในโรงเรียนธรรมดา คือโรงเรียนประถมและมีมัธยมต่อไป โรงเรียนธรรมดานั้นแบ่งออก อย่างกว้างๆ เป็น ๓ แบบ คือ โรงเรียนเข้ามาเย็นกลับแบบหนึ่ง โรงเรียนที่นักเรียนต้องนอนค้างใน โรงเรียนตลอดเทอมทุกเทอมแบบหนึ่ง กับโรงเรียนที่รับนักเรียนทั้งชนิดที่ต้องการนอนค้างในโรง เรียนและชนิดที่เข้ามาเรียนและเย็นกลับบ้าน ขอให้สังเกตว่าโรงเรียนสวนกุหลาบ บ้านสมเด็จ และวิชาวุฒ มิติดกันอย่างไร ด้วยโรงเรียนทั้งสามนั้นแสดงให้เห็นตัวอย่างของโรงเรียนทั้งสามแบบ ที่กล่าวถึงนี้ได้อย่างชัดเจนพอสมควร สวนกุหลาบเป็นโรงเรียนชนิดที่ทำแต่การสอน แม้นักเรียน จะสมัครนอนค้างโรงเรียนก็ไม่รับ วิชาวุฒนั้นจะรับก็แต่เด็กนักเรียนที่จะอยู่กินในโรงเรียนทุก ๆ วัน และกลับบ้านตอนาน ๆ ครั้งหนึ่งตามกำหนดซึ่งโรงเรียนอนุญาตให้ ส่วนบ้านสมเด็จนั้นใครจะมา เรียนแล้วกลับบ้านหรือใครไม่กลับบ้านจะนอนค้างในโรงเรียนโดยเสียค่าอยู่กินเพิ่มให้ตามระเบียบก็ รับทั้งสิ้น แปลว่าจัดโรงเรียนไว้ให้นักเรียนเลือกได้ตามความสะดวก

๒. โรงเรียนเข้าไปเย็นกลับกับโรงเรียนที่นักเรียนจะค้างอยู่ก็ได้หรือกลับก็ได้ นั่นไม่ มี ความเป็นอยู่และการปกครองที่แปลกเป็นพิเศษกว่าที่พวกเราอยู่ร่วมกันอยู่ดีแล้ววันนี้มากนัก ส่วน โรงเรียนชนิดที่ต้องการให้นักเรียนทุกคนกินอยู่ในโรงเรียนซึ่งเรียกว่า บัณฑิตกุล นั้นมีลักษณะธรรมเนียมและการปกครองอีกแบบหนึ่งซึ่งน่าจะสนใจและควรทราบ ฉะนั้นจึงจะขอกล่าวถึงโรงเรียน ชนิดนี้ไว้บ้างพอเป็นสังเขป

๓. บัณฑิตกุล คือ โรงเรียนมัธยมกินนอนที่จัดการเป็นแบบแผน มีลักษณะธรรมเนียม และวินัยสำหรับการอยู่ของนักเรียนซึ่งผู้ใดจะเลือกทำอย่างไรก็ตามใจไม่ได้ถ้าขัดกับระเบียบ โรงเรียนชนิดนี้เริ่มที่ประเทศอังกฤษก่อนที่อื่น เมื่อเห็นว่าการอบรมสำคัญกว่าการเรียน กำเนิดเต็ม

มีมาตั้งแต่ครั้งศาสนาคริสต์یانแผ่เข้ามาเข้าไปในประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๑๓๓๘ และพวกพระตั้งโรงเรียนสอนหนังสือเพื่อให้นักเรียนในศาสนา เริ่มด้วย King's School, Canterbury แต่โรงเรียนแรกที้นับว่าเป็นบับลิสตูล์ได้นั้นคือ วินเชสเตอร์ ซึ่งตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๒๒ และต่อมาวิทยาลัยแห่งวิกเค็มได้สร้างชีวิตอันแท้จริงให้โดยทำการเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีอบรมและวางแบบแผนไว้ดังที่เป็นอยู่ในบัดนี้ โรงเรียนบับลิสตูล์จึงเป็นที่นิยมแห่งมหาชน และมีโรงเรียนอื่น ๆ ตั้งขึ้นอีกมากโดยอนุโลมตามหลักการที่วิกเค็มตั้งไว้ บับลิสตูล์เหล่านี้ในสมัยก่อนบางคราวตกต่ำลงมากต้องเก็บเงินค่าเรียนและอยู่กินแต่เหนื่อย ครุกได้เงินเดือนน้อยจนถึงกับครูต้องยินดีรับเงินรางวัลเล็กน้อย (tip) จากผู้ปกครองนักเรียน แต่บัดนี้เจริญรุ่งเรืองมากเป็นที่นิยมถึงกับใครจะเข้าก็ต้องจองที่ล่วงหน้าไว้ตั้งหลายปี ค่าเล่าเรียนก็เก็บแพงจนคนจน ๆ ไม่มีโอกาสจะส่งลูกไปเรียนได้ บับลิสตูล์เอกของอังกฤษในเวลาบัดคือ อ็อกซ์ กับ แฮโร

๔. บับลิสตูล์โดยมากอยู่แยก ๆ กันตามบ้านนอก ไม่รวมกันอยู่ในกรุง ความเจริญแห่งการคมนาคมทำให้การบับลิสตูล์เจริญขึ้นด้วยเพราะการไปสะดวกกว่าแต่ก่อน การส่งลูกไปบับลิสตูล์นั้นแต่ก่อนเห็นกันว่าเป็นการแสดงความพุ่มเพี้ยงเสน่หา แต่บัดนี้รู้สึกกันขึ้นว่าเป็นของจำเป็นสำหรับคนที่จะดี แม้แต่คนไทยที่ไปเรียนเมืองนอกถ้าได้เริ่มเรียนในบับลิสตูล์จึงจะนับว่าได้การศึกษาอย่างบริบูรณ์แท้ การทูลูกว่าเป็นของจำเป็นนั้นมิใช่เห็นกันหลายทาง บางคนเห็นดีจริง ๆ บางคนเห็น เป็นเครื่องหมายว่าดี สำหรับคนไทยนั้นนิยมกันว่าได้อยู่บับลิสตูล์จะทำให้รู้ภาษา (อังกฤษ) ดี จริง แต่เมื่อพิเคราะห์ดูโดยถ่องแท้แล้วก็จะลงความเห็นได้ว่าวิธีการและการปฏิบัติของชาตินี้ แม้แต่โรงเรียนรัฐบาลอื่น ๆ และโรงเรียนในประเทศอื่น ๆ ยังเห็นดีและใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อนุโลมตามเป็นอันมาก ผู้ที่ได้ผ่านบับลิสตูล์มาแล้วนั้นนับว่าได้มีโอกาสทุกสถานที่จะเป็นคนดี ส่วนบุคคลผู้ใดที่ผ่านการศึกษามาแล้วแต่ไม่เป็นคนดีเท่าที่ควรก็นับว่าเป็นการบกพร่องจำเพาะตัวผู้นั้นเอง จะโทษว่าการจัดการของเขาไม่ดีหาได้ไม่

๕. การบับลิสตูล์ในสมัยก่อนศาสนาจัดมาก เช่นปลุกขึ้นตั้งแต่ ๕ นาฬิกาให้ไปร้องเพลงสวดมนต์ ๖ นาฬิกาเข้าห้องเรียนฟังครูอ่านคัมภีร์ ๘ นาฬิกากินอาหารเช้า ๑๐ นาฬิกาสวด

164 หลักการศึกษา

มนต์อีก และก่อนนอน (๒๐ นาฬิกา) สวดอีกครั้งหนึ่ง แต่ในสมัยนี้ทำการเปลี่ยนแก้ไขให้เป็นไปในทางการสมาคมมากขึ้น จัดเป็นโรงเรียนชั้นมัธยมมี ๖ ชั้น การเรียนมีในเวลาเช้าและบ่าย ตอนเย็นทำการบ้านเตรียมไว้สำหรับวันรุ่งขึ้น การอยู่นั้นอยู่อย่างบ้านมีห้องมีเตียงมีตู้जाเพาะตัว การปกครองมีวิธีตั้งหัวหน้านักเรียน นักเรียนชั้น ๖ ย่อมช่วยครูดูแลนักเรียนอื่น การเล่นนั้นบังคับให้เล่นกีฬาและดูผู้อื่นเล่น วันอาทิตย์ให้ออกเดินไกล ๆ

๖. การแบ่งคณะของโรงเรียนบับลิสตูลุนั้นทำเพื่อประโยชน์ในทางปกครอง นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ในการแข่งขันต่าง ๆ ทั้งในการกีฬาในทางความประพฤติและการเรียน โรงเรียนหนึ่ง ๆ มักมีแบ่งเป็น ๔ คณะ การมีหัวหน้านักเรียนนั้นนอกจากเพื่อแบ่งเบาภาระของครูลงแล้วยังมีความประสงค์ที่จะหัดนักเรียนให้รู้จักเป็นนายคน คือหัดใช้อำนาจได้ถูกทางในเมื่อได้อำนาจ พวกหัวหน้านักเรียนนั้นยอมเป็นนักเรียนชั้นสูงสุดในโรงเรียนซึ่งได้แก่ชั้น ๖ พวกนักเรียนชั้น ๖ ครอบงำไว้ใจได้เพราะครูฝึกให้โดยการถือว่าเป็นผู้ใหญ่จึงไว้ใจและปล่อยมาก นักเรียนผู้ใหญ่พวกนี้ได้อำนาจเป็นผู้ดูแลบังคับบัญชาและใช้เด็กอื่นที่เป็นนักเรียนเล็ก พวกนักเรียนเล็กที่ต้องรับใช้หัวหน้านี้เรียกว่า Fag (หัวหน้าเรียกว่า Prefect) Fag จะต้องรับใช้การต่าง ๆ อย่างบ่าวตั้งแต่ถือของให้จนถึงชำระเท้าเป็นต้น และหัวหน้ามีอำนาจที่จะเขียนตักโทษได้ คณะหนึ่ง ๆ มักมีหัวหน้านักเรียนราว ๔ คนเป็นอย่างน้อย พวกหัวหน้าเหล่านี้ยังเป็นนักเรียนเล็กอยู่ก็ต้องเป็น Fag และถูกเขาใช้มาแล้วเหมือนกัน

๗. หัวใจของการบับลิสตูลุนั้นอยู่ที่วิชา การอยู่ และ การเล่นกีฬา วินัยในโรงเรียนชนิดนี้ย่อมเกิดจากการเล่นกีฬา เขาบังคับให้นักเรียนทุกคนเล่นกีฬา คนที่ไม่ชอบเล่นก็บังคับเพื่อฝึกให้รู้จักทำตามคำสั่งและเสียสละเพื่อพวกพ้อง ถึงตัวไม่ชอบเล่นก็ต้องเล่นให้พวก ไม่ใช่ให้ตัวเอง

๘. บับลิสตูลุนั้นเป็นสถานอบรมคนให้มีลักษณะสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) ใจคอกว้างขวางไม่เห็นแก่ตัว
- ๒) นิสัยดี

- ๓) ไม่ทักทู่ เบ็ดเตล็ด ทรวไปตรงมา
- ๔) มีนิสัยเป็นนักกีฬา คือบุคิธรรม รู้แพ้รู้ชนะ
- ๕) ชังความชั่ว เช่น ขโมย ปด และความไม่เป็นที่ถูกผู้ชายต่าง ๆ
- ๖) ยินดีรับผิดชอบ
- ๗) ชอบทำตนเป็นตัวอย่าง
- ๘) เป็นคนมีประโยชน์ มีความรู้รอบตัวมาก ทำอะไรที่ไหนก็ได้ ไม่กลัวอะไร ถ้าไม่ผิด
- ๙) กล้าทำงานที่ยาก ๆ ไม่ท้อถอย
- ๑๐) เป็นบ่าวก็ได้ เป็นนายก็ได้ รู้จักหน้าที่ของตน

ผู้ที่ได้รับความอบรมจากบับลิตศกกุลแล้วก็มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันเช่นที่กล่าวมาแล้วนี้โดยมากสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ทุก ๆ ชั่วอายุคนได้แลเห็นลักษณะอย่างทีกล่าวมานี้ ผู้ที่เป็นนักเรียนบับลิตศกกุลก็เลยมีความถือดี ภูมิใจว่าตัวดีแม้จะเรียนไม่ตึกมักไม่กล้าทำชั่ว เพราะกตตัวให้ต่ำไม่ลง

๘. บับลิตศกกุล เป็นแบบของโรงเรียน ที่มีการอบรม ต้มาก แบบหนึ่ง ซึ่งสมควรจะบำรุงสำหรับในประเทศเราการตั้งโรงเรียนแบบนี้จะได้ผลเพียงใดนั้นคำตอบมีอยู่ดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) เมื่อจัดให้นักเรียนได้อยู่กินและเล่นอย่างสบายเต็มที่ มีการอบรมเป็นแบบแผน โรงเรียนย่อมจะต้องสิ้นเปลืองมากกว่าโรงเรียนกินนอนสามัญ ถึงแม้จะเก็บเงินจากนักเรียนอย่างแรงแงก็ต้อมมีเงินอุดหนุนทางอื่นเพราะเลี้ยงตนเองไม่ได้
- ๒) ต้อมเก็บเงินค่าเล่าเรียนแวง แต่มาตรฐานแห่งผู้ปกครองนักเรียนโดยมากของเรายังต่ำไม่มีเงินพอจะเสียให้ลูกเข้าเรียนได้

- ๓) ผู้ปกครองโดยมากยังชอบส่งลูกไปโรงเรียนใกล้ ๆ บ้านเสมอ
- ๔) ผู้ปกครองโดยมากยังไม่สมัครใจจะเสียค่าเล่าเรียนแพง ๆ ให้แก่บุตร
- ๕) นิสัยชอบก็หายังมีไม่มากพอ
- ๖) ยังไม่มีผู้นิยมการอบรมชนิดที่ต้องลำบาก ชอบสบายมากกว่า

รวมใจความว่า ยังไม่มีความต้องการ (Demand) มากพอ

ในเมืองเรามีโรงเรียน ชนิดที่พยายาม จัดให้ใกล้ เข้าไปข้าง บับลิสตูล ของอังกฤษ เป็นอย่างมากนั้นคือโรงเรียนวชิราวุธ แต่ก็ใช้หลักของการบับลิสตูลอังกฤษไม่ได้เสียหลายข้อ ทั้งนี้เพราะลัทธิธรรมเนียมและความนิยมของมหาชนต่างกันอยู่เป็นส่วนใหญ่

๑๐. มีผู้กล่าวว่าหัวใจของบับลิสตูลคือการกีฬาต่าง ๆ เมื่อได้พูดถึงการบับลิสตูลพอเป็นสังเขปแล้วจึงจะกล่าวถึงกีฬาชนิดต่าง ๆ บ้าง และจะได้กล่าวถึงคุณค่าแห่งกีฬานั้น ๆ ที่มีอยู่แก่การศึกษาด้วย เมื่อคิดถึงเฉพาะพลศึกษาแล้ว กีฬาทุกอย่างที่ทำให้เราได้ออกกำลังกายได้เหงื่อและใจคอเบิกบานกันนับว่าใช้ได้ทั้งนั้น แต่ก็ได้เลือกกีฬาที่เหมาะสมแก่วัยเพศและกาลสมัย (ซึ่งเราจะรู้จักเลือกได้โดยไม่ยากนัก) ก็จะต้องขึ้น สำหรับจริยศึกษานั้นจะเกิดจากการพลศึกษานั้น ถ้าไม่คิดก็มองไม่เห็น ข้อที่ว่ากีฬาประโยชน์แก่นักเรียนในทางจรรยาซึ่งพูดสั้น ๆ ว่า *ให้มีใจเป็นนักกีฬา* หรือ *ให้เป็นลูกผู้ชาย* นั้นเราได้พูดถึงมามากแล้ว บัดนี้จะขอกล่าวแต่เพียงว่ากีฬาชนิดใดมีประโยชน์มากกว่าชนิดใดเท่านั้น การที่จะให้เด็กเล่นกีฬาโดยไม่เลือกหรือไม่คำนึงถึงผลทางจริยศึกษานั้นก็นับว่ายังบกพร่องอยู่ เพราะอาจเลือกผิดหรือไม่ดีเท่าที่ควรก็เป็นได้

๑๑. กีฬาชนิดที่เล่น เป็นหมู่ เป็นพวก ย่อมมีคุณ ประโยชน์ มากกว่าชนิด ที่เล่นคนเดียว และในจำพวกกีฬาที่เล่นเป็นหมู่นั้น ถ้าผู้เล่นทั้งสองฝ่ายมีโอกาสจะได้เข้ากลมเกลียวใกล้ชิดซึ่งกันและกันมากเพียงไรก็จะมีประโยชน์มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น ฉะนั้นกีฬาจำพวก ฟุตบอล, ฮ็อกกี, คริกเก็ต และ เน็ตบอล จึงนับว่าเป็นกีฬาชั้นเยี่ยม สำหรับฟุตบอล ๒ อย่างที่เห็นเล่นกันอยู่ในเมืองเรา คือฟุตบอลธรรมดาที่เล่นกันอยู่ทั่วไปและรักฟุตบอลที่เล่นกันเป็นบางแห่งนั้น รัก

ดูเหมือนจะมีประโยชน์ในทางจริยศึกษามากกว่า เพราะต้องการ Team Work ก็คือความประนีประนอม
พร้อมเพรียงกันในระหว่างผู้เล่นมากกว่า และผู้เล่นทั้งสองฝ่ายได้คลุกคลีกันมากกว่าฟุตบอลล์
ธรรมดา มีโอกาสได้ฝึกหัดและแสดงตนเป็นนักกีฬาได้มาก กีฬานี้เล่นเป็นหมู่เช่นนี้บางอย่าง
อนุญาตให้เปลี่ยนตัวผู้เล่นได้ในระหว่างเวลาเล่น เช่น American Foot-ball และ Ice Hockey เป็น
ต้น การอนุญาตให้เปลี่ยนตัวผู้เล่นได้ ชื่นชมฝึกหัดความรู้จักเสียสละและความรับผิดชอบได้มากยิ่ง
ขึ้น สำหรับกีฬาจำพวกนี้มีผู้เห็นว่าควรเกิดเป็นศิลปะเมื่อคำนึงถึงคุณค่าในทางการศึกษา เพราะ
เป็นกีฬาที่ฝึกหัดความเสียสละมากที่สุด บางครั้งต้องยืนแถวอยู่ชอบสนามตลอดวันนาน ๆ จะได้
จับลูกสักที บางทีมารออยู่ตั้งวันกับต้นไม้สังเขต ถึงเวรตัวก็ถูกข้ามเสีย เป็นต้น ผู้เป็นกัปตัน
ทั้งสองฝ่ายต้องรับผิดชอบอย่างมาก ต้องบงการการเล่นอยู่ตลอดเวลา บางครั้งเมื่อผลการเล่นจะ
เสมอกันอย่างแน่ ๆ แต่หวังชนะต้องเสี่ยงโชคแสดงความกล้าหาญถึงกับเลยแพกม คิกก็เกิดเป็น
กีฬาที่ต้องการเวลานานมาก ตามธรรมดาเล่น ๓ วันจบ แต่มีโอกาสสนุกสนานและตื่นเต้นได้
มาก นอกจากที่จะได้ฝึกหัดความเสียสละและความรับผิดชอบได้มากดังกล่าวแล้ว

๑๒. กีฬานิต แข่งเรือ, ซักคะเย่อ, วิ่งผลัด, วิ่งเปี้ยว และกระโดดเชือกหมู่ นั้น เล่น
เป็นหมู่และต้องการความพร้อมเพรียงระหว่างพวกก็จริงอยู่ แต่คำนี้ไม่มากนัก เพราะไม่นับว่า
เป็น Organized Game แท้ คือผู้แข่งขันทั้งสองฝ่ายเกือบจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย มาพบกันไม่กี่นาที
และทุกคนในฝ่ายหนึ่งเล่นเต็มทีตลอดเวลา ใช้แต่ความสามารถ ไม่มีการเสียสละ ต้องการความ
พร้อมเพรียงมากกว่าความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การแข่งขันเรือเป็นกีฬาชั้นเอก ซึ่งต้องการ
ความอดทน, กำลัง, และความพร้อมเพรียงถึงขนาด

๑๓. เทนนิสและกอล์ฟนั้นต้องการ Team Work บ้างและได้สัมาคมด้วย เพราะต้อง
เล่นอยู่เป็นเวลานานพอสมควร กีฬาที่เล่นเดี่ยวเช่นกระโดดต่าง ๆ วิ่งเร็ว วิ่งทน ทั้งน้ำหนัก
และวายนานต้องการแต่ความสามารถไม่มี Team Work เลย วิ่งสวมกระสอบก็อยู่ในประเภทตก
ไม่นับว่าเป็นกีฬาแท้ ส่วนบิงปองนั้นเกือบจะไม่นับว่าเป็นกีฬา เพราะมีลักษณะเป็นเครื่องเล่น
และเล่นในร่ม

168 หลักการศึกษา

๑๔. กีฬามวยดีสำหรับทางพลศึกษา เพราะต้องใช้ กำลังเต็มที่ จนถึงกับหมดกำลังกัน บ่อยๆ ไม่มีกีฬาอื่นจะได้ใช้กำลังมากทัดเทียมถึง ทางจริยศึกษาก็มีประโยชน์ด้วยได้รับการฝึกฝน ให้ระงับโทสะ แต่สำหรับความเกี่ยวข้องของกีฬาในทางพฤกษศึกษานั้นไม่สู้มีผลมากนัก เพราะ แทนที่จะสมองโปร่ง ผู้ต่อยมวยบ่อย ๆ มักจะมีสมองมึนไม่บัง หน้าที่เขียบแหลมในการเรียนได้ ยาก

๑๕. กีฬาโดยมากเราได้มาจากต่างประเทศ ประเทศในยุโรปเขามำรุงกันมากและเริ่ม บำรุงมาก่อนเราช้านาน มีกีฬาอีกมากที่ยังไม่แพร่หลายมาถึงเมืองเรา และบางอย่างนั้นไม่มีโอกาส ที่จะเล่นได้ในเมืองเราเช่นกีฬาบนหิมะต่างๆ เวลาที่เรากำลังเริ่มบำรุงการกีฬากันขึ้นอย่างจริงจัง ถึงกับจะไม่มีสนามกีฬาสำหรับชาติในเร็ววันนั้น ซึ่งจะมีประโยชน์แก่การพลศึกษามิใช่น้อย พวก เราทั้งหลายจึงควรคิดถึงคุณค่าแห่งกีฬาต่าง ๆ ชนิดใหม่มาก

๑๖. วิธีจัดการให้นักเรียนได้เล่นกีฬานั้นมีต่าง ๆ กัน โรงเรียนที่ดีย่อมมีสนามกีฬา และมีครูผู้ฝึกหัด ถ้าโรงเรียนใดไม่มีก็มักบอว่ายังบกพร่อง วิธีที่ส่งเสริมให้นักเรียนนิยมการกีฬาใน เวลานั้นคือมีการแข่งขันชิงโล่ ชิงถ้วย ฟุตบอลล์ เนตบอลล์ และอื่น ๆ มีการกรีฑาประจำปีของ กระทรวงเป็นต้น ทั้งสองอย่างนี้เป็นกรช่วยบำรุงความสนใจในการกีฬาได้มาก

๑๗. การแข่งขันแบบชิงถ้วยฟุตบอลล์นั้นทั้งทางใต้และทางเสีย ข้อที่ตนั้นคือนักเรียน นิยมกันมากด้วยหวังชื่อเสียงเกียรติยศเลิศเมื่อได้ยอดเยี่ยม ชมก็ชมมันดีก็ชมกันจริง ๆ เพราะ เวลาเล่นพลาดไม่ได้ ถ้าพลาดก็เกือบจะว่าหมดโอกาสชนะเลิศ การแข่งขันหมดไปโดยเร็ว มีเวลาเหลือสำหรับเล่นอื่นหรือเรียนต่อไป ข้อที่เสียก็คือตั้งใจกันเกินไป คือหวังชนะกันทั้งนั้น มิได้นึกถึงการเล่นเป็นใหญ่ และผู้แพ้ถูกคัดออกแล้วก็เลยหมดโอกาสได้เล่นอีก โรงเรียนที่ไม่ เก่งอาจได้เล่นฟุตบอลล์เพียง ๓ ครั้งเท่านั้นในปีหนึ่ง เพราะมาเล่นชิงถ้วยก็แพ้ ตามธรรมดาอัน ไม่ได้เล่นเลย ในเมื่อโรงเรียน ๒ โรงเรียนมาพบกันตามธรรมดาไม่มีโอกาสจะได้เคยพบและรู้จัก กันมาก่อน พอมาพบกันก็หมายชนะเข้าหากันมักเกิดวิวาทกันบ่อย ๆ แปลว่าไม่เคยเล่นฉันเพื่อน เลย พอได้เล่นก็มาเล่นฉันไม่ใช่เพื่อน

๑๘. วิถีแข่งขันอีกแบบหนึ่งคือการเล่นตลอดปี ให้โรงเรียนทุกโรงเรียนได้เล่นกับทุกโรงเรียนอย่างน้อย ๑ ครั้งอย่างมาก ๒ ครั้งภายในหนึ่งปีตามแต่จะกำหนด ถ้าชนะได้ ๒ คะแนนเสมอได้ ๑ คะแนน ถ้าแพ้ไม่ได้เลย ครั้นปลายปีเมื่อเล่นเสร็จตามกำหนดแล้วรวมคะแนน ผู้ที่ไต่มากที่สุดได้โล่หรือถ้วย ถ้ามีโรงเรียนสมัครเข้าแข่งขันมากเกินไปจะจัดการให้เล่นพบกันหมดได้ก็แบ่งเป็น ๒ หรือ ๓ พวก คือคัดเอาโรงเรียนที่เก่งไว้หมู่หนึ่ง ให้เล่นพบกันหมดระหว่างพวกของตัวเอง คัดเอาโรงเรียนที่เก่งปานกลางเป็นหมู่สอง โรงเรียนที่เก่งน้อยเป็นหมู่สาม ให้เล่นเฉพาะในระหว่างพวกเช่นกัน ปลายปีผู้ชนะเลิศในหมู่หนึ่งได้ถ้วยหรือโล่ โรงเรียนที่ได้คะแนนน้อยที่สุด (โรงเรียนเดียวหรือ ๒ โรงเรียนตามแต่จะกำหนด) ในหมู่หนึ่งตกมาอยู่หมู่สอง ในปีหน้าเลิกที่กับผู้ชนะเลิศในหมู่สอง ผู้ชนะเลิศในหมู่สามก็เลิกที่กับผู้แพ้ในหมู่สองโดยทำนองเดียวกัน วิถีนี้นักเรียนได้ออกกำลังกายที่ดี (เช่นเล่นฟุตบอล) ตลอดปี และเมื่อเล่นก็จะไม่มึนเกินไปเพราะแพ้ ๒-๓ ครั้งก็ยังมีโอกาสเลิศได้ ให้รู้จักแพ้บ่อยๆ ชนะบ่อยๆ เป็นการฝึกหัดที่ดี ตามแบบเล่นชิงถ้วยโรงเรียนโดยมากไม่มีโอกาสได้ชนะบ่อยๆ การเล่นบ่อยๆ พบโรงเรียนแปลกๆ เสมอๆ ทำให้การสมาคมดีขึ้น เป็นการเล่นอย่างเพื่อนมากกว่าอย่างศัตรู ไปเล่นที่สนามโรงเรียนนี้บ้างโรงเรียนโน้นบ้างได้โอกาสรู้เห็นกว้างขวาง และลงท้ายนักเรียนในโรงเรียนทุกโรงเรียนจะเป็นเพื่อนกันเพราะได้พบกันบ่อยๆ อีกประการหนึ่งนักเรียนโรงเรียนหนึ่งจะสนใจเมื่อโรงเรียนอื่นเล่นกับโรงเรียนอื่นเพราะต้องคอยดูคะแนนอยู่เสมอว่าใครจะได้ทำอะไร มากกว่าโรงเรียนของตนหรือยัง เป็นต้นแต่ข้อเสียในการแข่งขันวิธีนี้คือเสียเวลามาก บางทีจนสอบไล่สอบข้อมก็จะต้องเล่น ค่าพาหนะก็เสียมาก และที่ขัดข้องมากที่สุดคือโรงเรียนโดยมากไม่มีสนามของตัวเอง หาสนามเล่นลำบาก

๑๙. ถ้าจัดให้มีการแข่งขัน โดยวิธีที่ ๒ จำนวนนักเรียนที่เล่นกีฬาจะมากขึ้น เพราะโรงเรียนหนึ่งๆ ต้องเล่นบ่อยๆ การบำรุงการกีฬานั้นควรเริ่มด้วยการหาสนาม ทุกโรงเรียนควรมีสถานมของตนเอง ถ้ามีสนามก็แปลว่านักเรียนได้เล่น แม้ไม่บอกนักเรียนก็จะวิ่งลงไปเอง เท่าที่

170 หลักการศึกษา

เป็นอยู่เดี่ยวนั้นบางโรงเรียนไม่ได้เล่นอะไรเลยจนกระทั่งเข้าเล่นในการแข่งขันชิงถ้วยหรือโล่ และพอแพ้ออกมาแล้วก็เลิกเล่นกันสำหรับปีนี้ นอกจากจัดหาสนามยังควรวายานพาหนะสำหรับนำนักเรียนไปเล่นกับโรงเรียนอื่น การพานักเรียนไปเล่นก็พาคนเพื่อนกับโรงเรียนอื่นหรือเชิญโรงเรียนอื่นมาเล่นกับเรานี้มีประโยชน์เกินค่าพาหนะทุกคราว เป็นประโยชน์ชนิดที่มองเห็นด้วยตาได้ยาก ประโยชน์อันนี้ก็ขอไม่ตรึงระหว่างโรงเรียน ๒ โรงเรียนดังที่ได้กล่าวแล้ว

ปาฐกถาที่ ๒๐

๓ ธันวาคม ๒๔๗๗

๑. มหาวิทยาลัยคือสถานศึกษาชั้นอุดม ซึ่งกล่าวโดยกว้าง ๆ ได้ว่าตั้งขึ้นเพื่อทำการสอนวิทยาการในแผนกที่สำคัญ ๆ ทำการสอบไล่และให้ปริญญาแก่ผู้เรียนสำเร็จวิชาตามหลักสูตร แต่มหาวิทยาลัยที่มีอยู่ในทุกวันนี้มีลักษณะต่าง ๆ กันแม้แต่ในประเทศเดียวกัน เช่นมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษก็มีที่ลักษณะและฐานะไม่เหมือนกัน ในเมืองเราเองก็เช่นนั้น

๒. กำเนิดของมหาวิทยาลัยมีมูลรากมาต่าง ๆ กัน แต่จะสรุปได้โดยวงอันกว้างว่า
ดังนี้ คือ

๑. โรงเรียนวัดในสมัยเก่า ซึ่งขึ้นต่อวัด ปกครองแบบวัด และใช้วินัยของวัด นั้น ขยายตัวออกมามีอิสระมากขึ้นจนหลุดจากวัด (เช่น มหาวิทยาลัยออกสฟอร์ด)

๒. เอกชนหลายคนเข้าเรียโรให้ทุนตั้ง รัฐบาลรับรองอุดหนุนและ
ควบคุม (เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
๓. บุคคลคนเดียวเป็นผู้สร้าง
๔. รัฐบาลตั้งขึ้น (เช่น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง)
๕. เทศบาลตั้งขึ้น
๖. อุดมศึกษาหลายแห่งรวมกันเข้า

๓. ในเรื่องฐานะ สิทธิ และการปกครอง นั้น ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลตั้งขึ้นก็ย่อมมีฐานะมั่นคงเพราะรัฐบาลให้ทุน แต่สิทธิของมหาวิทยาลัยมีน้อย จะจัดการเองโดยลำพังไม่ได้เพราะรัฐบาลย่อมคอยบงการและควบคุมอยู่ ปกครองได้เองชั่วคราวภายในเท่านั้น ถ้าเป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลมิได้ตั้งก็ย่อมมีอิสระภาพเต็มที่จัดการวางระเบียบแบบแผนของตนเอง และรัฐบาลยอมให้สิทธิพิเศษบางอย่างแก่มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงเกียรติคุณและฐานะมั่นคงมานาน เช่น ในอังกฤษ มหาวิทยาลัยออกัสฟอร์ดและเคมบริดจ์ ได้มีผู้แทนของมหาวิทยาลัยในรัฐสภามหาวิทยาลัยละคน และมหาวิทยาลัยฝ่ายเหนือทั้งหลายได้มีผู้แทนหนึ่งคน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ได้ปริญญาจากมหาวิทยาลัยสำคัญ ๆ มีสิทธิได้ออกเสียงลงคะแนนการเลือกตั้งผู้แทนทั้งทางฝ่ายเมืองที่ตนอยู่และทางมหาวิทยาลัยที่ตนศึกษา สิทธิที่จะเลือกออกเสียงได้ทั้ง ๒ ทางนี้เพียงยกเลิกเสียเมื่อประมาณ ๒ ปีมานี้เอง

๔. ความจำเป็นของมหาวิทยาลัยแต่ก่อนมีต่าง ๆ กัน เช่น

- ๑) ทำการสอนวิชาและอบรม
- ๒) ล่ารวจตรวจค้น ส่งเสริมวิชาชั้นสูง
- ๓) เป็นเพียงแต่กรรมการสอบไล่และให้ปริญญาเท่านั้นก็มี

172 หลักการศึกษา

แต่ในสมัยนี้มหาวิทยาลัยโดยมากมักรวมนงานทั้งสามอย่างแต่หนักเบาต่างกัน เช่นในประเทศเยอรมนีมหาวิทยาลัยเป็นของรัฐบาลแทบทั้งหมด และศาสตราจารย์หัวหน้าที่ต่าง ๆ เกือบจะไม่ทำการสอนเลย ให้แต่อาจารย์ผู้ช่วยเป็นผู้สอน ตัวหัวหน้าเองทำแต่การตรวจค้นเพื่อส่งเสริมวิชาชั้นสูงให้เจริญยิ่งขึ้นเท่านั้น ในอเมริกามหาวิทยาลัยบางแห่งไม่มีการตรวจค้น ทำการสอนเกือบตลอดเวลา มหาวิทยาลัยลอนดอนนั้นเคยเป็นเพียงแต่สถานสอบไล่เท่านั้น แต่บัดนี้การแยกทำงานแต่อย่างใดอย่างเดี๋ยวจนเป็นแต่สถานสอบไล่เท่านั้นเล็กน้อยหมดแล้ว

๕. วิชาของมหาวิทยาลัยก็มีต่าง ๆ กันแล้วแต่ทุนรอนและทำเล มหาวิทยาลัยใด ๆ ย่อมมีวิชาหลายอย่างให้ผู้เรียนเลือก บางแห่งสอน ๓-๔ วิชา และบางแห่งน้อยกว่านั้นก็มี (วิทยาลัย All Soul's ในออกซฟอร์ดรับนักเรียนเฉพาะผู้ศึกษาวิชาทางศาสนา ฉะนั้น ในมีที่หนึ่ง ๆ วิทยาลัยหนึ่งมีนักเรียนเพียง ๘-๙ คนเท่านั้น) บางมหาวิทยาลัยทำการสอนหนักไปเฉพาะวิชาและมีชื่อเสียงไปในทางหนึ่ง เช่นมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮมมีชื่อเสียงในวิชาพาณิชยกรรม ส่วนมหาวิทยาลัยเรดซิงตงชั้นใหม่เน้นทำการสอนหนักไปในทางวิชาศิลปกรรม

๖. วิชาต่าง ๆ ก็แยกหมวดต่าง ๆ กัน เช่นมหาวิทยาลัยในเยอรมัน วิชาที่รวมไว้ในหมวดที่นักเรียนเรียนสำเร็จแล้วจะได้ปริญญา Doctor of Philosophy นั้น คือ

- ๑) ปรัชญา
- ๒) ประวัติศาสตร์
- ๓) อักษรศาสตร์ (คือภาษาต่าง ๆ)
- ๔) โบราณคดี
- ๕) กณิตศาสตร์ชั้นสูง
- ๖) วิทยาศาสตร์
- ๗) เศรษฐวิทยา
- ๘) วิชาการคล้ำ

ดังนั้น ผู้ที่เป็นคอกเตอร์ของมหาวิทยาลัยในเยอรมนีจึงเป็นคนหนุ่ม ๆ สาว ๆ เป็นอันมาก เพราะเขามีปริญญาให้ชั้นเดียวเท่านั้น ผิดกับมหาวิทยาลัยในอังกฤษ ซึ่งผู้จะได้เป็นคอกเตอร์ ต้องได้เป็นปริญญา บี.เอ. แล้วและทำการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอีกเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๕ ปี และได้แต่งตำราขึ้นเล่มหนึ่งซึ่งมหาวิทยาลัยยอมรับว่าดีถึงขนาด ในเยอรมนีวิชาวิศวกรรมนั้น แยกออกไปต่างหากจากมหาวิทยาลัย ไปสอนในโรงเรียนชั้นสูงซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัย วิชาศัลยกรรมและพลาศิกการนั้นแยกไปสอนในโรงเรียนชั้นสูงเหมือนกัน แต่ไม่นับรวมเข้าเล่มอกกับ ชั้นมหาวิทยาลัย

๗. มหาวิทยาลัยเอกของอังกฤษมีวิชาต่าง ๆ สำหรับให้ผู้จะรับปริญญาเลือกเรียนได้ หลายวิชา และแบ่งเป็นแผนก ๆ เช่น

- ๑) ภาษาโบราณ
- ๒) ภาษาปัจจุบัน
- ๓) ภาษาตะวันออก
- ๔) วิชาธรรมศาสตร์
- ๕) ประวัติศาสตร์
- ๖) ปรัชญา, เศรษฐวิทยา และการเมือง
- ๗) ภาษาอังกฤษและวรรณคดี
- ๘) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
- ๙) วิชาคณิตศาสตร์
- ๑๐) วิชาอันตรายศาสตร์

ดังนั้นเป็นต้น วิชาแผนกต่าง ๆ เหล่านี้ในออกสฟอร์ดและเคมบริดจ์ถ้าผู้ใดเรียนสำเร็จ แล้วไม่ว่าแผนกใดย่อมจะได้ปริญญา B.A. ทุกอย่าง ไม่เหมือนมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในอังกฤษโดย มากซึ่งจำแนกปริญญาเป็นแผนก ๆ ไป เช่นผู้ที่สำเร็จวิชาอันตรายศาสตร์จะได้ปริญญา B. Eng.

174 หลักการศึกษา

วิชาพาณิชยการจะได้ B. Com. วิชาอักษรศาสตร์จะได้ B. Lit. และผู้ที่สำเร็จวิชาวิทยาศาสตร์จะได้ B. Sc. เป็นต้น มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์นั้นมีวิชาต่าง ๆ ให้เลือกเรียนได้ ดังนี้

- ๑) สำหรับปริญญาอักษรศาสตร์มีวิชาต่าง ๆ ให้เลือกเรียนได้ คือ ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, ภาษาฝรั่งเศส, ภาษาเยอรมัน, ภาษาสันสกฤต, ภาษาบาลี, ประวัติศาสตร์, ภูมิศาสตร์ และธรรมศึกษา
- ๒) ปริญญาวิทยาศาสตร์มีวิชาต่าง ๆ ให้เลือก คือ ชีววิทยา, เคมมีวิทยา, ฟิสิกส์ และคณิตศาสตร์
- ๓) ปริญญาวิศวกรรมศาสตร์มีวิชาต่าง ๆ ให้เลือกได้ เช่น วิศวกรรมช่างกล, วิศวกรรมไฟฟ้า และวิศวกรรมโยธา
- ๔) ปริญญาแพทยศาสตร์

๘. การให้ปริญญาต่างมหาวิทยาลัยก็มีวิธีและลำดับธรรมเนียมแปลก ๆ กันดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้ว มหาวิทยาลัยที่ให้ปริญญาคล้ายกันที่สุดนั้นคือออกสฟอร์ดกับเคมบริดจ์ ทั้ง ๒ มหาวิทยาลัยนั้นวิธีแปลกกันอยู่บ้าง ก็คือ ที่เคมบริดจ์มีวิธีเรียนและหลักสูตรเฉพาะสำหรับผู้ที่มีความจำเป็นจะรับปริญญาชนิดนี้เกียรติและเฉพาะสำหรับผู้ที่จะรับแต่เพียงปริญญาธรรมดา หลักสูตรสำหรับผู้ที่ต้องการแต่เพียงปริญญาธรรมดานั้นง่ายกว่าหลักสูตรเกียรติปริญญา ส่วนออกสฟอร์ดนั้นหลักสูตรเหมือนกันหมด แต่ผู้ที่สอบได้คะแนนดีจึงจะได้ “เกียรติ” ส่วนผู้ที่สอบได้แต่คะแนนไม่เท่าถึงชั้น “เกียรติ” จะได้รับแต่เพียงปริญญาธรรมดา นอกจากนั้นการลำดับชั้นแห่ง “เกียรติ” ก็ต่างกัน ที่ออกสฟอร์ดมี “เกียรติ” ๔ ชั้น แต่เคมบริดจ์มีเพียง ๓ ชั้น ฉะนั้นผู้ที่ได้ “เกียรติ” ชั้นที่ ๓ จากเคมบริดจ์จึงนับว่าเป็นเกียรติชั้นสุดท้าย แต่เกียรติชั้นสุดท้ายจากออกสฟอร์ดนั้นคือ “เกียรติ” ชั้นที่ ๔

ปริญญา M.A. เป็นเครื่องแสดงอาวุโสของผู้ที่ได้ปริญญา B.A. มาแล้วครบ ๔ ปี ส่วนผู้ที่เปิดสอนที่มหาวิทยาลัยทั้ง ๒ นั้นจะต้องใช้เวลาเรียนอยู่ไม่ต่ำกว่า ๘ ปี (และเรียนสำเร็จ) และต้องแต่งตำราที่ถึงขนาดเล่มหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีวิชาพิเศษสำหรับผู้เรียนจบวิชาตามหลักสูตรปริญญา B.A. แล้ว และเรียนวิชาเฉพาะต่อไป มหาวิทยาลัยจะออกประกาศนียบัตรชั้นสูงให้ คือวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาครู และวิชาการป่าไม้ เป็นต้น ปริญญา B.A. ซึ่งเป็นคำย่อมาจาก Bachelor of Arts นั้น มหาวิทยาลัยในอเมริกาเขาเรียกกลับกันไป ว่า A.B. คือ Arts Bachelor

๘. การปกครองควบคุมนักเรียนนั้นวิธีต่าง ๆ กัน มหาวิทยาลัยโดยมากเป็นแต่สถานที่ศึกษา นักเรียนจะอยู่จะกินที่ไหนก็ตามใจ บางแห่งที่อยู่กินกับที่เรียนรวมกันอย่างโรงเรียนมัธยมก็มี มหาวิทยาลัยในยุโรปภาคใต้เช่นโบโลญญาและปารีสแต่ก่อนมักแบ่งนักเรียนเป็นคณะตามชาติ ในยุโรปภาคเหนือมักแบ่งนักเรียนตามอาจารย์เป็นเกณฑ์ เพราะนักเรียนโดยมากอายุน้อย อาจารย์สำนักอยู่ที่ไหนนักเรียนก็อยู่ที่นั่นด้วย แต่บัดนี้มหาวิทยาลัยโดยมากแบ่งตามเกณฑ์วิชา นอกจากออกสหพันธ์กับเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยทั้ง ๒ นี้มี วิทยาลัย (College) เป็นสำนักสำหรับอยู่กินและอบรม ส่วนมหาวิทยาลัยเป็นสำนักสำหรับทำการสอนและสอบได้ มหาวิทยาลัยจะรับนักเรียนเข้าที่ต่อเมื่อวิทยาลัยใดวิทยาลัยหนึ่งในมหาวิทยาลัยยอมรับ ผู้สมัครเข้าจะต้องผ่านการสอบได้ ๒ ครั้ง คือสอบเข้าวิทยาลัยครั้งหนึ่งกับสอบเข้ามหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง นักเรียนมหาวิทยาลัยทั้ง ๒ นี้ต้องมีวิทยาลัยประจำตัวสำหรับเป็นที่กินนอนและสมาคม แต่ก่อนนักเรียนต้องอยู่กินนอนในโรงเรียนตลอดเวลาที่เป็นนักเรียนอยู่ แต่บัดนี้ผู้ต้องการการศึกษาและการอบรมชั้นสูงมาก วิทยาลัยต้องรับนักเรียนมากขึ้น จึงอนุญาตให้นักเรียนออกไปอยู่นอนนอกโรงเรียนได้เป็นเวลา ๓ ปี ใน ๓ ปีที่เป็นนักเรียนอยู่ (แต่มิใช่ว่านักเรียนจะไปอยู่ที่ไหนก็ตามใจ บ้านที่จะไปอยู่ได้ซึ่งเรียกว่า Digs นั้นต้องเป็นบ้านที่มหาวิทยาลัยได้ตรวจแล้วว่าเรียบร้อยและให้ใบอนุญาต เจ้าของบ้านต้องเปิดประตูบ้านใส่กุญแจตามเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนด และรายงานเวลากลับบ้านของนัก

176 หลักการศึกษา

เรียนให้มหาวิทยาลัยทราบ) ผู้ใดไม่อยู่ในมหาวิทยาลัยครบ ๘ เทอมแม้สอบได้ก็จะได้ไม่ได้รับปริญญา วิชเรียนในมหาวิทยาลัยทั้ง ๒ นี้ให้อิสระภาพแก่นักเรียนมาก คือไม่มีกัรบบังคับให้ไปฟังปาฐกถาเช่นมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ใครจะฟังหรือไม่ก็ตามใจ เรามีแต่ตำราและหลักสูตรกำหนดไว้ให้ ผู้ใดไม่ค้นคว้าชวนชวยก็ยอมจะสอบได้ไม่สำเร็จ แต่เรามีครูประจำตัวนักเรียนทุกคน ครูประจำตัว (ซึ่งเรียกว่า Moral Tutor) นี้จะเป็นผู้ช่วยแนะนำ คอยสอดส่องถึงความประพฤติ การสมาคม และความทุกข์สุขของนักเรียน สำหรับฝ่ายวิชาการนี้ก็ช่วยเหลือบ้างถ้านักเรียนผู้นั้นอ่อน เช่นให้เขียนเรียงความตามวิชาที่ศึกษามาให้อ่าน หรือช่วยหาครูพิเศษให้ แต่ถ้านักเรียนเป็นผู้ที่เรียนดีอยู่แล้วก็ปล่อยให้ไปเลยก็ได้

ในการที่นักเรียนต้องอยู่ในวิทยาลัยนั้นนักเรียนจึงได้รับการอบรมด้วย (ไม่เพียงแต่ได้รับการศึกษาเฉพาะวิชาการ) วิทยาลัยมีกฎสำหรับนักเรียนต้องปฏิบัติตามมากมาย เช่นต้องตื่นแต่เช้า แต่งตัวเรียบร้อยมาเรียนชอเพอมี ให้เป็นคนเกียจคร้าน เวลาค่ำมดต้องกลับเข้าโรงเรียนภายในเวลากำหนดเพื่อมิให้เป็นคนเที่ยวกลางคืน ต้องกินข้าวในโรงเรียน และต้องสวดมนต์ในโบสถ์ของโรงเรียน ในวิทยาลัยหนึ่ง ๆ มีศาสตราจารย์อยู่มาก ศาสตราจารย์เหล่านั้นมทนาที่อบรมนักเรียนให้แก่วิทยาลัยและแสดงปาฐกถาในวิชาที่ตนชำนาญให้แก่มหาวิทยาลัย ฉะนั้น นักเรียนอาจจะไม่ได้เรียนที่วิทยาลัยของตนเองสอนเลย ถ้าเรียนวิชาที่ศาสตราจารย์ในวิทยาลัยนั้นไม่แสดงปาฐกถา ต้องไปเรียนที่วิทยาลัยอื่น ในเข้าวันหนึ่ง ๆ นักเรียนคนหนึ่งต้องไปเรียนตั้ง ๓ หรือ ๔ วิทยาลัยก็มี แล้วแต่ว่าจะมีปาฐกถาอะไรที่วิทยาลัยใดเวลาใด ตามธรรมเนียมนี้นักเรียนต้องจึงไปหาอาจารย์ มิใช่อาจารย์จึงไปหานักเรียน

๓๐. มหาวิทยาลัยย่อมมีทุนรอนมาก โดยมากมีทรัพย์สินสมบัติเป็นที่ดินใหญ่ ๆ บางมหาวิทยาลัยมีที่ดินตั้งครึ่งเมืองและเก็บเงินค่าเช่าที่มำบำรุงมหาวิทยาลัย บางมหาวิทยาลัยอาศัยรัฐบาลและรัฐบาลมีงบประมาณสำหรับอุดหนุน แต่รายได้ธรรมดานั้นย่อมเก็บจากนักเรียน

๓๑. สรุปความว่ามหาวิทยาลัยย่อมมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- ๑) เป็นคณะอาจารย์กับศิษย์ในสำนักวิสามานัญศึกษาชั้นสูง รับนักเรียนที่สำเร็จวิชาสามัญศึกษา (หรือเทียบเท่า) ทั้งหญิงชายโดยไม่จำกัดอายุ
- ๒) เป็นตลาดวิชา คือมีวิชาต่างๆ ทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นให้ผู้ศึกษาเลือกเรียนได้ แบ่งวิชาเป็นหมวด ๆ แต่เลือกแทนกันได้
- ๓) ทำการสอบไล่และตั้งปริญญาแก่ผู้ศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษาแต่ไม่หาตำแหน่งให้ และไม่รับผิดชอบในเรื่องงานทำ
- ๔) ทำการสอบสวน ตรวจสอบ ทดลอง ที่เป็นประโยชน์ ชุมชนนักปราชญ์ และส่งเสริมวิชาชั้นสูง
- ๕) มีอิสรภาพในการปกครองภายในโดยตลอดทั้งทางฝ่ายธุรการและวิชาการ มีเสรีภาพทางความคิดเห็นทั้งฝ่ายอาจารย์และศิษย์
- ๖) มีที่ตั้งของตนเองอย่างมั่นคงไม่ล้มลุก

๑๒. เมื่อสำเร็จวิชาในชั้นอุดมศึกษาแล้วก็ย่อมนับว่าบุคคลผู้นั้น ๆ เป็นผู้ใหญ่อันสมบูรณ์ ทั้งโดยวัย โดยวุฒิ และโดยหน้าที่ คือมีอายุเป็นผู้ใหญ่มีวิชาความรู้มากและต้องประกอบการทำงานเพื่อประโยชน์แก่ตนหรือแก่โลก แต่แม้เป็นผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์แล้วการศึกษาของมนุษย์ก็ยังไม่ถึงที่สุด, ยังไม่จบ, ต้องทำการค้นคว้าหาความรู้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นอีก การศึกษาในระยนี้เรียกว่าการศึกษาของผู้ใหญ่ เหตุผลที่ผู้ใหญ่ต้องศึกษานานมีอยู่หลายประการ และประการที่สำคัญที่สุดก็คือเมื่อยังเป็นเด็กได้ทำการศึกษาย่างผู้ใหญ่ เขาของผู้ใหญ่มาเรียน แต่เป็นการเรียนไปอย่างเครื่องจักร ใ้รู้แต่ทางวิธีการไม่ได้ทำทางปฏิบัติเลย เมื่อชีวิตเริ่ม คือพอเป็นผู้ใหญ่ ก็ถึงเวลาที่ต้องทำทางปฏิบัติ ไม่ได้รับความฝึกสอนทางวิธีการเลย และถ้าไม่เรียนต่อไปอีกไม่กี่ปีก็ล้มหมด มีคนเป็นอันมากที่คิดว่าตนเรียนสำเร็จแล้ว แต่ครั้นเริ่มทำงานเข้าจริงก็รู้สึกว่าคุณูที่

178 หลักการศึกษา

เรียนมานานไม่พอ วิชาที่เรียนมาจากสำนักศึกษามาเมื่อยังเด็กนั้น ให้การศึกษาสำหรับทางหัวขั้ววิชา แต่เมื่อเป็นผู้ใหญ่ขึ้นแล้วมนุษย์เราต้องการการศึกษาสำหรับให้เหมาะแก่ฐานะการที่เป็นอยู่จริง ๆ ในชีวิต กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือว่าในการเรียนจากสำนักศึกษานั้นเริ่มด้วย ครู กับ วิชาที่สอน แต่แต่การเรียนของผู้ใหญ่เริ่มด้วย ผู้เรียน กับ เหตุการณ์ที่พบเห็นอยู่ขณะนั้น คนเราจะเป็นผู้ ที่นับได้ว่ารู้จักการศึกษาที่แท้จริงก็ต่อเมื่อรู้สึกตัวว่าเรียนยังไม่จบ ชีวิตของมนุษย์เราเป็นการศึกษาโดยตลอดไม่มีจบ และสิ่งแวดล้อมทั้งหมดก็เป็นการศึกษา เราจึงต้องรู้จักเลือก การเรียนจากความชำนาญของผู้สอน คือผู้สอนสอนให้ไหน จะเอามาใช้กับชีวิตของเราย่อมไม่ได้ประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้องให้ความชำนาญของเราเองเป็นตัวการเรียนของเรา จึงจะได้

๓๓. เรื่องการศึกษาของผู้ใหญ่ในเมืองเรายังไม่เกิดเป็นปัญหาสำคัญขึ้น เพราะเรากำลังสนใจอย่างจริงจังในเรื่องการศึกษาของเด็ก แต่ก็ยังเป็นปัญหาใหญ่ข้อหนึ่งซึ่งอย่างช้าก็ควรระวัง ๓๐ ปีเราจะต้องรู้สึกและทำการอภิปรายกันมากเยี่ยงปัญหาสำคัญ ๆ ทั้งหลาย เหตุผลที่ผู้ใหญ่ว่าจำเป็นต้องทำการศึกษานานมออยู่ดังต่อไปนี้

- ๑) มนุษย์ควรจะบำรุงปัญญาและใช้ความฉลาด เพราะสิ่งแวดล้อมของเราเปลี่ยนรูปไปเสมอ เราจำเป็นต้องเพิ่มพูนความฉลาดเพื่อสามารถต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ คือสามารถแก้ปัญหาและใช้ความรู้ ในกาลและสถานต่าง ๆ เพื่อให้ดำรงชีวิตต่อไปได้โดยเรียบร้อย ในสมัยที่โลกกำลังเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วการศึกษาเท่านั้นจึงจะช่วยให้เราได้ความฉลาด เราจำเป็นต้องเจริญขั้นในทางสติปัญญาด้วย
- ๒) มนุษย์ควรแสวงหากำลังและต้องใช้กำลังให้ถูกทาง นักปราชญ์ทั้งหลายลงความเห็นว่าความรู้คือกำลัง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงซึ่งทรงเป็นนักปราชญ์ผู้หนึ่งของเราได้ทรงประพันธ์ไว้ว่า “ความรู้คู่เปรียบด้วยกำลัง” ภา และเบคอน นักปราชญ์อังกฤษก็ได้เคยกล่าวไว้ว่า “Knowledge and Human Power are Synonyms” (ความรู้กับกำลังอำนาจเป็นคำที่มีความหมายตรงกัน) ในขณะที่โลกเต็มไปด้วยความแข่งขันกันนั้นกำลังภายนอกมาบังคับบีบบังคับเรามากอยู่เสมอ เช่นกำลังของ

เศรษฐกิจในเวลานี้ เราจำต้องหากำลังมาค้ำกันทานและหาอำนาจมาต่อสู้กำลังภายนอก และกำลังความคิดของผู้อื่นโดยแสวงหาวิชาความรู้ให้เท่ากันผู้อื่น

- ๓) มนุษย์ควรเสาะแสวง เสรีภาพ คำว่า เสรีภาพ ในที่นี้มิได้แปลว่าความไม่มีผู้ใด หรือสิ่งใดมารั้งเราไว้ แต่แปลว่า “ไม่มีความงัวเขลามมาเหนี่ยวรั้งไว้” เสรีภาพ ในที่นี้มิได้แปลว่าจะคิด ฟังอ่านเล่นได้ตามชอบใจ แต่แปลว่า “จะคิดอะไรก็คิด ออก จะทำอะไรก็มีความสามารถ” เสรีภาพในที่นี้มิได้แปลว่าสามารถจะแยก ตัวออกจากหมู่คณะ เพราะเราจะทำเช่นนั้นไม่ได้ เราจะอยู่คนเดียวไม่ได้ ถ้าแยก ออกจากคณะนั้นก็ต้องเข้าคณะอื่นเสมอไป กฎธรรมคามีอยู่ว่าคนเราจะแยกออกจาก สมาคมไม่ได้ เราต้อง ศึกษาเพื่อจะได้วางตนไว้ขอบในสมาคม

เสรีภาพอันแท้จริงนั้นคือความสามารถที่จะดำเนินชีวิตไปได้ โดยมีต้องลำบาก ใจ เมื่อมีความรู้ ก็ย่อมพ้นจากการเป็นทาสแห่งความงัวเขลาซึ่งทำให้เกิดทุกข์ เมื่อรู้ จักความชั่วก็มีเสรีภาพในการที่ไม่เป็นทาสแห่งความชั่ว เพราะย่อมจะหลีกเลี่ยง เสียให้ พ้น เมื่อรู้ วิชาสิ่งใดก็ย่อมมีเสรีภาพในทางนั้น เช่นมีความรู้เรื่องการทาสวนเราก็จะ สบายใจปลอดโปร่งเมื่อต้องทาสวน มีความรู้ในวิชาคำนวณเราก็มีเสรีภาพไม่ลำบาก ใจเมื่อต้องทำการงานอันใดเกี่ยวกับการคำนวณ นอกจากนี้ ผู้ที่มีเสรีภาพย่อมรู้ จักว่าตนทำอะไรได้เพียงไร ไม่พยายามทำสิ่งที่พ้นวิสัยที่จะทำ ผู้ที่มีเสรีภาพก็คือ ผู้ที่รู้จักกำลังอำนาจและความสามารถของตนรวมทั้งวังของอำนาจนั้น รู้จักหาหนทาง แห่งชีวิต และเปลี่ยนแปลงการกระทำของตน ให้เหมาะแก่สิ่งแวดล้อมได้ตลอดเวลาโดยใช้กำลังปัญญาและวิชาความรู้ ทั้งนี้จะทำได้ก็ด้วย การศึกษา เท่านั้น

- ๔) มนุษย์เราควรรัฐศิลปะ รสความงาม รสไพเราะ และรสความดี รสต่างๆ เหล่า เหล่านี้เราจะรู้จักได้ก็ด้วยความรู้และความชำนาญ เป็นการศึกษาของผู้ใหญ่โดยแท้ เพราะต้องการเวลานาน เช่นเราเริ่มเรียนเขียนภาพ, ร้องเพลง, และเรียนจรรยาตั้ง แต่เด็ก แต่เราก็หาได้รู้ สักรสอันแท้จริงไม่ ต่อเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ชั้นแล้วจึงรู้

ลึกซึ้งคืบเข้าไปในใจได้ การรู้สึ้นเป็นการรู้ สึกหรือการเข้าใจทางใจซึ่งช่วยให้การ
เข้าใจทางสมองหนักแน่นยิ่งขึ้น ของบางอย่างเช่นศิลปะที่กล่าวมานั้นบางทีก็ลึกซึ้งหรือ
สูงลิบเกินที่เราจะหยั่งถึงหรือวัดได้โดยมิได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ถ้าเราทำ
การศึกษามากขึ้นความรู้ของเราก็จะกว้างขวางลึกซึ้งขึ้นทุกที และสามารถ จะ เลือกชอบ
ได้แต่ของที่ดีงาม

๓๔. การศึกษาของผู้ใหญ่จะเป็นไปได้ดังที่เมื่อตัวผู้ใหญ่เองอยากเรียนอยากรู้จน
ขวยหาความรู้ชู้เป็นนิตยประการหนึ่ง กับเมื่อบ้านเมืองจัดการศึกษาให้และหาโอกาสให้พลเมือง
ได้เพิ่มพูนความรู้ ชนออกประการหนึ่ง การที่ผู้เรียนจะแสวงหาความรู้ โดยลำพังเช่นนั้นจะทำได้โดย
พยายามหาความรู้จากสิ่งแวดล้อมทั่วไปโดยประการต่าง ๆ ดังนี้ เช่น

- ๑) หัดตนให้เป็นคนชอบสมาคม เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อน ตลอดจน
จนมีการเที่ยวเตร่เพื่อเบ็ดเตล็ดอย่างไม่หมกมุ่นอยู่ในกิจธุระจนไม่มีเวลาเพิ่มพูนความรู้
โดยนัยนี้
- ๒) หัดตนให้เป็นคนชอบอ่านหนังสือเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ในสิ่งที่รู้อยู่แล้วประ-
การหนึ่ง และเพื่อให้มีแนวความคิดกว้างขวางรู้ กิจการและวิชาการของงานแผนกอื่น
ด้วย เพราะวิชาความรู้นั้นไม่มีที่สิ้นสุด วิธีที่จะหาหนังสือ ๆ อ่านได้นั้นคือไป
อ่านหรือยืมมาจากห้องสมุดสาธารณะ (เช่นหอพระสมุด) หรือเข้าเป็นสมาชิกในสมา-
คมใด ๆ ที่มีการบำรุงห้องสมุด
- ๓) หัดตนให้เป็นคนชอบอ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ที่ดีย่อมมีข่าวสารและวิชา
ความรู้ที่ควรรู้ เป็นเครื่องเบ็ดเตล็ดตาอย่างหนึ่ง (นิสัยชอบอ่านหนังสือพิมพ์นั้นมียู่
ในตัวคนอังกฤษโดยมาก เวลาชั้นรถไฟไปทำงานต่างคนต่างทางหนังสือพิมพ์ ออก
อ่านจนมองควาไปหมด)

๑๕. บ้านเมืองที่เจริญแล้วย่อมบำรุงการศึกษของผู้ใหญ่ด้วยประการต่างๆ เป็นต้นว่ามีการวิทยุกระจายเสียง เลือกสรรข่าวที่สำคัญมาโฆษณา และเชิญผู้ชำนาญในวิชาต่างๆ มาแสดงปาฐกถาตั้งที่ในเมืองเรากำลังกระทำกันอยู่ในสมัยนี้ ซึ่งนับว่าเป็นการศึกษาประจำวันสำหรับผู้ใหญ่จะหาได้ วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือที่ดีและใช้เป็นประโยชน์ได้มากโดยที่ส่งความรู้ต่างๆ มาให้ผู้ปรารถนาจนถึงบ้านไม่ต้องวิ่งไปหาที่อื่น ในเรื่องห้องสมุดและหนังสือพิมพ์รัฐบาลของเราก็บำรุงเหมือนกัน กล่าวคือสนับสนุนให้ตั้งห้องสมุดขึ้นตามเมืองใหญ่ ๆ และมีการตรวจหนังสือพิมพ์เพื่อตัดข่าวที่ไม่เป็นคุณและเรื่องที่แสดงอันจะทำให้ศีลธรรมของประชาชนต่ำทรามลงนั้นมีให้แพร่หลายไป

๑๖. ถ้ามนุษย์เราไม่ได้อ่านหนังสือเลยเป็นเวลานาน ๆ ย่อมจะรู้สึกว้าคาญใจ และความคิดอ่านก็ล้าไปไม่ทันสมัย สำหรับผู้ที่มีหน้าที่ต้องประจำอยู่ในเรือเดินทะเล สมอนับว่าเป็นผู้ที่เสียโอกาสที่จะได้อ่านหนังสือยิ่งกว่าผู้อื่นถึงแม้ตนจะต้องการอ่าน โดยเหตุฉะนั้นรัฐบาลของประเทศที่เจริญมากและมีเรือเดินทะเลมากจึงจัดตั้งห้องสมุดขึ้นตามเมืองท่าต่างๆ สำหรับให้พวกชาวเดินเรือยืมหนังสือได้ ถ้าเรือไม่กลับมาท่าอื่นก็ให้เอาหนังสือไปส่งที่ห้องสมุดท่าอื่นและยืมหนังสืออื่นต่อไปอีก ทำเช่นนั้นเป็นการบำรุงความรู้ของพลเมืองผู้ใหญ่ของประเทศนั้น ๆ ไว้ให้เจริญทันเพื่อนอยู่เสมอ

๑๗. ผู้ที่อยู่ตามหัวเมืองย่อมเสียเปรียบผู้ที่อยู่ในกรุง และเมืองใหญ่อยู่บ้างในเรื่องการศึกษา เพราะในเมืองใหญ่มีสำนักศึกษาวิชาชั้นสูงและห้องสมุดดี ๆ สำหรับให้ยืมหรือเช่าหนังสืออ่านได้ ในปัญหาชนชั้นฝ่ายบ้านเมืองจะช่วยเหลือได้ด้วยประการต่างๆ ดังนี้ เช่น

- ๑) ตั้งสถานที่ศึกษาและห้องสมุดตามหัวเมืองต่าง ๆ ให้มากแห่งขึ้น
- ๒) บำรุงการคมนาคมให้ดีขึ้นเพื่อให้คนในชนบทเข้ามายังเมืองใหญ่ได้สะดวก
- ๓) บำรุงการวิทยุกระจายเสียงให้ดียิ่งขึ้นและส่งเสริมให้แพร่หลายยิ่งขึ้น
- ๔) เปิดการสอนตามวิทยาลัยสูง ๆ และมหาวิทยาลัยในเวลาหยุดภาคเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ได้หยุดงานประจำปีในชนบทเข้ามาศึกษาในเมืองใหญ่ได้ วิธีนี้ทำกันมากในบางประเทศ

182 หลักการศึกษา

เทศ ข้อสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าต้องมีเวลาหยุดงานของคนทั่วไปพร้อม ๆ กัน (เช่นหยุดหน้าร้อนของเราเป็นต้น)

- ๕) เรียกผู้ที่รับราชการในชนบทเข้ามาอบรมกันตรง ๆ ในเมืองใหญ่ (เช่นที่กระทรวงศึกษาธิการของเรากำลังทำอยู่โดยเรียกครูหัวเมืองเข้ามาอบรม)
- ๖) ส่งคนจากเมืองใหญ่ไปอบรมสั่งสอนคนในชนบท วิธีทำกันบ้างแม้แต่ในประเทศที่เจริญมากแล้วเช่นอเมริกา ในภาคใต้ของสหรัฐอเมริกาเขาส่งคณะอาจารย์กับแพทย์ ออกท่องเที่ยวตามชนบท โดยใช้รถยนต์บ้างใช้กองเดินทางกันดาร (caravan) บ้าง ไปถึงตามหมู่บ้านก็หยุดตรวจโรคตรวจความสะอาดของบ้าน สั่งสอนและแสดงปาฐกถาเกี่ยวกับวิชาการที่ควรรู้อ่าง ๆ

๑๘. การศึกษาของผู้ใหญ่ นั้น มิได้หมายถึงว่าจะอบรมเฉพาะแต่ผู้ที่เรียนจบชั้นมัธยมแล้วเท่านั้น ผู้ใหญ่ที่ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลยและผู้ ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ก็มีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเช่นเดียวกัน ผิดกันก็แต่ความยากง่ายแห่งวิชาความรู้ ที่จะสอนเท่านั้น ในประเทศที่มีการใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้วผู้ ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ก็จะหมดไปภายในเวลาไม่กี่สิบปี (ญี่ปุ่นทำได้ใน ๓๐ ปี) แต่เราจะละเลยพวกนี้เสียทีเดียวก็ไม่ควร การจะช่วยให้ท่านอ่านออกเขียนได้จนสามารถอ่านตำราได้ทุกคนนั้นนับว่าเป็นของพันวิสัยที่จะทำได้ แต่จะช่วยให้ผู้ใหญ่พวกนี้มีความเลื่อมใสในวิชาการเพื่อให้ส่งลูกไปโรงเรียนด้วยความเต็มใจ วิธีช่วยเหลือเช่นนี้ก็ควรส่งคณะผู้ รั้ออกไปเผยแพร่ความรู้ตามชนบทดังที่ได้กล่าวแล้ว เรื่องการไม่รู้หนังสือของผู้ ใหญ่เป็นปัญหาสำคัญมาก ซึ่งจะได้แก้ไขให้ลุล่วงไปในเร็ววันไม่ได้ ประเทศอินเดียมีผู้ ใหญ่ราว ๑๕๖ ล้านคนและในจำนวนนี้ ๑๓๕ ล้านคนเป็นผู้ ที่อ่านหนังสือไม่ออกเขียนไม่ได้ ในปีที่หนึ่ง ๆ รัฐบาลอินเดียสอนให้ผู้ ใหญ่เหล่านั้นสามารถอ่านเขียนและทำเลขได้ราว ๒ แสนคนเท่านั้น โดยจับเข้าโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเป็นพิเศษสำหรับผู้ ใหญ่กว่าหมื่นแห่ง คนหนึ่ง ๆ เสียเวลาเรียนราว ๖ เดือน

๑๘. การบำรุงการศึกษาของผู้ใหญ่มีประโยชน์ ๒ ต่อ เพราะผู้ใหญ่นั้นเองจะได้ความรู้ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งจะได้ช่วยอบรมบุตรธิดาให้เป็นคนดีได้ด้วย ในเรื่องการศึกษาของผู้ใหญ่สันนิบาตประชาชาติก็พยายามกระทำการช่วยเหลือเป็นอันมาก โดยเห็นว่าการศึกษาของมนุษยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ย่อมจะนำมาซึ่งความสงบสุขแห่งโลก

ปาฐกถาที่ ๒๑

๑๓ ธันวาคม ๒๔๗๗

๑. ครูผู้ทรมความรู้ดีหาใช้ครูที่ด้อยเกินไป โดยเหตุที่ครูดียอมคำนึงถึงการรับความรู้ของนักเรียนด้วย การที่จะขยายความรู้ให้นักเรียนพียงแต่นักเรียนไม่ได้รับความรู้เช่นไม่เข้าใจเป็นต้นนั้นไม่มีประโยชน์เลยและเสียเวลาเปล่า ๆ ด้วย ฉะนั้นครูทุกคนควรจะรู้ได้ให้เหลี่ยมต่าง ๆ และพยายามแสวงหาหนทางที่จะถ่ายความรู้จากตนไปให้นักเรียนได้เต็มที่ เด็กที่ฉลาดย่อมเข้าใจคำพูดของครูได้ง่าย จะสอนทีไรอย่างไรก็เข้าใจ แต่เด็กฉลาดในชั้นหนึ่ง ๆ นั้นมีน้อย ผลการสอบข้อสอบไล่ก็แสดงอยู่แล้วว่าทุกชั้นทุกโรงเรียนเด็กรับความรู้ที่ ครูได้ สอน แล้วในระหว่าง ภาค หรือระหว่างปีได้น้อยเพียงไร ครูจึงจำต้องแสวงหาวิธีสอนที่ดีมาใช้ ถ้าวิธีสอนนั้นทำให้เด็กซึ่งมีสมองอย่างเด็กปกติทุกคนเข้าใจได้แล้วก็นับว่าพอใช้ แต่ถ้าได้ผลน้อยกว่านั้นก็เป็นการบกพร่อง การที่จะทำให้เด็กจำสิ่งที่เรียนได้ก็อยู่ในวงแห่งความสามารถของครูเหมือนกัน ถ้าใช้วิธีสอนที่ดีเด็กจะจำใส่ใจโดยไม่ต้องลำบากและเรียกเอาความรู้ นั้น ๆ มาใช้ในโอกาสที่ต้องการได้เสมอ

๒. ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีสอนจะได้กล่าวถึงการเตรียมตัวที่จะสอนเสียก่อน การเลือกสิ่งที่จะสอนนั้นสำคัญมาก เพราะการสอนต้องติดต่อกันจากวันหนึ่งไปวันหนึ่งเดือนหนึ่งไปเดือนหนึ่งและมีหนึ่งไปมีหนึ่งติดต่อกันเป็นลูกโซ่ ดังนั้นตามวิธีการเราจึงควรมีหลักสูตรและประมวลการสอนแล้วดำเนินการสอนไปตามหลักนั้น ๆ ถ้าไม่มีผู้อื่นทำได้ให้เราก็ต้องทำเอง ไม่ควรสอนสักแต่ให้เสร็จไปชั่วโมงหนึ่ง ๆ โดยไม่มีโครงการและไม่เลือกหัวข้อที่จะสอน ถ้าเลือกสิ่งที่สอนดีและติดต่อกันความรู้ของนักเรียนจะแน่นแฟ้น ความรู้เก่าเป็นรากของความรู้ใหม่เสมอไปและยึดกันไว้ได้มั่นคง

๓. ครูทุกคนจำเป็นต้องเตรียมบทเรียนที่จะสอนไม่มากนักน้อย สำหรับครูผู้ยังไม่มีความชำนาญก็ต้องเตรียมมาก เช่นอ่านหนังสือที่จะสอนหรือคิดเลขที่จะให้นักเรียนทำล่องหน้าเตรียมหาตัวอย่างดี ๆ มาประกอบ ตลอดจนหาคำถามเหมาะ ๆ ไว้ในใจ และถ้าได้เขียนลงในกระดาษว่าจะสอนอย่างไรด้วยก็ดี เพราะมีความคิดความอ่านบางอย่างที่เราเข้าใจแต่พูดออกมาหรือเขียนเป็นคำพูดลำบาก ถ้าได้เตรียมตัวเสียก่อนจะดี สำหรับผู้ชำนาญแล้วก็ต้องเตรียมเหมือนกัน ถ้ายังเตรียมตัวล่องหน้าให้นานสักหน่อยก็ยิ่งดี เพราะอย่างน้อยก็จะได้มีโอกาสหาตัวอย่างเหมาะ ๆ หรือเครื่องประกอบการสอนมาได้ เช่นเราจะสอนภูมิศาสตร์ประเทศอังกฤษถ้าเราไม่เตรียมล่องหน้าเราก็ไม่มีเวลาจะไปหยิบแผนที่ประเทศอังกฤษมา หรือมีคะแนนเสียเวลาของนักเรียนเมื่อเราต้องเดินไปหยิบมาในเวลาเรียน ถ้าเราเตรียมตัว ๑ นาทีล่องหน้าเราก็มีเวลาไปหยิบ แต่อาจหาไม่พบ ถ้าเราเตรียมตัว ๑ ชั่วโมงล่องหน้าเราจะหาพบแน่ ๆ ถ้ามีอยู่ในโรงเรียน แผนที่อันนั้นเราอาจไม่ชอบเพราะไม่เหมาะ แต่ถ้าเตรียมล่องหน้า ๑ วันเราอาจมีจากเพื่อนหรือไปข้อมาหรือเขียนขึ้นเองก็ได้ ข้อสำคัญอีกข้อหนึ่งในการเตรียมมักคือครูควรมีวิชาในเรื่องที่จะสอนมากกว่าที่ต้องการจะสอน เพื่อให้มั่นใจประการหนึ่ง เพื่อจะได้ไม่รู้จักจนประการหนึ่ง และเพื่อจะได้สอนไม่ผิดอีกประการหนึ่ง เพราะความรู้สูง ๆ นั้นย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าความรู้ต่ำ ๆ ซึ่งเป็นรากนั้นไม่ผิด /

๔. สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะเว้นกล่าวเสียมิได้ก็คือครูต้องรู้จักนักเรียน รู้จักกำลังสมองหรือจิตของนักเรียน และถ้ายิ่งรู้อะไรเกี่ยวกับประวัติการเรียนและความประพฤติของนักเรียนด้วยก็ยิ่งดี การสอนนักเรียนในชั้นกับการเพิ่มพูนความรู้ของผู้ใหญ่โดยวิธีแสดงปาฐกถานั้นผิดกัน เมื่อแสดงปาฐกถาผู้แสดงพูดฝ่ายเดียวและคิดถึงแต่หลักวิชาที่กล่าวเป็นสำคัญ สำหรับผู้ ฟังนั้นใครจะฟังหรือไม่ก็ตามใจ จึงไม่จำเป็นต้องรู้จักผู้ฟัง ส่วนการสอนในชั้นนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้มาให้เด็กและครูเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้นั้น เด็กเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในชั้นเพราะเขามีหัวใจสำหรับเด็ก และถ้าเด็กไม่เข้าใจไม่ได้ความรู้ก็มีความผิด เมื่อนหาที่ครุมีตลอดไปจนถึงต้องรับผิดชอบในการรับความรู้และจิตของเด็กเช่นนี้ครูจึงควรรู้จักเด็กด้วย ฉะนั้นเมื่อครูได้รับมอบให้สอนชั้นที่ยังไม่เคยสอนเลย หน้าที่อันแรกก็คือต้องรู้จักเด็ก แม้จะเสียเวลาสอนไปสัก ๓ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง หรือ ๓ สัปดาห์ก็คุ้มกัน ถ้าในระหว่างเวลานั้นครูได้ศึกษาในเรื่องเด็กและเรื่องจิตเด็กที่จะสอนได้เป็นอย่างดี การรู้จักข้อและรู้จักกันเป็นส่วนตัวตนในฐานะว่าเป็นการตั้งกำลังนำใจของเด็กมายังครูด้วย ถ้าครูเอาใจใส่ในตัวเด็ก เด็กก็จะนิยมในตัวครูนั้น ถ้าครูวางตนให้ดี เด็กก็จะรักและนับถือ ซึ่งสำคัญมาก การรู้จักข้อเด็กแล้วเรียกชื่อให้ตอบคำถามนั้นมีผล (Effective) มากกว่า การที่ขตัวให้ตอบเพราะไม่รู้ข้อ ครุมีหน้าที่สมาคมกับนักเรียน และถ้าไม่รู้ข้อก็ไม่นับว่าอยู่ในสมาคมเดียวกันไม่ได้ การที่จะรู้จักจิตเด็กได้นั้นวิธีหนึ่งก็คือด้วยความชำนาญ คือสอนไปๆ ก็จะได้รู้ว่าใครฉลาดใครโง่ แต่มีอีกวิธีหนึ่งคือวิธีสอบเขาวน คือตั้งปัญหาต่างๆ ให้เด็กตอบ ปัญหาเหล่านี้แบ่งไว้เป็นชุดๆ ตามลำดับความยากง่าย เช่นชุดเด็ก ๘ ขวบซึ่งมีสมองปกติควรตอบได้ และชุดโน้นเด็ก ๑๒ ขวบธรรมดาควรตอบได้ เป็นต้น เด็กซึ่งมีอายุจริงเพียง ๘ ขวบอาจตอบปัญหาชุดสำหรับเด็กอายุ ๘ ขวบได้ก็มี ดังนั้นแสดงว่าเด็กคนนั้นมีอายุจริง ๘ แต่มีอายุปัญญา ๘ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีหลายอย่างหลายชนิดด้วยกัน เช่น

- ๑) ทดลองความจำ ครอบอกเลข เช่น เก้า, หก, สี่, เจ็ด, สาม แล้วให้นักเรียน (เด็กอายุ ๖ ขวบ) พูดซ้ำให้ถูก หรือครุพูดมาประโยคหนึ่งแล้วให้พูดตาม หรือชักเส้นลึกลงไปเล็กน้อยให้ดูแล้วให้เขียนให้เหมือน

- ๒) ทดลองความสามารถ ให้บอกเลขหรือสะกดคำ
- ๓) ทดลองความเห็น เช่นส่งรูปคนให้ดู ๒ รูป ถามว่ารูปไหนจะสวยกว่ากัน หรือถามว่าชาวมากับคนของท่านใครจะดีกว่ากัน เป็นต้น
- ๔) ทดลองหาเหตุผล เช่นบอกว่า “เวลา ๕ ล.ท. พระอาทิตย์เพิ่งโผล่ขึ้นมาจากยอดไม้....” ให้นักเรียนหาที่ผิด
- ๕) ทดลองความฉลาดคำตอบยาก ๆ เช่นถามว่า “กำลังเดินมาโรงเรียน คุณนึกเห็นว่ามาสายแล้ว ๕ นาที จะทำอย่างไร ?” หรือ “เหตุใดเราจึงเชื่อผู้ใหญ่ มากกว่าเชื่อเด็ก ?”

๗ ๗

๕. เรื่องการสอบเขาวนนทานทั้งหลายจะได้ทราบโดยพิสดารจากปาฐกถาวิชาจิตวิทยาแล้ว จึงจะขอกล่าวแต่เพียงว่าเมื่อสอบเขาวนนดูแล้วครูจะเห็นได้ว่าในชั้นหนึ่ง ๆ มีนักเรียนฉลาดผิดกันปานใด ในชั้นมัธยม ๓ อาจมีนักเรียนอายุบัญญัติ ๑๕ ถึงคน ๑๔ ถึงคน ๑๓ ถึงคน ๑๒ ถึงคน ๑๑ ถึงคน เป็นต้น หรือเมื่อเทียบอายุจริงกับอายุบัญญัติแล้วคิดเป็นส่วนร้อยจะเห็นได้ว่าต่างกันทั้งนั้น ตั้งแต่ก่อนผิดปกตินฉลาดเกินตัว (อายุ) เป็นต้น เมื่อครูรู้จักจิตของนักเรียนแล้วเช่นนี้จะดำเนินการสอนได้สะดวก ด้วยเมื่อตั้งคำถามหรืออธิบายจะได้ถือเอาความฉลาดของนักเรียนเป็นใหญ่ คือคนไหนฉลาดมากก็จะส่งเสริม คนไหนอ่อนมากจะได้ช่วยตั้งขึ้นมา ไม่ทำการสอนไปแนวเดียวกันหมด หรือเมื่อมีนักเรียนยกมือขึ้นให้ตอบไปตามบุญตามกรรม บางทีนักเรียนเียงครูให้ทำใจทักยาก ๆ บนกระดานดำไม่มีโอกาสจะทำได้เลยก็เสียเวลาเปล่า ครูบางคนเอาคำถามง่าย ๆ ไปถามคนฉลาดก็เสียเวลาเช่นกัน การสอบดูความรู้และความฉลาดของนักเรียนนี้เรายังทำกันน้อยที่สุดในโรงเรียนมัธยม วิธีสอบเขาวนนตั้งที่กล่าวแล้วมีประโยชน์มาก สอบดูได้ผลเร็วและแน่นอนพอใช้ เมื่อครั้งมหาสงคราม อเมริกาเกณฑ์ทหารมากมายไม่รู้ว่าจะให้ใครเป็นนายให้ใครเป็นพลทหารก็ได้ใช้วิธีนี้ ถ้านำมาใช้ในโรงเรียนทั่วไปจะดีมาก จะเป็นการช่วยครู เพราะการ

สอนต้องสอนตามอายุบัญญัติมิใช่ตามอายุจริง และถ้าครูได้วัดความเจริญของจิตหรือเชาวน์ของเด็ก ได้ด้วยก็จะได้

๖. การสอนที่ติดต่อกันเกี่ยวเนื่องยึดโยงกัน และภายในเวลาที่สอน ๑ ชั่วโมงหรือ

๑ บทเรียนก็ตามการสอนนั้น ๆ ต้องติดต่อกันสนิทด้วยจึงจะทำให้จิตของเด็กได้รับความรู้เป็นอย่างดี ในเรื่องการสอนที่ตน เสด็จมา นักการศึกษาชาติเยอรมัน ได้วางหลักไว้ว่าครูต้องให้ความเข้าใจ แจ่มแจ้งแก่นักเรียน ทำความรู้เท่าใหม่ของนักเรียนให้ติดต่อกัน แสดงหลักแห่งความรู้ที่แท้และให้ วิธีการ ซึ่งเลือกผู้เป็นศิษย์ได้สรุปหลักของเสอबाटแล้วแบ่งออกเป็น ๕ ชั้น และมีผู้นิยมดำเนินการสอนตามแนวขนทางห่านแพรหลายพอใช้ วิธีที่นิยมนั้นคือบทเรียนทุก ๆ บทจะต้องดำเนินการสอนตามลำดับไป คือ ๑. ชั้นเตรียม ๒. ชั้นให้ความรู้ ๓. ชั้นผสม ๔. ชั้นรวบยอด และ ๕. ชั้นใช้ บทเรียนบทหนึ่ง ๆ จะสั้นยาวเท่าไรไม่จำกัดยอมแล้วแต่ความยากง่ายและมีเรื่องที่จะ สอนมากหรือน้อย ไม่จำเป็นต้องจำกัดว่า ๑ ชั่วโมงเสมอไป บทเรียนบทหนึ่งอาจใช้เวลาเพียง ครึ่งชั่วโมงหรือเสี้ยวเวลาหลายวันก็ได้

๗. ชั้นเตรียม ในชั้นเตรียมครูมีหน้าที่ต้องหาความตั้งใจเรียนมาให้แก่นักเรียน จึงต้อง ช่วยเร้าใจให้นักเรียนสังเกตสนใจและต้องการวิชาที่ครูจะดำเนินการสอนต่อไป เมื่อจะเข้าห้อง สอนนักเรียนนั้นครูเองได้เตรียมมาแล้ว คือได้ศึกษาหรืออย่างน้อยก็ครุ่นคิดถึงบทเรียนบทนั้นมาก่อน แล้ว แต่นักเรียนยังไม่ได้รู้เรื่องเลย ถ้าเริ่มสอนกันทันทีนักเรียนก็จะตามไม่ทัน ฉะนั้นจึงต้อง ยอมเสี้ยวเวลาเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะรับความรู้ที่ตนเสี้ยวก่อน ความรู้ทุก ๆ ชั้นต้องมีรากฐาน คือต้องตั้งอยู่บนความรู้ชั้นก่อนซึ่งเคยเรียนรู้อยาก่อนแล้ว แต่ถึงแม้เด็กได้รู้แล้วก็ตามเด็กก็อาจไม่ นึกถึงหรือแม้จะนึกถึงก็อาจจำได้ไม่แน่นอนถ้าครูไม่ช่วย คือช่วยเตรียมให้ ความรู้เดิมซึ่งเป็น รากฐานของความรู้ที่จะสอนใหม่ถ้าครูสามารถฟื้นขึ้นมาในตัวนักเรียนให้ได้ระดับเดียวกันทุกคนการ สอนก็จะดีมาก การฟื้นความรู้เดิมทำได้หลายวิธี เช่นให้นักเรียนช่วยกันเล่าเรื่องช่วยกันพิสูจน์ ข้อความที่ตนได้เรียนมาแล้ว หรือโดยวิธีตั้งคำถามให้ตอบในเรื่องที่ต้องการจะฟื้นความรู้

ในชั้นเตรียมนักเรียนต้องใช้ความจำเป็นอย่างมาก แต่ในชั้นให้ความรู้ซึ่งเป็นขั้นถัดไปนั้น

นักเรียนจะต้องใช้ความสนใจตั้งใจเรียนเป็นใหญ่ ถ้าเมื่อครูดำเนินการในชั้นเตรียมจบลงแล้วนักเรียนทุกคนอยากรู้ อยากเรียน จนกระทั่งถ้าครูจะหยุดสอน นักเรียนก็ไม่ยอมตั้งแล้ว ก็นับว่าครูได้ทำชั้นเตรียมนั้นสำเร็จอย่างบริบูรณ์ อนึ่ง เมื่อครูเดินเข้าไปในห้องเรียนนักเรียนอาจกำลังเห็นอรรถของด้วยได้คิดเลขามาแล้วในชั่วโมงก่อน หรือนักเรียนกำลังง่วงนอน หรืออากาศในห้องอบอ้าว ครูก็เริ่มเตรียมด้วยให้นักเรียนเปิดหน้าตำราแล้วยืนชั้นพร้อมกันคัดต้นหรือแสดงท่ากายกรรมสัก ๓ นาทีก็ได้ บางทีเมื่อระฆังตีบอกสัญญาณให้เปลี่ยนวิชาเรียนนักเรียนอาจกำลังคิดถึงวิชาที่กำลังเรียนค้าง และมีใจจ้ออยู่ขณะนั้น ครูต้องตัดความสนใจในวิชาที่เรียนค้างอยู่นั้นเสียชั่วคราวด้วยในชั้นเตรียม เช่นพูด ถาม ตอบ ขวนให้คิดไปถึงเรื่องใหม่ หรือให้แสดงท่ากายกรรมเพื่อเปลี่ยนอิริยาบถ ซึ่งเป็นการตัดความสนใจทางสมองด้วย ถ้ามีข้อความอื่นที่ไม่เกี่ยวกับวิชาที่กำลังสอนอยู่บนกระดานดำ ครูควรลบเสียทันที

๘. ชั้นให้ความรู้ ต่อจากชั้นเตรียมถึงชั้นให้ความรู้ คือสอน ในชั้นนี้ต้องการความสนใจของนักเรียนมากที่สุด จะทำได้โดยวิธีบรรยาย เล่าเรื่อง อธิบาย ยกตัวอย่างประกอบ หรือวิธีถามตอบ เป็นต้น ในระหว่างวิธีต่าง ๆ นี้ วิธีถามตอบ มีผลมากที่สุด เพราะจะทำให้ครูรู้สึกได้ว่านักเรียนคิดตามหาเหตุผลตามหรือไม่ เป็นวิธีที่ให้นักเรียนคิดค้นเขาเอง การสอนที่เน้นคือครูไม่บันความรู้อันใด ๆ ให้เด็กจำ เป็นแต่คอยหาทางและแนะให้นักเรียนคิด ถ้านักเรียนคิดได้เองก็จะจำได้แม่นยำพร้อมด้วยเหตุผล วิธีอธิบายหรือเล่าเรื่องสู้วิธีถามให้นักเรียนตอบไม่ได้ เพราะตามวิธีอธิบายหรือเล่าเรื่องบางทีนักเรียนไม่เข้าใจเหตุผล แต่เห็นว่าเป็นความรู้ที่ครูบอกจึงจำเอาไป ความรู้เช่นนั้นย่อมไม่แน่นแฟ้น

ข้อสำคัญในการสอนนั้นควรสอนโดย วิธีอุปมา คือเริ่มด้วยสิ่งที่อยู่ใกล้ตาใกล้มือ สิ่งที่อยู่ทั่วไปแล้วเป็นอย่างดี สืบขึ้นไปหาสิ่งที่ยากยิ่งขึ้น เริ่มไปที่ละน้อย ๆ เริ่มจากตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ลงท้ายนักเรียนก็หากฎได้โดยครูไม่ต้องบอก ถ้าทำโดย วิธีอุปมา คือเริ่มด้วยกฎก่อน และบอกให้นักเรียนเชื่อกันไม่แปลกไปกว่าการถือเคล็ดคือกลางเพราะว่าเชื่อไปโดยไม่มีเหตุผล การที่

เริ่มด้วยของยากก่อนนั้นเป็นการลดความรู้ของครู ไม่ใช่การสอนที่จิตของเด็กยังไม่สมบูรณ์คิดของยาก ๆ ยังไม่ได้ จึงต้องเริ่มด้วยของที่พื้น ๆ อันจะรู้สึกรู้จักได้ง่าย เช่นจะสอนเรื่องความซื่อสัตย์ก็ควรกล่าวถึงผู้ที่มีความซื่อสัตย์ก่อน ให้เห็นว่าผู้นั้นคืออย่างไร แล้วจึงกล่าวถึงความซื่อสัตย์ว่ามีความหมายและลักษณะอย่างไร โดยวิธีนี้เด็กจะรู้สึกและรู้จักคุณค่าของความซื่อสัตย์ได้ ควรสอนทางปฏิบัติก่อนวิธีการ และ สอนสิ่งเฉพาะสิ่งทั่วไปก่อน เช่นถ้าพูดถึงการสินค้ากเริ่มด้วยของที่เห็นอยู่เสมอเช่นเสื้อผ้านักเรียนได้อยู่ ถ้าพูดถึงเนื้อที่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็ควรกล่าวถึงพื้นหรือเพดานห้องเรียนที่นักเรียนกำลังนั่งเรียนอยู่ เป็นต้น

ข้อสำคัญอีกอันหนึ่งคือในการสอนนั้นต้องให้นักเรียนได้ใช้ประสาทต่าง ๆ เพราะวิชาความรู้เข้าทางประสาท การอธิบายให้นักเรียนฟังเท่านั้นนักเรียนได้ใช้แต่หูอย่างเดียว ความรู้ที่ได้ไปย่อมไม่หนักแน่น ครูจึงจำเป็นต้องทำให้นักเรียนใช้ตาด้วย บางทีครูจำต้องเขียนคำต่าง ๆ ลงไปบนกระดานโดยไม่มีความจำเป็น เช่นพูดคำอะไรมาคำหนึ่งแล้วก็เขียนคำนั้นหรือรูปของสิ่งนั้นลงบนกระดานคำ ดูว่าเป็นการสอนซ้ำซากก็จริงแต่นักเรียนได้ใช้ทั้งตาและหู เป็นการรับความรู้ ๒ ทาง นักคิดบางคนต้องการให้นักเรียนได้ใช้ประสาททุกอย่าง คือ จมูก ลิ้น และสัมผัส แต่วิธีนี้จะทำได้แต่วิชาที่ตน ๆ ในชั้นเล็ก ๆ สำหรับวิชาที่สูงขึ้นไปมักจะสัมผัสไม่ได้ไม่มีลิ้นไม่มีรส ครูที่สอนนักเรียนในชั้นสูงจึงควรถือกฎเพียงว่าบทเรียนทุกบทต้องให้นักเรียนได้ใช้หูและตา และถ้าสามารถจะเป็นได้ก็ให้สัมผัสด้วย ในเรื่องสัมผัสนี้เวลาสอนวิทยาศาสตร์จะทำได้ง่าย เช่นให้มาทำการทดลองเองก็นับว่าได้สัมผัส ส่วนจมูกกับลิ้นถ้ามีโอกาสก็ควรทำ การที่ได้เห็นได้จับของจริง ๆ ด้วยนั้นเป็นการเรียนอย่างจริงจัง เช่นครูจะอธิบายเรื่องส้มให้ถนัดจนเพียงได้กินส้มจริง ๆ มาแสดงให้ดูไม่ได้ เพราะคำพูดไม่ละเอียดพอ

อีกประการหนึ่ง การสอนต้องดำเนินไปโดยให้นักเรียนได้เปลี่ยนอิริยาบถ เพราะนักเรียนเป็นเด็กย่อมมีธรรมชาติที่ต้องการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ไม่ควรให้นั่งนิ่งฟังหรือดูอยู่ตลอดเวลา ควรให้ได้ใช้ปากคืออ่านหรือตอบคำถามมาก ๆ แม้จะตอบผิดก็ยังดีกว่านั่งนิ่งอยู่เฉย ๆ ควรให้

นักเรียนได้ใช้มือเขียนและกำลังความคิดด้วย ถึงแม้ของง่าย ๆ ก็ไม่ควรบอก ให้นักเรียนคิดเอง ตักว่า ยิ่งนักเรียนชั้นเล็กก็ยิ่งควรให้เคลื่อนไหวมากขึ้น เช่นให้ลุกขึ้นมาเขียนที่กระดานดำ โรงเรียนที่มีกระดานดำรอบห้องมีประโยชน์เพื่อการนิมาก การให้เด็กยกมือขึ้นก็เป็นกาเปลี่ยนแปลง อธิบายถ้อยอย่างหนึ่ง และเมื่อนักเรียนได้ขึ้นช่นตอบและกลับนั่งก็เป็นกาเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน ในโรงเรียนบางแห่งมีโต๊ะเรียนที่เลื่อนขึ้นลงได้เมื่อนักเรียนนั่งเขียนนานพอควรครูก็ให้เลื่อนโต๊ะขึ้นยืน เขียนบ้าง

๙. ต่อจากชั้นสอนถึง ชั้นผสม คือเอาความรู้เก่ากับความรู้ใหม่มาเปรียบเทียบอธิบาย ความติดต่อกัน ในชั้นนี้นักเรียนต้องใช้ความคิดไกลในขณะครูอธิบาย และเมื่อนักเรียน ลงความเห็นได้ว่าความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ถูกต้องตรงกันก็นับว่าครูทำชั้นผสมได้สำเร็จ ในชั้นนี้ บางที่เราใช้กาทบทวน คือพ่นเอาสิ่งที่ได้สอนแล้วมาสอบสวนครูอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้นักเรียนเข้าใจ โดยถูกต้อง ไม่มีความเข้าใจผิด การที่จะเลือกใช้วิธีทบทวนหรือเปรียบเทียบมากน้อยเพียงใดนั้น ครูต้องคิดดูเองตามที่เห็นควรและแล้วแต่วิชาที่สอน วิชาบางอย่างต้องกาทบทวนมาก แต่บาง อย่างไม่ต้องกาเลย บอกกันครั้งเดียวก็พอ ข้อสำคัญในชั้นนี้คือต้องแนะนำให้ความรู้เดิมของ นักเรียนเข้ากับความรู้ที่สอนใหม่ได้อย่างสนิท

๑๐. ขนรวบยอด เป็นชั้นที่ครูจะต้องกาทำให้นักเรียนสามารถสรุปความที่ได้เรียน มาแล้วได้แจ่มแจ้งโดยมีวิธีการ คือหากกาเกณฑ์ของวิชาที่ครูได้สอนมาแล้วในบทเรียนนั้น นักเรียน จะต้องใช้ความคิดไตร่ตรองมาก เพราะครูควรจะให้นักเรียนเป็นผู้สร้างกฎนั้น ๆ เอง ถึงแม้จะเป็นข้อที่ครูเห็นว่าควรจำและครูตั้งใจจะบอกก็ไม่ควรบอกออกมาตรง ๆ ควรแนะนำนักเรียนสังเกต ความเหมือน หรือแตกต่าง หรือข้อพิศดาร ในสิ่งที่เรียนมา และครูใช้คำถามต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่กฎนั้น ๆ ให้นักเรียนเป็นคนหาผลและเหตุให้พบเอง เมื่อได้ผลแล้วโดยตนเองเป็นผู้หา นักเรียน ก็จะจำได้อย่างแม่นยำและไม่ต้องใช้กำลังสมองมาก การที่ครูบอกตรง ๆ เร็วเกินไปนั้นผู้แนะนำให้เด็ก ค้นไม่ได้ ถ้าดำเนินการสอนเช่นนี้การที่ต้องท่องจำจะมีน้อยที่สุด

๑๑. ต่อจากชั้นนี้ไปถึง ชั้นใช้ ซึ่งเป็นผลของการเรียนบทนั้น เมื่อนักเรียนได้รับความรู้ใหม่โดยติดต่อกับความรู้เดิมได้และหากกาเกณฑ์แห่งความรู้นั้น ๆ ได้แล้ว ก็ต้องนำความรู้ที่ได้มา

สท ๆ นั้นไปใช้ทันทีที่ความรู้นั้น ๆ จึงจะซาบซึมนั่นแน่เห็น ในชั้นนั้นนับว่านักเรียนใช้วิธีอนุมาณ คือหากฎได้แล้วจากชั้นรวบยอดจึงนำกฎนั้นไปใช้กับของจริง เช่นในการเรียนคำนวณนักเรียนหา กฎการหาเนื้อที่รูปวงกลมได้แล้วครูก็ให้นักเรียนนำโจทย์หาเนื้อที่ถนนรอบสนามกลมเป็นต้น ใน ชั้นนี้ยอมแสดงถึงความสามารถของครูมากที่สุด ถ้านักเรียนนำความรู้ ที่ได้รบนั้นไปใช้ได้จริงก็นับว่า การสอนมีผลสำเร็จมาก มีผู้กล่าวว่าครูจะทำงานของครูสำเร็จก็เมื่อครูไม่มีประโยชน์แก่ศิษย์ คือ ต้องสอนให้เด็กมีความรู้เพียงพอที่จะใช้วิชาที่เรียนมาได้โดยไม่มีครูคอยช่วยอยู่ ถ้าครูทำการสอนดี จนนักเรียนเข้าใจซึมซาบแล้วก็ไม่ต้องพึ่งครู ผู้สอนควรคำนึงถึงชั้นนี้ให้มากและพยายามทำให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ ในชั้นนี้อย่างมากที่สุด ในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ครูควรให้เด็กทำเองเสมอ แม้แต่ขีดเส้นตรงหรือสร้างรูป ๓ เหลี่ยม ถ้านักเรียนทำผิดครูก็อธิบายแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อนักเรียนสามารถใช้ความรู้ ได้โดยถูกต้องแล้วก็แสดงว่านักเรียนได้ความรู้จริง การสอนในบทเรียน นั้น ๆ ของครูจึงจะยุติลงได้

๓๒. หลักการสอนของเฮอबाटันตั้งใจวางไว้สำหรับการสอนทั่วไป แต่เมื่อนำมาใช้ ปฏิบัติเข้าจริงก็หาเหมาะสำหรับการสอนทุก ๆ บทไม่ บทเรียนบางบทจำเป็นต้องยาว เมื่อได้สอน เพียงครั้งเดียวจะทวนหรือใช้เสียบ้างก็ควร บางบทเรียนต้องการความสามารถมากกว่าความรู้ ยากที่จะใช้ชั้นรวบยอดได้ เช่นบทเรียนเขียนไทยเป็นต้น ข้อที่ควรจำมีอยู่ช่นเตรียมและชั้นสอน นั้นจำเป็น ส่วนชั้นใช้ชั้นสำคัญมาก ชั้นอื่น ๆ จะควรใช้หรือไม่หรือใช้บ่อยเพียงไรนั้นต้องแล้ว แต่ผู้สอน บางทีต้องมีชั้นทวนและชั้นใช้มากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นต้น ผู้สอนควรคำนึงถึงความแจ่มแจ้งติดต่อกันตั้งแต่ต้นจนปลายในบทเรียนบทหนึ่ง ๆ เพื่อนักเรียนจะได้รับผลจากการสอนอย่างเต็ม เม็ดเต็มหน่วยและไม่ต้องเหนื่อยสมองมากเกินไป เพราะครูมีความสามารถใช้เล่ห์เหลี่ยมวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยนักเรียนให้เข้าใจได้โดยง่าย

๓๓. ชั้นที่ ๕ ของเฮอबाटันซึ่งนักศึกษาดูโดยมากเห็นว่าเป็นหลักสำคัญอย่างยิ่งนี้ ตามสำ นักศึกษาสำคัญบางแห่งไม่นิยมใช้ เพราะมีผู้สอนเป็นจำนวนมากยอมตัวเป็นทาสแห่งชั้นเหล่านี้ จะ สอนที่ไรก็ต้องพยายามเตรียมให้ไว้ ๕ ชั้นทุกครึ่งจนทำให้การสอนตนเองต้องลำบากและเป็นภาระ

192 หลักการศึกษา

ธรรมดาไป การสอนที่ดีต้องเป็นไปเป็นปกติตามธรรมชาติจึงจะควร แต่อย่างไรก็ดี ครูทุกคนควรรู้หลักกันไว้เพื่อเตือนสติให้ทำการสอนโดยติดต่อกันภายในบทเรียนบทหนึ่ง ถ้าเมื่อครูผู้ใดทำการสอนได้โดยติดต่อกันจนเป็นความเคยชินแล้ว ก็สามารถดำเนินการสอนตามหลักจิตวิทยาได้ ก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงขนตาต่าง ๆ เหล่านี้

ปาฐกถาที่ ๒๒

๒๐ ธันวาคม ๒๔๗๗

๑. หน้าที่ของครูมีอยู่ว่าจะต้องทำให้นักเรียนได้รับความรู้ และนักเรียนจะได้รับความรู้
อย่างเต็มทักเมื่อมีความเข้าใจใส่ใจตั้งใจในการเรียน ฟังเสียงและคิดนึกถึงการสอนของครูอยู่ตลอดเวลา ตามธรรมดาถ้านักเรียนสังเกตแล้วจะมีความสนใจ เมื่อมีความสนใจก็ต้องการรู้ และเมื่อ
ต้องการรู้แล้วจึงจะมีความเข้าใจใส่ใจฟังเสียงคิดนึกถึงการเรียนอย่างแท้จริง (Attentive) โดยเหตุ
ฉะนั้นการสอนจึงมีชั้นเตรียมเพื่อให้นักเรียนมีความสนใจอยากรู้และตั้งใจในการเรียน การมี
ความตั้งใจฟังเสียงอย่างแน่วแน่โดยไม่เอนเอียงไปทางอื่นโดยไม่มีความต้องการรู้จะไร้อื่นเลยนั้นหาได้
ยากในจิตมนุษย์ปกติ การสอนเป็นลำดับไปตามขั้นให้มีความติดต่อกันและให้ความรู้ใหม่อนุโลมไป
ตามแนวแห่งความรู้เก่าจึงดี เพราะเป็นการช่วยให้ต้องการรู้เป็นลำดับ การสอนควรมีลำดับและติดต่อกัน
โดยไม่ข้าม ไม่ถอยหลัง เช่นในการสอนประวัติศาสตร์เริ่มด้วยสมัยพระนารายณ์แล้วไม่ข้ามไป
ต่อด้วยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ทีเดียวหรือไม่ย้อนกลับไปสมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น เมื่อนักเรียน
รู้เรื่องสมัยหนึ่งแล้วถ้าไม่เบื่อนในการเรียนเสียเต็มทักยอมต้องการรู้สมัยที่ต่อไปติดต่อกัน ครูควรทำให้

นักเรียนอยากรู้อยู่เสมอ โดยยั่วด้วยคำพูดต่าง ๆ ด้วยหาตัวอย่างดี ๆ และหาเครื่องประกอบการสอนอย่างเหมาะสม ๆ มาใช้เสมอในเมื่อมีโอกาส เพราะว่าเมื่อนักเรียนไม่เบื่อแล้วก็จะมีความสนใจอยากเรียนและมีความตั้งใจเพ่งเล็งเอาใจใส่ในการเรียน

๒. การที่นักเรียนจะมีความตั้งใจเพ่งเล็งและเอาใจใส่ในการเรียนนั้นจะเป็นได้ด้วยนักเรียนมีนิสัยรักเรียนเองประการหนึ่ง และเป็นด้วยครูมีความสามารถทำให้การสอนสนุกสนานเป็นที่น่าสนใจอยากเรียนอีกประการหนึ่ง แต่ถ้าครูฝึกเด็กให้มีความตั้งใจเพ่งเล็งในการเรียนได้จนเป็นความเคยชินแล้วก็จะมิประโยชน์เป็นอันมาก เช่นเมื่อครูเดินเข้าห้องเรียนนักเรียนก็เงยบ่ามทัก ตั้งหน้าคอยฟังครูพูดโดยครูมิได้กล่าวหรือใช้อำนาจบังคับแต่อย่างใด ถึงแม้จะมีเรื่องอื่นคอยยั่วยู่ให้ดูหรือให้คิดก็ไม่โอนเอียงไปคิดหรือสนใจ ด้วยมีนิสัยเอาใจใส่ในการเรียนตั้งใจเรียนและคอยฟังครูอยู่เสมอ

๓. การที่จะทำให้นักเรียนมีความเพ่งเล็งคิดนึกถึงการสอน ของครูอย่างแน่วแน่นั้นมีวิธีที่จะทำได้อีกอย่างหนึ่ง คือการเปลี่ยนแปลงโดยกะทันหัน (Rapid Change) การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะก็ได้ เปลี่ยนขนาดหรือจำนวนก็ได้ ตัวอย่าง การเปลี่ยนขนาด หรือ จำนวนนั้นคือ เช่นครูกำลังพูดอยู่อย่างธรรมดาที่กลมเปลี่ยนเสียงพูดให้ดังเสียงบ้าง นักเรียนจะเอาใจใส่เพ่งเล็งทันที มีผู้ทดลองแล้วโดยวิธีตรงกันข้าม คือครูพูดดัง ๆ นักเรียนไม่เอาใจใส่มีอคติเสียครูก็หยุดพูดเสียเฉย ๆ คือเปลี่ยนจำนวนจากมากเป็นสูญ ทำให้นักเรียนสังเกตสิ่งเปลี่ยนแปลงกลับมาคอยดูว่าครูจะทำอะไร ตัวอย่าง การเปลี่ยนลักษณะ คือ เปลี่ยนภาษา ที่พูด เช่นพูดไทยก็เปลี่ยนเป็นภาษาต่างประเทศเสียงบ้าง หรือกลับกัน

๔. การเปลี่ยนต่าง ๆ แทบทุก ชนิด มีประโยชน์ในการ เร้าความเพ่งเล็งใน การ เรียนตามธรรมดาครูเป็นผู้ถามนักเรียน แต่ถ้ามีโอกาสที่สมควรจะให้ให้นักเรียนถามกันเองบ้างก็ได้ หรือในการเรียนเลขให้นักเรียนลุกขึ้นมาวัดห้องเรียนคิดเลขเสียงบ้าง เวลาอ่านหนังสือให้นักเรียนอ่านคนเดียวบ้าง พร้อมกันบ้าง ให้นักเรียนเขียนกระดานดำเสียงบ้าง ดังนี้เป็นต้น นับว่าเป็นการเปลี่ยนวิธีเรียน ทั้งสิ้น อนึ่ง การเรียนแบบเล่นที่ได้เคยพูดก็เร้าให้นักเรียนมีความสนใจและเอาใจใส่ในการเรียนได้มาก

Group Group Group Group

๕. การเปลี่ยนครู นั้นมีประโยชน์ในทางเร้าความสนใจของนักเรียนด้วย ตามโรงเรียน โดยมากเขาจึงให้ครูเปลี่ยนกันมาสอนเป็นชั่วโมง ๆ เพื่อมิให้นักเรียนเบื่อ เพราะนักเรียนต้องการ ครูของแปลก ๆ ใหม่ ๆ เสมอในวันหนึ่ง ๆ และถ้ายังเป็นของแปลกและไม่เคยเห็นด้วยก็ยิ่งดี เพราะ ฉะนั้นถ้าครูของเขาของซึ่งนักเรียนยังไม่เคยเห็นเลยหรือยังไม่เคยเห็นในห้องนั้นเลยมาเป็นเครื่องประกอบ ของการสอนก็ยิ่งดี ทำให้นักเรียนประหลาดใจ พอใจ และตั้งใจฟังเล็ง

๖. การเปลี่ยนที่ ก็มีตัวอย่าง เช่นครูเดินไปเดินมา มีประโยชน์ เพราะนักเรียน (ธรรมชาติของคน) ชอบดูสิ่งเคลื่อนไหว นอกจากนั้นครูต้องระวังอย่าให้มีสิ่งเคลื่อนไหวในห้อง ด้วยถ้าไม่ต้องการให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเล็งในสิ่งนั้น แม้แต่เศษผ้าเล็ก ๆ ปลิวไหว ๆ อยู่ที่หน้า ต่างนักเรียนก็จะอดดูไม่ได้ เวลาที่ครูต้องการให้นักเรียนตั้งใจเขียนหรือคิดเลขครูจะเดินอยู่ในห้อง เรียนก็ควรเดินเบา ๆ เพื่อไม่นำให้นักเรียนใช้ความฟังเล็งในตัวครู แต่ถ้าครูต้องการจะให้นักเรียน ฟังครูพูดเวลาที่เดินไปมาก็ควรเดินอย่างธรรมดา เพราะต้องการให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเล็งที่ตัวครู การเดินไปมาของครูในขณะที่ทำการสอนนั้นระวังอย่าให้มากเกินไปเช่นเดินไปจนสุดห้องแล้วเดินกลับ มาอยู่ตลอดเวลาเป็นต้น

๗. ความเอาใจใส่ฟังเล็งของนักเรียนนั้นเกี่ยวกับร่างกายด้วย คือเวลาที่เอาใจใส่ตั้งใจ เรียนนักเรียนต้องฟังต้องจ้อง ถ้าสิ่งที่จะฟังเล็งอยู่ข้างขวาก็เหลียวขวา อยู่ข้างซ้ายก็เหลียวซ้าย ครูจึงควรจัดให้เหมาะสม เช่นไม่ให้อะไรบังกระดานดำ เวลาพูดก็ยืนให้นักเรียนดูเห็นทุกคนไม่ให้บัง กัน เวลาที่เรียกให้นักเรียนมาเขียนกระดานดำ นักเรียนมักจะไม่ถูกทำให้บังเพื่อนนักเรียน ด้วยกันไม่เห็นได้ถนัด เป็นหน้าที่ของครูจะจัดให้ยืนให้ถูก เวลาที่ครูทดลองอะไรให้ดูก็ยิ่งสำคัญ มากขึ้น ต้องตั้งของเครื่องทดลองนั้นให้สูงพอที่จะเห็นได้ถนัดทั้งชั้น ไม่ให้นักเรียนต้องกรากกว่า อริยาบถจนเกินไปในการฟังเล็งนั้น

๘. แม้ในเวลาทีนักเรียนใช้ความฟังเล็งนั้นนักเรียนก็จะจำและเข้าใจถึงที่ครูพูดไม่ได้ หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมจะเลือกจำได้แต่ในข้อที่ตนคิดว่าสำคัญแต่บางทีอาจจะไม่สำคัญจริงก็ได้ เพราะฉะนั้นในการสอนครูควรย้ำตอนที่สำคัญเพื่อเลือกให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเล็งให้ถูก นอกจาก

นั้นแม้เรื่องที่สอนไม่น่าสนใจเราก็ควรพยายามสอนให้สนุกสนานเพื่อให้นักเรียนเข้าใจได้ฟังเสียง โดยเปลี่ยนวิธีและวิธีให้ต้องการรู้อยู่เสมอ

๘. ตัวอย่างทุกชนิดและภาพประกอบสำคัญมากในการนี้ และในการเขียนกระดานดำ ครูควรใช้ข้อดีบ้างตามโอกาส เช่นสิ่งใดที่จะให้นักเรียนสังเกตเด่นขึ้นมาควรใช้ข้อดี ทำให้นักเรียน เห็นรูปแจ่มแจ้ง การเห็นแจ่มแจ้งชัดเจนนั้นสำคัญมาก เช่นรูป ๓ เหลี่ยม ๔ รูปตั้งบนฐานเดียวกัน เราเขียนรูป ๓ ด้วยข้อดี อีกรูป ๓ เขียนด้วยข้อด้อย ก็จะแลเห็นถนัดชัดเจนดี รูปซึ่งไม่แจ่มแจ้ง เด็กมองเลือน ๆ ไม่จับตาดีใจ แม้แต่จะเขียนลูกศรในแผนที่ก็ควรเขียนให้หน้าให้ชัดเจน

๑๐. เมื่อเปรียบรูปถ่ายกับรูปเขียน ถึงแม้รูปถ่ายจะแสดงของจริงมากกว่าก็อาจสู้รูปเขียนไม่ได้ในการประกอบการสอนบางวิชา เพราะรูปถ่ายมีสีมีผิว ๆ เหมือนกันหมดไม่ชัดเจนเป็นพิเศษ ส่วนรูปเขียนสีมีสีและการเขียนจะเขียนให้เด่นเท่าใดก็ได้ คนเขียนต้องการจะแสดงภาพ ตอนไหนก็เขียนให้แจ่มแจ้งเป็นพิเศษ ภาพที่เกินจริงนำความสนใจฟังเสียงได้มาก และถ้าเราจะเขียนรูปคนเพื่อแสดงมือคน เราก็ควรเขียนมือให้ใหญ่กว่าส่วนธรรมดาเป็นต้น (รูปการ์ตูนเขียนหน้าใหญ่เสมออีกเพราะอยากให้นักเรียนฟังเสียงที่หน้า)

สิ่งดูต่าง ๆ ทำให้นักเรียนสนใจมากกว่าสี่เรียบ ๆ เพราะฉะนั้นภาพทมิฬเขียวแดงชนิดแจ่มแจ้งความจริงเราความฟังเสียงของนักเรียนได้มาก

๑๑. แผนที่ต่าง ๆ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเรียนภูมิศาสตร์แล้วก็ยังเป็นเครื่องเร้าความฟังเสียงของนักเรียนด้วย เพราะใหญ่และมีสีนำดู กระดานดำนั้นครูต้องเขียนให้เรียบร้อยแจ่มแจ้งเพื่อช่วยความฟังเสียงทางตาของนักเรียน นอกจากนั้นครูควรรหาเครื่องประกอบการสอนแปลก ๆ มาอวดนักเรียน และของใหญ่มีประโยชน์มากกว่าของเล็ก เวลาสอนภูมิศาสตร์ถ้ามีลูกโลก ๒ อัน ครูควรหยิบอันใหญ่มาใช้เพราะเร้าความสนใจมากกว่า ไม้อาถอนอันใหญ่และเครื่องมือแปลก ๆ ก็เร้าความสนใจได้มาก

๑๒. คำถามแปลก ๆ โจทย์แปลก ๆ ก็ช่วยเร้าความฟังเสียง เช่นแทนที่จะตั้งโจทย์ว่า "ให้หาทางจาก ก. ไป ข." เราก็ตั้งโจทย์ชนิดว่า "ถ้าเดินจากกรุงเทพฯ ไปเชียงใหม่จะเสียเวลากี่วัน"

เป็นต้น เรื่องบทชั้นและข้อซ้ำต่าง ๆ ตลอดจนข้อพิสดารแปลก ๆ ต่าง ๆ เช่นพิสดาร ๑ เท่ากับ ๒ ในวิชาคำนวณ ก็จะทำให้นักเรียนสนใจได้มาก ถ้าถูกกาลละ

๓๓. วิชาบางอย่างต้องการความสนใจฟังเสียงมากกว่าบางอย่างเพราะลักษณะต้องคิด เช่นวิชาเลข จึงควรสอนในเวลาเช้า เพราะนักเรียนยังมีสมองโปร่งและจิตใจแจ่มใส แต่จะสอนชั่วโมงแรกทุกเช้าก็น่าเบื่อจึงควรเปลี่ยนเสียบ้าง เช่นเป็นชั่วโมงที่ ๑ หรือที่ ๒ หรือสลับกันไป ตอนเช้าทุก ๆ ชั่วโมงครูเลขเข้ามาในห้องเรียนในเวลาเดียวกันหมดทุกวันทั้งมีก็ดูน่าเบื่ออยู่บ้าง

๓๔. ในการที่ครูตั้งใจทำให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเสียงนั้นอาจทำมากเกินไปก็ได้ เช่นถามซ้ำ ๆ ซาก ๆ อยู่ ๔-๕ ครั้งเหมือน ๆ กันเพราะตั้งใจจะให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเสียง แต่อาจทำให้นักเรียนเบื่อ นอกจากนั้นเสียงครูดังเกินไปก็ดูตลกเกินไปจนเต็มกระดานดำก็ไม่ได้ ข้อควรจำอีกอย่างหนึ่งก็คือนักเรียนเอาใจใส่ฟังเสียงของ ๒ อย่างในเวลาเดียวกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นเวลาสอนครูต้องกำจัดเครื่องเร้าใจให้ฟังเสียงในสิ่งอื่นไปเสียให้สิ้น เช่นจะสอนภาษาที่ตอลบเลขที่บนกระดานดำเสีย หรือเวลาครูถามก็อย่าตั้งคำถามหลายอย่าง ถ้าจะทำโทษนักเรียนโดยให้ยืนก็ควรให้ไปยืนหลังชั้นเพื่อจะได้ไม่รบกวนความฟังเสียงของนักเรียนอื่นให้เขาไป อีกประการหนึ่งซึ่งต้องระวังก็คือการตั้งใจเพียงครั้ง ๆ เช่นในขณะที่ส่งนักเรียนให้คัดข้อความจากกระดานดำครูไม่ควรอธิบายให้ยืดยาวในเวลาเดียวกัน หรือเมื่อทำเลขจะให้จบครูอย่ารีบจะอธิบายต่อให้ทันเวลาในชั่วโมงนั้นเลย อธิบายพลางให้เด็กทำเลขพลาง เลขที่เด็กทำก็อาจจะผิดและที่ครูอธิบายก็ไม่เข้าสมอง ควรเก็บไว้เวลาอื่นหรือถ้าอยากจะสอนก็สอนให้เกินเวลาไปดีกว่าที่จะให้เด็กทำงาน ๒ อย่างในเวลาเดียวกัน

๓๕. ลักษณะเหนียวโนมน้ำใจของครูก็ช่วยให้นักเรียนฟังเสียงได้มาก ถ้านักเรียนชอบครูแล้วการสอนของครูจะมีผลมากขึ้นเป็น ๒ เท่า อนึ่ง ถ้าขณะที่ครูจะลงมือสอนนักเรียนนั่งวงอยู่ก็ควรทำให้หายง่วง เช่นให้ลุกขึ้นวงเสียสัก ๑ นาทีเป็นต้น เพราะความฟังเสียงเอาใจใส่ในการเรียนย่อมต้องการความตื่นตัวอย่างมากที่สุด การบอกรับฟังให้ตั้งใจเท่านั้นไม่พอ ครูต้องทำให้นักเรียนตั้งใจคิดนึกถึงการเรียนของครูอย่างแท้จริงด้วยวิธีสอนของครู

๑๖. วิธีดำเนินการสอนของครูนั้นผิดกับของปราชญ์ไกลมาก ด้วยครูผู้สอนในชั้นต้องถามและพูดโต้ตอบกับนักเรียนอยู่เป็นธรรมดา ฉะนั้นปัญหาเรื่องคำถามจึงสำคัญ เพราะถ้าครูถามไม่เป็นถามไม่ดีแล้วโอกาสที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ก็น้อยไปกว่าที่ควรทุก ๆ วัน ถ้าครูคนใดเข้าใจถามก็นับว่าเป็นครูที่ดีมีความสามารถ การถามนักเรียนก็คือการนำไปหาความรู้นั่นเอง เพราะในการค้นหาคำตอบนั้นเท่ากับว่านักเรียนค้นคว้าหาความรู้ของตนเอง

๑๗. คำถามแบ่งออกได้โดยกว้างเป็นสองอย่าง คือ

- ๑) **ถามเพื่อสอบความรู้เดิม** เป็นการถามความจำและความเข้าใจของนักเรียน คิดถึงความรู้ที่ได้อ่านแล้วหรือควรจะได้รู้แล้วเป็นการเตรียม บางทีครูไม่ทราบจริง ๆ ว่านักเรียนรู้อ่านหรือไม่ ถามเป็นการทดลอง และบางทีครูไม่ทราบว่าจะสอนไปแล้วนั้นสอนดีพอที่จะให้นักเรียนเข้าใจหรือไม่ เป็นการทดลองเหมือนกัน
- ๒) **ถามชักนำไปหาความรู้ใหม่** ตั้งใจถามความฉลาดไหวพริบของนักเรียน เป็นการนำให้นักเรียนหาความรู้ที่นักเรียนยังไม่เคยรู้เลย ครูควรรู้ตัวอย่างเสมอว่าจะถามแนวไปทางไหน และตั้งคอยสังเกตความเข้าใจแจ่มแจ้งของนักเรียนไปทุกขณะ

๑๘. ในการถามนั้นครูควรจำไว้ว่าต้องถามตามอายุปัญญา ถ้าเขาคำถามยากไปถามเด็กงอ้งก็จะมีโอกาสได้คำตอบ นับว่าเสียเวลาเปล่า ถ้าเขาคำถามง่าย ๆ ไปถามคนฉลาดก็จะได้คำตอบโดยไม่ต้องคิด เป็นการเสียเวลาเช่นกัน เพราะถ้าไม่ต้องใช้ความคิดแล้วก็เท่ากับไม่ได้เรียนหรือเขาคำถามง่าย ๆ ไปถามนักเรียนผู้ใหญ่ นักเรียนผู้ใหญ่จะเบื่องานไม่ชอบตอบ ดังนั้นครูต้องใช้คำถามต่าง ๆ กันตามกาลเทศะ เช่นเมื่อสอนชั้น ๒ ชั้น ๕ หรือชั้น ๘ ก็ใช้คำถามต่างกัน นอกจากนั้นถ้าเด็กกำลังมีจิตใจและสมองว่องไวก็ถามยาก ๆ ได้มาก ถ้าถามเป็นภาษาต่างประเทศก็ต้องใช้คำถามที่ง่ายกว่าถามภาษาไทยและใช้ประโยคสั้น ๆ พูดย้ำ ๆ ให้ชัดและไม่มีสำนวนซับซ้อน เพราะเด็กจะต้องพะวงถึงภาษาด้วยและคิดตอบคำถามด้วย คำถามชนิดที่ไม่มีคำตอบแน่นอนใช้ไม่ได้ ไม่ว่าจะถามแก่นักเรียนชั้นใด

๓๘. ข้อแนะนำทั่วไปในเรื่องการถามนั้นอยู่ที่ว่า ครูควรถามให้ทั่วถึงทั้งชั้นและไม่ควรเรียงตัวกันไปให้นักเรียนรู้ตัว ต้องเลือกถามคนที่ไม่มีใครจะได้ตอบบ่อย ๆ บ้าง คนที่ไม่ได้ยกมือบ้าง และถ้าเด็กไม่เข้าใจก็ต้องสอบสวนดูว่าเป็นเพราะเหตุใด ถ้าถามแต่คนเก่งและคนที่ชอบยกมือจะเป็นการสอนที่ไม่ทั่วถึง

ถ้าครูถามเพื่อทดสอบความจำก็ไม่ควรจะถามในทันทีทันใดที่ได้บอก ควรปล่อยให้ความรู้นั้นฝังอยู่ในจิตให้นานสักหน่อย มิฉะนั้นจะเรียกว่า ความจำ ไม่ได้

เมื่อครูถามก่อนจะตอบนักเรียนต้องใช้ความคิด ฉะนั้นต้องรอให้คิด ไม่เร่งจะเอาคำตอบทันที คือต้องให้เวลาสำหรับให้นักเรียนคิดบ้าง แต่ไม่นานเกินไป ถ้าเรื่องที่นักเรียนควรจะรู้จักทุกคนควรรอให้ยกมือกันหลาย ๆ คน เพราะแสดงว่าทุกคนหรือเกือบทุกคนได้ใช้ความคิด เท่ากับว่าครูได้ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ทั้งชั้น มิได้สอนได้เพียง ๒-๓ คน เมื่อนักเรียนตอบคำถามก็ต้องรอให้ตอบจบประโยค ไม่ใช่พอเริ่มตอบครูดึกว่าถูกก็บอกว่า “ถูกแล้ว”

ครูไม่ควรจะถามซ้ำมากกว่า ๒ ครั้ง เพราะจะทำให้ให้นักเรียนเบื่อ และไม่ควรเริ่มคำถามด้วยอารัมภพจน์ต่าง ๆ โดยไม่จำเป็น จะถามก็ถามตรงออกมาทีเดียว

คำถามต่าง ๆ มีสี่สี่เฉว เหมาะและไม่เหมาะ ฉะนั้นครูต้องรู้จักเลือก คำถามที่ลงท้ายด้วย ใช้ไหม ? เป็นคำถามอย่างเร็วมาก เพราะเท่ากับว่าครูบอกอยู่แล้ว ไม่ได้ถาม คำถามที่เริ่มด้วย เหตุไร ? เป็นคำถามที่ดีเพราะนักเรียนจำต้องคิดหาเหตุผล คำถามที่ลงท้ายด้วย อย่างไร ? ก็ใช้ได้ อะไร ? นั้นบางทีกว้างเกินไปแต่ตามธรรมดาใช้ได้ ใคร ? ที่ไหน ? เมื่อไร ? ก็ใช้ได้ตามเวลาที่ต้องการ

ระวังอย่าถามน้อยเกินไป นักเรียนจะนั่งเฉย ปล่อยให้ครูทำงานไปคนเดียว ลงท้ายนักเรียนก็ไม่รู้อะไรมา

ระวังอย่าถามมากเกินไป ในเวลาที่นักเรียนไม่รู้เรื่องเลยไม่รู้ที่หมายไม่รู้จักหนทางตอบได้ทางไหน พยายามค้นคว้าไปในทางที่ไม่เคยยอมไม่มีหวังจะตอบได้ อีกประการหนึ่งควมรู้อย่างควรบอกเลยทีเดียว เช่นเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าจะบอกว่าเรือไตแดนนิคโดนน้ำแข็งแตกก็

ควรมองออกไปตรง ๆ ที่เดียว ถ้าเริ่มถามนำไปหามหาสมุทรแอตแลนติก, นำไปหาการเดินทางจากยุโรปไปอเมริกา, แล้วนำไปถึงกอนนาแซ็ง ลงท้ายก็ต้องบอกอยู่ที่ว่าเรือโตแตนิคโดนน้ำแข็งแตก เพราะนักเรียนจะคิดว่าไปหาไม่ได้ ด้วยเป็นเหตุการณ์

๒๐. เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นชอบถามจุกจิกเป็นธรรมชาติ ดังจะเห็นได้ในเวลาเด็กอยู่กับเพื่อนฝูงหรือผู้ที่สนิทสนมมาก ๆ แต่เวลาครูถามให้ตอบหรือครูเปิดโอกาสให้ถามนักเรียน มักจะนั่งกมหนานั่งหรือมองตุตงกัน ทั้งนี้เป็นเพราะครูไม่ฝึกนิสัยให้นักเรียนชอบได้ถามในเวลาสงสัยไม่ให้เก็บนั่งไว้ในใจ ฝึกให้ไม่กระตากเมื่อยืนชนพูดคนเดียวและไม่กลัวคนอื่นจะเยาะเย้ยว่าโง่งวลา รวมใจความว่าต้องฝึกให้เด็ก *กล้าในสิ่งที่ควร* ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ตอย่างหนึ่ง ครูเองไม่ควรตักเกินควรหรือเยาะเย้ย ไม่ควรทำตัวห่างเหินกับนักเรียน ถ้านักเรียนรู้สึกว่าคุณเป็นกันเองด้วยเสมอทีจะมีความกล้าที่จะถามซัก

๒๑. คำถามที่ตนั้นคือคำถามชนิดที่แนะให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ทันที ครูเพียงแต่นำไปยังปากช่องทางที่จะคิดเพื่อให้นักเรียนคิดเอง เราต้องถวจะสอนไปทางไหนก็มุ่งไปทางนั้นนักเรียนที่ใช้ความคิดจะตอบได้ เท่ากับว่าให้นักเรียนสอนตัวเอง จะทำให้จำได้แม่นยำถูกตามหลักจิตวิทยา

คำถามที่ตตองให้นักเรียนคิด ตองให้ใช้ปัญญาความฉลาดบ้าง คำถามชนิดที่ใหคมีค่าทางฝึกหัดเขาวนด้วย

คำถามที่ตตองใช้ภาษาง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ แต่จุกความและมีคำตอบแต่ทางเดียว ซึ่งตองใช้ความคิด

๒๒. คำถามที่ไม่ตนั้นได้แก่คำถามชนิดที่มีคำตอบได้หลายทาง เช่นเราตองถวจะให้นักเรียนตอบว่า *ทำงาน* ถ้าถามว่า *คนเราตองทำอะไรบ้าง ?* นักเรียนจะตอบว่า *กิน นอน อาบน้ำ หรือ เล่น เป็นต้น*

การที่ถามว่า *เข้าใจไหม, ใครไม่เข้าใจยกมือขึ้น* นั้น ไม่มีประโยชน์เลยเพราะมีนักเรียนน้อยคนนักที่จะยกมือ เพราะอาย เกียจคร้าน หรืออะไรก็ตาม การยกมือหรือไม่ยกมือไม่ใช่เครื่องวัดความเข้าใจของนักเรียนเสมอไป

คำถามชนิดที่ไม่ชัดไม่แน่นอนต่าง ๆ ไม่ควรใช้เลย เช่นถามว่า ต้นไม้ในประเทศไทย เป็นอย่างไร ? จะทำให้นักเรียนงงงันไม่รู้จะคิดไปทางไหน

คำถามชนิดที่แฉะให้นักเรียนตอบรับหรือปฏิเสธเท่านั้นก็ไม่ดี เช่นถามว่า ถ้าวิ่งมาก ๆ จะเหนื่อยไหม ? หรือถามว่า คนเราไม่ทำอะไรเลยดีไหม ? ตามเช่นนี้นักเรียนไม่ได้คิดอะไรเลย ในการตอบ เพราะครูบอกให้หมดแล้ว ถามให้นักเรียนต้องตอบเต็มประโยคจึงจะดี

ไม่ควรแฉะนักเรียนมากเกินไป ตัวอย่างเช่นครูถือสมุดสีแดง ต้องการจะถามให้เด็ก เล็ก ๆ ตอบเรื่องสีของสมุดนี้นักเรียนอาจใช้คำถามได้ต่าง ๆ เช่น

- ๑) นี้อะไรสีแดง ? (เลวมาก)
- ๒) นี้อะไรหรือสีแดง ? (ไม่ดี)
- ๓) นี้อะไรหรือสีเขียวก่อน ? (ค่อยยังชั่ว)
- ๔) นี้อะไร ? (ใช้ได้)

(ตัวอย่างที่ ๑ บอกคำตอบให้แล้ว ที่ ๒ คำว่า “แดง” อยู่ข้างท้ายเท่ากับแฉะจะ ให้ตอบว่าแดงอยู่แล้ว เด็กเล็ก ๆ มักจะจับคำท้ายมาตอบ ส่วนตัวอย่างที่ ๓ นั้นไม่ได้แฉะในทำ นองนี้)

คำถามชนิดเว้นช่องว่างไว้ให้ตอบก็ไม่ดีเพราะเป็นการแฉะมากเกินไป นักเรียนไม่ได้ ตอบเต็มประโยค ครูคิดให้เกือบหมด เช่นถามว่า ผู้แต่งหนังสือเรื่องพระร่วงคือพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่.... แล้วก็หยุดนิ่งบอกให้นักเรียนพูดต่อ นักเรียนอาจจะเดาไปจนถูก ถึงแม้จะไม่รู้เลย ควรถามว่า ใครเป็นผู้แต่งหนังสือเรื่องพระร่วง ?

ไม่ควรถามหลายอย่างพร้อม ๆ กัน นักเรียนจะงงและจำคำถามไม่ได้หมด ลงท้าย หาคำตอบไม่ได้

๒๓. ในเรื่องคำตอบของนักเรียนครูก็ต้องเอาใจใส่ด้วย ถ้านักเรียนตอบผิดครูต้องช่วย ให้หายเข้าใจผิดจนได้ และควรระลึกไว้ด้วยว่าที่นักเรียนตอบผิดหลาย ๆ คนนั้นอาจเป็นความผิด

ของผู้สอนเองก็ได้ ถ้าจะเฉยเสียและถามคนที่ตอบได้ต่อไปคนที่ไม่รู้ก็จะไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง อาจยังมีว่เชื่อกความคิดของตนอยู่

ถ้านักเรียนตอบผิดควรลองคิดถึงทางคิดของนักเรียนดูบ้าง และถ้าเป็นด้วยนักเรียนหาเหตุผลผิดในตอนที่ได้อธิบายแล้วแก้ไขในตอนนั้น คำตอบที่ผิดบางอันประกอบด้วยเหตุผลมากมาย น่าชม แต่เมื่อถูกผิดพลาดไปเล็กน้อย อาจมีค่าในทางฝึกหัดอยู่มาก ครูไม่ควรจะดุหรือตีเตือนแต่ต้นมือโดยไม่คิด

เวลานักเรียนตอบถูกแต่ครูไม่ต้องการคำตอบอันนั้น อย่างบอกว่า ผิด เฉยเป็นอันขาด เพราะนักเรียนจะสงสัยในใจอยู่ไม่หายและเห็นว่าไม่เป็นธรรมดาต่าง ๆ นานา เช่นครูถามว่า ไฟอะไรสว่างที่สุด ? และต้องการให้นักเรียนตอบว่า ไฟฟ้า นักเรียนตอบว่า พระอาทิตย์ ครูก็บอกว่า ไม่ใช่ ดังนั้นไม่ดี เพราะความจริงนักเรียนตอบถูกแต่คำถามของครูไม่ดี นักเรียนจึงตอบไม่ตรง

อย่างชมคำตอบง่าย ๆ ไปหมด เช่นถามว่า น้ อะไร ? นักเรียนตอบว่า ดินสอ ครูก็เห็นว่าถูกแล้ว คำว่า ถูกแล้ว ก็อยู่ในจำพวกคำชมเชยว่าตอบเก่ง ถ้าชมคำตอบง่าย ๆ เสียหมดก็ไม่มีค่าสำหรับจะชมคำตอบยาก ๆ ผู้ที่ตอบว่าดินสอในกรณีนี้ไม่สมควรได้ชม และตัวเองก็ไม่หวังที่จะให้ครูนึกว่าเก่งเพราะเหตุนี้

ครูสูงหรือหวังให้นักเรียนเอาใจใส่ฟังเสียงคำถามและคำสอนของนักเรียน ฉะนั้นครูก็ควรเอาใจใส่ฟังเสียงในคำตอบของนักเรียน ฟังเสียงให้ชัดเจนทุก ๆ คำเพื่อจะได้แก้ไขหรือวิจารณ์คำตอบได้ถูกต้อง ถ้าครูหวังให้นักเรียนยกมือแล้วไม่เหลียวมาดูว่าใครยกบ้าง เช่นพอลามแล้วก็หันไปเขียนกระดานดำ ก็นับว่าครูไม่ทราบหน้าที่อันควรแห่งตน

เวลานักเรียนตอบผิดครูไม่ควรดุเสมอไป ถ้าเป็นเพราะเดินเลื้อยหรือไม่ตั้งใจ จะดุเพราะเหตุนี้ก็ไม่ควรอยู่ แต่ถ้าเป็นเพราะเหตุผลผิดไม่ควรดุ ควรถามซ้ำให้ง่ายเข้า เป็นทางให้ตอบคำถามที่ยากนั้นได้ หรือถ้าควรอธิบายก็อธิบายให้นักเรียนเข้าใจแจ่มแจ้ง ถ้านักเรียนตอบพลาดไม่ควรเยาะเย้ย การเยาะเย้ยของครูไม่ควรใช้เลยไม่ว่าในโอกาสใด ๆ การดุโดยไม่ควรและการเยาะเย้ยทำให้นักเรียนไม่อยากจะพูดไม่อยากจะตอบอีกต่อไป ตรงกับคำว่า เซ็ด ซึ่งเท่ากับตัดโอกาสที่จะรับ

202 หลักการศึกษา

ความรู้ของนักเรียนผู้นั้นเสีย เพราะนักเรียนมักไม่ชอบถามหรือทำอะไรให้คนสังเกตว่าเด่นอยู่แล้ว
บางคนถึงกับยอมบิดครูและรับว่ารู้ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจเลย

เวลานักเรียนตอบผิด อาจเป็นเพราะเหตุต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) ไม่รู้ เข้าใจผิดในความรู้ ครูต้องช่วยแก้ คือถามให้ง่ายเข้าตามลำดับเป็น
ขั้น ๆ นำไปยังคำถามขากนั้น
- ๒) เข้าใจคำถามผิด ต้องถามใหม่ให้ชัดเจนในเชิงภาษาและความคิด
- ๓) เดาโดยไม่มีเหตุผลและเลินเล่อ ต้องคุเล็กน้อย
- ๔) หาเหตุผลผิด ต้องช่วยแก้ อธิบาย หรือถามให้แคบเข้า
- ๕) อธิบายไม่เป็น ต้องถามใหม่ชนิดที่มีคำตอบง่าย ๆ
- ๖) ครูสอนไม่ดี ต้องตั้งใจสอนให้จริงจัง ๆ หรือเปลี่ยนวิธีสอน

เวลานักเรียนตอบผิดถูกปนกันครูต้องรับไว้แต่ที่ถูกและถามใหม่เฉพาะที่ผิด จะถามคน
อื่นก็ได้ นักเรียนบางคนไม่รู้แล้วไม่ยอมพูด ยืนชนนั่งเสียเฉย ๆ ทำท่าว่าคิด แต่ไม่ได้คิดเลย
ต้องทำให้พูดให้ได้แม้จะพูดว่า ไม่ทราบ ตอบไม่ทราบยังดีกว่าไม่ตอบ เพราะเป็นการแสดงความ
จริงและประหยัดเวลาไม่ให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ การตอบว่า ไม่ทราบ เมื่อไม่ทราบจริง ๆ
และนึกว่าไม่มีหนทางจะหาเหตุผลใดที่ซ่อนอยู่ในประเภท กลัวในสิ่งที่ควร ซึ่งเป็นของพึงนิยม.

